

SUMAR

ACADEMICIANUL MIHAI CIMPOI – PROMOTOR AL VALORILOR

- Academicianul Mihai Cimpoi la 75 de ani
(Colectivul Institutului de Filologie al AȘM) 3

SOCIOLINGVISTICĂ

- Vasile BAHNARU. Note despre unitatea limbii române în viziunea
lui Mihai Eminescu 8
- Oleg BERNAZ. The Moldovan Dialect and the Linguistic Union
of Eurasian Languages 20

SEMANTICĂ

- Angela SAVIN. Schimbarea sensului unor componente în urma
influenței sintactice 39
- Victoria CODA. Dubiul, aspect al modalității, în creația
unor filozofi 43

ONOMASTICĂ

- Anatol EREMIA. Derivarea numelor proprii: procedee semantice..... 54

ISTORIA LIMBII

- Galaction VEREBCEANU. Un manuscris al *Sindipei* de la sfârșitul
secolului al XVIII-lea. Text (I-2) 67

LITERATURĂ CONTEMPORANĂ

- Ion CIOCANU. Nuvelistul de excepție 90

FOLCLORISTICĂ

Pavel POPA. Semnificația cutumiară a ritului nupțial de inițiere <i>pețitul</i>	105
--	-----

RECENZII

Anatol EREMIA. Studii de sociolingvistică și onomastică. Ediție jubiliară. Chișinău: Tipografia Poligraf, 2016, 284 p. (Vasile PAVEL)	116
Fantasmele literaturii basarabene între valori și nonvalori sau despre literatura basarabească în viziunea criticilor A. Țurcanu și N. Corcinschi (Olesea GÂRLEA)	120
Eugenia MINCU. Terminologia Medicinalis Romaniae. Chișinău: Pontos, 2017, 276 p. (Inga DRUȚĂ)	125

ANIVERSĂRI

Constantin Eretescu la un moment aniversar (80 de ani de la naștere) (Iordan DATCU)	128
--	-----

IN MEMORIAM

Ne-a înțeles, ne-a ajutat (Mioara Avram: 85 de ani de la naștere) (Teodor COTELNIC)	131
--	-----

ACADEMICIANUL MIHAI CIMPOI
LA 75 DE ANI

Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, în contextul omagierii a 75 de ani de la naștere, aduce sincere felicitări și înalte aprecieri academicianului **Mihai CIMPOI** pentru prodigioasa activitate de cercetare desfășurată în baza criteriilor de performanță, pentru valoarea deosebită a lucrărilor și racordarea lor la fluxul cultural european. Savantul este un model demn de urmat pentru progresele înregistrate în calitatea lucrărilor publicate, fundamentale pentru știința și cultura națională și prin publicarea lor în ediții din străinătate cu mare reputație, promovând știința și cultura românească pe plan internațional. Apreciem enorm faptul că în activitatea Domniei Sale diversitatea preocupărilor (președinte de cenaclu, conducător de Uniune a Scriitorilor din Moldova, deputat, profesor universitar, savant, critic și istoric literar, redactor, publicist, traducător, filosof al culturii, conducător de proiecte fundamentale naționale și internaționale, șef de sector) și dinamica complexă derivată din evoluția cunoașterii științifice coexistă cu misiunea valorificării trecutului, a studiului evoluțiilor istorice literare, a trăsăturilor spirituale specifice, având capacitatea de a oferi modele formatoare.

Personalitate emblematică pentru tensiunile spirituale ale Basarabiei ultimelor decenii, academicianul Mihai Cimpoi a publicat 60 de monografii și culegeri de sinteză, circa 3 000 de articole, studii monografice, cronici literare, prefețe și postfețe privind fenomenul cultural de azi și activitatea unor scriitori în parte. Lucrările ilustrului savant Mihai Cimpoi se înscriu în contextul dialogului valoric european abordând cele mai

variate aspecte ale relațiilor multiculturale și interliterare. Importanța lor e adevărată și de apariția a două dintre ele în limbile engleză și germană: *Zarathustras Tanz. Nietzschesche Interludien* și *In Moldova the battle for the Romanian language was daily. Interview with Mihai Cimpoi (excerpts)*.

Având la bază o cultură temeinică, enciclopedică, savantul se impune ca factor principal în „mișcarea literelor” românești din Basarabia. Tentat în parcursul metaliterar de înțelegeri transistorice, alege libertatea de creație neîngrădită de metodă, corelând fericit dimensiunea artistică și filosofică și ajunge la eseistica elevată și modernă, *o critică de natură reflexivă, liberă, mai plastică și mai ferită de clișeele interpretării*. Disponibilitatea de a se apropia de scriitor și operă, cum mărturisește însuși savantul, de a găsi declicul hermeneutic (mirabila „iarbă a fiarelor” deschizătoare de lacăte) și de a pune totul în perspectiva unui proiect spiritual-cultural se manifestă prodigios în monografiile dedicate unor personalități ilustre ale culturii române precum Dimitrie Cantemir, Ion Heliade Rădulescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Duiliu Zamfirescu, Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, Grigore Vieru, Lucian Blaga, George Bacovia, Constantin Brâncuși, Eugen Simion, Elena Văcărescu ș.a. sau unor personalități ale culturii universale ca Giacomo Leopardi, Friedrich Nietzsche, Carlo Goldoni, Racine, Balzac, Pușkin, Gogol, Baudelaire, Tolstoi, Dostoievski, Cehov, Rimbaud, Guillaume Apollinaire, Juan Ramón Jiménez, Spengler, Husserl, George Bernard Shaw, Blok, Kafka ș.a.

Impunând primatul esteticului în analiza critică prin volumele *Disocieri* (1969) și *Alte disocieri* (1971), delimita categoric valorile și nonvalorile, noul și vechiul în modul de a înțelege literatura, impunea *spiritul critic*, aproba și stimula orice mișcare ce se făcea pe un ascuns subtextual *drum spre centru*. Proiectul de *Critice*, 10 volume, editat de Tudor Nedelcea la Fundația *Scrisul Românesc*, din Craiova, reflectă diagramatic preocupările critice majore, realizând în mod intuitiv modelul propriu de existență exegetică: calea mitopo(i)etică și ontologică.

Istoria deschisă a literaturii române din Basarabia, studiul de cea mai mare anvergură a exegetului, a apărut în 2010 într-o ediție revăzută, adăugită cu noi compartimente și personalități literare, sub auspiciile Academiei Române. Noua ediție a *Istoriei deschise*, înalt apreciată în Republica Moldova, România și în străinătate (dovadă fiind faptul că s-au scris despre ea peste 100 de articole și recenzii), este completată cu 100 de pagini privind procesul literar de azi și cele mai recente apariții, inclusiv cele din 2009-2010. Ea a devenit o carte de referință pentru toți cei care studiază istoria, cultura și literatura română din Republica Moldova.

Reputatul eminescolog Mihai Cimpoi a publicat numeroase studii complexe și erudite *Narcis și Hyperion* (1979), *Spre un nou Eminescu* (dialoguri cu eminescologi din lume: Italia, Franța, Turcia, Slovacia, Ungaria, Rusia, China, India, România ș.a.), (1993, 1995), *Căderea în sus a Luceafărului* (1993), *Eminescu, poet al ființei* (1998), *Plânsul Demiurgului* (1999), *Esența Ființei. (Mi)teme și simboluri existențiale*

eminesciene (2003, 2007). Eminescologia sa este ontologică, deoarece urmărește procesul de ontologizare progresivă, de *hyperionizare* a lumii în temeiul cunoașterii, conturând imaginea lui Eminescu drept mare poet al ființei căutătoare, întrebătoare, întoarse asupra ei înseși. Lucrarea lexicografică fundamentală *Dicționarul enciclopedic Eminescu* (2013), sinteză realizată pe cont propriu a eminescologiei românești și universale, cuprinde panoramic fenomenul *eminescianismului* și are un impact deosebit în cultura și literatura română prin faptul că oferă cititorului informații valoroase privind toate aspectele din creația și personalitatea lui Eminescu. Este un instrument de lucru pentru receptarea adecvată a creației marelui poet: determină renunțarea categorică la vechile șabloane interpretative, aduce demonstrațiile necesare în ceea ce privește ridicolul detractorilor și al zelatorilor de serviciu ai poetului și ne oferă un model de receptare integrală, obiectivă și coerentă a fenomenului Mihai Eminescu. Autorul pornește de la biografia poetului și ajunge la mitul poetului, făcând referințe vaste la conceptele de bază ale poeziei eminesciene, la genurile literare abordate de poet. Sunt explicate personajele mitologice care se regăsesc în opera lui Eminescu, proverbele din manuscrisele poetului, motivele care circulă, traducerile poetului. Un vast compartiment, „Eminescianismul”, este dedicat limbii și stilului lui Eminescu. Criticul Mihai Cimpoi face lumină în aspecte puțin cunoscute ale creației lui Eminescu, aplicând o grilă ontologică și prezentând unicitatea acesteia.

Spectaculoasa carieră de cercetător, începută în anii studenției, când devine președinte al cercului de științe filologice al facultății, continuă cu obținerea gradului științific de doctor habilitat în filologie și titlurile de membru de onoare al Academiei Române și de membru titular al Academiei de Științe din Moldova, funcția de șef al Sectorului de literatură română premodernă și modernă al Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei. Coordonând mai multe programe de cercetări științifice: *Relații cultural-spirituale între Ardeal și Moldova (Basarabia)*; *Dicționarul general al literaturii române*; *Enciclopedia și multiculturalism în literatura română premodernă și modernă*; *Personalități culturale ale Moldovei secolelor XVII-XIX*; *Un secol de literatură americană*; *Dimitrie Cantemir. Dimensiuni ale universalității*; *Evoluția literaturii române, a folclorului și a teoriei literaturii în context european și universal*, academicianul nu se ține de principiul limitativ al regionalismului, considerându-se parte integrantă a cercetării românești. Colaborarea la *Dicționarul general al literaturii române* a permis o largă și constructivă conlucrare cu Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu” de la București, al cărui director este academicianul Eugen Simion, sub semnul unității spațiului cultural românesc și punerii în circulația de valori a fenomenului literar basarabean cu notele lui particulare și a celor mai importanți scriitori.

Rezultatele cercetării s-au concretizat în importante volume și studii monografice:

Monografia internațională *Esența temeiului* (Eseuri monografice despre începuturile literaturii române, Târgoviște, 2013) conține cinci eseuri cu aspect monografic *Ion Heliade Rădulescu: panhymniul ființei* (2008), *Grigore Alexandrescu – „însuflarea ființării”* (2009), *Vasile Cârlova – poetul „sufletului măhnit”* (2010), *Ion Alexandru Brătescu-*

Voinești – prefacerea firii (2011), *Ion Ghica – amintirea ca existență* (2012), la care a fost adăugat *Poezii Văcărești*, care surprinde într-o imagine sintetică fenomenologia spiritului întemeietor, în special cel târgoviștean, căruia îi datorăm cele trei elemente heideggeriene ale întemeierii: ctitorirea, dobândirea-fermă-de-teren și justificarea.

Monografia internațională metacritică *Modelul de existență Eugen Simion* (București, 2013) reprezintă cea dintâi analiză completă a fenomenului Eugen Simion, o carte aniversară prin care se aduce prinosul de recunoștință figurii emblematice a culturii românești – academicianul și criticul literar Eugen Simion. Autorul realizează o impresionantă radiografiere a contribuției originale și fundamentale a academicianului și a operei masive, reprezentative, purtând marca deontologică a unei personalități accentuate și demonstrând marca ontologică a culturii românești. Volumul surprinde în viziune istorico-literară esența operei și personalității și configurează modelul de existență pe care-l reprezintă: modelul unui critic autentic.

Monografia internațională *Anatomia ființei* (Târgoviște, 2014) prezintă creația reprezentanților *Școlii literare și artistice de la Târgoviște* (M.H. Simionescu, R. Petrescu, C. Olăreanu și T. Țopa), care au revoluționat într-o perioadă ideologizată la extrem proza și poezia românească prin practicarea jurnalului ca gen literar autonom, al irealismului și „anatomiei ființei”, care presupune analiza abisurilor sufletești. Lucrarea include și o istorie a grupărilor literare din întreaga lume și a programelor estetice promovate de ele.

Monografia internațională *Elena Văcărescu, poeta neliniștii divine* (Târgoviște, 2015) este consacrată operei lirice și activității uneia din personalitățile proeminente ale poeziei și diplomației europene, influenței pe care le-a suportat în cadrul marilor curente artistice (simbolismul, parnasianismul) și acțiunilor de promovare a imaginii politice și culturale a României în cadrul Ligii Națiunilor, precedenta actualei Uniuni Europene.

Monografia națională *Viața ca un roman* (Chișinău, 2015) cuprinde eseuri scrise în colaborare cu Eugen Simion. Este supus analizei sub aspectul receptării lui valorice în posteritate și a actualității în contextul zilei de azi romanul-fluviu *În preajma revoluției* de Constantin Stere. Accentul se pune pe *discursul ideologic* pe care se edifică epicul și care este afiliat *discursului publicistic*, așa cum se prezintă în cele trei volume masive publicate în zilele noastre.

Dicționarul de teorie și critică literară (Târgoviște, 2016) propune o panoramă, un tablou fenomenologic al criticii literare universale și românești sub formă de generalități și „idei primite” încetățenite, căutând, unde e cazul, expunerea propriului punct de vedere. Nerenunțând la terminologia profesională în uz, s-a urmărit formularea definițiilor limpezi, coroborate cu formulările din dicționarele explicative și cele de terminologie literară sau retorică, operarea cu dovezi de ordin al evidenței și maximă obiectivitate în prezentarea proceselor, fenomenelor, curentelor, lucrărilor criticilor și teoreticienilor. Lucrarea a fost distinsă cu premiul *Constantin Stere* al Ministerul Culturii al Republicii Moldova în domeniul literaturii pentru anul 2016.

Academicianul Mihai Cimpoi este autorul și realizatorul proiectului de durată *Congresul Mondial al Eminescologilor*, lansat în 2012; devenit o tradiție, ajunge în 2017 la a VI-a ediție. La cele cinci ediții ale acestui congres mondial au participat eminescologi de talie mondială, traducători și traductologi din Italia, Germania, Serbia, Ucraina, Ucraina, România, China, Chile, Turcia, Polonia, Rusia, Republica Albania, cercetători atât din Republica Moldova, cât și din alte centre de cercetare sau universitare din Europa: România, Ucraina etc. A fost creat un mecanism eficient de promovare sistematică a operei și personalității lui Eminescu în alte țări. Au fost abordate probleme de identitate națională și globalizare, multiculturalitate, fenomenul traducerii în limbile romanice și slave a operei creatorului român Mihai Eminescu, ceea ce a permis reflectarea asupra problemelor specifice activității de cercetare, organizarea de întâlniri periodice, inițierea de proiecte comune de cercetare, participarea la proiecte inter- și intradisciplinare, naționale și internaționale. Congresul a contribuit la ridicarea nivelului de cunoaștere și utilizare a limbajului de interpretare a operei eminesciene, a creat un program bine sistematizat de promovare a operei și personalității lui Mihai Eminescu în întreaga lume, a aprofundat studiul acestora, informarea reciprocă a eminescologilor asupra exegezelor apărute în ultimul timp.

La acest ceas aniversar roditor, Domnule academician, Vă aducem sincere mulțumiri pentru excelența academică dublată de un devotament pentru cultura și știința națională, demn de toată admirația noastră, prin care se continuă activitatea fondatorilor de formare a conștiinței naționale și a unui spirit critic românesc modern.

Colectivul Institutului de Filologie al AȘM

Vasile BAHNARU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**NOTE DESPRE UNITATEA
LIMBII ROMÂNE ÎN VIZIUNEA
LUI MIHAI EMINESCU**

Notes on the unity of Romanian language from Mihai Eminescu's point of view

Abstract. This article examines Mihai Eminescu's opinion on the unity of the Romanian language. The author finds that the „unpaired” poet was a profound expert in the linguistic theories of his time and a great connoisseur of the literary and spoken Romanian language. From the M. Eminescu's point of view on the issue of the relationship between nation – faith and language, the Romanian national unity is due not to the Orthodox faith (Romanians being a tolerant people to the other religious beliefs), but to the language unity.

Keywords: language, linguistics, speech, dialect, unity, nation, faith, norming, standardization, latinism, italianism, socio-cultural aspect, sociolinguistics.

0. Mihai Eminescu vine să se impună în literatura română în perioada de finalizare a procesului de normare și de standardizare a limbii literare românești, când în limba literară începuse eliminarea particularităților regionale din fonetică, lexic și gramatică și impunerea tot mai energică a normelor unei limbi literare unice. Cu alte cuvinte, Mihai Eminescu a început să scrie tocmai în momentul când animația generală și agitațiile colective în problemele limbii literare erau pe cale de a se termina, când curente lingvistice – latinismul din Ardeal, Moldova și Muntenia, italianismul din Muntenia, „pumnismul” din Bucovina, influența franceză din Muntenia și Moldova – chiar dacă nu au dispărut în totalitate, au ajuns a fi doar curente de idei și de limbă, întrucât, cu toată atracția pe care o exercitau „asupra intelectualilor...”, ele, ca și latinismul, rămân „pe planul al doilea, din moment ce limba latiniștilor nu este decât limba prozei din Ardeal și a câtorva lucrări de știință scrise de ardeleni”¹. Tocmai în aceste circumstanțe socioculturale începe să scrie și să publice cel mai mare poet al tuturor românilor – Mihai Eminescu. Mai mult, preocuparea lui Mihai Eminescu de probleme lingvistice în general și de cele de limbă română în particular constituie o constantă a vieții sale, începând cu anii de studii liceale și universitare și terminând cu activitatea de redactor, publicist și, mai ales, de scriitor. În această ordine de idei este concludentă afirmația lui Heimann (Hariton) Tiktin, stabilit la Iași în 1869, care în procesul de colectare a materialului pentru *Dicționarul româno-german*, în trei volume, scrie despre asistența de care a beneficiat din partea lui Mihai Eminescu în procesul de asimilare a lexicului românesc: „Am petrecut cu Eminescu ore minunate în discuții filologice și filosofice

și a fost o mare pierdere pentru mine când el a părăsit Iașul pentru a intra în redacția unui jurnal din București. El m-a inițiat în literatura română de la începuturile ei și prin el am cunoscut limba poporului, limbă a cărei importanță încă nu era apreciată pe atunci decât de puțini. Lecțiile făcute împreună cu Eminescu și explicațiile sale pe care mi le-a dat cu această ocazie acest excelent cunoscător al limbii sale materne mi-au prilejuit o mulțime de constatări lexicografice, gramaticale, literare și istorice, pe care le-am înregistrat pe fișe⁷².

În fine, este necesar să amintim că unii filologi români au examinat până în prezent, fie și sumar, doar limba operelor artistice și mai puțin limba scrierilor sale publicistice³, în timp ce concepțiile lui lingvistice în genere și opțiunile lui asupra limbii române în particular fie că au fost ignorate în totalitate, fie că au fost doar semnalate⁴, fiind considerate ca lipsite de o valoare deosebită. Textele lui Eminescu din domeniul filologiei examinate aici sunt în majoritate material publicistic, iar unele au caracter, în general, de notițe de lucru, fiind scrise în diferite epoci, și sunt preluate din manuscrisele autorului. Examineate în ansamblu, ele oferă o viziune amplă asupra problemelor referitoare la limba română și la studiile teoretice asupra limbii care îl preocupau pe Eminescu în activitatea sa intelectuală. Textele consacrate problemelor lingvistice denotă prezența unui cugetător de mare forță speculativă și cu intuiții de uimitoare anticipații.

0.1. În articolul de față ne propunem să examinăm concepția lui Mihai Eminescu despre unitatea limbii române literare, referindu-ne în special la opiniile sale din publicistică și din manuscrise și la materialul fonetic și lexical furnizat de opera sa artistică. Problema unității limbii române se cere a fi examinată, pe de o parte, ca sistem abstract (ceea ce B. Petriceicu Hasdeu numea limba *in abstracto*, iar F. de Saussure – *langue*) și ca realizare a acestui sistem abstract în procesul comunicării (ceea ce B. Petriceicu Hasdeu numea limba *in concreto*, iar F. de Saussure – *parole*)⁵, iar pe de altă parte, limba literară ca sistem de comunicare caracteristic tuturor românilor din toate provinciile și limba ca expresie artistică, ca valorificare poetică estetică. Realizând aceste delimitări metodologice principiale, nu vom ajunge să confundăm limba ca mijloc de comunicare cu limbajul poetic și vom putea percepe importanța și funcțiile primordiale ale acestuia din urmă și explica multitudinea și varietatea de mijloace stilistice (fonetice, lexicale, gramaticale) specifice limbajului beletristic. Mihai Eminescu dispune de o modalitate similară de percepere și de interpretare a limbii și a vorbirii, menționând că „limba cultă a unui popor e așadar o abstracțiune și o unealtă artificială comparată cu dialectele vii și totdeauna în mișcare a poporului”, iar „îndată ce se scrie limba începe a se petrifica”, din care cauză „limba scrisă are ceva determinat, nemișcător, mort”, în timp ce „dialectele produc cu asupra de măsură formațiuni nouă, cari câteodată trec în scriere, câteodată nu”⁶.

1.0. Mai întâi, urmează să informăm cititorul că numai examinând în întregime opera lui Mihai Eminescu, în special manuscrisele și publicistica lui, ne putem imagina dimensiunea enciclopedică a universului său de cunoaștere, întrucât interesele intelectuale ale lui Mihai Eminescu pendulează de la științele umanistice (filosofie, filologie, în special

studiul limbilor, istorie, economie, civilizație, cultură clasică etc.) până la științele reale (matematică, fizică, astronomie, chimie, biologie, medicină etc.). Evident, Mihai Eminescu nu poate fi considerat drept un creator de concepții științifice sau sisteme fie filosofice, fie teoretice proprii în domeniile respective, dat fiind că activitatea sa se limitează, de cele mai multe ori, la expunerea artistică sau conspectivă a unor studii din cele mai variate sfere ale activității umane, acestea fiind însoțite, de regulă, de glose, de note estimative sau critice proprii, sau la elaborarea unor comentarii, conținând idei personale, interpretări, mențiuni, observații sau constatări referitoare la anumite probleme sau chestiuni de o diversitate imprevizibilă și impresionantă. De altfel, Mihai Eminescu citea, conspecta și traducea studii științifice din cele mai diverse domenii de activitate, fapt confirmat de traducerile științifice cuprinse în volumul *Fragmentarium*, volum editat, din păcate, fără a se face o distincție categorică între traduceri și lucrările originale⁷.

1.1. Analizând publicistica, notele și conspectele unor texte din domeniul filologiei, putem constata că acestea au un caracter, în general, de însemnări de lucru și sunt consemnate în diferite perioade. Fiind examinate în ansamblu, ele oferă o imagine panoramică asupra problemelor de care era preocupat Mihai Eminescu în activitatea sa intelectuală și probează prezența unui cugetător de o mare forță și finețe speculativă și cu o intuiție anticipativă fantastică.

Așadar, reluând tema enunțată în titlul expunerii noastre, este necesar să reținem că Mihai Eminescu nu a elaborat nicio teorie lingvistică proprie, conspectele, notele și comentariile sale de natură lingvistică constituind un ansamblu luxuriant de probe care vin să demonstreze ideea că autorul lor era preocupat dacă nu de toate, cel puțin de majoritatea problemelor referitoare la limbajul uman. Mai mult, analiza publicisticii și manuscriselor eminesciene confirmă ideea, cu o mulțime de probe irefutabile, că autorul lor cunoștea toate teoriile și direcțiile de cercetare din lingvistica de până la dânsul și din timpul vieții lui. În această ordine de idei sunt elocvente conspectele poetului asupra studiilor semnate de Heymann Steinthal, Carl Philipp Moritz, August Friedrich Pott, Moritz Lazarus, Wilhelm von Humboldt etc. Avid de cunoașterea tuturor subtilităților de expresie din toate spațiile locuite de români, încă din adolescență poetul călătorește mult în toate ținuturile românești, convingându-se de varietatea expresivă și de calitatea ei fundamentală – unitatea. În prezent, caracterul unitar al limbii române este o realitate indiscutabilă. Astfel, academicianul Iorgu Iordan susține că „pe teritoriul lingvistic românesc nu există o diversificare atât de adâncă, încât să dea naștere unui fel de bilingvism, adică la situații în care vorbitorii unui grai să vorbească acasă graiul local, iar atunci când depășesc zona acestui grai să fie nevoiți a folosi limba comună a întregului popor ca pe o altă limbă, nici în ceea ce privește fonetismul, nici în ceea ce privește lexicul, nemaivorbind de sistemul lexical”⁸. Încă mult înainte, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, George Barițiu, adresându-se oamenilor politici din Imperiul Austro-Ungar, susținea că între limba vorbită în Moldova, Muntenia și Ardeal nu există nici atâta deosebire cât există între limba germană vorbită în Viena și cea vorbită la Berlin.

1.2. Se cere să menționăm că Mihai Eminescu, deși nu a făcut școală nici primară, nici gimnazială și nici liceală în limba română, s-a dovedit un subtil cunoscător al acesteia, urmare a studierii independente, din inițiativă proprie a limbii materne, a istoriei și culturii naționale, argument plauzibil întru susținerea acestei afirmații servind relatarea lui George Munteanu: „Abia la Târgu-Mureș e întâlnit de seminariștii Ioan Cotta și Toader Cojocariu, care, aflând că e «student din Cernăuți» și vrea să vadă Blajul, i-au spus că merg și ei acolo și îl luară în trăsură. Eminescu își tot însemna ceva într-un carnet, cântărind priveliștile și vorba localnicilor, iar când tovarășii de drum îl întreabă de ce, le răspunde cu o simplitate care sugera îndeajuns felul de viață ce-și hotărâse și noima rătăcirilor sale: „Domnilor, eu sunt poet și vreau să-mi adun material”⁹.

Încă în perioada drumețiilor sale din adolescență în Transilvania, Mihai Eminescu a constatat că „limba română e unica în Europa care n-are proprie-vorbind dialecte”, căci „pe-o întindere de pământ atât de mare, despărțiți prin munți și fluvii, românii vorbesc o singură limbă”¹⁰. Această constatare formulată în termeni pragmatici în timpul peregrinajului său în Ardeal a fost ulterior consolidată de studiul profund al limbajului popular, al manuscriselor vechi, așa încât, prezentând cititorilor lucrarea lui B. Petriceicu Hasdeu *Cuvente den bătrâni. Limba vorbită între 1550-1600* (București, 1878), el va enunța ideea că „ceea ce există într-adevăr nu este limba scrisă și vorbită de clasele culte, ci tocmai dialectele”, deși limba română nu are „dialecte în înțelesul strict al cuvântului”¹¹ și că „unitatea actuală a limbei vorbite, deși e în parte un merit special al epocii lui Matei Basarab, dovedește totuși că și în această privire erau elemente cu totul omogene, preexistente limbei bisericești, cari înclinau a căpăta o singură formă scrisă”, ca în fine să conchidă că „limba era aceeași; numai termenii, materialul de vorbe diferea pe ici pe acolo”, din care cauză „o unitate atât de pronunțată a limbei dovedește însă o unitate de origini etnice” a poporului român¹².

1.3. Totodată, Mihai Eminescu argumentează existența unității etnice și de limbă a neamului nostru prin prezența unui drept cutumiar comun pentru toți românii: „Înainte sau abia după formarea statelor române vedem românii de sub Coroana Ungariei pretinzând să se judece între ei după dreptul lor propriu, jus Olachale sau Olachorum, o cerere analogă fac moldovenii ce pribegise în Polonia, să se judece după dreptul românesc. Și aceasta când? Pe la 1380. Care-a fost acest drept consuetudinar la carele ei țineau cu sfințenie, fie sub coroana Ungariei, fie sub a Poloniei? El n-a fost scris niciodată; era atât de viu în conștiința poporului, atât de necontestat de nimenea, încât niciunul din vechii noștri Domni n-au găsit de cuviință să-l codifice”¹³. În continuare, M. Eminescu susține că „a fi bun român nu e un merit, nu e o calitate ori un monopol special..., ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat”, iar în limbă există multe indicii, inclusiv „în numirile localităților și râurilor, precum și în alte împrejurări”, care „denotă o unitate a neamului românesc preexistentă formațiunii statelor noastre”, drept exemple concludente fiind hidronimele Argeș din Țara Românească și Argestrul din nordul Daciei și toponimele Câmpulung din Țara Românească și din Bucovina. Coeziunea etnică a poporului

român este determinată, în opinia lui Eminescu, de „unitatea de limbă, de datine juridice, religioase și de viață familiară”¹⁴, căci toate acestea sunt probe concludente de identitate „de origine și limbă a poporului”, iar „cărțile bisericești, tipărite în Ardeal, în Moldova, în Țara Românească, opresc procesul de diversificare și de dialectizare a graiului viu; acesta primește prin cărți o normă unitară în rostire și în scriere, căci, printr-un instinct fericit, traducătorii și scriitorii originali aleg ca model dialectul cel mai arhaic al românilor, cel vorbit în Țara Românească și-n o parte a Ardealului, căci la cel mai vechi din toate se puteau reduce, ca la un prototip, dialectele ce încercau a se forma pe atunci”¹⁵.

1.4. Mihai Eminescu consideră unitatea literaturii noastre populare ca fiind, împreună cu limba, un element esențial al unității noastre naționale, fapt demonstrat cu lux de probe incombatabile prin diseminarea uniformă a acesteia: „Aceleași balade ce s-au cules în munții Moldovei sau ai Ardealului s-au aflat, în variante, în Dobrogea, încât se constată că piesele nemerite de literatură populară aveau tendința de-a se răspândi la toți românii”¹⁶. Mai mult decât atât, spiritul enciclopedic permite poetului să ajungă la concluzia că „Măsurariul civilizațiunii unui popor în ziua de azi e: o limbă sonoră și aptă de a exprima prin sunete – noțiuni, prin șir și accent logic – cugete, prin accent etic – simțăminte”¹⁷ și numai în acest mod limba poate fi națională, iar dacă „nu va fi așa, e prea lesne ca un om să vorbească nemțește, de ex. cu material de vorbă ungurească”¹⁸. Tocmai din aceste considerente Mihai Eminescu califică limba drept „un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii”, căci „maturitatea culturii publice a spiritului popular se manifestă cu deosebire în limba sa”, iar „comoara și puterea limbistică, felul stilului și a expresiunii la un popor se reflectă și se manifestează în literatura sa națională; ea este izvorul din care să ieie fiecare”¹⁹, „fiindcă spirit și limbă sunt aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea, se vede ușor că românul se vrea pe sine, își vrea naționalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin”²⁰. Prin urmare, „tezaurul sufletesc” al poporului român este „limba sa proprie în cărțile bisericești și mirene”, căci „în limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele bătrânești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile semenilor săi” și „simplul fapt că noi românii, câți ne aflăm pe pământ, vorbim o singură limbă, «una singură» ... e dovadă destulă ... că așa voim să fim noi, nu altfel” și din aceste considerente se ajunge la concluzia logică: „Daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, suntem români și punctum. Nimeni n-are să ne-nvețe ce-am fost sau ce-am trebuit să fim; voim să fim ceea ce suntem – români. A mai discuta asupra acestui punct sau a crede că frica de ruși ne-ar ademni să ne facem nemți sau viceversa, sau cum cred ungurii, că de frica acestor doi ne-am putea găsi flatați să ne contopim cu nația maghiară, toate aceste sunt iluzii de școală; limba și naționalitatea românească vor pieri deodată cu românul material, cu stingerea prin moarte și fără urmași a noastră, nu prin deznaționalizare și renegațiune”²¹. Probă supremă a acestei caracteristici definitorii a poporului român servește, în opinia lui Mihai Eminescu, caracterul tolerant al poporului român, lipsa războaielor religioase în istoria românilor și a tentativelor de a face prozeliți din conlocuitorii de altă lege ori de altă limbă.

1.5. În *Timpul* din 10 octombrie 1881, M. Eminescu constată că, chiar dacă „ar fi existat înclinări de dialectizare a limbei noastre”, acestea „au încetat din momentul în care biserica au creat limba literară, au sfințit-o, au ridicat-o la rangul unei limbi hieratice și de stat”. În opinia lui M. Eminescu, tocmai din acel moment „trăsătura de unitate a devenit și a rămas limba și naționalitatea, pe când înainte românul înclina a confunda naționalitatea cu religia”, idee pe care încearcă și în prezent să o inoculeze rușii în mentalitatea basarabenilor pentru a-i îndepărta de adevărații lor frați.

Astfel, unitatea românilor rezidă în comunitatea lor de limbă, chiar dacă „românul e în stare a deveni catolic sau mahometan”, el totuși rămâne român, „dar a-și schimba limba și naționalitatea nu se va învoi nicicând și oricare atitudine care i-ar periclita aceste bunuri, mai înalte pentru el decât chiar forma raportului său cu Dumnezeu, nu vor conveni nici inimei, nici spiritului său” și „ceea ce cere numai azi, ca și în veacurile trecute, este ca și limba lui să fie respectată în același chip și singura dușmănie pe care-o are românul este cea în contra elementelor cari nu supun silei numai trupul, ci și sufletul”²².

2.0. Așadar, cele menționate anterior se referă aproape în întregime la variantele dialectale, vorbite ale limbii române, adică la funcționarea orală teritorială a limbii, la posibilitatea de comunicare liberă între români indiferent de originea lor provincială. Totodată, Mihai Eminescu, fire curioasă și excepțională prin profunzimea cunoștințelor și prin pasiunea pentru adevăr, necunoscut și inedit, a manifestat un interes practic și teoretic pentru unitatea limbii române codificate, normate, standardizate în gramatici și dicționare.

2.1. Pentru a menține unitatea limbii române, Mihai Eminescu s-a manifestat ca un promotor consecvent și fidel al principiului fonetic în ortografia limbii române. Astfel, pentru a evita eventualele confuzii în procesul lecturii și pronunției unui număr extrem de mare de unități lexicale, el dezaproabă principiul etimologic în ortografie și pledează pentru ortografia „cu semne” diacritice, adică pentru principiul fonetic, indicând motivele care l-au determinat să susțină acest principiu: 1. imprecizia ortografiei etimologice în scrierea și pronunția sunetelor derivare, de unde urmează că multe cuvinte nu pot fi citite corect – mușcă, muscă, musică; pișcă și pisică, moșie și moașă, pasiune și pășune, mană și mânâ, paturi și pături, satul și sătul, urzeau și urdeau, mințeau și amin-teau etc.; 2. ortografia etimologică nu reglează pronunția corectă: națiune – năciune, educațiune – educăciune, enarațiune – enărăciune, comisiune – omișune etc.; 3. ortografia etimologică este respinsă de majoritatea românilor și 4. ortografia cu semne este mai precisă, mai simplă și mai ușoară²³. Adoptând principiul fonetic în ortografia limbii române, Mihai Eminescu exclude posibilitatea de a accepta, „ca vechii egipteni, trei moduri de scriere, unul pentru începători și popor, altul pentru învățați și al treilea pentru monumente”²⁴ și se declară satisfăcut de progresul principiului fonetic în Transilvania, „un puternic mijloc pentru a păstra vechea noastră avere națională: unitatea în limbă și o normă unică în pronunție”²⁵. Fiind un cunoscător fin al limbii populare și un expert competent în teoriile lingvistice contemporane lui, Mihai Eminescu dispune de cunoștințe profunde în domeniul fonologiei istorice, afirmând că semnele grafice

„ó și é în loc de oa și ea” nu sunt justificate, întrucât „în aceste unități sunetare partea pe care cade tonul e tocmai a și nu o sau e” și, ca urmare, „o și e nu sunt decât 1/4 a sonului deplin, iar a e întreg”, iar „aceste pătrimi de son au aceeași cantitate ca și i consonans în iată, iapă, iarbă”, de unde rezultă că în ultimul caz reprezentăm „pronunția vie, care a eliminat aceste pătrimi de sonuri; căci din țeară s-au făcut țară, din feată – fată, din afoară – afară ș.a.m.d.”²⁶ În fine, poetul nostru pledează pentru excluderea unei situații de tipul „câți oameni, atâtea ortografii – sau mai drept vorbind cacografii”²⁷.

2.2. M. Eminescu a manifestat o preocupare obsedantă pentru corectitudinea limbii române. Astfel, starea deplorabilă a limbii române și, mai ales, a lexicului acesteia – beția de cuvinte, jargoanele franțuzite sau nemțite, este provocată, în opinia lui, de politică care, în probleme de limbă, se bazează pe „presa noastră – scrisă mare parte într-o limbă cosmopolită”, în loc să-și fundamenteze viziunile lingvistice pe „limba țaranului, fie el în România, fie în Ardeal”, astfel încât limba acestuia „să fie pusă iar în scaunul de onoare ce i se cuvine, în locul în care o pusese cronicarii și biserica” și își exprimă gratitudinea pentru Titu Maiorescu care a combătut cu vehemență și competență această orientare și ca urmare „autorii loviți de pana sa energică nu mai cutează a se întoarce la obiceiul lor de a înșira cuvinte nouă în loc de idei adevărate”, iar „limba, și împreună cu ea mintea, se curăță și se lămurește, căci numai o limbă în care cuvintele sunt împreunate c-un înțeles hotărât de veacuri este clară și numai o cugetare care se servește de o asemenea limbă e limpede și cu temei”²⁸.

Unii politicienii și mânători de condei au realizat, pe vremea lui M. Eminescu, „rezultate performante” în „stricarea limbei încât... gazetele și cărturarii scriu o pășărească neînțeleasă de popor, subțire și muieratică” și toți uită „cu totul că limba noastră e singura în Europa care se vorbește aproape în același chip în toate părțile locuite de români”, „...că n-avem dialecte și că moldoveanul se-nțelege tot așa de bine cu crișanul ca și acesta cu oamenii din Banatul Craiovei”, această situație fiind provocată de faptul că politicienilor noștri „nu le era de-ajuns această dovadă și de unitate între noi și de deosebire către străini, ci au căutat să ne silească să dovedim că fiecă vorbă e latină și că toți, fără osebire, ne coborâm de-a dreptul de la romani”, deși „nu originea face pe un popor să fie trainic, ci munca lui proprie, fie cu mâna, fie cu mintea; primejdios era pentru că una – se zguduia unitatea preexistentă a poporului nostru, al doilea – limba pășărească, trebuind învățată, ca orice limbă străină, răpea timpul altor învățături folositoare, al treilea – pentru că în multe cazuri nici dascălul nu știa înțelesul cuvintelor nouă, necum școlarul; și, în sfârșit, pierderea cea mai mare era că întreaga comoară a limbei, ce sta din zicători, proverbe, inversiuni, adecă în fraze gata moștenite din neam în neam de la strămoși, se arunca în apă, pentru că-n ele erau și cuvinte de origine nelatină”²⁹.

2.3. Pentru a combate intervenția abuzivă și arbitrară a omului în procesul de funcționare și de evoluție a limbii, marele Eminescu postulează că „nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră...”, căci „precum într-un sanctuar reconstituim piatră cu piatră tot ce-a fost înainte – nu după fantezia sau inspirația noastră momentană –

ci după ideea în genere și în amănunte – care-a predominat la zidirea sanctuarului – astfel trebuie să ne purtăm cu limba noastră românească³⁰, reamintind contemporanilor că limba noastră „cu sintaxa ei frumoasă dar grea, cu multele ei locuțiuni”³¹ – „această parte netraductibilă a unei limbi formează adevărata zestre de la moși-strămoși, pe când partea traductibilă este comună gândirii omenești în genere”³².

3.0. Opera artistică a lui Mihai Eminescu constituie un model excelent de limbaj poetic, în timp ce publicistica lui este un etalon de limbă română literară. Astfel, poetul constată că atunci „când dezvoltarea literaturii ajunge la punctul acela unde scriitorii își înving și-și dominează limba... atuncea ei scriu mai bine”, chiar dacă în „momentul ce precedă acestui stadiu se luptă cu o limbă încă barbară”, iar în „momentul ce urmează se lasă cu totul în largul unei limbi învinse deja și stilul devine de toate zilele, lat” și ca urmare „momentul emancipățiunei unei limbi de sub dominarea atât etimologică, cât și sintactică a unei alteia sau a unora altora străine e cel mai fericit și cel mai fertil în privința limbii însăși”³³.

Stilul beletristic sau cel al literaturii artistice conține elemente proprii tuturor stilurilor funcționale existente în sistemul unei limbi: colocvial, oficial (administrativ-juridic), științific și tehnic, publicistic, religios și epistolar. Acest stil se manifestă în domeniul esteticului și se opune celorlalte stiluri funcționale, în care esențialul îl constituie transmiterea de informații, iar în stilul artistic transmiterea informației corelează cu efectul produs de o anumită formă de transmitere a informației asupra destinatarului, adică în stilul beletristic forma devine element esențial și modelator în transmiterea informației, forma, unică și irepetabilă, fiind expresia unui conținut determinat, scoate în evidență funcția poetică a limbajului. Tocmai din aceste considerente stilul respectiv poate include elemente arhaice (fonetice, lexicale sau gramaticale), elemente regionale sau dialectale (fonetice, lexicale sau gramaticale), elemente colocviale (fonetice, lexicale sau gramaticale) și chiar elemente indicente, injurioase sau obscene (fonetice, lexicale sau gramaticale), din care cauză este inadmisibil ca limba literaturii artistice să fie identificată cu limba literară. Mai mult, deși limba poeziei și prozei lui Mihai Eminescu constituie un model de limbă română literară, ea totuși încă nu poate fi confundată cu limba literară unică a poporului român, întrucât ea este susceptibilă de a fi valorificată din două puncte de vedere: 1) ca parte componentă a sistemului comunicativ verbal și 2) ca realizare a funcției estetice a sistemului verbal. Totodată, este necesar ca analiza limbii unui sau altui scriitor să nu se realizeze prin prisma normei literare din prezent, ci prin prisma normei literare în vigoare la momentul de elaborare a operei. Din aceste considerente suntem în drept să calificăm limba operei lui Mihai Eminescu ca fiind în perfectă armonie cu normele limbii literare de atunci, inclusiv în cazul limbajului artistic, care abundă în elemente arhaice sau neologice (fonetice, lexicale sau gramaticale), regionale sau dialectale (fonetice, lexicale sau gramaticale), colocviale (fonetice, lexicale sau gramaticale) și chiar elemente argotice, indecente, injurioase sau obscene (fonetice, lexicale sau gramaticale): omăt, sară, fărâncat, tămâiet, a rădica, nour, buzunari, vro, vun, pin, a sămăna, a mulțami, dasupra, voi „vreau”, popol „popor”, mumă, mur, vergină etc.

Chiar și în opera sa artistică, Mihai Eminescu reușește să depășească frontierele limitate ale graiului moldovenesc – *j* pentru *gi* în joc și *a* juca, a judeca și judecător, *a* după *ș*, *j* și labiale în șase, cămașa, jale, sale, *e* în loc de *ă* și *-at* în loc de *-et* în speriat, tămâiat, *ă* în loc de *e* precedat de *r* la plural în izvoară, pahară, popoară etc.³⁴, deși a continuat să facă uz de unele particularități ale variantei literare moldovenești: câne – câine, mâne – mâine, său – seu, spăriet – speriat, urmărind scopuri stilistice – să sugereze o atmosferă arhaică, în timp ce în publicistică devierile de la norma literară în vigoare au un caracter accidental sau o intenție stilistică.

4.0. În concluzia notelor noastre referitoare la concepția lui Mihai Eminescu despre unitatea limbii române, constatam că poetul nepereche era nu numai informat asupra celor mai variate domenii din știința și cultura din timpul său, ci era și un bun cunoscător al tuturor problemelor teoretice și practice ale lingvisticii: filosofia limbii, teoriile existente referitoare la originea și funcționarea limbii, istoria limbii române, structura ei fonetică, lexicală și gramaticală, inclusiv teoriile de sociolingvistică etc. În același timp, Mihai Eminescu a fost un excelent expert în problemele teoretice și practice ale limbii române. El este unul dintre primii oameni de cultură români care a constatat unitatea limbii române, ceea ce permite comunicarea între reprezentanții tuturor provinciilor românești, fără a apela la serviciile limbii literare, așa cum se procedea în multe state occidentale. Totodată, unitatea de limbă formează acel liant natural care constituie națiunea română. În fine, poporul român este foarte tolerant în raport cu limba și religia altor popoare și ține mai mult la unitatea sa națională care, pentru el, este identică cu limba pe care o vorbește, decât la religia sa. Fiind pătruns de unitatea limbii române ce s-a manifestat încă în primele scrieri de română, Mihai Eminescu a pledat și pentru unificarea variantei ei codificate – la nivel fonetic, lexical și gramatical, opera lui artistică și publicistică constituind un model perfect de limbă română literară.

4.1. În ceea ce privește atitudinea ostilă și dorința ardentă a falșilor amici ai românilor de a ne declara stat multiethnic sau multinațional. În această ordine de idei, Mihai Eminescu susținea: „Voim statul național, nu statul cosmopolit, nu America dunăreană. Voim ca stejarul stejari să producă, nu meri pădureți” și condamna tendința unor oameni politici de „a face pe român să semene cu orice parte a străinătății mai mult decât cu el însuși; să semene a francez, a englez, a neamț, numai a român nu”. În baza acestor considerente, poetul conchide că „a persecuta naționalitatea noastră nu însemnează însă a o stinge, ci numai a ne vexa și a ne învenina împotriva persecutorilor”, iar drept corolar logic afirmă că „nici un neam pe fața pământului nu are mai mult drept să ceară respectarea sa decât tocmai românul, pentru că nimeni nu este mai tolerant decât dânsul”³⁵.

Evident, M. Eminescu era un adversar convins al tendinței criminale de înstrăinare a poporului de limba și tradițiile sale, tot așa cum era „o încercare absurdă, dacă nu mai mult, de a impune unui popor pe deplin format, incapabil de schimbare, ca să contracteze apucăturile unui geniu național mai greoi decât e al lui, de a-i impune limbi ce nu e în stare nici a le vorbi, nici a le pătrunde pe deplin, de a-i întuneca deșteptăciunea și claritatea spiritului lui cu calapoadele ab[s]trase ale unor limbi străine și de-a nu-l lăsa să ajungă în bună pace la dezvoltarea pentru care l-a menit Dumnezeu”³⁶.

Cunoscând în profunzime realitatea istorică internă și externă a României, M. Eminescu s-a dovedit a fi un remarcabil profet, căci afirmațiile sale de atunci despre unele țări limitrofe („în Rusia ca și-n Ungaria, întâmpinăm adversari naturali ai rasei noastre”), sunt valabile și în prezent nu numai pentru România, dar și pentru Republica Moldova, din care cauză este inadmisibil de a aduce în fruntea statului „politica de aventuri și de alianțe a unor adunături fără de patrie, cari să-și facă din specula sângelui, a hotarelor, a cetățeniei române un mijloc de existență zilnică, un mijloc de câștig”³⁷.

Republica Moldova, în calitatea sa de al doilea stat românesc, întâmpină aceleași obstacole în calea sa de afirmare ca stat național ca și România în perioada de afirmare ca stat național unitar român, căci populațiile eterogene, străine românilor prin limbă, religie, obiceiuri și aspirații politice, venind în țara noastră, caută cu toată înverșunarea să demonstreze că hotarele statului nostru nu sunt „totdeodată margini ale naționalității noastre”. Și acest lucru se produce în virtutea faptului că străinii, pe lângă faptul că nu ne recunosc apartenența la poporul român, în baza unei false teorii a existenței unui „popor moldovenesc”, vor cere să nu identificăm „statul român cu naționalitatea română, căci în acest stat sunt mai multe naționalități, pe cari nu le leagă decât comunitatea guvernului”. Și să ne ferească Dumnezeu care e martor, „iar oamenii încă știu, cât de strămutabilă e forma guvernelor și cât de ușor se poate naște vreun eveniment care să le deschiză porțile la putere și acestor străini, mai cu seamă prin sprijinul celui din vecinătate”³⁸. Evident, frontierele statului nostru nu mai sunt marginile naționalității noastre, iar „bunul cetățean neautohton” originar din stepele ucrainene și rusești „e foarte numeros și foarte puțin scrupulos” și dacă acesta „s-ar mărgini a-și vedea de sărăcie și a se hrăni în mod onest, n-am prea avea ceva de zis. Dar fără muncă, fără merit, fără a produce bunuri de utilitate, fără știință, fără de caracter, să-l vezi că dirige și determină soarta unui popor vechi, cu trecutul și caracterul lui, iată ceea ce nu se poate admite”³⁹.

5.0. Analizând limba operei artistice și publicistice a lui Mihai Eminescu, este necesar să nu o examinăm prin prisma normelor limbii contemporane, ci prin prisma normelor în vigoare în timpul vieții lui, iar materialul de limbă cercetat urmează să fie valorificat din două puncte de vedere distincte; 1) ca parte componentă a sistemului comunicativ verbal și 2) ca realizare a funcției estetice a acestui sistem verbal. Examinând lexical operei artistice și publicistice, am ajuns la concluzia că Mihai Eminescu a urmat cu fidelitate cele trei surse principale de constituire a limbii literare românești, inclusive a limbajului poetic românesc: 1) „limba vechilor cazanii”, 2) limbajul popular și 3) împrumuturile lexicale mai ales din limbile neolatine. În acest context este necesar să menționăm că ar fi o eroare impardonabilă și o inexactitate regretabilă dacă l-am declara pe Mihai Eminescu drept creatorul limbii române moderne literare și al limbajului poetic românesc. În fine, consultând opera artistică și publicistică, inclusiv manuscrisele eminesciene, am ajuns la concluzia că Mihai Eminescu este o personalitate de excepție în istoria culturii și spiritualității românești și am convingerea că oameni de talia lui se nasc la depărtări de veacuri.

Note bibliografice

¹ Ivănescu, Gheorghe, *Problemele limbii lui Mihai Eminesci*. // Ivănescu, Gheorghe, *Studii de istoria limbii române literare*. Iași: Editura Junimea, 1989, p. 180-181.

² Rizescu, Ion, *H. Tiktin. Omul și opera*. București: Editura Științifică, 1971, p. 10.

³ Irimia, Dumitru, *Adevărul între cuvântul biblic și cuvântul poetic în viziunea lui Eminescu*. // *Limba română*, nr. 5-6. Anul XIX, 2009; Ivănescu, Gheorghe, *Alte observații asupra limbii lui M. Eminescu*. // Ivănescu, Gheorghe, *Studii de istoria limbii române literare*. Iași: Editura Junimea, 1989, p. 186-194; Ivănescu, George, *Observații asupra limbii lui Mihai Eminescu*. // Ivănescu, Gheorghe, *Studii de istoria limbii române literare*. Iași: Editura Junimea, 1989, p. 186-194; Ivănescu, Gheorghe, *Problemele limbii lui Mihai Eminesci*. // Ivănescu, Gheorghe, *Studii de istoria limbii române literare*. Iași: Editura Junimea, 1989, p. 178-185; Rosetti, Alexandru, *Limba poeziilor lui Mihai Eminescu*. // Rosetti, Alexandru, *Studii lingvistice*. București, 1955.

⁴ Bahnaru, Vasile, *Mihai Eminescu – lingvist și promotor al limbii literare românești*. // Bahnaru, Vasile, *Lingvistică și civilizație*. Târgoviște: Editura Bibliotheca, 2013, p. 62-95.

⁵ Hasdeu, Bogdan Petriceicu, *Cuvente den bătrâni. Tomul III. Istoria limbei române. Partea I. Principie de lingvistică*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1984, p. 39-54.

⁶ Eminescu, Mihai, *Opere X. Publicistică. 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1989, p. 115.

⁷ În această privință a se vedea: Bhoșe, Amita, *Eminescu și limba sanscrită*. București: Editura Cununi de stele, 2010.

⁸ Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, p. 29.

⁹ Munteanu, George, *Hyperion I. Viața lui Eminescu*. Chișinău: Știința, 2002, p. 37.

¹⁰ Eminescu, Mihai, *Opere X. Publicistică. 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1989, p. 38.

¹¹ Ibidem, p. 117.

¹² Mihai Eminescu, *Opere. Vol. XII. Publicistică 1 ianuarie – 31 decembrie 1881*. București, Editura Academiei Socialiste România, 1985, p. 126.

¹³ Ibidem, p. 126.

¹⁴ Eminescu, Mihai, *Opere XIII. Publicistică. 1882–1883, 1888–1889*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985, p. 135.

¹⁵ Ibidem, p. 160.

¹⁶ Ibidem, 126.

¹⁷ Eminescu, Mihai, *Scieri politice și literare*. București, 1905, p. 21-22.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, p. 12.

- ²⁰ Ibidem, p. 66.
- ²¹ Ibidem, p. 66.
- ²³ Ibidem, p. 150.
- ²⁴ Ibidem, p. 150.
- ²⁵ Eminescu, Mihai, *Scrieri politice și literare*, p. 330.
- ²⁶ Eminescu, Mihai, *Opere X*, p. 84.
- ²⁷ Ibidem, p. 106.
- ²⁸ Eminescu, Mihai, *Opere XI*, p. 157.
- ²⁹ Ibidem, p. 157.
- ³⁰ Eminescu, Mihai, *Opere XV. Fragmentarium. Addenda ediției*. București: Academiei Române, 1993, p. 241.
- ³¹ Eminescu, Mihai, *Opere X*, p. 394.
- ³² Eminescu, Mihai, *Opere XV*, p. 241-242.
- ³³ Ibidem, p. 98.
- ³⁴ A se vedea în această privință: Ivănescu, Gheorghe, *Problemele limbii lui Mihai Eminescu*. // Ivănescu, Gheorghe, *Studii de istoria limbii române literare*. Iași: Editura Junimea, 1989, p. 184.
- ³⁵ Mihai Eminescu. *Opere. Vol. XII*, p. 252.
- ³⁶ Mihai Eminescu. *Opere. Vol. X*, p. 373.
- ³⁷ Ibidem.
- ³⁸ Ibidem.
- ³⁹ Ibidem.

Oleg BERNAZ
 Université Catholique de Louvain
 (Belgique)

**THE MOLDOVAN DIALECT
 AND THE LINGUISTIC UNION
 OF EURASIAN LANGUAGES**

Introduction

After the fall of the Russian Empire and at the end of the Bolshevik Revolution of October 1917, the new Russian Parliament had to face a central problem, namely the imminence of the nationalist revolutions of all non-Russian ethnicities occupied and dominated over centuries by the Tsarist power. In this context, the governors of the Soviet Union decided to promote the national consciousness of non-Russian people by creating not only new republics but also by founding, in these new territories, institutions that had a status similar to those that were built in the frame of the Nation-State¹. Local cultural elites participated actively in the process of constructing the national consciousness. Local grammars were written (and invented in the cases where they did not already exist), just as cultural journals were edited in order to shape, imaginarily, the national identity of the people. This is how local intellectuals wrote *The grammar of the Moldovan language*². The scope of this intellectual activity was certainly not scientific, it was rather politically ordered. Scientific concepts were transformed into instruments oriented towards political goals, which consisted in building the national identity and the preservation of the geographic borders that defined the past Tsarist Empire.

With this historical description in mind, one can recognize in the local cultural circles of today's Moldova a particular habit, widespread in intellectual debates, of claiming that the Moldovan language is a political invention that dates back, in the

¹ Cf. Terry Martin, *The Affirmative Action Empire. Nations and nationalism in Soviet Union (1923-1939)*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2001, p. 1-12.

² When making this allegation, we think of Leonid A. Madan's *Грамматика лимбий молдовенеиць*, ЕГМ, Тирасполя, 1929. But we must specify that this particular grammar book was not the only one published in socialist Moldova. Let us note Gavril Buciușcanu's *Gramatica limbii moldovenești*, published in Balta, Editura de Stat a Moldovei, 1925, the Ion D. Cioban's *Gramatica limbii moldovenești: Partea întâi (fonetica și morfologia)*, Tiraspol, Editura de Stat a Moldovei, 1939 and finally the grammar book written by Ion Cușmăunsă entitled *Gramatica limbii moldovenești: Partia a doua (sintaxisu)*, Tiraspol, Editura de Stat a Moldovei, 1939. In the conclusion of this paper, as we will see, we analyze only Leonid Madan's grammar book not just because this one was adopted as the official one (at the end of the 1920's), but also because its fundamental theses converge with those that we can find in the other grammar books enumerated above.

history of the Soviet Union, to the end of the 1920's³. The logical consequence of such a statement is that the Moldovan language does not exist and that, truthfully, it is merely a dialect of the Romanian language seated in the geographical neighborhood of the other dialects of Romania. This is how Moldovan intellectuals have denounced the political use of the Moldovan language, relying on a comparative analysis of Moldovan and Romanian grammar⁴. Such an approach, positing language as an object of linguistic knowledge, has led to the conclusion that the Moldovan and Romanian languages are in fact identical, and that if any difference is to be found between them, it stems from political coercion in the field of linguistic research, strictly speaking. The goal of our present work is to further this debate-gone-stale all while changing the logic behind the way it unfolds. As such, we intend to analyze not the language as such, but rather the knowledge about the language. It is precisely from this perspective that it becomes possible to analyze in a new light the relationship between the Romanian, Moldovan, and Russian languages. To reach our goal, we will discuss the article by Roman Jakobson, *K kharakteristike evraaziiskogo iazikovogo soiuz*a, and, in the wake of this analysis, we will situate the research of the linguist Mikhail Sergheievskij, who studied the Moldovan language and its relationship with the Russian language towards the end of the 1920's. Our article will proceed through the following steps. We will start off by analyzing the fundamental concepts in Roman Jakobson's article, such as „language union”, „phonological correlation”, and „structural proximity”. In order to better grasp the epistemological status of these concepts, we will then make a detour through the work of Pyotr Savitsky, in which he discusses the relationship between geographical and linguistic studies. Finally, building on the research of Mikhail Sergheievskij, we intend to show where the specificity of the connection between the Russian and Moldovan languages lies. This final evaluation will give us the possibility to make a brief comparative analysis between the thesis of Moldovan grammars published during the 1920's of Soviet Moldova and the knowledge about the language that we will discuss in the texts of Roman Jakobson and Mikhail Sergheievskij.

Before starting our analysis, let us specify that we do not intend to reveal a „fundamental” truth about Moldovan language but, from a conceptual and theoretical point of view, our interest is to show the specificity of the links that tied together linguistics research and politics at the end of the second decade of the past century in the history of Soviet Moldova. By doing this, we believe that the critiques of the use of coercion

³ We have in mind namely the intellectual debates hosted by the Moldovan revue *Contrafort*, available online at www.contrafort.md. One must however note that the relationship between the Moldovan language and Soviet political ideology has been the constant object of study by foreign researchers. Among this research we point especially to the excellent work done by Charles King in his book *The Moldovans: Romania, Russia, and the Politics of Culture*, Hoover Institution Press, Stanford, 2000.

⁴ A good example of this is Donald L. Dyer's article, „What price languages in contact: is there Russian language influence on the syntax of Moldovan?”, in *Nationalities Papers*, Vol. 26, Nr. 1, 1998, p. 73-86.

by political ideology in the field of linguistic research may yet be updated. There is no obliged linguistic foundation for the human collective identity. This critical observation, from our point of view, must rest open to a continuous historical research that could help us to understand the actual reasons for the political manipulation of the linguistic knowledge.

1. Roman Jakobson and the Eurasian language union

A language family (*iazikovoe semeistvo*) is essentially characterized by a vocabulary, a phonetics, and a grammar based on a matrix shared by several different languages⁵. One of the central terms used to describe a shared origin is that of a „mother language”. One must then notice that there is a particular temporality specific to this way of analyzing languages: time, in this case, is necessarily oriented back towards an immemorial past that serves as the origin and the source from which multiple languages were born. Roman Jakobson’s approach distinguishes itself from this analytic perspective. For Jakobson, languages are no longer to be analyzed insofar as they belong to the same family, but rather insofar as they find themselves in the same *linguistic union* (*iazikovoi soiuz*)⁶. The central characteristic of a language union is the acquisition of similar aspects (*blagopriobretennie skhodstva*) that we can grasp by comparing the independent structures (*samostoiatelnie*) of neighboring languages (*smejnie*)⁷. By using the term *acquisition* (*blagopriobretennie*), Jakobson shifts the terrain of his analysis away from philology, a „human science” whose knowledge has flourished throughout the modern age, since languages are no longer described as *inheriting* the shared characteristics of a language family, but rather as acquiring, through the modalities we will analyze further on, the specific traits of the union⁸.

Such a linguistic union can be established between several languages belonging to different language families. It is of interest to take a closer look at how, in order to go further in his approach and grasp the specificity of a language union, Roman Jakobson invokes a brief comparison with unions made between states (*gosudarstvennie soiuzi*). The state is construction comprised of several levels of differing content and volume,

⁵ Roman Jakobson, *K kharakteristike evraaziiskogo iazykovogo soiuz*, in *Id.*, *Selected Writings*, The Hague-Paris, Mouton, 1971, p. 145.

⁶ The Russian word „soiuz” can be translated into the English words „union” and „alliance”. We have opted for the term „union” in order to keep the spirit of the comparison made by Jakobson between states and languages (we will explore further on in what sense such a comparison can be made). Let us also remember that the Soviet Union is expressed in Russian as *Sovietskii soiuz*. However, we must also mention that Roman Jakobson also compares the union between languages with military alliances (Roman Jakobson, *K kharakteristike*, *op. cit.*, p. 145). This is why the choice between „union” and „alliance” must be made according to the specificity of the contexts in which our analyses take place.

⁷ *Ibidem*.

⁸ A meticulous analysis of the knowledge specific to philology in the modern *épistémè* has been made by Michel Foucault in *Les mots et les choses*, Gallimard, coll. Tel, Paris, 1990, p. 292-313.

namely economic, military and political ones. A union between states can either be made at one of these levels, or at multiple, heterogeneous levels at the same time⁹. We note that a single state, from this analytical perspective, can be part of an economic union with certain states, all while belonging to a military union with others¹⁰. This can give way to a complex web of relations between the states, one that is structured on several heterogeneous levels and must be meticulously described in order to better understand the position that a particular state holds in a specific geographic area.

As with states, languages are structured by a multiplicity of systems, the three main groups of which can be classified into the study of the sounds associated to a language (phonetics), a register in which we can describe the structures of propositions and their articulation with each other (syntax), and finally a system of vocabulary and the particular ways in which words transform (morphology). Each of these three levels constitutes a *closed heterogeneous system (zamknutie sistemy)*¹¹. A language is thus a system of systems¹². One and the same language can enter into an alliance with one or several other languages on either one or more levels of these systems. This is how a complex „structural proximity” (*strukturalinaia blizosti*)¹³ can be established between languages, since they can converge on a multiplicity of heterogeneous levels¹⁴.

This comparison shows us clearly that Jakobson is applying a political metaphor to the field of linguistic analysis¹⁵. Later on, we will see that the truly linguistic analysis of the ways in which languages enter into contact with each other, all while reciprocally influencing each other, contains specificities that are impossible to reduce to the category of strictly political affairs.

⁹ Roman Jakobson, *K karakteristike, op. cit.*, p. 145.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ «Vse eto *zamknutie sistemi*, razlichnie plani edinnogo iazika», *Ibidem* (our emphasis).

¹² «Iazik – sistema sistem», *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ It is important to mention that the concept of structure is, in the Jakobsonian terminology, closely linked to the notion of *totality*, fact that makes Jakobson's conception about language different from that proposed by Saussure. Cf. Patrick Sériot, *Structure et totalité. Les origines intellectuelles du structuralisme en Europe centrale et orientale*, Lambert-Lucas, Limoges, 2012, p. 13-27. The concept of totality will be discussed later on.

¹⁵ Nikolai Troubetzkoy was, together with Roman Jakobson, another influential linguist who strongly believed in the political vocation of linguistics. Patrick Sériot discusses the complexity of their works in link with politics in different places: Patrick Sériot, „Des éléments systémiques qui sautent les barrières des systèmes”, in Patrick Sériot et Françoise Gadet (éds.), *Jakobson entre l'Est et l'Ouest, 1915-1939*, Cahiers de l'ILSL, Nr. 9, 1997, p. 213-236; *Id.*, „De la géolinguistique à la géopolitique: Jakobson et la langue moldave”, in *Probleme de lingvistică generală și romanica*, vol 1, 2003, Chișinău, p. 248-261. In his critical investigation, Patrick Sériot makes it clear at what point the ideological belief in the *natural* unity of Eurasia guided the linguistic research of Jakobson and Troubetzkoy. It is crucial to keep this critique in mind in order to understand the profound contradictions that underline Jakobson's and Troubetzkoy's research in linguistics in the historical context that interests us in this article.

Our focus must now turn to one central question. As we stated while analyzing the concept of a „language union”, a language is a *closed* system of systems, such as the phonetic, morphological and syntactic registers. What’s important from this perspective is to be able to analyze the articulation between these closed systems within a specific language and between several languages belonging to different language families. How do languages acquire similar characteristics if the systems that define them are *closed* ones? Through what channels do languages influence each other? What makes this question all the more difficult is that it refers to another essential concept of the „spirit of the time” that Jakobson was writing in, that of „the place of development”, which, as we will see further on, comprises several socio-economic and geographic levels. This, in turn, places the linguistic analysis on a highly over-determined conceptual level. We must note before answering this question that Eurasia is a political and geographic area extremely rich in profoundly heterogeneous languages. On the far east side, there is a whole range of Chinese, Japanese and Russian dialects. On the far west side, there is a whole range of Romance languages (different Moldovan and Romanian dialects) as well as Slavic and Turkish languages. Few places on Earth offer such linguistic wealth for an analysis of the specificities of a language union.

In order to analyze the similarity and thus the systematic proximity between two or more languages, one must analyze each phonetic, syntactic and morphological element of a given language. We must insist that it is only by way of an immanent description of each level that we will be able to grasp the union between languages¹⁶. This is to say that it is impossible to deduce, from the structure of a given language, the structural specificities of other languages. But that is not all. As we have already stated, a language understood as a system of systems is not an entity that can be abstracted from the context in which it lies. Roman Jakobson appeals here to one of the fundamental theses of Marxism, that of *totality*¹⁷. The exact name that he gives to this thesis is „place of development” (*mestorazvitie*¹⁸). The urgent task of linguistic science back when Jakobson was writing was to find the laws that govern the appearance of similarities between different languages, paying attention to the places in which these languages developed. The method behind this type of linguistics was baptized by Jakobson as the „linking method”¹⁹. How can we adhere to such a method while paying attention

¹⁶ *Ibid.*, p. 146.

¹⁷ Cf. Jean-Jacques Lecercle, *Une philosophie marxiste du langage*, Paris, PUF, 2004, especially the sixth chapter and Patrick Sériot, *Structure et totalité*, *op. cit.*, especially p. 282-289.

¹⁸ The Russian words *mestorazvitie* is comprised of two terms, *mesto* and *razvitie*. The substantive *mesto* means „place”; the substantive *razvitie* means „development”. We will discuss the meaning of this central concept in greater detail further on.

¹⁹ „The task of science is to grasp the links between the different levels [of a language] and, thusly, describe the law that governs the appearance of these links. Let us call this approach the linking method (*metodom uviazki*) [...]”, Roman Jakobson, *K kharakteristike*, *op. cit.*, p. 146. For an analysis of the „linking method” in Jakobson’s works, see Patrick Sériot, *Structure et totalité*, *op. cit.*, especially p. 211-219.

to a language's place of development? The development place of a language is what constitutes the unity (*slivaiushee v edinnoe tzeloe*) of the socio-historical and territorial dimensions of one or more countries²⁰. Roman Jakobson spends no more time analyzing this term fundamental to his descriptions. Nonetheless, it can be found in the work of his colleagues at the Linguistic Circle of Prague. As such, we will make a detour through the analysis of an important article penned by Pyotr N. Savitsky in which he discusses languages' „place of development”²¹.

2. Pyotr Savitsky and linguistic geography

A language's place of development is made up of geographic areas and surfaces. The study of geographic areas focuses on soil²², climate and botanical diversity to be found in a given area. The specificity of a linguistic approach to the description of languages' places of development is that it does not analyze isolated units as indivisible totalities, such as a given dialect, but rather decomposes them into specific layers (vocabulary, phonology, morphology, etc.) by looking to understand their particularities *in relation to* geographical areas. It is thus of great importance to be able to describe the way in which a „cultural stratum” (in this case, languages) is related to its geographical determinations²³. Savitsky called the different strata of a language its „characteristics” and he defined his scientific goals as describing the way in which these characteristics change when their geographic area changes. As A. Dauzat put it, „the limit of the diphthong *oi* in *étoile* [star] does not correspond exactly to that in *toile* [canvas, web] nor that in *mois* [month], and the *c* (*k*) does not have the same geographical area in *canta(r)*, *canter* (to sing), in *vaco*, *vaque* (cow) or in *caussar*, *causser* (to put on shoes), between Southern and Northern France”²⁴.

²⁰ *Ibid.*, p. 147. The expression *slivaiushee v edinnoe tzeloe* used by Jakobson literally means „merging into a single totality”. The term *tzeloe* means „entirety” or „totality”, as opposed to the terms „part” or „peice”.

²¹ For a rich analysis concerning the complexity of the influences that link the works of Jakobson, Savitsky and Troubetzkoy, we will read Patrick Sériot, *Structure et totalité*, *op. cit.* (especially the 8th chapter where the author discusses the concept of „place of development”).

²² One of the prominent representatives of pedology, or soil science, in the first couple decades of the twentieth century in the USSR was Lev Berg (1876-1950). When Roman Jakobson uses the term *mestorazvitie*, he is referring to, among others, the work of L. Berg. We are limiting our analysis here to the central theses of P. N. Savitsky because he was one of the first intellectuals in the USSR to study the relationship between geographical areas and language development.

²³ It is interesting to note here that the Russian term „*mestorazvitie*” can be understood in two ways: it means both a place of development (of languages, for example) and the development of a place. The *mestorazvitie* thus makes up a totality signifying the place where cultural items are developed and, at the same time, this place is something that itself develops following a socio-historical temporality. Let us remember that when using this term, Roman Jakobson states that the *mestorazvitie* was that which brings into a single unit (*slivaiushie v edinnoe tzeloe*) the socio-historical dimensions and territories of one or more countries (Roman Jakobson, *K kharakteristike*, *op. cit.*, p. 147).

²⁴ Quoted in Pyotr N. Savitsky, „Les problèmes de la géographie linguistique du point de vue du géographe”, in *Travaux du Cercle linguistique de Prague*, Nr. 1, 1929, p. 145.

However, the analysis of „areas” is not limited to the description of links that can be established between a characteristic and a geographic zone, but at the same time tries to show the links between different characteristics that cover the same geographic region. In other words, the goal of linguistic geography is to also grasp the blending of different characteristics that come from one or more languages²⁵. The theoretical-practical construction that such an approach aims at can only be achieved by way of a rigorous comparative study of these specific to general geography and those discovered by linguistic geography. It is necessary, however, when forging a passage between these two levels, to provide the most meticulous description possible „of the typology of linguistic networks formed by isolated characteristics”²⁶. This intermediary level is certainly that in which lies the approach developed by Roman Jakobson in his article *K kharakteristike evraziiskogo iazikovogo soiuz*a, but the task remains to describe the particularity of geographical areas in order to better understand the particularity of Jakobson’s analyses.

In broad strokes, P. Savitsky draws a border between the Northwest and the Southeast of the former Soviet Union as well as the former Russian Empire. This limit is defined by several characteristics, ranging from economic, climate and linguistic features. In Pyotr Savitsky’s work, these characteristics are dealt with rather briefly. We will only mention them here before moving on to the deeper analysis of linguistic characteristics made by R. Jakobson.

From an economic perspective, there are especially two characteristics that need to be mentioned. The first is that in Russia’s Southeast (at least up until 1916), the percentage of peasant farms organized around perfected working capital was over 49.5% (a number calculated by Savitsky which weighed these farms against the total number of active peasant farms at the time). The situation in the Northwest was different: the government did not manage to reach the same level of economic performance²⁷. The second economic characteristic has to do with agricultural practices. More precisely, the Southeast was characterized by pig farming and wintertime wheat farming, whereas the Northwest lacked wintertime wheat farming, and favored sheep farming²⁸.

The third characteristic is related to the climate. The Southeast was characterized by an average January temperature of more than – 8 degrees Celsius (17.6°F) and by the thawing of rivers and streams prior to April 11th, whereas in the Northwest the average January temperature never rose over – 8 degrees, and the river and streams would not thaw before around April 11th²⁹.

These descriptions are important insofar as they show they *tendencies* that divide the different regions of a country. It must be acknowledged that between the two poles

²⁵ „The clarification of the *analytic foundation* of area distribution certainly does not lose sight of the *synthetic* goals. One of these goals is the *demarcation of areas specific to several characteristics*. The notion of *dialect* must be interpreted in the sense of a linguistic area pertaining to several characteristics” (*Ibidem*).

²⁶ *Ibid.*, p. 148.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibid.*, p. 148-149.

²⁹ *Ibid.*, p. 149-150.

of the country, the South and the North, there exists a gradation of temperature, a variety of agricultural and livestock farming practices, as well as a variance in economic growth statistics. The further North we go, the colder it gets, and, at the same time, economic and farming activities change. This is how the tendencies that make up the totality that is the *mestorazvitie*, the place of development, are described. From the perspective of an analysis of these *mestorazvitie* tendencies, the description of languages no longer has to look for a common *origin* of languages, such as a mother language that would give birth to a series of diverse dialects. One must rather look for the tendencies inherent to a language's life, that which directs them towards a specific goal. In his article *K kharakteristike evraaziiskogo iazikovogo soiuza*, Roman Jakobson stated that, unlike the old way of analyzing languages as sharing a single *origin* (*edinnorodnnie*), the new linguistics must be able to analyze languages as sharing a single *tendency* (*edinnoustremlennie*)³⁰. We can thus see the influence that the work of Pyotr Savitsky had on Jakobson's analyses. But we still must describe the ways in which, according to Savitsky, languages are configured with relation to their geographic areas in order to better understand how Jakobson intended to unfold his own linguistic analyses.

The polarization of the geographic area into the North and the South fits with linguistic regularities. We can thus observe „a) the softening of *k* following *č* and b) the softening of *k* after a soft consonant (the first limit goes from Youkhnov, under Smolensk governance, to Nijnétchirskaja on the Don, the second one goes from the same Youkhnov to Novoherkassk”³¹. In the same way, it is interesting to point out that, with Savitsky, that the soft *r* is found more frequently in the Southwest than in the Northwest³². This is to show that the increase in winter temperature is variable and it corresponds to linguistic modifications. From this perspective, one must notice that Belarusian dialects share similarities with Little-Russian dialects in geographic zones where the average January temperature is greater than – 8 degrees Celsius³³. Let us observe the specificity of such a linguistic approach: it aspires to grasp the tendencies, the general lines of a specific orientation that structure climate variation, and, by doing so, connects them with the tendencies inherent to languages' „lives”. The rise in winter temperature corresponds to the softening or hardening of certain consonants. It is extremely interesting to observe that Savitsky uses the same terms as Jakobson to describe linguistic and climate-related regularities. Pyotr Savitsky indeed states that „what is remarkable is the *union*, in the region defined by its January temperatures, between Little-Russian dialects and precisely those southern Belarusian dialects. To the homogeneity of the place of development (according to the characteristic in question) corresponds a particular kinship between these two groups”³⁴.

The key terms used by Savitsky in this passage are „union” and „place of development”. We can indeed see the correspondence between the place of development

³⁰ Roman Jakobson, *K kharakteristike*, *op. cit.*, p. 144.

³¹ Pyotr N. Savitsky, *op. cit.*, p. 149.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibid.*, p. 150. Note that the Russian groups is made up of three dialects: in the East, „Great Russian” (the official language of the former Russian Empire); in the Southwest people speak „Little Russian” (which corresponds to Ukrainian); finally, people in the Northwest speak „Belarusian”.

³⁴ *Ibidem* (our emphasis).

and the language union. But we must specify right away, as we have already done, that such a relationship must not be established between the specificities of geographic areas and dialects insofar as the latter constitute indivisible totalities. More precisely, what must be grasped is the link between the characteristics of a dialect and its geographic zone. This is the angle by which the *union* between languages can be described. Moreover, one must not reduce the modifications intrinsic to linguistic movements, strictly speaking, to climate changes. The role played by the economy, as we briefly saw, is no lesser than that of the climate in historical metamorphoses of languages. As such, only a multi-faceted approach will allow us to grasp the unity of a socio-historical whole within which different changes take place.

One of the central questions we came across in our reading of Roman Jakobson's article *K kharakteristike evraaziiskogo iazikovogo soiuza* concerned the possibility of changes emerging from within languages. We can now see that such changes are greatly over-determined and that, in order to describe them adequately, we must rely on an approach that tackles multiple levels of analysis. Roman Jakobson based his linguistic approach on the research already done by Savitsky. He keeps the same geographic division of languages and, from this, meticulously analyses the correlation that can be established between the different sound-layers of several languages.

Following Roman Jakobson's approach, in the wake of the descriptions developed by P. N. Savitsky in his work on languages, let us go back to the important idea that sprung from our earlier analyses. It was indeed important for Savitsky to rigorously examine the *isolated* characteristics of languages and, by doing so, establish the links that unify languages. Of course, Savitsky did not describe the language unions in all of their changing complexity, but we can already make out the sketches of a key idea: not only do the characteristics have to be linked with climate tendencies of a certain geographic area, but, on top of this, they must be grasped in their irreducible singularity. Roman Jakobson would in turn insist on this observation to highlight the idea according to which it is not so much inter-language influence that needs to be described, but rather, and more precisely, the function that inter-language influence plays in the all of the systems that, together, make up a language³⁵. To do this, Jakobson focuses all of his analyses on the places occupied by the characteristics of a language and the correlations established between them. We will follow Jakobson in this direction by putting on hold for awhile the empirical research done by Savitsky. As we will see later on, the issue of inter-language influence remains open, as Jakobson's research focuses essentially on the synchronic level of languages' „lives”, and the question of the production of influence and the emergence of changes in a language's structure is never properly addressed.

³⁵ „The important thing is not the influence as such, but its function (*evo funktsia*) from the perspective of a linguistic system that produces an influence”, Roman Jakobson, *K kharakteristike*, *op. cit.*, p. 149.

3. *Phonological correlation between languages*

In order to proceed in our approach, it is wise to start off by defining the term „correlation” before moving on to analyze some of the precise examples of correlation discussed in Roman Jakobson’s work.

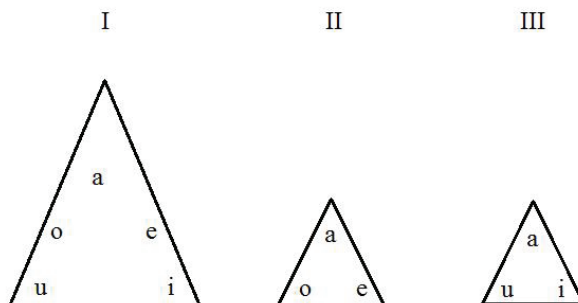
A phonological correlation consists of a series of binary oppositions defined by a common principle which can be thought of independently of each couple of opposite terms. Comparative phonology must formulate general laws that govern the relations of correlation in the framework of a given phonological system³⁶.

We have seen that the language union, insofar as it differs from a language family, is a system of links that can be described between a language’s different strata. The term „correlation” brings an additional aspect to this definition by specifying which binary oppositions in a language are to be described in the sound dimension. By describing binary oppositions *within* a language, we will analyze their *places* and *functions* within a language system.

While a sound in a given language can be similar to a sound in a different language, the functions of these sounds can be different within the system that defines each language. An analysis of correlations as binary oppositions in a given phonological system must be done with reference to an analysis of the functions occupied by the sounds in the system. What is the specificity of sounds analyzed in a given phonological system? This leads us to the description of phonemes. A phoneme is the minimal unit of sound that is immediately linked to a word’s meaning. By changing a phoneme, a word’s meaning is simultaneously changed. In the French word *chat* (cat), the *ch* sound constitutes a phoneme. We can easily observe that by replacing it with the sound *r* (thus making the word *rat* [rat]), the word’s meaning changes as well. Let us take another example in order to better understand the role of phonemes in a language system and the correlations between them. In the Russian language, the *e* varies, according to whether it comes before a hard or a soft consonant. In the word *eti*, the *e* is pronounced with a certain closed voice, while in the word *etot* the same phoneme is pronounced with a certain open voice. So, in Russian, the open *e* and the closed *e* represent two variants of the same sound, depending on the (hard or soft) consonant it precedes. In French, the open *e* and the closed *e* can make a distinction between different meanings of words, and thus has a different function than the one it occupies in Russian. If we take, for example, the French words *dé* (die, as in dice) and *lé* (the width of a piece of fabric), we can observe that the *e* is pronounced with a certain closed voice. In the words *lait* (milk) and *dais* (canopy), the *e* is pronounced with a certain openness of the voice. In these cases, not only do the closed *e* and the open *e* vary quantitatively, but, by way of that, they change the meanings of the words. We are thus dealing with a different function and, furthermore, two

³⁶ Roman Jakobson, „Proposition au Premier Congrès International de Linguistes. Quelles sont les méthodes les mieux appropriées à un exposé complet et pratique de la phonologie d’une langue quelconque?”, in *Id.*, *Selected Writings*, *op. cit.*, p. 3.

different phonemes³⁷. As we have stated, phonemes occupy different functions in a given system. This means that they are not simply a pile of sounds randomly roped together in a language³⁸. Let us take a look at a diagram used by Roman Jakobson to describe a series of different types of positions that phonemes can take in several different languages³⁹.

This diagram shows three different languages, marked by the labels I, II and II. Note that languages I and II both contain the phonemes *o* and *e*. But these phonemes occupy different positions in the two languages: in system I, they are in the middle, whereas in system II they are at the bottom. We thus have two different phonetic systems because, even though they contain the same phonemes, the functions of these phonemes are structured differently in the two systems. Now if we compare languages II and III, we observe that they are very close to each other: they are both composed of three phonemes structured similarly. The only difference is that in language II, the base is made up of the phonemes *o* and *e*, while in language III the phonemes *u* and *i* occupy the base.

Our description of phonological systems allows us to understand that, in order to compare the composition of two languages, it is not enough to analyze the phonemes as such, but rather the positions they hold within a given system. This is the only way to reach an adequate description of phonological correlations⁴⁰ Let us look at some precise examples of phonological correlations in order to analyze, in the wake of these examples, the structural proximity of the Russian and Moldovan languages. This will require two distinct steps. We will first show how Roman Jakobson came to identify, from the perspective of structural analysis, the union between Russian and Moldovan in order to then, in a second step, further Jakobson's analyses with the field research done by Mikhail Sergheievskij.

A correlation between sounds can be established on the basis of three types: a) *quantitative correlation (kolichestvennaia korelatsia)*, b) *dynamic correlation (dinamicheskaia korelatsia)*, and c) *melodic (or polytonic) correlation*⁴¹.

³⁷ Roman Jakobson, *K kharakteristike, op. cit.*, p. 150-151.

³⁸ „The understanding of a phonological system as a fortuitous aggregate of elements must be discarded” (Roman Jakobson, „Remarques sur l'évolution phonologique du russe comparée à celles des autres langues slaves”, in *Id.*, Selected Writings, *op. cit.*, p. 22).

³⁹ This diagram is found in Roman Jakobson, *K kharakteristike, op. cit.*, p. 151.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 152.

⁴¹ *Ibidem.*

A) A quantitative correlation is to be found in several languages: Czech, Serbian, Latin, and ancient Greek. More precisely, the quantitative phonological correlation indicates a binary opposition between vowels. In the languages mentioned above, the vowels are opposed between long and short sounds. In the Serbian language, Jakobson remarks, there is a whole series of binary oppositions: the (short) *a* is set against the (long) \bar{a} , the *o* against the \bar{o} , the *u* against the \bar{u} , the *e* against the \bar{e} , and finally the *i* against the \bar{i} . It must be specified, however, that, according to Jakobson's definition of the concept of correlation, the very principle of correlation is not exhausted in a specific binary opposition. The correlation is supposed to be understood on a transcendental level that is not to be confused with the empirical illustrations of the correlations⁴².

B) The dynamic (or intensive) correlation is a correlation between accented and unaccented vowels. If we take Russian as an example, as does Roman Jakobson, we have the following binary oppositions: *a* – \acute{a} , *u* – \grave{u} , and finally *i* – \acute{i} ⁴³.

C) If, by raising the voice's pitch in different direction in a given language helps speakers to distinguish between several meanings (*znachenia*) of a word, this indicates that the language is a polytonic one (*politonicheskij iazik*)⁴⁴. The absence of this characteristic indicates that the language is monotonic.

A couple precise examples can help us better understand the concept of polytonality. Let us first note that, from a geographical perspective, polytonality is found in the area around the Pacific Ocean. In this geographical area several language unions are formed: Tibetan (like Chinese, Burmese, and Thai), Malaysian, Japanese, etc. The linguistic trait of polytonality is also found in the central Africa and Latin America⁴⁵. Finally, it can be found in the geographic area that corresponds to the Baltic languages. Polytonality is found neither in Eurasia nor in Europe (except the Baltics). It is only in the periphery regions of Eurasia, in the Baltics, and in neighborhood surrounding the Pacific Ocean that polytonality is an aspect that structures language unions.

If we take the example of the word „brūt” from a North German Baltic dialect, we can observe that by raising the voice's pitch when pronouncing the first syllable, we get the word „boil”, whereas by decreasing this pitch we get the word „fiancé/engaged”. In the same way, the Lithuanian word „suditi”, if we raise the voice's pitch while pronouncing the first syllable, we get the word „to judge”, whereas if we decrease the pitch, we get „to salt”. In both of these cases, changing the pitch of one's voice changes the meaning of the word⁴⁶. This is why we can call these languages polytonic.

As we have already stated, Eurasian languages are not polytonic. The question that this raises is what makes these languages different from other monotonic languages found in neighboring geographic areas, such as Central Europe. The distinctive characteristic of Eurasian languages, besides the fact that they are not polytonic, is the

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibid.*, p. 153.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 156 (refer to note 8).

⁴⁵ *Ibid.*, p. 157.

⁴⁶ Cf. *Ibidem*.

softening of consonants⁴⁷. We will now analyze this characteristic by taking the example Russian, in order to then show the structural proximity between the Russian and Moldovan languages.

The phonological framework of Russian is organized along the following correlations: „1. Voiced/voiceless consonants. 2. Soft/hard consonants. 3. Stressed/unstressed vowels”⁴⁸.

In the case of the Great-Russian dialect, there are twelve consonant phonemes to which correspond twelve other opposed phonemes. The opposition lies in the hardness and softness of the consonants. So we have the following correlation between the hard phonemes *r, l, n, m, d, t, z, s, b, p, v, f* and the soft ones *ri, li, ni, mi, di, ti, zi, si, bi, pi, vi, fi*⁴⁹. Let us look at a couple examples of words whose meaning changes according to the soft or hard consonant used. In Russian, the word *rov* means *ditch* or *trench*, whereas the word *riov* means *howl* or *shriek*. In the same way, we can distinguish between the word *ves*, which means *weight*, and the word *vesi*, which means *all*.

This type of correlation established between hard and soft consonants is found in the entire eastern geographical area of Eurasia, as well as to the East of the western Eurasian zones, where we can find the examples of Ukrainian and Bulgarian⁵⁰. However, it is important to note, as does Roman Jakobson, that the correlation between hard and soft consonants is also found in the group of Romanian languages, more specifically in the Moldovan dialects found in this group. While specifying that French and Italian have no such correlation, Jakobson insists that „it is only the Romanian group – the western island of the world of Romance languages – where we find the softening of consonants. The eastern zone of this island is occupied by the Moldovan language. The Carpathian Mountains are the western border of the Moldovan language, the geographical zone held by the Moldovan Soviet Republic being the western part of the Moldovan language”⁵¹.

Using the concepts forged by Roman Jakobson, we note that the Moldovan dialects join a language union with the languages of Eurasia. The phonological correlation demonstrated in the Moldovan dialect must be carefully disentangled from a „genetic” analysis of languages in order not to describe the resemblance between the sounds of this dialect with those of Russian as if this resemblance was a symptom of them stemming from a shared origin, such as a mother language⁵². On the contrary, Roman Jakobson is pointing out that the relation between Moldovan and Russian is one of *structural proximity*. How can we understand the specificity of this closeness between Russian

⁴⁷ Cf. Patrick Sériot, *Structure et totalité*, *op. cit.*, p. 91-92.

⁴⁸ Roman Jakobson, „Remarques sur l'évolution phonologique du russe...”, *op. cit.*, p. 10.

⁴⁹ Roman Jakobson, *K kharakteristike*, *op. cit.*, p. 159.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 167.

⁵¹ *Ibid.*, p. 168. To anchor this observation, Roman Jakobson relies on the work of Mikhaïl Sergheievskij that we will analyze while paying close attention to their underlying conceptual apparatus.

⁵² *Ibid.*, p. 156.

and Moldovan? To answer this question we must turn to the work of Mikhaïl Sergheievskij, which will allow us, as we did above with the work of Savitsky and Jakobson, to show the relation between Moldovan geography and the knowledge about the Moldovan language.

4. Mikhaïl Sergheievskij and the knowledge about the Moldovan language

Mikhaïl Sergheievskij had started his research on the Moldovan language and its relation to the Russian language in 1925, one year following the creation of the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic. It was published ten years later, after three field expeditions in 1928, 1929, and 1930⁵³. It is especially interesting to observe the method Sergheievskij used in his empirical research, which consisted in drawing links between the Moldovan language and the geographic region that it called home. The author specifies that a study of the Moldovan language must be done in a complex (*v komplekse*) of geographic elements⁵⁴. In this working perspective, the important thing is to be able to grasp the linkage (*uviazka*) between these heterogeneous elements and languages' development⁵⁵. We can see how deeply Sergheievskij's research is rooted in the spirit of his time! As we saw with the work of Roman Jakobson and Pyotr Savitsky from the 1920's and 1930's, the geographic dimension is of capital importance for understanding the specificity of language structures. The language knowledge inherent to Sergheievskij's analyses is deeply embedded in this „epistemological ground”. It is important to carefully describe such a ground in order to understand the extent to which he goes beyond the configuration of the *épistémè* of that era that we have previously examined. To accomplish this, we will undertake a two-step procedure. First, we will make a detour through the work of Lev Berg in which he describes the geography of Moldova⁵⁶. In the light of this investigation we will be able to describe, in a second step, the relation between the Moldovan language, as it is analyzed by Sergheievskij, and its geographic region.

From the viewpoint of soil and forest zones, Moldova can be split up into three regions: the North, the South and the middle. The North and the middle of the country are characterized by a massive presence of forests and *tchernoziom* soil, rich in humus, whose depth reaches about 110 centimeters. The South is characterized by the prevalence of steppes and *tchernoziom* soil, rich in humus, whose average depth reaches about 90 centimeters⁵⁷. It is interesting to point out that when describing the relation between the North and the South, Lev Berg insists on the idea that there is a gradation between the two poles⁵⁸. Going from one cardinal pole to the other, the forests become less frequent following a drop in the landscape's elevation: while, in the North, the hills reach about 450 meters, in the South they only get up to around 200 meters. So, Moldovan

⁵³ Mikhaïl V. Sergheievskij, *Молдавские этюды*, Академия Наук СССР, Moscow, 1936.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 7 and 11.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 7.

⁵⁶ Lev Berg, *Бессарабия. Страна-Люди-Хозяйство*, Петроградъ, Ognî, 1918.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 10-11.

⁵⁸ *Ibid.*, p. 12.

geography is split into two regions: not only does the South set itself apart from the North in terms of hill elevation, but this gradation influences the presence of forests in the country's two regions⁵⁹. Berg notes that it is remarkable that the quantity of rain also varies between the North and the South⁶⁰. The South's climate is indeed dryer than that of the North⁶¹. The geographic dimensions of a country thus form a cracked totality crisscrossed with tendencies that we can describe depending on whether we focus on the North or the South⁶².

By comparing the geographic zone of Moldova with that of Russia as Savitsky undertook to do in his work presented above, we cannot but notice that Moldova, if we take the average January temperature as our benchmark, is homogeneous with the climate in the South of Russia. Indeed, the January temperatures run between – 4 degrees in the North and – 2 degrees in the South of Moldova. In July as well, there is hardly a temperature difference between the two poles, as they vary between 21 degrees in the North and 23 degrees in the South⁶³.

When describing the specificity of the agriculture commonly found in the region of Moldova, Lev Berg meticulously analyzed the quantity of grains harvested there. His tables show that, as Savitsky had already observed, grains produced in Moldova are the same as those generally produced in the South of Russia. So, the homogeneity of this place of development that is characteristic of Moldova's geographic area should, according to the logic behind linguistic geography, correspond to a homogeneity in the structure of Moldovan and Little-Russian languages. Indeed, Roman Jakobson had already noticed that in Moldovan, just as in the Russian language in general, there is a softening of consonants. It is from this narrow viewpoint that we can admit that there exists a correspondence between the homogeneity of the Russian and Moldovan languages on the one side, and the homogeneity of the geographic zones of Moldova and South Russia on the other. Let us continue in our approach by deepening the analysis of the knowledge about the language in order to justify the assertion that Russian and Moldovan have a structural relation. For this, we will move on to the linguistic research of the Russian Mikhail Sergheievskij.

Sergheievskij points out that from the perspective of language analysis, the Moldovan territory can be divided into two distinct regions, the North and the South, even though they remain close to each other. The dialect of northern Moldova is characterized by the presence of whistled vowels (*miagkie svistiashie*⁶⁴), whereas the South's dialect

⁵⁹ „The forests of Bessarabia are acclimated to elevated regions: if we draw the heights of hills on a map, we notice that those that surpass 250 meters correspond to the regions containing forests”, *Ibid.*, p. 13 (our translation).

⁶⁰ *Ibid.*, p. 12.

⁶¹ *Ibid.*, p. 13.

⁶² *Ibid.*, p. 20.

⁶³ *Ibid.*, p. 22.

⁶⁴ Mikhail Sergheievskij, *Молдавские этюды, op. cit.*, p. 11.

is characterized by the presence of whispered vowels (*miagkie shipiashie*⁶⁵). According to Sergheievskij, it is precisely this distinction that singles out, more than any other, Moldovan dialects from other Romanian dialects⁶⁶. But this is not the only characteristic that lends Moldovan its specificity. To refine his descriptions of the Moldovan dialect, Sergheievskij splits them into two fields: vocalism and consonantism.

1) In the realm of vocalism, there are especially three facts that must be pointed out. First of all, the vowel *e* changes into an *i* when it is preceded by a consonant: while in Romanian the word „dinte” (tooth) is pronounced with an *e* at the end, in Moldovan the vowel *e* transforms into an *i*, giving us the word „dinti”. The second trait of the Moldovan dialect is that the diphthong *ea*, when preceded by a consonant, changes into the vowel *e*. This gives us the Moldovan word *ste* (star) instead of the Romanian word *stea*, or the pronoun *me* (my) instead of *mea*. Finally, the third characteristic is that the vowel *o*, when followed by a consonant, becomes a *u*: thus the Romanian word pronounced *opt* (eight) is pronounced *upt* in Moldovan⁶⁷.

2) In the realm of consonantism, two characteristics need to draw our attention above all. It is important to describe them not only to grasp the singularity of the Moldovan dialect with respect to other Romanian dialects, but also to grasp its structural proximity to the Russian language. Moldovan is characterized, first of all, by the softening of the consonants *p*, *b*, *f*, *v* and *m* when they stand in front of the vowels *i* and *î*. The consequence of such a change is that in the Moldovan dialect we end up with five soft consonants that are paired up against five hard consonants. Let us take an example analyzed by Sergheievskij: the Romanian word *piatră* (stone) is pronounced as *kiatră* in Moldovan. The hard labial consonant *p* found in the Romanian word *piatră* softens in the Moldovan dialect into the soft palatal consonant *kî*⁶⁸. The second characteristic is more complex. It lies in the hardening of the consonants *s* and *z*, which, in Moldovan, are pronounced *tz* and *ts*. So the Romanian word *ziua* (day) is pronounced *dziua* in Moldovan. However, these two consonants, when pronounced, either by a whisper or a whistle, in the North and South of Moldova, respectively⁶⁹.

Mikhaïl Sergheievskij observes that the softening of consonants in the Moldovan dialect is no different from the softening of consonants in the Russian language, which sets the Moldovan dialect apart from the Romanian language. One might ask: how is it possible to Russian and Moldovan to acquire such shared characteristics? It would surely be difficult, or even impossible, to locate a single cause behind the transformations that take place in a language's history. Indeed, neither Mikhaïl Sergheievskij nor Roman Jakobson describe, in their analyses, the power of one causal force to bring about

⁶⁵ *Ibid.*, p. 12.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 12 et 18.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 13. The hard consonant *v* also softens when placed before the vowel *u*. So the *v* in the Romanian word *vulpe* (fox) is pronounced in Moldovan as an *h*, giving us the word *hulpi* (*Ibidem*).

⁶⁹ *Ibidem*.

a multiplicity of changes both within languages and in the relations held between them. One must rather describe a plurality of heterogeneous determining factors that produce, in their complex interplay, specific effects, such as that which preoccupies us presently, namely the similarity between the softening of consonants in the Russian and Moldovan languages.

One of the central specificities in our approach is that we aim to describe the modality according to which Jakobson's linguistics, and, in the wake of these, the work of Mikhaïl Sergheievskij, problematizes its object of study. What is important to describe here are the terms inherent to the knowledge about the language. From this perspective, we are not looking to test the scientific pertinence of the linguistic knowledge, but rather we are aiming to grasp the conceptual thread from which this knowledge of the language was produced. So, by asking the question of the causal force that could have had to strength to bring about changes in this specific space that is a language, our intention was not to show that Jakobson and Sergheievskij's work contains the foundation of all knowledge about language, but rather that the concepts inherent to their work are out of sync with the conceptual debate over the scientific falsity of the Moldovan language's status. In this debate, the language is the central object of analysis. From our working perspective, we were able to move beyond this analytic framework by examining not the language in itself as an object of knowledge, but rather the knowledge about the language.

Conclusion

What are the conclusions that come to light following this conceptual analysis? First of all, it is important to make it clear that neither the research of Roman Jakobson, nor those developed by Mikhail Sergheievskij are politically neutral in the social and historical context in which they had written their works. By forging the concept of the linguistic union, Jakobson intended to achieve political goals which are in profound contradiction with scientific research detached from ideological manipulation of concepts. Secondly, one must observe that some of the concepts that we analyzed in the Jakobson's writings rely on a different theoretical background than the thesis in which the Moldovan grammar books published in 1929 were grounded. Especially the concept of „phonological correlation” is rooted in a philosophical presupposition heterogeneous to the hypothesis described in the Moldovan grammar book published by Leonid Madan in the same period as Jakobson's *K kharakteristike*. Leonid Madan is rather close to the research in philology of the 19th century where the notions of „mother language”, as the origin of a language family, and the „will of people”, as spiritual mobile that vivifies a language, are central. In his Introduction to *The grammar of Moldovan language*, Madan mentioned that all the grammatical rules that he described are grounded in the *spoken* language of the Moldovan *people*⁷⁰. By making this observation,

⁷⁰ „Грамматика молдавского языка может быть составлена только после глубокого и всестороннего изучения *живой речи* всего молдавского *норода*”, Leonid Madan, *Грамматика лимбий молдовенешть*, *op. cit.*, p. XI (our emphasis).

Madan insists strongly that a language analysis interests him only from the point of view of its fundamental vivacity and in its melodically shaped dimension⁷¹. One must insist on the idea that Madan was a Moldovan linguist who uses in his writings the Cyrillic script: this is a sign, in the social and historical context where he acted, of an ideological influence in linguistic research. In his *Foreword to The Moldovan grammar* written by Madan, Pavel Chior clearly recognized that political goals have, from his point of view, a certain importance for linguistic research⁷².

Instead, Jakobson, as we have seen at the beginning of our analysis, made it clear that his descriptions bring to light the „structural proximity” (*structuralinaia blizosti*) of languages and not the fact that languages came, or not, from the same *origin*. This means, and this is our third remark, that the political goals that oriented Jakobson’s research were to be achieved by manipulating linguistic knowledge *heterogeneous* to that which structured the research of Leonid Madan. This is why scrupulous historical research must continuously be developed in order to analyze and criticize the *specificity* of the ways in which political ideology could twist the arm of linguistic knowledge in order to achieve goals that obey a different logic than a scientific one.

Bibliography

- Lev Berg, *Бессарабия. Страна-Люди-Хозяйство*, Петроградъ, Ogni, 1918.
- George Buciușcanu, *Gramatica limbii moldovenești*, published in Balta, Editura de Stat a Moldovei, 1925.
- Ion Cioban, *Gramatica limbii moldovenești: Partea întâi (fonetica și morfologia)*, Tiraspol, Editura de Stat a Moldovei, 1939.
- Ion Cușmăunsă, *Gramatica limbii moldovenești: Partia a doua (sintacsisu)*, Tiraspol, Editura de Stat a Moldovei, 1939.
- Donald L. Dyer, „What price languages in contact: is there Russian language influence on the syntax of Moldovan?”, in *Nationalities Papers*, Vol. 26, Nr. 1, 1998, p. 73-86.

⁷¹ It is precisely from this point of view that we must understand the fact that Moldovan linguists, who had wrote in the same period as Madan, gathered and published Moldovan melodies. We think, for exemple, at Pavel I. Chior’s *Cîntece moldovenești (norodnice)*, Balta, Editura de Stat a Moldovei, 1927-1928. Let us remember that linguistic research of the 19th were closely linked to ethnographic studies. Gustav Ludwig Weigand, a german philologue who studied Moldovan dialects of Bessarabia and Bukowina, insisted that people’s habits and melodies are equally important to be analyzed along with a strictly linguistic research in order to have a complete panorama of a local culture. On Moldovan habits studied by Weigand, see Gustav L. Weigand, *Die Dialekte Der Bukowina und Bessarabiens: Mit Einem Titelbilde Und Musikbeilagen*, Johann Ambrosius Barth, Leipzig, 1904, chap.D entitled „Volksweisen”, p. 83-90.

⁷² Pavel Chior, „Прикувынтаря”, in Leonid Madan, *Грамматика лимбий молдовенеитъ*, *op. cit.*, p. I. As Patrick Sériot noted, Troubetzkoy was one of the most visible linguists of his times who believed and promoted the superiority of the Cyrillic scrip on the Latin script. Cf. Patrick Sériot, „De la géolinguistique à la géopolitique: Jakobson et la langue moldave”, *op. cit.*

– Michel Foucault, *Les mots et les choses*, Gallimard, coll. Tel, Paris, 1990 (1st Edition Gallimard, 1966).

– Roman Jakobson, *K kharakteristike evraaziiskogo iazykovogo soiuz*, in *Id.*, *Selected Writings*, The Hague-Paris, Mouton, 1971, p. 144-202.

– Roman Jakobson, „Remarques sur l'évolution phonologique du russe comparée à celles des autres langues slaves”, in *Id.*, *Selected Writings*, The Hague-Paris, Mouton, p. 7-117.

– Roman Jakobson, „Proposition au Premier Congrès International de Linguistes. Quelles sont les méthodes les mieux appropriées à un exposé complet et pratique de la phonologie d'une langue quelconque?”, in *Id.*, *Selected Writings*, The Hague-Paris, Mouton, p. 3-7.

– Charles King, *The Moldovans: Romania, Russia, and the Politics of Culture*, Hoover Institution Press, Stanford, 2000.

– Jean-Jacques Lecercle, *Une philosophie marxiste du langage*, Paris, PUF, 2004.

– Leonid Madan, *Граматика лимбий молдовенеиць*, ЕГМ, Тирасполя, 1929.

– Terry Martin, *The Affirmative Action Empire. Nations and nationalism in Soviet Union (1923-1939)*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2001.

– Patrick Sériot, „De la géolinguistique à la géopolitique: Jakobson et la langue moldave”, in *Probleme de lingvistică generală și romanica*, vol. 1, 2003, Chișinău, p. 248-261.

– Patrick Sériot, „Des éléments systémiques qui sautent les barrières des systèmes”, in Patrick Sériot et Françoise Gadet (éds.), *Jakobson entre l'Est et l'Ouest, 1915-1939*, Cahiers de l'ILSL, Nr. 9, 1997, p. 213-236.

– Patrick Sériot, *Structure et totalité. Les origines intellectuelles du structuralisme en Europe centrale et orientale*, Lambert-Lucas, 2010 (1st Edition PUF, 1999).

– Pyotr N. Savitsky, „Les problèmes de la géographie linguistique du point de vue du géographe”, in *Travaux du Cercle linguistique de Prague*, Nr. 1, 1929, p. 145-156.

– Mikhaïl V. Serghievskij, *Молдавские этюды*, Академия Наук СССР, Moscow, 1936.

– Gustav L. Weigand, *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens: mit einem Titelbilde und Musikbeilagen*, Johann Ambrosius Barth, Leipzig, 1904.

Angela SAVIN
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

SCHIMBAREA SENSULUI
UNOR COMPONENTE ÎN URMA
INFLUENȚEI SINTACTICE

Meaning modification of some components as a result of the syntactic influence

Abstract. Meaning modification of some components of stable polylexical units (SPU) is due to semantic, syntactic and phonetic influence. This study investigates the influence of **syntactic links** that changes some meanings of the UPS components. Syntactic influence is made topical by: contagion (influence of syntactic relations) and by ellipse (loss of these relations).

Referring to the phenomenon of compression of the expression plan, we affirm that the denomination units occur in the syntagmatic plan of the language. Often in the „logical sentence”, the sign has an „analytic character”, which can be transformed into an attributive phrase which, finally, obtains only one word. Denominative syntaxes are dynamic lexical units. The derivative does not result only from attachment of the affix to the radical, but is often the result of a judgment or of a combination of words.

The ellipse is very important for the UPS formation. In ethical plan, elliptical UPS are formed by eliminating lexical components from stable word combinations. Consequently, their structure is simplified. The words that are both in preposition and in postposition can be eliminated.

Keywords: stable polylexical unit, contagion, ellipse, syntactic influence.

Contagiunea (Influența legăturilor sintactice)

Contagiunea (influența legăturilor sintactice) este comprimarea planului expresiei.

Dacă cuvântul își creează un context fix, el încetează să funcționeze în alte contexte. Astfel verbul *a prăvi* din sl. *npaĕumu* („a îndrepta”) își va crea un context fix: *a prăvi ochii spre...* „a îndrepta ochii spre...”. În alte contexte *a prăvi* nu se va întrebuița. În aceste condiții în *a prăvi ochii spre...*, cuvântul *ochii* va influența cuvântul *a prăvi*, astfel încât *a prăvi* va căpăta sensul „a vedea activ”, „a privi”. În graiuri avem și forma populară, dialectală *a prăji*. Cu alte cuvinte *a prăvi ochii spre...* > *a prăvi* > *a privi*. În unitate polilexicală stabilă (UPS): *a privi cu coada ochiului (pe cineva)* – „a se uita pe furiș (la cineva)”. *A privi cu ochi buni (pe cineva)* – „a avea o părere bună (despre cineva)”. *A nu privi cu ochi buni* – „a dezaproba”. *A privi sub toate aspectele (situații, lucruri, acțiuni etc.)* – „a interpreta într-un anumit fel”. *Te privește doar pe dumneata* – „a avea în vedere; a interesa”. *În ceea ce privește / cât privește* – „în privința; referitor la”.

În lat. *conducere* semnifică „a lua în chirie”. Benveniste susține: lat. *conducere mercede* – însemna „a conduce oameni angajați cu plată”, de aici *a lua cu plată* sau *chirie / a da în chirie* > *a închiria*. Sau alt exemplu: latinescul *locare* se transformă în *locare in matrimonium* – „a plasa în căsătorie”: A se confrunta cu românescul: *a da în căsătorie* ca și *a da în chirie* – și, respectiv, *a căsători* și *a închiria*.

În următoarele două cazuri vom analiza fenomenul contagiunii în direcția de la UPS la corelatul lor monolexical.

A vremui. În limba literară verbul *a vremui* înseamnă „a se face vreme rea”. În Basarabia însă, cel puțin pe alocuri (în nord, zona Bălți, Edineț – nota n.), *a se vremui* are o accepție contrară celei din limba literară – „a se face vreme bună”. La Scriban găsim o atestare similară în sl.: *vremeni se*, „e vreme frumoasă” (apud 4).

În cazul dat UPS, prin contaminare, a căpătat un echivalent monolexical *a vremui*. Chestiunea e că motivantul verbului *a vremui* nu e pur și simplu *vreme*, ci *vreme bună* sau *vreme rea*. Dar adjectivele *bună* și *rea* nu sunt reținute formal de derivat; de unde și sensurile opuse ale verbului acesta. În cazul dat, odată ce corelatul monosemantic *a vremui* este enantiosemic, doar UPS care sunt corelatele acestui verb sunt în stare să redea explicit semnificația pe care vorbitorul o transmite, să elimine ambiguitatea inclusă în structura semică a verbului corelat. Din această cauză limba păstrează UPS, aceste formațiuni mult mai masive decât corelatul lor monolexical, fiindcă ele nu dublează verbul; ele demarcează cele două sensuri enantiosemice din conținutul semantic al verbului, utilizându-le separat. Conf. *a vremui: a se face vreme bună – a se face vreme rea*.

Obraznic, adj. (adesea substantivat). În limba literară acest cuvânt semnifică „om fără obraz”, „lipsit de respect, de rușine; nerușinat, impertinent, insolent, arogant; (cu sens atenuat) neascultător, neastâmpărat”. (Scriban menționează proveniența din bg. *bez-obráznik*, adică „fără obraz”, contaminat de *omráznik*, om scârbos, *omráz*, gâlcevitor; rus. *bez-o-bráznyĭ*, necuviincios. V. omârzesc. Care n-are obraz, gros de obraz) (apud 4). Putem admite că în cazul dat motivemul e chiar sintagma indicată. La formarea derivatului monosemantic „om fără” nu va intra în planul expresiei sale, deși planul conținutului menține întregul sens al sintagmei în discuție.

După cum s-a arătat în literatura asupra acestei probleme, în limba română, regional, *obraznic* înseamnă „sfios”, „cu rușine”. În cazul acesta motivantul e numai substantivul *obraz* – „cu obraz”. Putem deci admite că în graiurile avute în vedere termenul *obraznic* atestă o semantică polarizantă. Iar UPS, care sunt corelatele lexemului *obraznic*, se păstrează în limbă, deși sunt formațiuni mai masive decât sinonimul lor monolexical, fiindcă acesta din urmă nu este în stare să exprime explicit, fără echivoc, fiecare din cele două sensuri polarizante din structura sa semică. Aceasta o pot face doar UPS *a fi cu obraz – a fi fără obraz; a avea obraz – a nu avea obraz*.

A se desprimăvăra – a se împrimăvăra. UPS *a se face primăvară* a creat două verbe corelate *a se desprimăvăra – a se împrimăvăra*. Verbul *a se desprimăvăra* are același sens ca și verbul *a se împrimăvăra*: „a veni primăvara, a se face primăvară”. Prefixul *des-* care anulează sensul bazei – cf. *a desprinde*, *a descâlci*, *a despotcovi* – în cazul dat are un sens neobișnuit ce nu cadrează cu sistemul, căci *des-* în *desprimăvăra* nu anulează primăvara. Dar deoarece UPS este mai explicită decât corelații săi, deși are același sens, limba păstrează locuțiunea verbală.

Privind fenomenul comprimării planului expresiei, Vasile Pavel susține, pe drept, teza cunoscută că apariția unităților de denotație are loc în planul sintagmatic al limbii, deseori în cadrul „propoziției-judecată”, semnul având un „caracter analitic”, transformându-se apoi într-o sintagmă atributivă care, în cele din urmă, prin universalizare, dă naștere unui singur cuvânt: *o pasăre zburătoare* > *unele / toate păsările zburătoare* > *păsări zburătoare* > *zburătoarele* [1, p. 675]. Sintagmele denominative sunt unități lexicale dinamice. Derivatul nu rezultă doar din atașarea afixului la radical, ci deseori reprezintă rezultatul unei judecăți sau al unei îmbinări de cuvinte. De ex., *persoană care citește* > *cititor*, *burete galben* > *gălbior*, *teară de potcovit* > *potcovitor*, *gealău de făcut carnizuri* > *carnizar*, *gealău pentru filoncă* > *filoncar*, *băț de pus oale* > *olar*, *stâlp de ulcioare* > *ulciorar*, *cușcă pentru hulubi* > *hulubar / hulubarnic / hulugherniță / hulubniță / huluboaică, râț de fân, loc de fân, toloacă pentru fân* > *fânaț / fâneață* [1, p. 675].

Concluzii. 1. Privind fenomenul comprimării planului expresiei, afirmăm că apariția unităților de denotație are loc în planul sintagmatic al limbii, deseori în cadrul „propoziției-judecată”, semnul având un „caracter analitic”, transformându-se apoi într-o sintagmă atributivă care, în cele din urmă, dă naștere unui singur cuvânt.

2. Sintagmele denominative sunt unități lexicale dinamice. Derivatul nu rezultă doar din atașarea afixului la radical, ci deseori reprezintă și rezultatul unei judecăți sau al unei îmbinări de cuvinte.

Elipsa (Pierderea legăturilor sintactice)

O mare importanță în formarea UPS o are elipsa. Pentru UPS în limba română sau franceză, de exemplu, e caracteristică elipsa care apare în condiții concrete ale comunicării, în vorbire. În plan etic UPS eliptice se formează prin eliminarea componentelor lexicale din îmbinările stabile de cuvinte. În consecință, structura lor se simplifică. Eliminate pot fi cuvintele care se găsesc atât în prepoziție, cât și în postpoziție.

În limba română sunt atestate cazuri ale fenomenului elipsei în structura sintagmatică a UPS, motivația fiind sau că UPS sunt de proporții – *Lasă-i în plata*, în loc de *Lasă-i în plata Domnului*; *Mănăstire într-un picior* în loc de *Mănăstire într-un picior, ghici, ciupercă, ce-i?* sau că intervine aspectul politic (în cazul dat al concepției ateiste de la guvernare) – *Frumusețea va salva lumea* în loc de *Frumusețea chipului lui Hristos va salva lumea* (F. Dostoievski); sau că intervine motivația superstiției (a nu pronunța numele interzis, pentru a nu atrage spiritul rău) – în franceză *Aller au Vauvert*, în loc de *aller au diable Vauvert* sau din alte motive. Comp.: *nici vorbă (să spun)!*, *nici gând (să spun)* – (*aller dire cela*) à *d'autres!*; *a da pinten* (*calului*) – *piquer des deux (éperons)*; *ți-ai găsit (prostul)* – (*je ne suis*) *pas si bête (que vous pensez)*; *na-ți-o bună (că ți-am dres-o)*! ș.a.

În graiurile daco-române derivarea morfematică este un procedeu activ. Există cuvinte, create prin elipsă de la îmbinări stabile de cuvinte, de ex., *tață bătrân* > *bătrânu* „bunel”, *măr pădureț* > *pădureț*, *burete gălbior* > *gălbior* „specie de ciupercă de culoare galbenă” [2, p. 531-532].

Vasile Pavel vorbește despre un exemplu privind fenomenul luat în discuție. Odată cu încetățenirea noțiunii „aparat lansat cu ajutorul rachetelor pe orbita cosmică”, constructorii ruși au realizat un act de lexicalizare a conceptului. În etapa incipientă termenul derivat, de expresie analitică, *искусственный спутник* are drept constituenți baza onomasiologică (*спутник*) și caracteristica onomasiologică (*искусственный*). În limba română lexicalizarea conceptului vizat a avut loc pe calea calcului lingvistic (*satelit artificial*). Apoi în limba rusă pe calea „transferului metaforic”, se încetățenește „derivatul semantic” *спутник* [89, p. 674], la fel ca și în română *satelit*.

C. A. Allendorf [3, p. 127] vorbește despre fenomenul elipsei, aducând niște exemple din franceză. Le prezentăm și noi pentru comparație cu faptele din limbă română: *une ville capitale = capitale, le lait fromage = fromage, un papier journal = journal, un tabouret pliant = pliant, un papier reçu = reçu, un costume tailleur = tailleur, un bateau sous marin = sous marin*.

Concluzii:

1. Influența legăturilor sintactice duce la schimbarea sensului componentelor UPS.
2. Influența sintactică se actualizează prin:
 - 2.1. contagiune (influența raporturilor sintactice) și prin
 - 2.2. elipsă (pierderea acestor raporturi).
3. Apariția unităților de denotație are loc în planul sintagmatic al limbii, deseori în cadrul „propoziției-judecată”, semnul având un „caracter analitic”.
 - 3.1. Semnul glotic se poate transforma într-o sintagmă atributivă care, în cele din urmă, dă naștere unui singur cuvânt.
4. Sintagmele denominative sunt unități lexicale dinamice. Derivatul nu rezultă doar din atașarea afixului la radical, ci deseori reprezintă rezultatul unei judecăți sau al unei îmbinări de cuvinte.

O mare importanță în formarea UPS o are elipsa. În plan etic UPS eliptice se formează prin eliminarea componentelor lexicale din îmbinările stabile de cuvinte. În consecință structura lor se simplifică. Eliminate pot fi cuvintele care se găsesc atât în prepoziție, cât și în postpoziție.

Referințe bibliografice

1. Pavel Vasile. *Sintagmele denominative și cartografierea lor*. În: Studia linguistica et philologica. Omagiu Profesorului Nicolae Saramandu la 70 de ani. București: Editura Universității din București, 2011, p. 527-535.
2. Pavel V. *Onomasiologie et géolinguistique*. În: Hommage a Jacques Allieries. 2 Romania sans frontieres. Atlantica, 2002, 2 vol., 651 p., p. 528-535.
3. Аллендорф К. А. *Значение и изменение значений слов*. În: Ученые записки МПНИИЯ им. М. Тореца. Москва: МПНИИЯ, 1965, т. 32, p. 3-172.
4. dexonline.ro/definitie/

Victoria CODA
Universitatea de Stat din Moldova
(Chișinău)

DUBIUL, ASPECT AL MODALITĂȚII, ÎN CREAȚIA UNOR FILOZOFI

The Doubt – an aspect of modality – from philosophical perspective

Abstract. The current study analyzed an aspect of modality and namely the Doubt, from philosophical perspective. The doubt becomes an important focus in the philosophical studies and represents both an impediment in issuing certain theories, and also a way to reach certain perceptions about life support mechanisms.

The philosophical researches have as a reference questions of the doubt, so their role becomes one of a major importance, leading to a true result.

Keywords: modality, the Doubt, philosophical, theories, perceptions, mechanisms, result.

Modalitatea este una dintre categoriile cele mai importante și mai complexe, *care ne caracterizează nu numai ca identitate lingvistică, dar și culturală, ne caracterizează ca indivizi* [1, p. 1-4]. Ea reprezintă categoria semantică care exprimă atitudinea cognitivă, evaluativă, volitivă a locutorului față de anumite stări de lucruri, care pot fi atât reale, cât și posibile și care sunt descrise prin limbaj. De asemenea, ea reprezintă categoria semantică care exprimă poziția locutorului în actul enunțării, atitudinea față de stările de lucruri descrise prin limbaj, acestea fiind atât reale, cât și posibile.

Conform *Gramaticii limbii române*, principalele tipuri de modalitate sunt: *epistemică, deontică și apreciativă* [2, p. 702]. Astfel, o particularitate a modalității epistemice este caracterul dubitativ, care nu presupune niciun adevăr, dar niciun fals, reprezentând un grad de incertitudine a locutorului. Dubiul indică o stare de îndoială, o incapacitate de a raționaliza, afirmativ sau negativ, asupra unei situații date. Ca o suspensie a rațiunii, dubiul relevă ignoranța și interzice acționarea, tot dubiul fiind și marcajul neputinței.

Așadar, dubiul este acel punct care nu poate fi depășit, omul nu poate lupta cu forța gândului său care nu permite luarea unei decizii imediate, ci, din contra, supune la o cugetare, la o măsurare și cântărire a faptelor. Incertitudinea îl poate face mai slab în fața adevărului, dar în același timp îi poate garanta o soluție optimă în alegerea făcută; îl poate induce într-o confuzie, dar îi poate oferi și lumina clară a rațiunii.

Dubiul reprezintă unul din sentimentele întâlnite cel mai adesea la om. Fie că este o ființă puternică, fie că este prea slabă, omul stă la îndoială aproape tot timpul. Ezitarea îl provoacă la anumite acțiuni și tot ea îi oferă posibilitatea de a alege corect sau greșit

o acțiune ce urmează a fi efectuată, un comportament, un răspuns la o întrebare dificilă etc. Dubiul reprezintă sentimentul care persistă în fiecare om, dar, desigur, în doze diferite. De la îndoiala unei existențe au început cercetări asupra faptului în sine, datorită semnelor de întrebare puse conștiinței proprii în anumite condiții, omenirea a început să facă descoperiri, să înțeleagă mecanismele de întreținere a vieții.

Marele filozof și profesor al națiunii germane Johann Gottlieb Fichte (1762-1814), preocupat în cercetările sale de cunoașterea Eului pur, supraindividual și infinit, pornește de la întrebarea existențială și meditativă: *Care este menirea omului, în general, și prin ce mijloace poate el să și-o îndeplinească mai sigur?* [3, p. 432]. Astfel, îndoiala despre menirea omului pe Terra, despre modul în care acesta ar trebui să-și onoreze existența, dar și șansa de a îndeplini anumite lucruri l-au făcut pe Fichte să analizeze acest subiect, punând la îndoială unele acțiuni și gândiri ale omului pe care acesta le-ar fi interpretat drept existențiale și corespunzătoare menirii sale de homo sapiens.

David Hume (1711-1776), filozof și teoretician empirist al cunoașterii, în lucrarea sa *Despre ideea conexiunii necesare, Partea I*, vorbește despre voința omului care generează puterea și energia acestuia, se observă că la baza tezei sale stă o întrebare retorică și, în același timp, îndoielnică: *Există oare în natură ceva mai misterios decât unirea dintre suflet și corp, prin care o substanță considerată spirituală exercită asupra unei substanțe materiale o influență atât de mare, încât gândul cel mai rafinat poate pune în acțiune materia cea mai grea?* [3, p. 362], analizând ideea și lupta dintre gânduri, generată de adverbul „oare”, care oferă posibilitatea de apariție a mai multor ipoteze. O altă întrebare care îi trezește îndoiala gânditorului și filozofului Hume este următoarea: *Poate exista oare o dovadă mai sigură că puterea prin care e efectuată această întregă operație, nu e în cel mai mare grad foarte misterioasă și de neînțeles?* [3, p. 375].

În urma semnelor de întrebare puse și a ezitării asupra anumitor factori, Hume ajunge la concluziile care se datorează, în mare parte, unei gândiri îndoielnice: *Dar dacă prin definiție am ajuns la cele mai simple idei și totuși am constatat o oarecare ambiguitate și obscuritate, ce alt izvor de cunoaștere mai avem?* [3, p. 372].

Se poate spune chiar că dubiul stă la baza unor descoperiri importante despre firea omului, întrebările dubitative invocă meditația: *Dar oare putem noi afirma că cunoaștem bine natura sufletului omenesc și natura unei idei sau facultatea sufletului de a produce o idee?* [3, p. 376].

Într-o altă ipoteză Hume afirmă că puterea omului asupra sentimentelor e mult mai slabă decât asupra ideilor, dar iarăși stă la îndoială *Oare va afirma cineva că poate indica ultima cauză a acestor limite sau că poate arăta pentru ce puterea e defectuoasă într-un caz, iar nu într-altul?* [3, p. 376]. Acest lucru servește drept un stimulent în a căuta un răspuns, a tinde mai mult spre cunoașterea adevărului.

Astfel, cântărind bine greutatea adevărului din întrebările sale care-l poziționau într-o stare de cumpănă, Hume ajunge la concluzia că operațiunile minții noastre includ percepția, gândirea, îndoiala, credința, rațiunea, voința, care, într-un ansamblu, formează simțul intern al omului și pe care intelectul omului le acceptă și le gestionează după capacitate.

Ezitatea de a crede anumite ipoteze invocă o cântărire mai eficientă a lucrurilor, ceea ce conduce la rezultatul adevărat, după cum afirma Epictet, filozof stoic grec (50-125 d.Hr), reprezentantul cel mai de seamă al stoicismului și înțelepciunii grecești: *Gândește-te bine înainte de a hotărî și apoi rămâi la ceea ce ai ales. La orice lucru cântărește bine și începuturile și urmările lui* [4, p. 132].

O idee filozofică cunoscută în toate timpurile despre dubiu ca aspect al existenței și, mai ales, al înțelepciunii este susținută de René Descartes (1596-1650), filozof și matematician francez, care afirma „Cogito, ergo sum”, în traducere „Cuget, deci exist”, această idee apare în urma unui demers filozofic, numit „metoda îndoielii”. Totuși îndoiala lui Descartes este una programată, deoarece el caută un anumit rezultat, odată cu îndoiala sa care s-a putut constitui dintr-o metodă de cercetare.

E de remarcat faptul că *Mai întâi, Descartes se îndoiește de toate cunoștințele preluate de la alții sau aflate din cărți* [5], aceasta reprezentând starea filozofului care este generată de dubiul în privința adevărurilor descoperite până la moment de predecesorii săi.

Apoi, pune sub semnul îndoielii propriile sale experiențe de ordin sensibil. Mai exact, Descartes afirmă că, în cele mai multe cazuri, simțurile ne înșală. Rămâne însă certitudinea propriului corp. Dar chiar și în acest caz nu putem fi siguri. Putem noi ști cu siguranță că, spre exemplu, dacă întindem un braț în fața noastră imaginea este reală și că nu este doar un vis. Nimic nu ne poate garanta că realitatea nu este decât un plan diabolic al unui geniu rău, menit să pună în dilemă judecata omului. Așadar, realitatea cea mai clară poate fi o iluzie, fără ca noi, oamenii să conștientizăm acest fapt [5]. Aici René Descartes, pentru a scoate certitudinea din îndoială, vine cu ideea că simțurile înșală ființa umană, iar ceea ce rămâne drept certitudine este propriul corp, care poate fi atins și văzut, însă și aici apar dubii, fiindcă dispăre siguranța de a avea o imagine reală chiar punând la îndoială prezența propriului corp. Nu există absolut nicio garanție asupra unei realități existente; filozoful meditează asupra iluziei care se poate crea în jurul omului, lăsând impresia unei existențe reale a lui, dar fiind, în același timp, pusă la îndoială.

A sta la dubiu înseamnă a gândi, a reflecta asupra unui adevăr care este pus la îndoială. Ideea susținută de Descartes ar fi: *Este cât se poate de sigur că eu mă îndoiesc și că astfel există un „eu” care face acest lucru care, îndoindu-se, gândește. Simplul fapt de a ne îndoii de orice obiect existent, de orice reprezentare a noastră dovedește existența unui Eu cugetător* [5], care, datorită faptului că pune la îndoială un adevăr, încearcă să descopere ceva nou, antrenându-și mintea prin cugetare și analizare.

Filozoful francez dă dovadă de prezența unei minți ce caută adevărul posibil în adevărul deja descoperit: *Dubito ergo cogito, cogito ergo sum (mă îndoiesc, deci cuget, cuget deci exist)*, ceea ce spune că a te îndoii de lucrurile care par reale, raționale și sigure înseamnă a cugeta asupra lor, a solicita capacitatea minții și a intelectului personal. *Dar curând după aceea îmi dădui seama că, în timp ce gândeam astfel, că adică totul este fals, trebuia în mod necesar ca eu care gândeam să fiu ceva. Și observând că acest*

„cuget deci exist” era atât de temeinic și de sigur încât toate presupunerile scepticilor, chiar și cele mai extravagante, nu erau în stare să-l clatine, găsii că pot să-l primesc fără rezerve ca întâiul principiu al filozofiei pe care o căuta [5], ajungând la concluzia că întâiul principiu al filozofiei ar fi cugetarea asupra anumitor adevăruri, adică existența prin îndoială.

Această celebră formulă nu este doar o simplă deducție. René Descartes susține că aici este vorba despre o intuiție imediată a minții. În aceeași clipă în care ne dăm seama că ne îndoim, înțelegem că gândim și astfel că existăm. Întrebările îndoielnice sunt acceptate în filozofie drept un lucru firesc și, în același timp, indispensabil unei cercetări de domeniu, *dar oare sunt ele suficiente pentru a motiva insolubilitatea problemelor de legitimare, adică previziunea unei crize de legitimare?* [6, p. 119]. Orice întrebare sau idee poate stârni dubiul în prezența unui adevăr, astfel stimulând dorința de cercetare și descoperire; *desigur că fiecare dintre aceste întrebări relevante sub aspect cognitiv poate să ducă la îndoială, dacă ea nu permite a fi soluționată în interiorul unui context dat al acțiunii?* [6, p. 119]. Cele spuse nu semnifică însă faptul că argumentele bine întemeiate și evidente nu au puterea de a învinge dubiul.

Lucian Blaga (1895-1961), în lucrarea *Aspecte antropologice*, face o investigație cu privire la raportul dintre viețuitoare și ambianța lor, luând ca reper alte cercetări făcute anterior și anume ale naturalistului Uexkull, considerat părinte al doctrinei mediilor. Chiar dacă concepțiile acestuia în privința complexului organism – mediu sunt susținute de argumente printr-un material, totuși Blaga stă la dubiu, afirmând: *Desigur că materialul de observație în conexiune cu problema „organism – mediu”, material pus în lumină de Uexkull, este de un real interes pentru biologie, nu e mai puțin adevărat însă că tocmai filozofia pe care acest cercetător și-o permite în marginea materialului rămâne îndoielnică* [7, p. 66].

Tot prin întrebări dubitative Lucian Blaga, în aceeași lucrare, încearcă să ajungă la unele explicații, *Oare n-ar fi putut omul să pună în mișcare și alte corpuri, tot prin simpla sa voință?*, anume că voința reprezintă unica speranță în cele mai disperate situații, aceasta reprezentând o gândire „magică” ce poate fi explicată doar prin vechimea ei extraordinară, prin circumstanțele excepționale de care a fost condiționat uzul ei în vremuri depărtate.

Marele filozof antic Platon (428-346 î.e.n.), cel care *transformă în filozofie tot ce atinge* [8, p. 8], prin dialogurile sale cu sine însuși, reflectă, în mare parte, o stare îndoielnică. Își adresează întrebări dubitative și pune pe cântar răspunsul acestora, aducând argumente și contraargumente, care duc spre o autodezbatere, *Platon fiind filozoful universalului considerat ca entitate paralelă multiplelor singulare, cărora le servește de paradigmă participabilă, nu se știe cum, nici de ce* [9, p. 92].

Prin convorbirile cu sine însuși, filozoful recunoaște afirmația și negația și, foarte des, îndoiala. Fiind un adept al principiului Ideii, Platon o analizează ca fiind *o lume deosebită decât cea a lucrurilor* [10, p. 24], dar care stârnește, în același timp, diverse controverse ce-și au focarul în îndoială.

Dar în asemenea cazuri, îndoielnice, succesiunea logică, mai discernabilă decât cea cronologică, nu este oare ea însăși o bună călăuză? [10, p. 71]; una din întrebările dubitative legate de filozofia lui Platon ține de ordinea grupurilor de dialoguri ce reprezintă discuții cu sine însuși, incertitudinea evidențiindu-se, mai ales, când e vorba de cronologie.

Într-o altă secvență a discursului cu sine însuși întâlnim întrebarea dubitativă care, prin profunzimea ei, indică starea de cumpănă a filozofului referitoare la un răspuns potrivit: *Este oare cu putință să fi învățat un lucru sau să-l fi aflat tu însuși, fără să fi vrut a-l învăța, ori a-l cerceta tu însuși?* [10, p. 97]. Aici filozoful își pune întrebarea, neștiind care ar putea fi răspunsul; e posibil să afli și să înveți un lucru fără a manifesta un pic de dorință sau totuși acest lucru e inadmisibil, încalcând ceva de preț: personalitatea și libera alegere. Există totuși șanse să cercetezi un lucru fără să-ți dorești aceasta sau e imposibil să faci ceva dacă nu simți atracția necesară care ar stimula cercetarea?

Oare te vei ridica să dai sfaturi atenieilor, atunci când ei deliberază asupra scrierii corecte? Sau când subiectul lor de discuție îl constituie sunetele lirei? [10, p. 97]. Îndoiala ține de acțiunea curajoasă de a da sfaturi unei întregi națiuni, schimbând istoria, sau de a întrerupe sacra melodie a lirei, instrumentul ce îmbuna inimile zeilor. Când e solicitat curajul, atunci apare îndoiala în existența acestuia: ușor este a vorbi și a da sfaturi, mai greu însă este a pune în practică și a executa. Adverbul *oare* întărește prezența dubiului, existând totuși probabilitatea să fie mult mai mult curaj, astfel fiind subestimate capacitățile interlocutorului.

Platon este unul dintre filozofii care abordează *raporturile dintre existent și știința conceptualizată despre existent* [8, p. 8]. E firesc ca în întrebările pe care și le adresează să existe dubiul, astfel stimulând cugetul și ajungând la anumite concluzii filozofice.

Putem oare susține că oamenii aceștia cunosc lucrurile care îi fac să se dezbine atât de tare între ei, încât, în vrajba lor, sunt gata a-și pricinui unii altora cele mai mari rele? [10, p. 107]. Se îndoiește de acest lucru ființa umană, de fapt, nu realizează decât prea târziu că există lucruri menite să destrame relații și să construiască în jur zidurile indestructibile ale negativismului.

Platon pune la îndoială multe lucruri, meditează asupra lor, își concentrează întreaga energie pentru a găsi răspunsuri. Există momente în care filozoful trădează prezența dubiilor în privința anumitor factori umani: *Dar în răspunsurile tale nu afirmi că șovăi în privința dreptății și a nedreptății, a frumosului și a urâtului, a răului și a binelui, a folositorului? Oare nu este evident că șovăi tocmai pentru că nu cunoști aceste lucruri?* [10, p. 115]. În acest dialog cu sine însuși, care vizează dreptatea și nedreptatea, frumosul și urâtul, binele și răul, marele filozof este surprins într-un moment de cumpănă poate din motivul că prea importante pentru umanitate sunt aceste caracteristici, atât de esențiale, încât niciunui mare gânditor nu-i este cu putință să dea o definiție corespunzătoare. Șovăiala aici este interpretată drept o necunoaștere a lucrurilor ce reflectă o parte din existența omului, cert fiind faptul că remarcă sa este însoțită de îndoială, *dar în răspunsurile tale nu afirmi că șovăi*, însă prezența acesteia este neglijată, probabil, pentru că nu există încă un răspuns.

În unul din dialogurile lui Platon, *Charmides*, unde se vorbește despre înțelepciune și despre beneficiile acesteia, întâlnim un moment când dubiul își face apariția în afirmațiile filozofice: *Dar poate că înțelepciunea pe care am aflat-o noi, și anume acea cunoaștere a cunoașterii și a necunoașterii, închide în ea și un folos; iar într-altfel dacă s-ar îndemna să cerceteze, n-ar face-o atunci cam îndoielnic și prea puțin pătrunzător? Oare acestea să fie foloasele pe care le dobândim noi de la înțelepciune? Nu cumva ne îndemnăm să vedem mai mult? Nu cumva ne așteptam să găsim ceva mai de seamă?* [10, p. 207]. Sunt analizate rostul și foloasele înțelepciunii, totul fiind cuprins de îndoială; poate are înțelepciunea vreun folos sau poate oamenii încearcă să vadă în ea mai mult decât ar fi de fapt. Prin dorința de a găsi ceva necontesabil, unic, inedit, omul începe să vadă ceea ce vrea, nu ceea ce este. Dacă ar fi să cerceteze rațional înțelepciunea, probabil, ar fi îndoielnic acest lucru, nu ar fi suficient de bine analizat și fără prea multă perspicacitate.

Fiind niște discuții importante, filozofice, foarte grele ca valoare, apare, la un moment dat, o îndoială și în capacitatea interlocutorului de a înțelege mesajul transmis de către emițător: *Ai să înțelegi tu oare răspunsul meu?* [10, p. 314], o discuție ce are loc între Polos și Socrate, discuție despre *retorică*. Aici Socrate afirmă că retorica este o *parte a lingușirii*, după care ar urma și explicații, dar filozoful are dubii în privința interlocutorului său, se îndoiește că i-ar înțelege corect ideile. Răspunsul său probabil ar stârni o stare și mai mare de confuzie sau poate nu. Există totuși probabilitatea să fie înțeles corect și să aibă șansa de a-și exprima punctul de vedere fără nicio temere.

O altă situație de îndoială întâlnim când subiectul discuției dintre Calicles și Socrate atinge tema stării de plăcere și neplăcere: *A bea, când ești însetat, poate să fie altceva decât o stare plăcută?* [10, p. 356]. Poate fi o stare plăcută, dar poate fi și o stare încă chinuitoare din cauza setei îndurate, organismul încă nefiind pregătit să-și revină după deshidratare. Dar apare totuși probabilitatea ca cel însetat, pe lângă chin, să poată resimți și plăcere, în același timp, din moment ce bea fiind însetat.

Tot Platon, prin intermediul dialogului, adresează o întrebare care demonstrează un caracter de dubiu: *Oare fiecărui om îi este cu putință să decidă care din lucrurile plăcute sunt bune și care sunt rele, sau este nevoie să fii competent pentru fiecare din ele?* [10, p. 361]. Aici îndoiala se reflectă asupra uneia dintre calitățile umane și anume competența de a decide care sunt lucrurile plăcute și care sunt cele rele. Filozoful stă în cumpănă: oare poate omul să ia această decizie de unul singur sau totuși trebuie să aibă o oarecare aptitudine pentru aceasta, de aici și starea de cumpănă, lucrurile rele sau bune pot fi identificate ușor sau nu? Poate nu fiecărui om îi reușește acest lucru, dat fiind că binele și răul sunt calități ce alunecă foarte repede dintr-o extremă în alta, atât de repede se pot schimba din una în alta, încât apare îndoiala atunci când trebuie să le identifice.

Binele și răul s-au aflat mereu la depărtarea de un singur pas, totuși cu influențe total diferite. Întreaga lume este cuprinsă de aceste două extremități, care s-ar părea că ar fi foarte departe una de alta, însă nu este așa, distanța dintre ele fiind considerabil

mai mică. Suficient este să facă un singur pas înainte, iertarea, și unul înapoi, trădarea, ca aceste două extremități, binele și răul, să poată face schimb de locuri, să schimbe caracterul uman și existența acestuia.

Astfel, fiind unul din filozofii care pune totul la îndoială, Platon, abordează teme importante, scriind dialoguri unde filozoful nu discută cu alții, ci cu sine, unde nu face istoria filozofiei și nici nu exprimă concluzii teoretice explicite. Având diverse întrebări care-i invocă starea de cumpănă, *Platon rămâne, deocamdată, nehotărât față de concluziile teoretice noi care-l revendicau. Deși s-a angajat într-o nouă metodă euristică, textul dialogului ne indică nu soluții, ci mai ales renunțări, îndoieli* [8, p. 69] și diferite afirmații ce au un caracter contradictoriu.

Despre îndoiala lui Platon, Ion Banu afirmă următoarele: *Dar umbra îndoielii, a ezitărilor, a argumentării știrbite, a enunțărilor parcă voit lunecoase, care pun în dificultate pe cei mai filoplatonicieni dintre interpreții contemporani se întinde asupra tuturor afirmațiilor, nepermițându-ne să uităm că autodeliberarea răscolește implacabil în continuare conștiința teoretică a lui Platon, bogată în gânduri, dar zgârcită în soluții definitive* [8, p. 89]. Astfel se ajunge la concluzia că marele filozof clasic, Platon, aduce argumente puternice teoriilor pe care le emite, ca mai apoi să le pudreze cu îndoială, după cum spune I. Banu, *le șubrezește* [8, p. 89].

Platon este cunoscut și prin întrebările îndoielnice care solicită eforturile cugetării și *revendică soluții dintre care unele vor înnoi întreaga gândire filozofică* [8, p. 210]. Una dintre întrebări ar fi aceasta: *Care este oare măsura lucrurilor, omul ori divinitatea?* Universul este creat de către divinitate, omul, la rândul său, la fel; totuși apare incertitudinea asupra măsurii lucrurilor: care este ea? Divinitatea reprezintă unicitatea care are puterea inestimabilă, omul este cel fără de care nu s-ar cunoaște și nu s-ar aprecia atât de mult creația divinității, așadar care dintre aceste două ar constitui măsura lucrurilor? Răspunsul nu poate fi unul ferm, ci, din contra, îndoielnic.

O altă întrebare, la fel de importantă, dar care nu poate primi decât un răspuns îndoielnic este: *Există oare forțe și voințe divine ori numai omenеști?* [8, p. 210]; aici dubiul apare în chiar existența divinității, mai apoi în calitățile care îi sunt, de fapt, atribuite omului, dar pe care le-ar putea deține și divinitatea. Poate să existe forțe și voințe divine, pentru că omul este creat după chipul și asemănarea divinității, sau poate că acestuia i-au fost atribuite calități unice, pe care, uneori, nici el nu ar ști să le folosească. Tot aici dubiul se referă la reala existență a divinității, dat fiind faptul că prezența acesteia poate fi doar simțită, nu și văzută.

Așadar, dubiul reprezintă un fenomen întâlnit în filozofie foarte des, deoarece anume această știință are rolul de a provoca la cugetare asupra anumitor lucruri și fapte.

O idee interesantă despre dubiu, de această dată având tangențe și cu literatura, o emite Vlad Mureșan, în articolul *Gâlceava literaturii cu filozofia* [11], unde este accentuat dubiul filozofic din literatură și starea de incertitudine specifică acesteia: *O altă virtute a literaturii – ce ar lipsi filozofiei ar fi... atitudinea filozofică în fața existenței: „Așa-numita literatură oferă modelele cele mai complexe și mai elaborate ale capa-*

cității de a interioriza și trăi dubiul filozofic, de a-l transforma într-un mod de viață. Filozofia, din contra, escamotează prin construcție dubiul. (...) Curajul intelectual și etic se leagă de acceptarea sau suportarea stării de incertitudine, a permanenței dubiului” [11].

În același articol este analizat dubiul ca fiind un element ce nu ar despărți filozofia de literatură, ci, din contra, ar forma eul transcendental: *în realitate, dubiul nu desparte filozofia de literatură. Primii care au predat criza intelectului au fost tot filozofii, Pyrrhon, Sextus Empiricus, Diogene, Hume, Nietzsche sau Cioran. Dar, pentru că a apărut în ambele forme, dubitația nu a devenit diferența specifică a niciuneia din ele. Dar dubitația era universală și ea ducea sau la ataraxie, stare de liniște sufletească (Sextus Empiricus) sau la autoîntemeierea eului transcendental, ineliminabilul agent al dubitației (Descartes) [11].*

Îndoiala în adevăr este prezentă până când ajungem singuri, până când eul personal se confruntă cu nesfârșita cale spre Marea Trecere, spre necunoscutul altei lumi. Ne îndoim de tot ce ne-ar părea ireal, confundând trăirile, chiar și aceea de a sta în cumpănă. Suferința și moartea ne face să reflectăm, trăirile noastre fiind gestionate de frica unei alte lumi, parcă atât de departe și, în același timp, foarte aproape, parcă atât de confuză, dar totodată atât de clară, ne întrebăm cine suntem și avem dubii în identitatea noastră, până când momentul despărțirii de lumea noastră ne aduce argumente impunătoare despre ce am fost și ce suntem, dubiul trăit până la moment dispare din cauza limitei de timp, aceasta fiind preț de o clipă un singur moment, dar și pentru că acest sentiment nu are scopul de a lăsa în suflet liniște, ci, din contra, neîncredere și ezitare. *Apologeții dubitației se îndoiesc de orice atâta vreme cât nu îi privește. Desigur, ne îndoim de adevăr, dar numai până când vrem să avem dreptate împotriva celor ce nu sunt cu noi. Ne îndoim de identitatea cu sine a subiectului, dar numai până ajungem singuri în fața suferinței și a morții. Cât despre marea „indecizie morală”, ea dispare în fața fenomenologiei infernale a răului radical. Dar orice dubitație care se prăbușește sub forța trăirilor extreme nu a fost decât gratuitate guralivă para-autentică. Mai mult, dubitația nu este niciodată autodubitativă: ea este deci o dubitație dogmatică, care dictează tuturor ceea ce ea nu poate face. Nu putem fi niciodată atât de siguri că ne îndoim [11].*

Găsim o opinie interesantă despre dubiu în articolul *Cuget, deci exist...* de Ovidiu Ivancu:

Dubiul, pe de altă parte, practicat inteligent, fie și ca simplu exercițiu de sănătate mentală, te obișnuiește cu ideea de pluralitate, cu gândul că, oricât de corecte și-ar fi raționamentele, există, ipotetic, oricând, posibilitatea ca ele să se prăbușească în fața altor argumente, cu mult mai solide. În vreme ce convingerile anchilozează, făcând din posesorul lor o ființă care se mișcă de la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga în interiorul aceleiași cuști, al aceleiași limite, dubiul creează premiza evoluției [12]. Așadar, din perspectiva progresului, incertitudinea ar putea fi socotită un element ce contribuie la realizarea acestuia; datorită dubiului poate fi practicat un exercițiu

eficient al minții, existența mai multor variante de răspuns pentru o singură întrebare, obișnuința că oricând argumentul expus ar putea avea și un contraargument, poate mult mai solid, servind drept solicitare a unei gândiri eficiente și progresive.

Tot Ovidiu Ivancu aduce un contraargument asupra progresului stimulat de dubiu, afirmând că anume gândurile provocate de incertitudine scad încrederea în forțele proprii; apare frica comiterii unei greșeli și în bătaia argumentelor dubiul ar putea duce la pierdere. *Simplul gând că ai putea greși, că e obligatoriu să te confrunți în arenă cu cei care gândesc altfel, pentru că numai în felul acesta, într-o deplină și totală bătălie a argumentelor, o idee, oricare ar fi ea, se poate dovedi validă, e suficient pentru a înlătura cele mai multe dintre extremismele lumii contemporane. Inamicul ideologic, practicând dubiul, devine tot la fel de important, dacă nu mai important decât adeptul, camaradul, căci el, prin viziunea diferită pe care o are, e un competitor într-ale ideilor. În sistemele dictatoriale care operează cu certitudini, acest inamic trebuie musai suprimat* [12]. Dubiul ar putea încetini încrederea în forțele proprii, ducând la pierdere de teren în fața adversarului, astfel că în competiție certitudinea are prioritatea, ea este cea care invocă încrederea în victorie. Ideea trebuie emisă fără urmă de incertitudine pentru a fi acceptată și promovată, iar în sistemele dictatoriale, unde certitudinea este putere, nu poate fi făcut loc dubiului.

A mă îndoii și a supune dubiului orice părere, idee, teorie care-mi este transmisă este neproductiv, stingherește progresul. Este adevărat că orice contradicție apărută între teorie și realitate (dubiu) impune revizuirea argumentelor și poate (!) duce la progres. Însă progresul nu este determinat obligatoriu de dubiu [13, p. 5]. De aici rezultă că a supune dubiului orice idee sau părere, ar putea asigura evitarea unui eventual progres, totuși același autor afirmă că anume contradicția dintre teorie și dubiu ar putea da naștere unor argumente ce duc spre evoluție, acest fapt nefiind obligatoriu.

În lucrarea lui Andrei Cornea, *Fertilitatea incertitudinii* putem remarca argumente impunătoare în privința incertitudinii, cum ar fi: *Ne găsim, mai întotdeauna suspendați cumva la mijloc între afirmație și negație, incapabili să ne hotărâm. Nu suntem niciodată cu totul siguri nici că Dumnezeu există, nici că Dumnezeu nu există* [13, p. 5]. Această incertitudine, din punctul de vedere al religiei, semnifică necredință și păcat, însă, filozofic vorbind, aceasta generează întrebări fundamentale ce țin de existența umană, dar și de aportul divinității. Se vorbește despre incapacitatea umană de a se hotărî, mereu balansând între două extreme: afirmație și negație.

Totuși incertitudinea face parte din caracterul uman; poate, prin intermediul stărilor de cumpănă s-a și format literatura. Există probabilitatea ca dubiul implantat adânc în gândurile omului să fi servit drept impuls pentru scrieri și creații: *Rămânem sceptici, dar fără înverșunare și în chip blajin. Dar, dacă așa stau lucrurile, înseamnă că o fundamentală incertitudine metafizică, insinuată pretutindeni în gândurile și viețile noastre și pe care nu știm să o alungăm, în pofida tuturor eforturilor, poate fi făcută răspunzătoare de utilitatea și chiar de fințarea însăși a literaturii. Când totul pare nesigur, confuz și îndoielnic, dar nu până într-atât încât să se destrame în neant,*

când nu există țintă clară încotro să te îndrepti și nici drum rectiliniu pe care să calci, dar nu poți să stai nici locului așteptând zadarnic din altă parte sentința, nu-ți rămâne decât să ocolești îndelung, în speranța că vei ajunge undeva în cele din urmă [13, p. 5]. Astfel, chiar dacă incertitudinea metafizică urmărește pas cu pas existența, neavând capacitatea de a o înlătura, totuși poate fi considerată un refugiu în care se regăsesc gândurile și trăirile umane, indicând spre utilitatea și crearea literaturii, aceasta fiind lumea în care orice tip de îndoială poate fi transformată în creație, libertatea gândurilor luând o formă dominantă și, în același timp, specifică.

Autorul analizează incertitudinea ce-l caracterizează pe cel care scrie: *gândul, oricât de profund sau de fertil, nu iese în lume ușor și, mai ales, neîngrădit. Iar fiecare dintre etapele acestei ieșiri reprezintă, de cele mai multe ori, tot atâtea intersecții cu mereu alte incertitudini. Va sabota, de astă dată, incertitudinea scrisul, după tot ce ea a contribuit la apariția lui pe lume?* [13, p. 6], accentuând, în același timp, dificultatea pe care o înfruntă creatorul prin permanentele intersecții cu incertitudinea. Își pune o întrebare la fel de dubitativă precum este și răspunsul: oare incertitudinea va stopa scrisul, dat fiind faptul că tot ea l-a provocat, a servit drept stimul în apariția acestuia?

Astfel, identificăm incertitudinea și la nivelul literaturii, creată tot prin filozofia dubiului și prin cugetarea asupra anumitor factori care constituie o parte a existenței umane.

Tot Andrei Cornea analizează cazul unui gânditor sau filozof care vrea să-și aștearnă ideile pe hârtie. Gânditorul este conștient de faptul că ideile sale vor întâmpina o anumită rezistență care ar avea forma unei bariere îngrozitoare, sau această rezistență va fi totalmente neglijată, totuși i-ar permite o exprimare directă. *Căci o societate fără rezistențe pare a presupune fie că toată lumea împărtășește dinainte gândul respectiv, fie că acesta este în așa măsură lipsit de importanță și de interes, încât comunicarea sa devine inutilă. Iată deci cum alte două certitudini opuse – aceea că totul se poate și aceea că nimic nu e cu puțință – tind să genereze deopotrivă o absență și o sterilitate* [13, p. 7]. Gânditorul este cuprins de certitudini opuse sau incertitudini în privința impactului pe care l-ar putea avea gândurile scrise asupra exteriorului, riscând ca ceea ce a scris să devină o comunicare inutilă, dubiul său aflându-se între *a se putea și nimic nu e cu puțință*.

Dacă vorbim despre îndoiala unui filozof, atunci putem accentua faptul că un aport îl are și societatea, mai ales când se află în proces de transformare și devenire. *Și totuși gânditorul care trăiește într-o asemenea lume va fi, oricât de paradoxal și de scandalos ar părea, un beneficiar al incertitudinii cu care va colabora nu fără rodnicie* [13, p. 7]. Dubiul nu va fi foarte departe de gânditor, dat fiind faptul că acesta constituie un element al existenței umane, colaborarea gânditorului cu incertitudinea poate da rezultate bune, chiar dacă ar părea imposibil.

Societatea în care incertitudinea participă la formarea și transformarea ei, cu siguranță influențează prin provocări pe cel ce e hotărât să aștearnă pe hârtie idei, *provocări și inhibiții ce, atunci când se succed cu rapiditate, au ca rezultat o mare incertitudine* [13, p. 7]. Aceste influențe ale societății transmit scriitorului, gânditorului, filozofului o stare de îndoială, de ezitare și lipsă de încredere într-un rezultat pozitiv. Frica

în a dezamăgi cititorul, în reacțiile și răspunsurile acestuia îl fac să ezite mult asupra rândurilor ce urmează a fi așternute. Întrebarea îndoielnică ce-l frământă constă în nota înaltă pe care ar putea să o ia la capitolul apreciere pentru scris, doar există probabilitatea ca un altcineva să scrie la fel de bine, poate chiar mult mai bine, despre lucruri formidabile și încă necunoscute *cum să faci lumea să te citească până la capăt, fără să provoci peste măsură și cu primejdie la adresa ta, a persoanei autorului, fără însă, de asemenea, a elimina orice tensiune, orice ascuțit?* [13, p. 8]. Așadar, aici îndoiala apare din frica de a nu fi suficient de bun și foarte citit, dar este drumul nesiguranței pe care gânditorul și scriitorul trebuie să-l parcurgă asumându-și riscurile.

Incertitudinea, în rândurile scriitorilor, se naște, mai ales, din dorința exprimării în public, ceea ce este normal pentru un spirit puternic și profund; acesta va găsi modalitatea de a supraviețui *ca autor în intervalul incertitudinii și al penumbrei devierea în alt teritoriu decât cel specific și particular celei mai proprii, celei mai simple și celei mai economice modalități de comunicare a ideilor* [13, p. 8]. Menirea sa este să găsească ieșire din îndoială și să comunice ceea ce altora le este cu neputință, lumea văzută din alt punct de vedere, detaliile încă necunoscute ale acesteia, existența și caracteristicile acesteia, poate chiar tangențele cu un alt univers și o altă viață.

Referințe bibliografice

1. Zgârcioabă-Bogdan E. *Repere identitare la nivelul sintactic în limba română*. În: *Limba Română*, 2014, nr. 2.
2. *Gramatica limbii române*, vol. II, *Enunțul*. București, Editura Academiei Române, 2005.
3. N. Bagdasar, V. Bogdan, C. Narly. *Antologie filozofică, Fichete: Despre menirea omului în sine*. București: Universal Dalsi, 1995.
4. N. Bagdasar, V. Bogdan, C. Narly. *Antologie filozofică*, Manualul lui Epictet.
5. Ionuț Bârliba. *Cum a scos Descartes certitudinea din îndoială*. <http://ziarullumina.ro/cuvant-de-intelepciune/cum-scos-descartes-certitudinea-din-intoiala/> [data de accesare: 24.11.2016].
6. Jurgen Habermas. *Cunoaștere și comunicare*. București: Editura Politică, 1983.
7. Blaga Lucian. *Aspecte antropologice*. Timișoara: Facla, 1976.
8. Banu I. *Platon Heraclitul*. București: Ed. Socialistă România, 1972.
9. Vasile Muscă. *Introducere în filozofia lui Platon*. Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1994.
10. Ion Banu. *Platon și Platonismul. Platon*. Ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica. Cluj, 1974, p. XXIV.
11. Vlad Mureșan. *Gâlceava literaturii cu filozofia*. <http://vladmuresan.wordpress.com/2008/01/16/galceava-literaturii-cu-filozofia/> [data de accesare: 24.11.2016].
12. Ovidiu Ivancu. *Cuget, deci...exist*. <http://acum.tv/articol/57725/> [data de accesare: 24.11.2016].
13. Andrei Cornea. *Fertilitatea incertitudinii*. În cartea: *Platon. Filozofie și centură*. Ed. Humanitas, 1995.

Anatol EREMIA
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**DERIVAREA NUMELOR PROPRII:
PROCEDEE SEMANTICE**

Derivation of proper nouns: semantic procedures

Abstract. The semantic derivation is an active process of words' formation. This phenomenon represents the transfer of the noun from one object to another. This process generates the formation of common nouns (appellatives) and proper nouns (toponyms, anthroponyms etc.). This article focuses on the formation of onymic units, especially of place names, through the semantic derivation.

The toponymisation is done by the words' functional-semantic extending in the denomination (polysemy) process, by the name transferring because of a comparison (metaphor) by replacing the name in situations of contiguity (metonymy), by substituting the name on the strength of real or imaginary analogies (symbolisation). A special phenomenon is the passing of proper names into the category of common names (appellativisation); this process is also studied in the article.

Keywords: analogy, anthroponymy, appellativisation, denomination, semantic derivation, metaphor, metonymy, symbolism, toponymisation.

Limba română, pentru a-și îmbogăți în permanență vocabularul, recurge de obicei la mijloacele proprii de creare a noilor cuvinte. Principalele procedee interne de îmbogățire a vocabularului sunt derivarea și compunerea. Ambele procedee presupun alcătuirea cuvintelor din elemente semnificative minime (radicale, sufixe, prefixe) și din structuri complexe (teme, cuvinte întregi). Cuvinte noi însă pot fi formate și fără a se proceda la îmbinări de elemente și unități lingvare complexe. Acumularea de sensuri constituie un procedeu specific de creare a unităților lexicale, cunoscut în lingvistică cu denumirea *derivare semantică*. Prin acest procedeu se caracterizează cuvintele polisemice, metaforice, metonimice, simbolice, precum și apelativele provenite din nume proprii.

Polisemia. Fenomenul polisemiei constă în extinderea semnificației cuvintelor în procesul denominației realilor din același domeniu sau din domenii diferite. Prin transfer semantic se obțin noi denumiri pentru a desemna mulțimea de entități reale: ființe, lucruri, fenomene, acțiuni, însușiri. Numeric aceste entități ating cifre deosebit de mari. Pentru a le denumi e nevoie de termeni și cuvinte extrem de numeroase. Polisemia, într-un fel anume, reduce procesul de creare a unităților denominative, în sistemul limbii păstrându-se astfel un echilibru între cele două laturi ale unităților lingvare – complexul sonor (semnificant) și conținutul semantic (semnificat). Conform unor statistici, 70-80% din cuvintele lexicului activ al oricărei limbi sunt polisemantice.

Capacitatea cuvintelor dintr-o limbă naturală de a avea mai multe sensuri este o categorie semantică fundamentală și universală care se manifestă în fiecare limbă dezvoltată. Sub aspectul formării cuvintelor polisemia ține de derivarea semantică, considerată drept unul dintre procedeele active de creare a cuvintelor. Termenul este de origine greacă: *polis* „mult”, *semaino* „a consta din”. Și în cazul polisemiei se poate vorbi despre cuvinte primare (nederivate, de bază) și cuvinte secundare (derivate), precum și despre sens primar și sens secundar. Sensul primar este perceput spontan la auzul cuvântului (*ochi* „organul văzului”), fiind deci primul în ordinea importanței. Pentru înțelegerea unui sens secundar este nevoie adesea de un anumit context (*ochi* „mugur”, *ochi* „întindere de apă; baltă, lac” etc.). Însușirea unui cuvânt de a avea mai multe sensuri este denumită de unii lingviști *derivare internă* sau *autoderivare*. Unele cuvinte polisemantice cu aceeași formă pot avea sensuri înrudite (*baie* „îmbăiere, scăldare”, *baie*, pl. *băi* „stațiune balneară”) sau sensuri total diferite, acestea fiind calificate ca o m o n i m e propriu-zise (*mai* „a cincea lună a anului”, *mai* „unealtă de lemn”, *mai* „ficat”). Dacă primele unități polisemantice sunt înrudite și etimologic, celelalte au cu totul altă proveniență, etimologic aparținând unor idiomuri diferite.

Apelativele polisemantice au apărut în cadrul lexicului comun al limbii. Numele proprii polisemantice dispun, de regulă, de sensuri deosebite de cele ale apelativelor din care provin și s-au format pe teren onomastic. Sensurile lor sunt de ordin secundar și, pentru a fi înțelese, au nevoie de fiecare dată de anumite explicații, de un context (verbal, scris, situațional). *Izvoare* poate însemna și „loc cu multe izvoare”, dar și o așezare umană (sat). *Cubolta* poate fi denumirea râului respectiv, afluent de stânga al Răutului, dar și numele satului *Cubolta*, situat pe valea râului omonim. În plan sincron, *Bălți* este oiconimul actual ce denumește unul dintre principalele orașe din partea de nord a Republicii Moldova, în plan diacronic (istoric, etimologic) însă, *Bălți* este microtoponimul care desemna un loc cu multe bălți pe valea Răutului, în zona căruia a luat ființă satul *Bălți*, în baza căruia ulterior s-a format actualul oraș Bălți.

Pământeni, denumirea unui cartier al or. Bălți, este monosemantic, pentru că în plan onomastic denumește un obiect topografic unic, în timp ce etimonul său, apelativul *pământeni*, este un cuvânt polisemantic: 1) „trăitori sau locuitori ai Pământului”, 2) „originari din țară, băștinași, autohtoni, indigeni”, 3) reg. „lucrători ai pământului; țărani”. De o gamă de sensuri mult mai largă dispune cuvântul primar *pământ*: 1) „planeta pe care o locuim”, 2) „suprafața globului terestru”, 3) „materia naturală din care e alcătuită partea de uscat a globului terestru; țărână”, 4) „întindere de uscat; continent”, 5) „întindere de teren cultivabil; câmp, ogor”, 6) „teritoriu, regiune, ținut”, 7) „țară, patrie”.

Polisemia în toponimie se realizează prin transferul numelor topice dintr-o categorie onimică în alta, acestea denumind în cele din urmă obiecte topografice diferite și obținând, bineînțeles, semnificații onimice deosebite față de cele inițiale. În noua lor ipostază ele își schimbă sensul onimic, dar funcția lor de bază rămâne constantă, servind deci ca unități denominative ce identifică și individualizează obiectele desemnate. Dihotomia ce vizează diversitatea de realii denumite stă la baza următoarelor grupuri de nume topice:

1. Hidronime – oiconime: *Bucovăț – Bucovăț* (Strășeni), *Cahul – Cahul* (oraș), *Camenca – Camenca* (oraș), *Căinari – Căinari* (Florești), *Cubolta – Cubolta* (Sîngerei), *Ialpuș – Ialpuș* (Cimișlia), *Lopatnic – Lopatnic* (Edineț), *Racovăț – Racovăț* (Soroca), *Râbnița – Râbnița* (oraș), *Tigheci – Tigheci* (Leova).

2. Oronime – oiconime: *Chetriș – Chetriș* (Fălești), *Chetrosu – Chetrosu* (Anenii Noi), *Dealul Nant – Dealul Nant* (comasat cu Frunzăuca, Rezina), *Fundoaia – Fundoaia* (comasat cu Baurci-Moldoveni, Cahul), *Măgura – Măgura* (Fălești), *Măgurele – Măgurele* (Ungheni), *Valea – Valea* (Soroca), *Vâlcele – Vâlcele* (Cantemir), *Zgura – Zgura* (comasat cu Zgurița, Drochia).

3. Floronime – oiconime: *Aluniș – Aluniș* (Râșcani), *Codru – Codru* (Telenești), *Livezi – Livezi* (Soroca), *Plop – Plop* (Căușeni, Dondușeni), *Plopi – Plopi* (Cantemir, Râbnița), *Salcia – Salcia* (Anenii Noi, Șoldănești), *Teiu – Teiu* (Grigoriopol), *Ulmu – Ulmu* (Ialoveni, Râbnița).

4. Zoonime – oiconime: *Albina – Albina* (Cimișlia), *Albinița – Albinița* (Anenii Noi), *Cioara – Cioara* (Hâncești), *Drochia – Drochia* (oraș și sat, Drochia), *Lupăria – Lupăria* (Râșcani), *Veverița – Veverița* (Ungheni).

5. Fortonime – oiconime: *Gradiște – Gradiște* (Cimișlia), *Otac – Otac* (Rezina), *Orhei – Orhei*, *Orheiul Vechi* (Orhei), *Palanca – Palanca* (Ștefan-Vodă), *Troian – Troian* (Leova).

6. Etonime – oiconime: *Cenac – Cenac* (Cimișlia), *Comrat – Comrat* (oraș), *Congaz – Congaz* (Comrat), *Lipoveni – Lipoveni* (Cimișlia), *Mingir – Mingir* (Hâncești), *Unguri – Unguri* (Ocnița).

6. Microtoponime – oiconime: *Anini – Anini* (Hâncești), *Bocșa – Bocșa* (Fălești), *Buda – Buda* (Călărași), *Budăi – Budăi* (Orhei, Taraclia), *Câșla – Câșla* (Cantemir, Telenești), *Odaia – Odaia* (Nisporeni, Șoldănești), *Prisaca – Prisaca* (Cimișlia), *Ratuș – Ratuș* (Criuleni, Telenești).

În raport de omonimie apar și unele antroponime, pe de o parte, și oiconime, pe de altă parte: *Baroncea – Baroncea* (Drochia), *Batâr – Batâr* (Cimișlia), *Burghilea – Burghilea* (Fălești), *Burlacu – Burlacu* (Cahul), *Crăciun – Crăciun* (Cantemir), *Gașpar – Cașpar* (Edineț), *Goian – Goian* (mun. Chișinău, Dubăsari), *Petrunea – Petrunea* (Glodeni), *Stârcea – Stârcea* (Glodeni), *Voinescu – Voinescu* (Hâncești). În sistemul antroponimic propriu-zis se constată opoziția onimică între prenume și numele de familie, primele fiind unitățile onimice „migratoare”: *Bogdan, Călin, Dan, Florian, Gheorghe, Gogu, Nicolae, Sandu, Trofim, Vlad*.

O caracteristică esențială a polisemiei onimice rezidă în faptul că unităților denominative respective nu le sunt proprii semnificații afective, figurative. Prin aceasta se deosebesc de formațiile onimice metaforice și metonimice.

Metafora. Ca fenomen lingvistic, metafora e definită ca procedeu semantic de formare a unităților lexicale noi. Procedeu metaforizării constă în transferul semantic al denumirii unui obiect asupra altui obiect printr-o comparație subînțeleasă. Partea de vorbire care asigură în mod efectiv desfășurarea acestui procedeu este substantivul.

Unitățile substantivale ale vocabularului sunt cuvintele cu cea mai mare frecvență în vorbire și cel mai bine reprezentate numeric, dispunând totodată și de cea mai mare încărcătură semantică și de un sporit potențial stilistic [1, p. 23]. De aici funcțiile lor principale – denominativă, comunicativă și expresivă. Aceste funcții le au atât substantivele de bază ale lexicului, numele comune (apelativele), cât și numele proprii (toponimele, antroponimele etc.).

În plan lingvistic general, unitățile metaforice, atât cele apelative, cât și cele proprii, comportă deopotrivă semnificații denotative și semnificații conotative. În plan stilistic însă, în scopul obținerii unor imagini figurative, creațiile lexicale respective pot fi dotate cu semnificații expresive în mod diferit. De aici distincția dintre metaforele limbii propriu-zise și metaforele poetice.

Metaforele l i m b i i au apărut din nevoia de a crea noi unități denominative și din necesitatea de a comunica. Aceste unități, denumite și metafore d e n o m i n a t i v e, dispun de o imagine concretă și de un anumit potențial estetic. O accepție general recunoscută este că mai toate cuvintele limbii au fost la început metafore [2, p. 212]. Prin aceasta se subliniază, în primul rând, caracterul lor denotativ și comunicativ. Pe de o parte, se constată că prin pierderea vigorii lor expresive inițiale, din cauza uzurii lor imaginative, unele metafore s-au transformat în simple complexe sonore [3, p. 89], având tendința de a deveni termeni veritabili [4, p. 35-36]. Se poate exemplifica această opinie prin lexemul *braț* „parte a corpului omenesc; mână”, care, prin metaforizare, a ajuns să însemne „ramificație a cursului principal al unui râu”, iar într-un anumit context „parte a macaralei, utilaj mecanic folosit la ridicarea și deplasarea greutăților”. Transformări similare a suferit și entopicul *picior*: „membru inferior al corpului omenesc”; „ramificație în partea de jos a unui munte sau deal” (cf. expr. pop. *picior de plai*), „element pe care se sprijină partea de jos a unei mobile (masă, scaun, dulap)”. Modificări metaforice prezintă și cuvântul *gură*: „organ cu ajutorul căruia se hrănește omul” și „organ al vorbirii”, „deschizătură a unui obiect, instalații, încăperi”, „locul de vărsare a unui râu într-un fluviu sau în mare” (cf. expr. pop. *pe o gură de rai*). Metaforele denominative au apărut nu din necesități poetice, ci din cauza lipsei la moment a unei alte modalități care ar fi putut desemna obiectele din realitate [4, p. 31]. Cu toate acestea însă, ele nu și-au pierdut complet semnificația expresivă inițială, strălucirea lor poetică răzbate prin multitudinea de sensuri suprapuse și structural ocurente.

Metaforele p o e t i c e, bineînțeles, dispun de un mai mare potențial expresiv-artistic, atribuind cuvintelor plasticitatea și proșpețimea inedită a ideilor și sentimentelor. Originalitatea lor depinde nemijlocit de cutezanța fanteziei și acuitatea rațiunii poetului, de competența și talentul creatorului. Într-un fel anume, ele poartă un caracter individual și neobișnuit față de metaforele lingvistice caracterizate prin specificul lor colectiv și obișnuit, sensul lor fiind înțeles de majoritatea vorbitorilor. Cf. *fulgere* „ochi ageri” din expresia *două fulgere sub pleoape*; *regină* „lună” din structura metaforică *regina nopții*; *stele* „lacrimi” din sintagma *stele argintii sărate pe obrajii îmbujorați*, față de *coastă* „pantă” din *coasta dealului*; *cruce* „răspântie” din *crucea drumurilor*; *luminiș*

„loc fără copaci în pădure; poiană” din *lumișul codrului*; *secătură* „lac care seacă vara” din *secătura de sub sat* etc. De fapt, metaforele respective, și unele, și altele, necesită anumite explicații sau un anumit context.

De context, pentru a fi înțelese, au nevoie adesea și numele proprii. Inteligibile sunt, de obicei, microtoponimele entopice: *Balta*, *Dealul*, *Gârla*, *Hârtopul*, *Izvorul*, *Movila*, *Zăvoiul*. După formații pe care îi conțin (-*ani/-eni*, -*ești*) ne putem da seama că toponimele *Alboteni*, *Bolocani*, *Cărpineni*, *Drăgușeni*, *Florești*, *Mărăndeni*, *Nicoreni*, *Stoicani*, *Tomești* etc. sunt denumiri de localități. Mai puțin înțelese sau unele complet neanalizabile sunt numele topice de circulație restrânsă, locală, provenite din cuvinte regionale, dialectale sau din istorisme, apelativele trecute în lexicul pasiv sau, în genere, dispărute și uitate: *Barcul*, *Bârnagul*, *Feredeu*, *Japca*, *Paicu*, *Rănia*, *Scocul*, *Scruntarul*, *Tăura*. Doar localnicii din zonele respective sau specialiștii lingviști pot desluși semnificația toponimelor cu pricina, cunoscând că *barc* înseamnă „baltă”, „lac”; *bârnag* – „mal abrupt”, „deal înalt”; *feredeu* – „loc de scădat; baie”, *japcă/japce* – „baltă”, „lac mic”; *paic* – „ostaș din garda de pază a curții domnești”; *rănie/renie* – „malul nisipos al unei ape (râu, lac, baltă)”, „insuliță formată într-o apă curgătoare prin depuneri de pietriș și nisip”; *scoc* – „deal înalt izolat”; *scruntar* – sinonim al lui *rănie*, *tău* – „băltoacă”, „mlaștină”.

De context sau de anumite explicații au nevoie toponimele străine, preluate din limbile altor populații: slave (*Drabiște*, *Ișnovăț*, *Lăpușna*, *Lopatnic*), turcice (*Abaclia*, *Cahul*, *Cimișlia*, *Ciuhur*, *Ialpug*, *Turunciuc*), germană (*Eichendorf*, *Denevița*, *Iacobstal*, *Mariensfeld*). Și unele toponime metaforice românești necesită interpretări de ordin lingvistic.

Studiul etimologic și analiza lexico-semantică a toponimelor metaforice pun în evidență factorii lor motivaționali și procedeele denominației a obiectelor desemnate. Pentru denumirile entopice cu caracter metaforic au fost stabilite diversele cauze și realități din lumea materială și spirituală în momentul creării lor prin transfer lexico-semantic. Sub acest aspect se disting numele topice:

1. Hidronime: *Braț* din *Brațul Nistrului*, ramificație a râului omonim (Olănești, Ștefan-Vodă) < *braț* „organ al corpului omenesc; mână”; *Căldărușa*, râuleț, afluent de stânga al râului Camenca (Viișoara, Glodeni) < *căldărușă*, diminutiv al lui *căldare*; *Căușul*, lac în lunca Prutului (Pogănești, Hâncești) < *căuș* „vas de lemn în formă de cupă”; *Cârja*, lac în valea Prutului (Cioara, Hâncești) < *cârjă* „lemn (băt) cu partea superioară îndoită sau bifurcată”; *Colacul*, lac în lunca Prutului (Crihana Veche, Cahul) < *colac* „un fel de pâine, de obicei împletită, în formă de inel”; *Crac* din *Cracul Sec*, râuleț (Frumoasa, Călărași) < *crac* „fiecare dintre cele două părți ale pantalonilor”; *Duruitoarea*, cascadă în albia râului Ciuhur, de la care își trage denumirea satul Duruitoarea (Râșcani) < *duruitoare*, derivat al vb. *a durui* „a face zgomot (despre apă)”; *Gălgăitoarea*, loc în albia Răutului (Piatra, Orhei) < *gălgăitoare*, derivat al vb. *a gălgâi* „a curge cu zgomot (despre apă)”; *Gâtoiul*, loc în albia unei gârle din lunca Prutului (Vadul lui Isac, Cahul) < *gâtoi*, augmentativ al subst. *gât* „parte a corpului (la om și animale); partea inferioară a gâtului”; *Gușă* din *Gușa Bălăcei*, loc în albia gârlei Bălăcea din lunca Prutului (Chircani, Cahul) < *gușă* „porțiune mai dilatăată, sub formă de pungă, a esofagului

(la păsări)”; *Oală* din *Oala Apei*, loc adânc în albia Prutului, unde se produce vârtej de apă; volbură (or. Cahul) < *oală* „vas cu gura largă folosit pentru prepararea sau păstrarea mâncărurilor”; *Ochi* din *Ochiul Mării*, lac mic cu izvor (Carahasani, Ștefan-Vodă), și *Ochiul Pământului*, loc adânc noroios (Balatina, Glodeni) < *ochi* „organul văzului (la om și animale)”, prin extensiune semantică „lac adânc”, „mlaștină”; *Oglinzi* din *La Oglinzi*, lacuri în lunca Prutului (or. Leova) < *oglinză*, pl. *oglinzi* „obiectul de sticlă reflectantă”, prin extensiune „suprafața lucitoare a apelor luminate de razele soarelui”; *Prag* din *Pragurile Nistrului*, loc în albia râului Nistru (Cosăuți, Soroca) < *prag*, pl. *praguri* „partea de jos (orizontală) a unui toc de ușă”; *Ulcior* din *Ulcioarele de sub Sălci*, loc în albia Prutului (Giurgiuilești, Cahul) < *ulcior*, pl. *ulcioare* „vas de lut cu gâtul strâmt, folosit pentru păstrarea lichidelor”; *Vârcol* din *Vîrcoalele de sub Mal*, loc în albia Nistrului (Palanca, Ștefan-Vodă) < *vârcol*, derivat regresiv al vb. *a (se) vârcoli* „a se agita, a se zbate (despre ape)”. Din aceeași categorie onimică fac parte și hidronimele motivate metaforic, a căror semnificație poate fi lesne înțeleasă: *Bâlbâitoarea*, *Ochiul Boului*, *Vărsarea*, *Vârtecușul*, *Vârtejul*, *Zuruitoarea*.

2. Oronime: *Bâta*, deal (Tătărești, Strășeni), *Bâtca*, deal de formă rotunjită (Lopatnic, Edineț) < *bătă*, var. der. *bâtcă* „băț gros cu măciulie la un capăt”; *Calu* din *Calul din Sus*, deal lung, întins, trăgănat (Măgura, Fălești) < *cal* „animal domestic folosit la călărie și tracțiune”; *Capu* din *Capul Dealului*, parte a unui deal (Molovata, Dubăsari) < *cap* „partea superioară a corpului omenesc”; *Căzanu* și *Căzanele*, vâlcele și hârtoape în mai multe sate din raioanele Orhei, Călărași, Nisporeni < *cazan*, pl. *cazane* „vas mare de metal folosit pentru fiert sau încălzit”; *Căsoicele*, peșteri în malul stâncos al Răutului (Butuceni, Orhei) < reg. *căsoică*, pl. *căsoice* „locuință, căsuță”; *Ceaunelul*, vâlcea de formă rotundă (Sinești, Ungheni) și *Ceaunelele*, hârtoape în mai multe sate din raioanele Briceni, Călărași, Strășeni, Șoldănești < *ceaunel*, diminutiv al lui *ceaun* „vas circular de fontă, folosit pentru prepararea mâncărurilor”; *Coama* din *Coama Dealului*, partea înaltă a unui deal (Caracușeni Vechi, Briceni) < *coamă* „părul lung și stufos de pe gâtul calului”; *Cofăica*, vâlcea de formă rotundă (Vatici, Orhei) < *cofăică*, diminutivul lui *cofă* „vas din doage de brad, în care se păstrează apa”; *Covățele*, vâlcele închise (Cuhnești, Glodeni) < *covățea*, *covățică*, diminutive ale lui *covată* „vas lunguiet de lemn folosit la frământatul aluatului pentru pâine”; *Farfuria*, vâlcea de formă rotundă (Pepeni, Sângerei), și *Farfuria Turcului*, fortificație de pământ de formă rotundă (Rudi, Soroca) < *farfurie* „vas rotund în care se servește mâncarea”; *Linia* din *Linia Ocnei*, drum prin pădure (Haragâș, Cantemir), și *Linia Fălciului*, parte din calea ferată spre Fălciu (Iepureni, Cantemir) < *linie* „trăsătură de condei în prelungire”; *Muchia Fânețului*, partea cea mai înaltă a unui deal (Bursuc, Florești), și *Muchia Zâmbroaiei* (Coșcodeni, Sângerei) < *muchie* „linia care desparte două fețe ale unui corp; margine, limită”; *Oușorul*, deal izolat de formă ovală (Pârjolteni, Călărași) < *oușor*, diminutivul subst. *ou*; *Piciorul cel Lung*, ramificație de deal (Milești, Nisporeni) < *picior* „fiecare din cele două membre inferioare ale omului”, dar și „piciorul calului”; *Scara Dealului*, pantă de deal în trepte (Butuceni, Orhei) și *Scărișoarele*, locuri în trepte pe coasta unui deal

(Negrea, Hâncești) < *scară* „dispozitiv mobil din lemn sau metal, folosit pentru a urca sau a coborî de la un nivel la altul”, *scărișoară*, diminutiv al lui *scară*; *Scaun* din *În Scaune*, locuri accidentate (Trebujeni, Orhei) și *Scăunele*, coastă de deal în trepte (Bobeica, Hâncești) < *scaun* „mobilă pe care se poate așeza o singură persoană”, *scăunel*, diminutiv al lui *scaun*; *Talpa* din *Talpa Dealului*, partea de jos a unui deal (Podoima, Camenca) și *Talpa Măgurei*, partea de jos a movilei Măgura (Fălești) < *talpă* „partea de dedesubt a labei piciorului (la om)”; *Târnaț* din *Imașul de pe Târnaț*, loc de pășunat pe un teren plan de pe coasta unui deal (Seliște, Nisporeni) < *târnaț* „terasă îngustă de-a lungul peretelui din față la casele țărănești; prispă”; *Tigaia* din *Tigăițele*, hârtoape (Zubrești, Strășeni) < *tigaie* „vas de bucătărie de formă rotundă folosită la prăjit”; *Zarea* din *Zarea Dealului*, culme de deal (Drăgușeni, Strășeni) < *zare* „orizont”.

Sunt de menționat aici și alte toponime entopice cu caracter metaforic, valoarea lor expresiv-semantică fiind ușor sesizabilă: *Boldul*, *Botul Dealului*, *Boțul*, *Brazda*, *Bulbucul*, *Buza Găvanului*, *Căpățina*, *Cheile Bâcului*, *Cheutoarea*, *Chișoiul*, *Coadă Iazului*, *Colțul Stâncii*, *Cornul Pădurii*, *Cotul Prutului*, *Cotloanele*, *Creasta Dealului*, *Crucea Drumurilor*, *Cumpăna*, *Cununa Dealurilor*, *Cuptoarele*, *Fața Dealului*, *Fundurile*, *Furca Drumului*, *Geana Dealului*, *Greabănu*, *Grumazul*, *Pieptul Dealului*, *Șaua Dealului*, *Șerpoaica*, *Țuguil*, *Zgâul*.

Numele de familie, indiferent de proveniența lor lexicală și ponderea semantică, în prezent nu mai dispun de sensul original. Semnificația pe care o conțin e cea denotativă, bazată pe funcția lor principală – denominativă, de identificare și individualizare. Doar porecele și supranumele curente mai păstrează legătura de conținut și expresie cu elementele lexicale motivante: *Babălungă*, *Belivacă*, *Buburuz*, *Cârlibabă*, *Crețu*, *Degeratu*, *Făcăleț*, *Frigelinte*, *Furăoaie*, *Iepurilă*, *Lăcustă*, *Limbălungă*, *Mătăhală*, *Mereacre*, *Picheriță*, *Pungăgoală*, *Radioală*, *Rățăcitu*, *Roșcatu*, *Săcăilă*, *Târâiebrâu*, *Țarălungă*, *Vâjjeală*, *Zgârâiebrânză*, *Zvârlefus* etc.; *Arendașu*, *Brăgaru*, *Ciobanu*, *Ciubotaru*, *Croitoru*, *Fântânaru*, *Fieraru*, *Dogaru*, *Dughenaru*, *Lăutaru*, *Moraru*, *Olaru*, *Păduraru*, *Păscaru*, *Pâslaru*, *Rotaru*, *Văcaru*, *Zidaru* etc.

Pentru a-și exprima atitudinea pozitivă și simpatia față de unele personaje din operele literare proprii, scriitorii aleg și nume adecvate, sonorizante și expresive din antroponimia națională, clasică sau universală: *Adela*, *Adrian*, *Angela*, *Augustin*, *Aurelia*, *Biatrice*, *Călin*, *Cornelia*, *Diana*, *Doli*, *Eugen*, *Felicia*, *Lucia*, *Lucreția*, *Magdalena*, *Mihaela*, *Nicoleta*, *Ofelia*, *Paul*, *Teodor*, *Violeta*.

Și din contra, personajelor negative le sunt atribuite nume din fondul antroponimic autohton sau special inventate ce displac prin conținutul lor pal ori negativ sau prin complexul lor sonor. Să ne amintim de numele comice sau, de-a dreptul, ironice și satirizante ale personajelor din opera dramaturgului Ion Luca Caragiale: *Dandanache*, *Cațavencu*, *Farfuride*, *Brânzovenescu*, *Trăhănache*, *Tipătescu*, *Pristanda* etc. Prin aceste nume, scriitorul ridiculizează și, în același timp, combate calitățile morale și comportamentul decăzut al unor indivizi din vechea societate: demagogia, lingușirea, viclenia, înșelăciunea, fățarnicia, trădarea. I. L. Caragiale a fost un observator lucid

și ironic al societății românești din vremea sa, un scriitor realist și moralizator. El folosește satira și sarcasmul pentru a demasca moravurile societății și pentru a crea personaje dominate de o morală reprezentativă a tipului și caracterului uman. Scriitorul a creat personaje tipice în împrejurări tipice [cf. 8].

Metonimia. O figură de stil, înrudită cu metafora, este *metonimia*. Termenul provine din fr. *métonymie* (< lat. *metonimia*) și înseamnă „înlocuirea unui nume cu altul; redenumire”. Metonimia, ca și metafora, se bazează pe asemănare și comparație, prin apropierea imaginară a unor obiecte legate între ele printr-o relație logică. Ambele tipuri de creații lexicale conferă textului valori expresive și emoții estetice sporite. Cuvântul *luna*, de exemplu, ne comunică sensul obișnuit de „astru, satelit natural al Pământului”, în timp ce sintagma metaforică *regina nopții* ne transpune într-o lume feerică, de basm. Una e semnificația lexemului *cântare* (pl. *cântări*) și cu totul altul este sensul expresiei metonimice *cântările* pentru noțiunea „păsări” din poemul „Revedere” de M. Eminescu: *Iar, eu fac ce fac demult, Iarna viscolul ascult, Crengile-mi rupându-le, Apele astupându-le, Troienind cărările și gonind c â n t ă r i l e*. Creații metonimice sunt cuvintele: *acoperiș* „adăpost”; *capete* „vite”, *idol* „persoană stimată, iubită, adorată”, *moscal* „rus”, *rădăcină* „legătură de rudenie”, *săbii* „oșteni”, *suflete* „membrii unei familii”, „locuitori ai unui sat sau oraș”, *turcul* „turcii”.

Transferurile metonimice se realizează prin diferite modificări de sensuri și figuri de stil (*sinecdocă*, *personificare*, *hiperbolă* etc.). Toponimia, ca domeniu onomastic, este reprezentată de următoarele tipuri metonimice:

1. Toponime vizând situații de vecinătate, contiguitate: *Grindul*, teren agricol în lunca Prutului < *Grindul*, ridicătură de teren alungită în lunca inundabilă a Prutului (Constantinești, Cantemir); *Furnicari*, parte de pădure < *Furnicari*, mușuroi de furnici (Chetriș, Fălești); *Ieruga*, teren agricol < *Ieruga*, vâlcea (Bisericieni, Glodeni); *Movila / La Movila*, teren agricol < *Movila*, mică ridicătură de pământ (Spicoasa, Cahul); *Poiana*, parcelă de teren agricol < *Poiana*, loc fără copaci în interiorul pădurii (Răcăria, Râșcani); *Rădiacul / În Rădiac*, parte de moșie < *Rădiacul*, pădurice (Arionești, Dondușeni).

2. Toponime ce denumesc întregul printr-o parte sau un component al său: *Broasca*, lac (or. Cantemir); *Carasul*, lac (Crihana Veche, Cahul); *Crapul*, lac în lunca Prutului (Colibași, Cahul); *Curcubețica*, teren agricol (Chioselia, Cantemir); *Ghindarii*, pădure (Morozeni, Orhei); *Lumânărica*, parte din câmpul agricol (Bobeica, Cantemir); *Plătica*, baltă în lunca Prutului (Colibași, Cahul); *Podișul*, teren agricol (Cania, Cantemir).

3. Toponime ce denumesc o parte sau un component al unui întreg: *Pârlita*, pădure (Bumbăta, Călărași); *Sălciiile*, pădure de luncă (Olănești, Ștefan-Vodă); *Taietura*, pădure (Duma, Călărași); *Teiușul*, pădure (Stolniceni, Hâncești).

4. Toponime formate prin folosirea singularului în locul pluralului: *Balcanul*, pisc de deal (Caracușeni Vechi, Briceni); *Cumpeniul*, deal dinspre Valea Cumpenelor (Băxani, Soroca); *Gălațul* din *Gârla Gălațului*, apă curgătoare în lunca Prutului (Văleni, Cahul); *Văiul*, deal între două văi adânci (Ciuciuleni, Hâncești).

5. Toponime formate prin folosirea pluralului în locul singularului: *Păpușoaiele* pentru *Lanul cu Păpușoi* (Burlacu, Cahul); *Piepșii* pentru *Pieptul Dealului* (Sipoteni, Călărași); *Pomeșii* pentru *Dealul Pomătului* (Seliște, Nisporeni; *pomăt / pomet* „grădină de pomi; livadă”).

6. Toponime create prin animarea obiectelor topografice: *Calul*, deal (Măgura, Fălești); *Capra*, observator (Baimaclia, Cantemir); *Cămila*, deal cu două ridicături de teren pe culme (Boghenii Vechi, Ungheni); *Șerpoaica* din *Valea Șerpoaicei*, vale cu mai multe cotituri (Tigheci, Leova); *Ursul și Ursoaia*, movilă îngemănată (Sănătăuca, Florești).

7. Toponime create prin personificare: *Babele*, stânci izolate (Cobani, Glodeni); *Ciobanul și Oile*, stânci înșirate (Valea Adâncă, Camenca); *Urișul*, deal înalt (Obreja Veche, Fălești).

8. Toponime create prin hiperbolizare: *Drăcoiul / Văgăuna Drăcoiului*, râpă adâncă, întunecoasă (Rudi, Soroca); *Strigoitul / Strigoitul Mare și Strigoitul Mic*, dealuri înalte izolate (Albinețul Vechi, Fălești); *Zmăul / Movila Zmăului*, movilă înaltă (Braniște, Râșcani).

Simbolizarea. Prin simbolizare se înțelege procedeul denominativ expresiv prin care se substituie numele unui obiect prin numele altui obiect în virtutea unor corespondențe analogice reale sau imaginare. Simbol poate fi numele sau imaginea oricărui obiect care reprezintă sau evocă în mod convențional o noțiune, o idee, un lucru, o ființă, o însușire etc. Simboluri pot fi atât unele semne grafice, cât și cuvintele din lexicul comun și onimic al limbii. Semne simbolice se folosesc în știință și tehnică (matematică, chimie, fizică, medicină etc.). În lingvistică, printr-un semn, o literă sau un grup de litere se abreviază un cuvânt sau o sintagmă, un termen, un nume, o denumire. În literatura artistică, prin simbolizare se creează chipuri ale unor personaje literare, se caracterizează în mod emblematic o persoană, un obiect, o situație, se exprimă plastic o idee, un sentiment.

Lumea vieții umane e plină de simboluri. Simboluri sunt drapelul și stema unui stat. Tricolorul națiunii românești simbolizează prin albastrul cerului – *Libertatea*, prin galbenul ogoarelor – *Bogăția Țării*, prin roșul sângelui – *Frăția și Eroismul. Carpații* semnifică românismul milenar. Dotate cu sensuri simbolice sunt multe cuvinte și termeni românești ale căror semnificații s-au cristalizat pe parcurs de secole: *crucea* – ortodoxia creștină, *bradul* – tinerețea și frumusețea, *măslinul* – înțelepciunea, *mărul* – fertilitatea, *crizantema* – puritatea, *mărțișorul* – speranța, reînnoirea etc.

Onomastica, în special toponimia, domeniu de permanente creații onimice, dispune de diverse procedee și mijloace denominative, inclusiv de ordin expresiv-simbolic. Tipice sunt nume topice cu caracter denominativ-simbolic:

1. Oiconime ce redau numele unor locuri și localități importante și de rezonanță istorică din cuprinsul spațiului românesc: *Brăila* (mun. Chișinău), *Oituz/Gura-Oituz* (Sângerei), *Humulești* (Anenii Noi), *Mărășești* (Sângerei), *Pitești* (Leova), *Podul Lung* (Călărași) ș.a. [9, repertoriul alfabetic]. Nume simbolice au purtat în trecut și unele sate din Transnistria istorică: *Bârlad/Bârladu/Bârladea*, sat la izvoarele râului Bug; *Botoșani*, sat în fostul județ Olgopol; *Brăila*, sat în fostul județ Bobrineț; *București*, localitate situată pe Nipru; *Tecuci / Tecucia*, sat în jud. Nicolaev; *Timișul*, sat nelocalizat [10, p. 18-60].

Mai numeroase sunt urbonimicele simbolice. Acestea pot fi exemplificate cu câteva nume de bulevarde, piețe și străzi din municipiul Chișinău: *Alba-Iulia, Brăila, București, Dacia, Focșani, Galați, Humulești, Ipotești, Mărășești, Suceava, Timiș, Târgoviște, Vaslui* [3, repertoriul alfabetic]. Aceste nume, unele nou-create, altele preexistente, dar restabilite în ultimul timp, au luat locul celor „contrafăcute”, impuse de autoritățile regimului sovietic: *Энгельса улица, Охотский 3 переулок, Искры улица, Проспект Мира, Колхозная, Охотский 2 переулок, Дьячишиных улица, Безмянная улица, Ярославский 1 переулок, Лумумбы улица, Тимирязева улица, Кокарева улица, Вадулуйвский переулок, Охотский 4 переулок.*

2. Oiconime ce evocă numele unor proeminente personalități din istoria și cultura națională: *Alexandru cel Bun* (Soroca), *Decebal* (Soroca), *Donici* (Orhei), *Inculeț* (Orhei), *Ion-Vodă* (Florești), *Pelivan* (Orhei), *Regina Maria* (Soroca), *Sturzeni* (azi Ucraina, Căușeni), *Ștefan-Vodă* (oraș, reședință de raion).

Din această categorie fac parte și urbonimicele chișinăuiene: *Grigore Alexandrescu, Alexandru cel Bun, Gheorghe Asachi, Matei Basarab, Dimitrie Cantemir, Maria Cibotari, Miron Costin, George Coșbuc, Ion Creangă, Cuza-Vodă, Decebal, Alexandru Donici, Mihai Eminescu, George Enescu, Octavian Goga, Nicolae Grigorescu, Pantelimon Halippa, B. P. Hasdeu, Nicolae Iorga, Mihail Kogălniceanu, Vasile Lupu, Titu Maiorescu, Alexie Mateevici, N. M. Spătarul, Matei Milo, Andrei Mureșanu, Anton Pann, Ioan Pelivan, Ciprian Porumbescu, Petru Rareș, Liviu Rebreanu, Alecu Russo, Mihail Sadoveanu, Constantin Stamati, Ștefan cel Mare, Nicolae Titulescu, Grigore Ureche, Grigore Vieru, Mihai Viteazul, Alexandru Vlahuță.* Și acestea sunt nume noi sau restabilite, formații simbolice în spiritul limbii române și în corespundere cu tradițiile cultural-istorice naționale.

3. Oiconime cu semnificații abstracte la origine, adesea convenționale sau cu conținut ce vizează diverse evenimente și fapte de importanță locală: *Biruința* (Sângerei), *Bucuria* (Cahul), *Doina* (Cahul), *Luminița* (Nisporeni), *Nucăreni* (Telenești), *Spicoasa* (Cahul), *Zorile* (Orhei) ș.a. *Nucăreni* e substituentul alonimului istoric *Îndărătnici*, acesta cu semnificație arhaică ironizantă, din care cauză a fost înlocuit cu actualul *Nucăreni*, dar și în legătură cu faptul că în 1983 tocmai fusese sădită în partea locului o livadă de nucari [9, p. 210]. Aproximativ după același principiu *Spicoasa* l-a înlocuit pe mai vechiul *Mihai Viteazul*; în anii '50 ai secolului trecut, în sovhozul local se obținuse o roadă bogată de cereale (*de spicoase* în limbajul timpului).

Apelativizarea. Recunoscut este faptul că majoritatea numelor proprii provin din apelative. Au devenit nume proprii mai cu seamă substantivele și adjectivele, dar, într-o anumită măsură, și verbele (cf. antrop. *Belivacă, Catărău, Frigelinte, Pârlioiaie* etc.). E bine cunoscut, de asemenea, și fenomenul invers, trecerea numelor proprii în categoria numelor comune. Este și acesta un procedeu de derivare semantică. Partea de vorbire care se îmbogățește pe baza acestor transferuri este însă substantivul.

Din dorința de a ne exprima mai simplu și mai concis, adesea spunem: *Astăzi am făcut rost de un Cotnari veritabil* (în loc de *un vin de Cotnari*) sau *Prietenul meu e gata să dea totul pentru un Rembrandt* (în loc de *pentru un tablou de Rembrandt*).

Aici scrierea cu inițiale majuscule a numelor proprii (un *Cotnari*, un *Rembrandt*) nu contează, e convențională. Statutul lor de apelative e confirmat și de articolul nehotărât *un*, care se utilizează, de obicei, înaintea apelativelor.

Apelativizarea unor nume proprii s-a produs încă în latină. Pentru cuvintele moște-nite din limba latină să se compare denumirile zilelor săptămânii: *luni* (< **lunis* < *Lunae dies* „ziua Lunii”; *marți* < **martis* < *Martis dies* „ziua planetei Marte”; *miercuri* < **mercuris* < *Mercurii dies* „ziua planetei Mercur”; *Joi* < **jovis* < *Jovis dies* „ziua planetei Jupiter”; *vineri* < **veneris* < *Veneris dies* „ziua planetei Venus”; *duminică* (< (*dies*) *domenica* „ziua Domnului”).

Pe terenul limbii române s-au transformat în apelative mai multe nume proprii: *americă* „pânză de bumbac” < *America*; *astrahan* „pielică de miel din rasa caracul” < *Astrahan*, oraș în Rusia; *irozi* „colindători” (sing. *irod*) < *Irod*, regele Iudeii (37 î.Hr. – 4 d.Hr.). Aici pot fi adăugate și termenii entopici proveniți din nume proprii geografice (hidronime, oronime etc.): *bahlui* „mlaștină, mocirlă” < *Bahlui*, râu, afluent al Jijiei; *bărăgan* „teritoriu nepopulat” < *Bărăgan*, partea estică a Câmpiei Române, cu relief și climă de stepă; *bugeac* „regiune nepopulată”, „teren necultivat; pășune” < *Bugeac*, regiune în partea de sud a Basarabiei, cu relief și vegetație de câmpie și stepă; *culă* „vale cu pârâu; râuleț” < *Cula*, râu, afluent al Răutului; *dunăre* „râu”, cu dim. *dunăriță* „mică apă curgătoare; râuleț, gârlă” < *Dunărea*, fluviu european; *răut* „râuleț, pârâu” < *Răut*, afluent al Nistrului [12, p. 129; 13, p. 22, 29, 56].

Majoritatea apelativelor de origine onimică reprezintă împrumuturi lexicale din alte limbi (franceză, germană, rusă, turcă). Formațiile apelative în discuție au avut ca bază motivațională diverse nume proprii:

1. Nume geografice, denumirile țării, regiunii sau localității, acestea arătând proveniența obiectelor desemnate, țara de unde erau importate, regiunea sau orașul unde au fost pentru prima dată produse, fabricate: *baionetă* „lamă de oțel ascuțită la vârf, care poate fi fixată la țeava unei puști” < fr. *baionnette* < *Bayonee*, oraș în Franța; *cașmir* „țesătură moale și fină din lâna unor capre crescute în Kashmir” (India); *coniac* „băutură alcoolică tare” < *Cognac*, oraș în Franța, pe râul Charente; *maraton* „probă athletică pentru bărbați” < fr. *marathon* < *Marathon*, localitate în Grecia; *sacâz* „colofoniu” < tc. *sakîz* < *Sakîz* numele turcesc al insulei Chios (în Marea Egee); *faianță* „produs ceramic cu masă de culoare albă” < fr. *faïence*, it. *faenza* < *Faenza*, oraș în Italia; *fes* „acoperământ pentru cap” < tc. *fes* < *Fes*, oraș în nordul Marocului; *xeres* „vin de calitate superioară, cu un grad înalt de tărie” < fr. *xérès*, sp. *xeres* < *Xeres*, oraș în Spania.

2. Nume de persoane care indică inventatorul, creatorul, producătorul sau persoana care a avut o legătură oarecare cu obiectul sau fenomenul desemnat: *amper* „unitate de măsură a intensității curentului electric” < fr. *ampère* < *André Marie Ampère* (1775-1836), fizician francez; *watt* „unitate de măsură a puterii” < fr. *watt*, engl. *watt* < *James Watt* (1736-1819), inventator scoțian, în 1769 a construit mașina cu aburi; *volt* „unitate de măsură a tensiunii electrice” < fr. *volt*, it. *volta* < *Alessandro Volta* (1745-1827), fizician italian, în 1774 a inventat electrofonul; *magnolie* „arbust exotic cu flori

albe” < fr. *magnolia* < *Pieree Magnol* (1638-1715), botanist și medic francez; *mansardă* „încăpere de locuit construită sub acoperișul în pantă al unei clădiri” < fr. *mansarde* < *Jules Hardouin Mansart* (1646-1708), arhitect francez; *nicotină* „substanță toxică, care se găsește în frunzele de tutun” < *nicotine* < *Nicot*, francezul care a adus tutunul în Franța în sec. al XVI-lea; *ohm* „unitate de măsură a rezistenței electrice” < fr. *ohm*, germ. *Ohm* < *Gheorg Simon Ohm* (1787-1854), fizician german; *patefon* „vechi aparat pentru reproducerea sunetelor înregistrate pe o placă sau pe discuri” < fr. *pathéphone* < *Pathé*, numele fabricanților francezi, frații *Pathé* (+ elementul de compunere *fon* „sunet”); *șrapnel* „proiectil de artilerie încărcat cu gloanțe” < fr. *shrapnell*, engl. *shrapnell* < *Henry Shrapnell*, general englez căruia i se atribuie invenția acestui tip de proiectil.

3. Nume de persoane istorice, legendare sau nume de personaje literare: *heracle* „om puternic” < fr. *hercule* < *Hercule* < *Heracles*, erou în mitologia greacă, personificând forța fizică; *napoleon* „veche monedă franceză de aur” < fr. *napoléon* < *Napoleon* (1769-1821), împărat al Franței (1804-1814 și 1815); *troian* „fortificație străveche, constând dintr-un val de pământ și șanț” < slav. *троянъ* < *Traianus* (53-117), împărat roman (98-117); *zaichin* „om foarte puternic; atlet” < *Ivan Zaikin* (1880-1948), atlet profesionist, campion mondial la luptele clasice (1913), stabilit la Chișinău.

Numele proprii devenite nume comune își modifică sensul onimic de bază, dat fiind că pierd în fond legătura logico-semantică cu obiectele inițial desemnate, în noua lor postură denumind obiecte cu totul de altă natură, și, în același timp, își schimbă comportamentul gramatical, paradigma morfologică. Drept rezultat, noile formații își creează noi forme de gen și număr, noi forme flexionare, obținând și posibilitatea de a fi însoțite de articolul nedefinit antepus. În acest plan s-au fixat și unele tendințe. Numele comune își păstrează forma de gen, dacă, atât ele înseși, cât și numele proprii respective, denumesc persoane, în general ființe: *un hercule* – doi (*veritabili*) *hercule*, *un irod* – doi *irozi*, *un zaichin* – doi (*niște*) *zaichini*. La numele comune, provenite dintr-un nume propriu masculin, genul masculin se păstrează, dacă obiectul denumit este o unitate de măsură sau o monedă: *un amper* – doi *amperi*, *un volt* – doi *volți*, *un napoleon* – doi *napoleoni*. Noile formații obțin forme de neutru dacă denumesc obiecte propriu-zise: *un coniac* – două *coniacuri*, *un fes* – două *fesuri*, *un xeres* – două *xeresuri*. Termenii împrumutați din alte limbi își păstrează, de obicei, formele de gen din limbile respective: *baionetă*, *magnolie*, *mansardă*.

În concluzie, transpunerea numelui unui obiect asupra altui obiect, care diferă net de primul prin natura sa individuală, dar și acumularea de către acest nume a unor noi semnificații și indici gramaticali sunt condițiile necesare care determină specificul derivării semantice în procesul formării cuvintelor. Atât timp cât evoluția sensului unui cuvânt nu este însoțită de schimbarea caracteristicilor sale funcțional-denominative, semantice și gramaticale, nu avem a face decât doar cu precizarea sau actualizarea semnificației cuvântului dat. Datorită transformărilor de ordin derivațional și onomasiologic apar noi unități lexicale, de sine stătătoare, independente, procesul ca atare constituind un mod specific de îmbogățire a vocabularului.

Referințe bibliografice

1. Eugen Câmpeanu. *Substantivul. Studiu stilistic*. București, 1975.
2. Л. Тимофеев. *Основы теории литературы*. Moscova, 1966.
3. Lazăr Șăineanu. *Încercare asupra semasiologiei limbii române*. București, 1887.
4. А. Рубайло. *Художественные средства языка*. Moscova, 1961.
5. Mihail Dolgan. *Metafora este poezia însăși*. Chișinău, 2009.
6. Gh. Bolocan, Cristian Ionescu. *Dicționarul toponimic al României*. În: „Limba română”, XXIV, 1975, nr. 3.
7. Ramona Lazea. *Toponime formate prin metaforă?* În: „Studii și cercetări de onomastică (SCO)”. Craiova, 2001, nr. 6.
8. www.personajele comice în opera lui I. L. Caragiale.
9. Anatol Eremia, Viorica Răileanu. *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ documentar*. Chișinău, 2003.
10. Viorica Răileanu. *Toponimia Transnistriei. Restabilirea fondului onimic românesc, componența lexicală, structura derivațională*. Chișinău, 2008.
11. Anatol Eremia. *Chișinău. Istorie și actualitate. Ghidul străzilor*. Chișinău, 2012.
12. Anatol Eremia. *Contribuții la studiul formării cuvintelor în limba română*. Chișinău, 1979.
13. Anatol Eremia. *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici*. Chișinău, 2006.

Galaction VEREBCEANU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

UN MANUSCRIS AL *SINDIPEI*
DE LA SFÂRȘITUL
SECOLULUI AL XVIII-LEA. TEXT (I-2*)

**A manuscript of *Sindipa* of the late 18th century.
Text (I-2)**

Abstract. This edition focuses on providing for specialists the manuscript's text announced in the title, one of many Romanian versions of the popular novel, entered in our literature from the early 18th century, under the abbreviated name of *Sindipa*. The writing, little known in the specialized literature, dating from 1798, was copied by Ioan Crăciun from Ștefănești, Dorohoi; it is contained in a Romanian manuscript (elevation 824) from the *Grigorovici* fund of the State Library of Russia (Moscow) and has a volume of 101 pages.

Keywords: copy, grapheme, manuscript, letter, sound-type, text.

Pilda filosofului al 4<lea>

Ascultă, împărate. Era un fecior de împărat și au mersu într-o zi la baie să se spele. Și era foarte gras, cât de grăsime nu i să cunoște șoldurile. Și văzindu-l un băieșu așe gras, și i să făcu milă de dânsul, iar acelu cucon zisă:

– Ci-*m* cauți așe cu milă?

El răspunsă:

– Măia mi-i milă de tine că te văz că nu vei pute face cuconi de grăsime ci ai și nici împreunare cu muiere nu vei pute face, și ești ficior de împărat.

Iar tânărul, auzind aceste de la băieșu, îi dede mulți galbini și-i zisă:

– Tatăl meu vra să mă însoare și eu nu știu: oare pute-voi face cu muiere me împreunare au ba. Ci te rog, ia aciști galbini și să mergi / să-i dai¹¹³ unii muieri 34^v și să mi-o aduci să mă ispitescu la dânsa.

Iar băieșul gândi să-ș aducă pe muiere sa, socotind că nu va pute face nimică fimeii pentru căci este om gras și trândav și-ș va dobândi el galbinii. Și să dusă becisnicul om și-ș adusă pe muiere sa, iar ficiorul împăratului luu pe fimeie înuntru și toată noapte au umblat cu dânsa. Și când au fost despre zio, să plecă băieșul și căută pe o crăpătură și văzu cum face cu fimeia lui păcate și îndată ticălosul au suspinat tare și cu amar și cu lacrimi zisă:

* Vezi „Philologa” 2017, nr. 1-2, p. 35-55.

¹¹³ Scris inițial *мане*, apoi *m* a fost modificat în *д*, iar *е*, barat.

- Vai de mine, ci făcui eu și ci pot să zic eu muierii mele de acmu înainte!
 Dar de va fi și îndrăgit ea pe tânărul acista și poate pe mine mă va părăsi.
- 35^v Și după ci // ieși fimeia din baie afară, zisă băieșul:
 – Pasă acasă, fimeie.
 Iar ea zisă:
 – Dar cum pot să mai fiu eu cu tine, de vreme ci tu sângur m-ai supus la alții, că toată noapte nu m-au slăbit vrăjmașul acista și mă munci. Și cum nu-ț fu¹¹⁴ rușine, blăstămate oame, și mă dideș pe mine, muere ta, la ficiorul împăratului să să culce cu mine.
 Și de aceste cuvinte s-au rănit la inimă băieșul și de amărăciune veninului ci-i căzusa la inimă au murit.
 Așe și Împărăție Ta, nu te grăbi, mai lungește și mânje poprește ca să nu paș ca băieșul acela și apoi cu mult amar te vei căi și nu-ț vei pute folosi nimică, că numai
 35^v un cucon ai dobândit cu multă rugăciune ci ai făcut cătră Dumnezeu și acum / te biru-
 iești în toate zilile de cuvintile unii muierii și nici cer<ce>tare⁹⁸ n-ai făcut ca să afli⁹⁹ ade-
 vărul. Care mă rog să mă asculți să mai spun o pildă.

Pilda a 2<-a> ci au spus al 4<-lea> filosof

- Era un om și cu fimeia sa ci să luoașă cu lege și trăia foarte bine amândoi. Iar într-o vreme, vrând acel om să margă într-o cale departe, într-altă țară, iar fimeia lui pohti să facă ei legătură, ca să nu cumva facă el împreunare cu altă fimeie până ci va veni el acasă. Și așe pohti și bărbatul de la dânsa ca să se ferească¹¹⁵ în curățenie și au făcut și giurământ. Și purceasără bărbatul. Și să păzie amândoi în curățenie. Iar când începu
 36^r a să umple¹¹⁶ vreme ca să vie acel om acasă, iar muere ieși la // drum ca să vază
 nu cumva vine bărbatul ei sau să auză ceva de dânsul. Atunce o văzu un voinic și o îndrăgi
 foarte și i să arsă inima și începu a-i grăi ca să să iubască cu dânsul, iar ea nici într-un
 chip nu-l prime, nici cuvintile lui, iar voinicul să aprinsă tare de dragoste ei și de frumu-
 seșile ei și să dusă la o babă care era aproape de ace fimeie și zisă cătră babă:
 – Văzuiu pe vecina ta cutare și foarte o îndrăgiu și i-am grăit să să iubască cu mine,
 și n-au priimit. Ci mă rog, mătușă, să te silești să o faci să se iubască cu mine și, ci vei
 pohti de la mine, îș voi da.
 Iar baba pozovenche zisă:
 – Să știi că eu o voi¹¹⁷ face de s-a iubi cu tine.
- 36^v Și îndată / luo făină și chiperiu pisat și frământă o pâine cu mu<l>t chiper
 și o coapsă pâne. Și ave baba o cățe, ci umbla tot după babă încotro merge baba,
 iar dacă flămânzi cățea, iar baba luo pâine ce cu chiper în sân și purceasă la ace fimeie
 ci-i era vecină și chemă și cățea. Iar dacă să apropie de casă, baba dedi pâine cățelii

¹¹⁴ Scris: фн.

¹¹⁵ Scris: фере(с)къ.

¹¹⁶ Cuvânt repetat.

¹¹⁷ Scris: ва(и).

și cățea, fiind flămândă, mănăcă pâine degrabă. Și întră baba în casă la ace fimeie și întră și cățea. Și șezu baba pe o laiță și cățea sta înainte babii și căuta la ochii babii și-i curge lacrimile din ochii cățelii șarlău de iuțime chiperului, iar fimeia, stăpâna casii, dacă văzu pe cățe // că-i cură lacrămile, <întrebă¹¹⁸:> 37^r

– Ce-i¹¹⁹ pricina de plânge așa această cățe?

Iar baba să ohtă tare și începu cu lacrimi a-i spune zicând:

– Cu rușine *îm* este a-ț spune pricina, ci, de vremi ci m-ai întreat, spune-ț-voi. Această cățe ci o privesc ochii tăi cei dulci și buzile tale cele naramgii grăiesc, o, vai de mine, dulce me fică, nu mă mai întreba, că fată *îm* este mie și eu sânt pricina de au rămas cățe, că să întâmplă un voinic tânăr și o îndrăgi și o îmbie să se iubească cu dânsul, iar fata *îm* spusă mie și eu, saracan de mine, n-am lăsat-o, ci am zis să se ferească; și așa s-au ferit fata me, iară acel voinic au tot blăstămat-o pe fica me până au nemerit întru un ceas rău, zicându-i: „Cățe să fii și dulăii să umble după tine”. Și îndată să făcu fiica me / cățe, precum o vezi dumnetă, și a me este, că eu nu o am lăsat-o și tot după mine 37^v umblă și, de câte ori ies din casă, tot așa plânge cu amar, și eu acum tot mă căiesc și nu pot să-i folosesc nimică.

Iară ace fimeii, dacă auzi de la babă aceste cuvinte, ea s-au spăriet și s-au cutremurat și de frică numai ci i să băte inima și zisă cătră babă:

– Oh, maică¹²⁰, rău mă spăimântaiu eu de această poveste și mă rog să mă ascuți să-ț spuiu o taină.

Cuvintele¹²¹ fimeii cătră babă

Maică, un voinic astăzi mă văzu și mă îndrăgi și cu multă dragoste mă îmbie să mă iubesc cu dânsul, și eu n-am vrut și încă l-am probozit și mă tem să nu pitrec // și eu ca fiica ta precum au pățit ea. Ci mă rog, maico, scoală-te și te du de află pe cutare 38^r voinic și, dacă l-ei găsi, roagă-te lui să vie la mine și ca o maică să-m fii dumnata.

Iar baba zisă:

– Eu voi face voie ta, fata mea, și, iată, gata sânt și mă duc și ți l-oi aduce, numai tu, fata mea, caută de-ț împodobește casa ta frumos și te gătește spre împreunare și nu-ț fi sângrură dușmancă vieții¹²² tale, că acum ți-i vreme în tinerețe să te dizmerzi.

Și să sculă baba și să dusă să caute pe acel voinic, iar nevasta aceea ș-au împodobit casa frumos și ea încă să împodobi¹²³ ca mai frumos și găti și bucate și șide de aștepta pe babă să-i aducă pe voinicul acela. Iar votra de babă, dacă să dusă, nu putu să găsească pe voinicul / acela într-aceea vreme și-l căută câtva ceas și nu-l putu să-l găsească și găsi 38^v pe alt voinic și, văzindu-l de fire și frumos, zisă:

¹¹⁸ Cf. ms. 3184: *întrebă* (28^r).

¹¹⁹ Scris: *чеи(и)*; altă lecțiune posibilă: *ce i-i*; cf. ms. 3184: *ce-i* (28^r).

¹²⁰ Scris inițial *рѣѣ*, apoi *рѣѣ* a fost modificat în *ма(и)*.

¹²¹ Peste prima parte a cuvântului, o pată de cerneală.

¹²² *е* scris peste *и*.

¹²³ Scris: *ѧ(и)пѡбѡби*.

– Voinice, de vei vre, să mergi cu mine într-un loc.

Iar el zisă:

– Unde să mă¹²⁴ duci?

Iar baba zisă:

– Să te duc, voinice, într-o casă foarte împodobită, întru care șade o nevestă foarte frumoasă și ghizdavă¹²⁵, care din buzile ei cură dulceață mai dulce decât miere, și drept îți spun că pe dumnata te pohtește, vrând să facă împreunare. Și pohtescu să mergi în gazdă așiy la ace casă, că te cunosc că ești om strein și nu ești dintr-acist oraș.

Iar voinicul acela purceasă după babă și baba merge înainte, neștiind cine este
39^v acel voinic, că nu-l // cunoște. Iar dacă văzu acel om pe babă că întră în ograda casăi lui, că acela era bărbatul acii muieri, carile de multă vreme să dusesse de acasă, și, văzind el că-l dusă la casa lui, să întristă foarte și zisă întru sine: „Precum văzu eu muiere mea tot de aceste au făcut de când m-am dus eu de acasă”. Și foarte să mâhni și tăce, iar votra de babă îl apucă de mână și-l băgă în casă și-l pusă pe pat să șadă și-i zisă:

– Ci nu faci bucurie, voinice?

Iar fimeia, văzind că-i adusă baba pe bărbatul ei, îndată au meșteșugit ca să-l facă
39^v pe bărbat vinovat și curvariu și vielen și îndată mersă aproape și-l apucă de bar/bă fără de nicio rușine și începu a-l bate peste obraz și plânge și-l muștra zicând:

– Păcătosome și prăpădite oame, aceste ți-s vorbile și legătura și giurământul ci am făcut noi?! Așe te ținuş de cuvânt?! Să cunoaște că, pe unde ai umblat, tot așe ai făcut și nu ți-ai păzit curățenie, de vreme ci și acum, pe gura aciștii babi, ai venit; și eu am făcut această ispită să te văz cum te ții de dreptate, că eu am auzit că ai venit astăz la poarta cetățai și mi-am¹²⁶ împodobit eu și casa me și bucate am făcut, apoi
40^v am gândit să te ispitescu: ții legătura ci am făcut amândoi și trimesăiu această // babă, nespuindu-i ei că-m ești bărbat, și i-am zis ca să-ți grăiască¹²⁷ să te aducă la o muiere ca să te iubești cu dânsa, și baba, neștiind cine ești¹²⁸, mersă și te înșală și mi te adusă într-a<ce>st feliu¹²⁹, și încă te pusă pe pat, neștiind baba că-m ești bărbat. Și iată acum că te-am cunoscut desăvârșit că, pe unde ai umblat, tot așe ai făcut, curvariule și vielene, numai cât mă amăgești, și dreptate nu ții.

Aceste dacă-i făcu bărbatului, iar el tăce, socotind că-i așe, și începu a o ruga ca să tacă și să-l ierte, iar fimeia, dacă-ș făcu acist vicleșug bărbatului, apoi să făcu
40^v mânioasă în multe zile și în multă vreme, iar bărbatul ei, văzind că-i / tot mânioasă, el au cheltuit mulți galbini și i-au făcut podoabe numai ca să o împace și abie o împacă de trăia bine ca mai înainte.

¹²⁴ Scris inițial ме(р)и, apoi peste е a fost scris ъ, iar ии, barate.

¹²⁵ Scris: гъздавъ.

¹²⁶ Scris: миа(м).

¹²⁷ к scris peste м.

¹²⁸ Scris: еше.

¹²⁹ Scris: фе(р)лю.

Dintr-aceste poŷ cunoaşte, împărate, că nimene nu poate să priceapă şi să biruiască¹³⁰ vicleşugurile muierelor. Aceasta, fiind dreaptă, şi încă ci au făcut bărbatului său, dară încă cele răle! Şi nici este de vorbit, că nu-i cu putinţă vicleşuguri şi răutăţi ci fac muierile să le afle < cineva >¹³¹.

Aceste auzind împăratul de la al 4<-lea> filosof, şi ş-au schimbat mânie şi au poroncit să nu omoare pe fiul său.

Iar al 5<-a> zi, dacă auzi¹³² muiere că iar // au iertat împăratul pe fiul său, 41^r iar au venit îndrăcita de muieri, ŷitoare împăratului, şi, când veni la împăratul, ŷine în mână un mănunchiu de iarbă otrăvitoare şi zisă cătră împăratul:

– Iată că ŷin în mâna me această iarbă otrăvitoare şi omorătoare şi mă jur pre Dumnezeu cel viu că, de nu mă vei izbândi despre fiul tău şi de nu-l vei omorâ, pre carile sângur Împărăŷie Ta de atâte ori ai zis că li-i omorî, sângur de sâneŷ cunoscându-l că i să cade această pedeapsă¹³³ şi moarte, că ş-au făcut răs nu de mine, că eu sânt a ta, ci de tine ş-au răs, că eu am fost fimei¹³⁴ bună şi înŷeleaptă şi am vrut să-ŷ păzăsc cinste ta. Şi acum, de nu-mă vei izbândi / de necaz, voi be această iarbă şi oi muri decât 41^v să trăiesc¹³⁵ necăŷită şi de răs şi Dumnezeu apoi ne va judeca şi de moarte me vei da samă şi neiertat vei fi şi apoi ŷi s-a întâmpla cum s-au întâmplat unui rămătoriu. Şi mă ascultă să-ŷ spun o pildă.

Pilda muierii

Un rămătoriu ave obicei de merge totdeauna la un smochin şi mânca smochinile cele ci căde jos. Iar într-o zi văzu rămătoriu pe o momiŷă care să suie în smochin şi mânca smochinile, şi el mânca de jos carile căde, iar momiŷă, dacă văzu că mănâncă mascurul smochinile cele mai coapte şi mai dulci ci cad // sângure de coapte, îi păru rău momiŷii că 42^r rămătoriu mănâncă cele mai bune şi deci umbla foarte încet prin smochin să nu oboare smochinile gios. Iar bicisnicul rămătoriu, dacă văzu că nu-i mai cad smochine ca mai înainte, că momiŷă oboră întâi multe, iar rămătoriu rădică capul în sus şi căută la momiŷă cu grumazii întinŷi¹³⁶ în sus şi capul. Şi aŷa căutând mult şi aŷteptând să-i cază¹³⁷ smochine, lui i-au săcat vinile grumazului şi odată au căzut gios şi au perit ca un bicisnic.

Aceste cuvinte auzind împăratul de la muieri şi temându-să să nu să omoare cu acele ierbi¹³⁸ otrăvitoare / şi va fi pricina despre el, iar poronci să omoare pe fiul său. 42^v Şi muiere să veseli şi să dusă.

¹³⁰ Scris: бирѣ(с)къ.

¹³¹ Cf. ms. 3184: *cineva* (31^r).

¹³² Scris iniŷial сп, apoi с a fost modificat în а, fără a anula slova п.

¹³³ Scris: пѣдѣ(п)сѣ.

¹³⁴ Scris: фѣме(и).

¹³⁵ Scris: прѣи(с)к.

¹³⁶ Scris: дпи(и)си; cf. ms. 3184: *întinŷ* (32^r).

¹³⁷ Scris: сѣ кази; cf. ms. 3184: *să cază* (32^r).

¹³⁸ Scris: и(р)би.

Și îndată veni al 5<-lea> filosof și întră la împăratul și după obiceiul să închină și zisă:

– În veci să trăiești, împărate!

Și zisă:

– Eu te știu că Împărăție Ta ești foarte înțelept și filosof și ai învățat din pruncie toată înțelepciune, iar acum mă mer eu cum de nu cerci și să întrebi ca să afli adevărul tot și apoi să hotărăști judecata, ca să fie dreaptă judecata ce vei face și fără de nicio greșală.

43^r Și am venit înainte Împărății<i> Tale, că am auzit că iar ai poroncit să omoare pe // fiul tău. Și mă ascultă, împărate, să-ț spui o pildă și pilda va face aceste adevărul.

Era un slujitoriu împărătesc și era drag¹³⁹ împăratului și boierilor pentru vetejie lui. Și acel slujitoriu ave un câine, carile de mulți ani îl ține, și, orice-i poronce câinelui, asculta pe stăpânul său și-i era drag câinile foarte, că era priceput și voitriu de bine stăpânului său. Iar întru una de zile muiere acelu slujitoriu să dusă în sat cu o treabă și-ș lăsa pe bărbat acasă cu un prunc mic, ce era numai unul în fașă, și dormie copilul¹¹⁴

43^v în leagăn. Atunce să întâmplă că trimisă împăratul de-l chemă la / curte degrabă pi acel slujitoriu, și el, neavând pe cine lăsa acasă cu copilul¹¹⁴, el poronci câinelui să păzască casa și pre cucon și să dusă la împăratul, iar câinile șide și păzie după poronca stăpânului casa și pe cucon. Iar într-aceea vremi să întâmplă și veni un șarpe bălaur și, fiind ușile deschisă, întră șarpile în casă și vru să apuce pre cucon să-i sugă sângele, iar câinile sări și îndată apucă pe șarpe și mult să luptară și să mușca unul pe altul și să umplură de sânge. Apoi dovedi câinile pe bălaur și-l omorî și, dacă-l omorî câinile pe șarpe, ieși câinile

44^r din casă cu gura plină de sânge, și // gura și capul. Și, când ieși câinile afară, iată că sosi și stăpânul casii și al câinelui și, dacă văzu stăpânul pe câine crunt, zisă: „Cu adevărat au mâncat câinile pe copil⁶⁷, că-ș linge buzile de sânge”. Și descăleacă degrabă, iar câinile mearsă să se gudure la stăpân, iar el scoasă sabie și-l tăie în doao pe câine. Și, dacă întră în casă, văzu pe bălaur mort și plin de sânge lângă copil⁶⁷, iar copilul¹¹⁴ tot dormie. Și atunce au cunoscut că câinile au omorât pe șarpe. „Și eu l-am tăiet și l-am omorât”. Și apoi cu amar și cu jale multă plânge pentru câine și nimică nu-ș pute¹⁴⁰ folosi.

44^v Așe și tu, împărate, nu-ț omorî pe fiul tău, / că apoi te vei căi ca și slujitoriul acela, și el să căie pentru un câine, iar Împărăție Ta te vei căi pentru ficiorul tău carile mult doriei de un cucon, și acum, dacă ț-au dat Dumnezeu numai unul, și pe acela vei să-l omori și apoi mult te vei căi și cu amar vei suspina și de voie ră poate vei și muri. Și încă fără de vină vei să-l omori și apoi ce răspuns vei să dai înainte lui Dumnezeu. Și mă rog, împărate, să mă ascultă să-ț mai spun o pildă.

Era un om viclean la gândul lui și din fire păcătos și foarte sălitoriu spre curvie. Și, dacă înțalege de muiere cuiva că este frumoasă, el să nevoie în tot chipul cum va

45^r face numai ca să // se iubească cu dânsa. Iar odată, înțelegând de o muiere oarecare

¹³⁹ Scris: rpa(r).

¹⁴⁰ Scris: neme.

că-i foarte frumoasă și ghizdavă¹⁴¹, el au mers la dânsa și i-au grăit ca să se iubească amândoi, iar muiere n-au priimit fiind înțeleaptă, iar precurvariul acela, dacă au văzut că nu poate să o întoarcă spre dânsul, el au mers și descălecă la casa acii fimei și prinsă gazdă și iar, ca și dintâi, tot o pohte și o ruga ca să se iubească cu el, iar fimeia nici întru un chip nu-i priime cuvinte<le>. Apoi el mearsă⁸ la o babă și-i spusă toate aceste acii babe, iar baba zisă:

– În deșert umbli¹⁴² după această fimei, că-i pre înțeleaptă și cinstită.

Iar acel curvariu zisă babii:

– Mătușă, de o vei / pleca tu pre dânsa să-m facă voie me, ce vei pofti de la mine 45^v îŷ voi da eu, mătușă.

Iar vicleana babă, dacă auzi aceasta, zisă:

– Eu voi împlini pofta ta, iar să mă ascuți. Du-te în târg și vei găsi pe bărbatul aciștii muieri la dugheană și doar li-i pute faci să-ŷ vânză dulama de pe dânsul și să mi-o aduci la mine.

Deci el mearsă⁸ în târg și-l găsi pe bărbatul acilii muieri la dugheană și zisă:

– Rogu-mă eu dumatle că acum eu voi să purceg într-o cale can departe și n-am când să-m fac haine, ci te rog, vinde-m ace dulamă di pe dumneta ca să o port.

Iar acela îi vându dulama și acel curvariu dusă dulama la babă, iar baba lu//o du- 46^r lama și o arsă în trii locuri și-i zisă:

– ŷezi tu aice la casa me și te păzești să nu te vazi niciun om strein.

Și baba luo dulama și să dusă la casa acii fimei și, întrând în casă can pe taină, pusă dulama în patul bărbatului supt căpătâi făr de știre muierii și vorbie câte oarece cu ace muieri ca cu o vecină, apoi să întoarsă baba acasă. Iar la o vreme veni și bărbatul fimeii acasă și să culcă în patu-ș să doarmă și, fiind cam nalt căpătâiu, căută supt căpătâiu și găsi dulama cari o vândusă și îndată o apucă pe fimei a o bate; și o bătu foarte rău / și nu-i spusă pentru ci au bătut-o, ci numa gândi pin sine: „Voinicul carile au cumpărat 46^v dulama de la mine să iubești cu fimeia me și de frică au uitat dulama aice”. Și nimică nu zisă muierii sale. Și, după ci o bătu, să dusă iar la dugheană, iar ace fimei ș-au făcut voie ră, neștiind pentru ci o bătu, și să dusă la o vecină de aproape, la o rudă a ii, iar baba încă mearsă⁸ acolo unde era ace fimei și întâi să făce că-i pare rău că o bătu bărbatul, apoi zisă:

– Am auzit când te băte bărbatul și atâta îm pare de rău, cât mai bine aș fi pitrecut eu una ca aceasta.

Iar fimeia zisă:

– Adevărat m-au bătut și nu pot să știu pentru ce // m-au bătut și aceasta mi-i mai¹⁴³ 47^r mare necazul.

Iar baba zisă:

– Să știi, fata me, că v-au aruncat oarecine niște farmice și pentru aceea s-au

¹⁴¹ Scris: ГЛ(З)ДЪВЪ; cf. ms. 830: ghizdavă 33^v.

¹⁴² Scris: ШМБЛЕ.

¹⁴³ Scris deasupra rândului.

făcut gălceavă, însă, de-*ț* va păre că este bine, vino la casa me desară, că este la mine un vrăjitoriu, acum au nemerit și-i foarte bun învățat și-*ț* va căuta cu vraji și-*ț* va spune tot adevărul, că este în meșteșug vrăjitoresc deplin învățat și iscusit.

Iar muiere priimi cuvintele babil și zisă:

– Gata sânt și voi veni, mătușă, și să știi că, de-*m* va face un meșteșug bun și să aib pace cu bărbatul meu, ci vei ceri de la mine, mătușă, *îț* voi da.

47^v Și dacă au însă/rat, îndată au venit ace fimei la babă, iar baba zisă voinicului:

– Iată vânatul au intrat în mreji, și e întrebând și spuind.

Iar voinicul zisă:

– Eu *îț* voi vrăji și până acum nu m-ai știut, că eu sânt vrăjitoriu și desfăcătoriu foarte bun, numai întâi să-*m* faci cheful meu, și eu *îț* voi face pace bună cu bărbatul tău.

Și îndată o apucă și făcu curvie cu dânsa. Și cum o lăsă, iar e de frică și de rușine nu mai putu să zică nimică, numai ci ieși tăcând și să dusă degrabă acasă. Iar voinicul zisă cătră babă:

– Pentru slujba ci mi-ai făcut foarte *îț* mulțemesec.

Și o dăru cu bani.

48^r – Iar pentru vrajba ci s-au făcut întri bār//bat și întri fimei foarte *îm* pare rău, că eu sânt pricina lor de să învrăjbiră.

Iar baba zisă:

– Nu te mâhni, nici să-*ț* pară rău, că eu cu un meșteșug *îi* voi împăca. Dumneta pasă iar acolo la dugheană, unde ai cumpărat dulama, și, găsind pe bărbatul fimei, șezi la dugheană și fă vorbă cu dânsul pentru dulama ci *ț*-au vândut și să-i zici așa: „Dulama cari am cumpărat-o de la dumneta o purtam și s-au întâmplat de șidem la un foc și au sărit foc, și eu, nevăzind, au ars în trii locuri; și eu o dideiu la o babă, la o cunoscută ca să o ducă la un croitor să o cârpească și, de când o am dat, n-am mai văzut pe babă și dulama s-au prăpădit”. Și / eu mă voi faci a treci¹⁴⁴ pe lângă dugheană, iar tu, cum mă vei vide, îndată să mă chemi și să-*m* zici: „Aceasta-i baba cării i-am dat dulama să o ducă la un croitoriu”. Și îndată să mă apuci: „Ci ai¹⁴⁵ făcut dulama?” Și eu voi răspunde cum voi ști.

Deci voinicul așe făcu precum l-au învățat baba: mearsă⁸ în târg la dugheană și făcu vorbă cu bărbatul acela. Și atunci să arătă și baba pe acolo, iar acel curvariu o strigă și o întrebă:

– Babo, ci ai făcut dulama ci *ț*-am dat să o duci la un croitoriu?

Iar baba, căutând spre bărbatul acilii fimei, zisă:

– Izbăvești-mă dintr-această năpaste.

49^r Că nu o lăsa acel curvariu și să face a o trage // tare și-i cere dulama ci i-au dat, iar baba zisă cătră bărbatul fimei:

– Adivărat, mi-au dat o dulamă, iaca în ci floare, și era arsă tare în trii locuri și mi-au zis să o duc la cutare croitoriu, și eu, săracan de mine, nu țin minte ci am făcut-o

¹⁴⁴ Scris: *тpичи*.

¹⁴⁵ Scris: *ам*.

cându purtam haina să o duc la croitor, umblam să-*m* gădesc puțunte făină împrumut sau pe lu<c>ru și nu știu unde am uitat-o au am prăpădit-o, că și <la> giupâneasa dumitale am fost în casă și la multe casă am fost și eram cam amețită de băutură și nu știu ci am făcut-o, vai de mine!

Iar neguțitoriul zisă:

– Lasă baba, voinice, că este dulama în casa mea.

Și o lăsă pe babă acel curvariu. Și-i zisă neguțitoriul babii:

– Săracă babă, tu cu minte ta ce proastă¹⁴⁶ mare zarvă mi-ai făcut cu ace / dulamă, 49^v ci blem să ț-o dau.

Și mergând dedi dulama voinicului căruie o vândusă. Atunce începu a grăi cu fimeia-ș ca să-ș facă pace zicându:

– Sărmană fimeie, fără vină te-am bătut.

Și-ș făcu pace și trăia ca și mai înainte bine. Iar baba, după câteva zile, mearsă acolo și zisă:

– Vez că ț-au disfăcut acel voinic și acum trăiț bini cu bărbatul tău.

Și o dărui și fimeia pe babă și o avea prietină dintru acel ceas, însă mai mult de frică o ave prietină.

Ci să știi, împărate, că ca vicleșugul cel rău al muierilor celor răle nu este altă răutate mai rea pre fața pământului. Dară să știi, Împărăție Ta, că și ca bunătate unii muieri înțelepte nu este alt bine mai // mare în lume aceasta, că fimeia înțeleaptă 50^r și bună multe nume are și de toț înțelepții este lăudată și nu are preș, precum zice Solomon pre înțeleptul: „Cine au aflat muiere înțeleaptă și cu bărbăție cunună de aur și de pietre scumpe este în capul bărbatului său; când să zăbovește bărbatul undeva, n-are frică de ale casăi. Muierie înțeleaptă și bărbată gustat-au că bine este a lucra, făcut-au rânduială în casa ei, coatile¹⁴⁷ sara le-au întărit la furcă și degitile sale le-au întărit la fus, lumânare ei nu să stânge toată noapte, făcut-au câte 2 haine la toț ai casăi ei, strâmte sânt primblările ei, gura ș-au deșchis foarte cu socoteală la vorbe, bucatile sale nu le-au / mâncat cu lene, ci foarte bune; și s-au sculat de noapte și au dat bucate 50^v lucrătorilor, făcut-au cerșafuri și încingători și au vândut și, vânzind, moșie au cumpărat să să laude în privește și în porți bărbatul ei și să guste dulceață din rodul buzilor ei; și încă o mai numește corabie care aduce de departe agonesălile casii ei, izvor de viață care adapă în toate zilele și în tot ceasul cu dulci cuvinte pre bărbatul ei; și-i piatră scumpă de timelie la înțelepciune ei nemișcată și neclătită, ste luminoasă, care cu multe podoabe este împodobită la toate faptele ei și în casa ei”. Și mai în scurt, să părăsim alte toate cele mai bune, muierie înțeleap//tă și bună este viață și adăogire vieții bărbatului său 51^r și între muierie bună și între muierie rea multă dispărțire este și osăbire. Și măcar că tot un nume <este> și muierie ce bună și muierie rea tot muierie, ci mare și multă despărțire este între dânsăle și neunire. Și cele înțelepte mai mult biruiescu cu tăcere, iar muierie rea este și să asămăna cu o hieră ce-i zic izdra, care are 7 capite și din toate capitile ei

¹⁴⁶ Scris: *спрда(с)тъ*.

¹⁴⁷ Scris: *котиле*, cu o pătat de cerneală.

aruncă otravă omorătoare și de răutate acii heri groznică pre mulți au perit. Așe să întâmplă și la această fimeie de cinste și înțeleaptă al acistui neguțitor, că vicleșugurile babii o făcu de-ș pierdu curățenie ci o ține.

Și-i zisă:

51^v – Ie-te / aminte, împărate, și te păzește de vicleșugurile muieresti¹⁴⁸.

Aceste cuvinte dacă auzi împăratul, poronci să nu omoare pe fiul său.

Iar a 6<-a> zi, dacă auzi țititoare împăratului că iar au iertat împăratul pe fiul său de la moarte, și veni vicleana muieră înainte împăratului și cu multe lacrimi zisă:

– Împărate, am nădejde că Dumnezeu într-acesta chip va face¹⁴⁹ pedeapsă filosofilor tăi precum au făcut unui leu și unii momiți.

Pilda ci au spus țititoare împăratului

52^r Era într-un loc mulțime de neguțitori, care merge într-o cale pentru neguțitorie lor, și ave cu dânșii și asâni. Și // agiunsără la un priimitor de streini ca să mâie. Și culcându-să, adormiră toț și uitară să închiză poarta și întră noapte un leu înuntru și s-au culcat în mijlocul asânilor și nicio stricăciune n-au făcut neguțitorilor, dară nici l-au sâmțit nime. Și mai pe urmă întră și un tâlhari ca să fure asâni și începu a căuta pin tuneric carile este mai bun ca să-l fure și, umblând pin tuneric, dedi peste leu și, văzind că-i gras, îl prinsă, gândind că este asân, și încălecă pe leu și ieși afară pe poartă călare pe leu, iar leul au gândit că este dracul cel din miezul nopții și să teme să-l trântescă și-l purtă toată noapte în spate pe tâlhariu, iar tâlhariu, dacă să făcu zio, văzu că este călare

52^v pe leu / și nu-i pe asin și să spărie foarte tare și, trecând cu leul pe su<p> un copaci, să apucă de o creangă tâlhariu și să sui degrabă în copaci și să mântui de primejdie ci era să pitreacă, iar leul fu foarte bucuros că descălecă, că el gânde că-i dracul cel din miezul nopții, și fugie tare leul. Iar o momiță, întâlnindu-să cu leul, îi zisă:

– Ci fugi așe degrabă și ești înspăimântat?

Iar leul zisă:

– Dimonul cel din miezul nopții m-au prinsu și toată noapte au umblat călare pe mine.

Iar momița zisă:

– Unde este acel dimon?

Iar leul zisă:

– Iaca, în cel copaci să sui.

53^r Și de departe arăta copaciul, iar momița marsă și să sui în copaci ca să-l vază,

iar tâlhariu, dacă văzu că vine momița să să suie în copaci, // iar tâlhariu întră în scorbura copaciului, că era bortos copaciul, iar momița, dacă să sui, văzu că-i om și-i făcu sâmnu cu mâna leului să vie acolo. Și veni leul și să teme să se sui în copaci, iar tâlhariu lu o îndrăzneală¹⁵⁰ și apucă pe momița de gât și așe o strinsă de tare, cât

¹⁴⁸ Scris: мѡерече.

¹⁴⁹ Scris: ва фачѣ.

¹⁵⁰ Scris: ꙗ(н)дрѣ(з)нелѣ.

au murit momița, și au aruncat-o jos moartă, iar leul, dacă văzu momița moartă, el să spărie și mai tare fugă. Și degrabă așe acel tâlhariu birui și pre leu și pre momița o omorî cu meșteșugul lui. Așe și eu mă nădăjduiescu întru Dumnezeu că cu putere lui voi birui, împărate, pre filosofii tăi cii răi și vicleni; și-ț ia sama sângur, împărate, / cum de îndrăzniră ei să între între noi amândoi cu minciuni și să¹⁵¹ ne facă vrajbe Împărății<i> Tale și mie, muiere ta. Apoi acești¹⁵² voitori de bine îț sint? Ia sama!

Și auzind împăratul aceste cuvinte, să răni la inimă și iar poronci să omoare pe fiul său. Și să bucură muiere că iar au biruit și să dusă.

Și veni al 6<-lea> filosof la al 6<-a> zi și, închinându-să după obicei, și zisă și aceasta:

– În veci să trăiești, împărate! Iată veni și eu astăz înainte Împărății<i> Tale ca o slugă ci sânt și după cum să cade slugilor să zvorescă¹⁵³ și să facă ascultare stăpânului său și după slujba ci ș-ar agunesi să-ș ie plata cine cum ș-a // agonesi.

Și zisă:

– Mă rog Împărății<i> Tale să grăiesc Împărății<i> Tale. Am auzit precum că iar ai orânduț să omori pe fiul tău. Și de n-ai ave fiu, atunce ți s-ar căde să fii tot mâhnit, pentru că pe urma ta să nu rămâie streinii¹⁵⁴ moștenitori scaunului tău și împărății<i> și ar fi fost să-ț fie multă jale că nu-ț dă Dumnezeu odreaslă și apoi să-ț rămâie de tot ștersă pomenire de pre fața lumii acistii și multă dure<re> de inimă ți s-a căde să fie avut, precum o avei când te rugai lui Dumnezeu, aduț aminte, ca să-ț dăruiască cucon. Și acum, dacă îț dedi Dumnezeu și-l văzuș mare pe cuconul tău, pentru o minciună muierască vei să-l omori și sângur să-ț stângi pomenire / neamului tău. Și cum nu socotești că tare să va mânîe Dumnezeu de aceasta și poate te va osândi Dumnezeu și ți să va întâmpla precum s-au întâmplat unii porumbița.

Pilda filosofului al 6<-lea>

Spun istornicii de o porombița cari trăie aproape de o țarină și în vreme săcirii să hrăne pe urma săcerătorilor și cel mai mult strânge întru o bortă al unui zidi părăsit până umplură bortă amândoi, porumbul și cu porombița. Și zisă porumbul porumbiții să nu cumva mănânce din bortă grâu până la iarnă și „să-l și păzești grăul să nu-l mănânce ceva și apoi la iarnă, când nu vom pute găsi nicio hrană în câmp, atunce vom mânca de aice, din bortă?”. Și au zis și porom//bița:

– Așa să facim.

Și să hrănie amândoi la câmp și tot cerca câteodată și la bortă. Și fiind într-o vreme săcită și soarile tot fierbinte, să uscă grăul tare și scăzu mult. Și viind porumbul să vază grăul, el găsi bortă mult deșartă și zisă cătră porombița:

¹⁵¹ Scris deasupra rândului.

¹⁵² Scris: ащеце.

¹⁵³ Scris: зворе(с)къ.

¹⁵⁴ Scris: сирееиин.

– Dar au nu Ț-am spus eu să nu te atingi de grâu?¹⁵⁵

Iar porumbița începu a să giura că e nu s-au atins de grâu, nici macar un grăunț n-au mâncat, iar porombul nu o crezu și începu a o bate tare până o omori. Și rămasă el sânzur. Iar dedi Dumnezeu ploaie multă cu vânt și aruncă stropituri în borta zidiului
55^v unde era grâul și s-au muiet grâ/ul și s-au îmflat și iar s-au împlut borta de grâu. Și dacă văzu porombul borta plină de grâu, cunosc din ci pricină au fost scăzut grâul și cunosc că cu greșală ș-au omorât porumbița. Și apoi tot cu amar plânge în toată viața lui și nimic nu-ș pute folosi și deci soție n-au mai avut până ci au perit și el din voie rea.

Așe și Împărăție Ta vei păți asămene de-Ț vei omori cuconul pentru niște vicleșuguri muieresti¹⁴⁹ ale aceștei blăstămate, încă și fără cer<ce>tare⁹⁸ adevărul de este vinovat au nu este. Și ascultă, împărate, să-Ț mai spun și alte vicleșuguri muieresti¹⁴⁹. Și ascultă, împărate. //

56^r Era un om plugariu și să dusă într-o zi diz-dimineață la țarină să samene, iar fimeia lui găti bucate ferte și fripte și le pusă într-o coșniță și purceasă să ducă bărbatului dimâncat. Și mergând pe cale, era o crâșmă în drum și era mulți călători descălecați acolo; și văzind acia pe muier, o popriră acolo și toȚ să orânduiră la dânsa câte unul pe rându de-ș face cheful, iar alții îi mîncară și bucatile și iar acoperiră coșnița precum au fost acoperită și lăsară numai o azimă¹⁵⁶ în coșniță. Și dacă lăsară pe fimeie, iar ea
56^v de rușine degrabă a/pucă coșnița și nu mai căută în coșniță, ci să dusă degrabă la bărbat, gândind că sint toate bucatile. Iar dacă sosi acolo, bărbatul descoperi coșnița și găsi numai o azimă¹⁵⁷ și zisă:

– Muier, ci este aceasta?

Iar muier, cum văzu că-i numai o azimă¹⁵⁷, îndată îș dedi sama cu vicleșug meșteșuguit ca să nu cumva priceapă bărbatul și zisă:

– Am văzut în vis că încălecasim pe un pil și m-am povârnit să caz gios și am căzut și mă călca cu picioarele. Și deșteptându-mă¹⁵⁷ înpăimântată cu multă frică, eu îndată m-am dus la <de>zlegătoriul de visă și i-am spus¹⁵⁸, iar el au zis:

57^r – Fă o azimă¹⁵⁷ frământată // cu miere și o du bărbatului tău să o mănânce și vino iar aice și-Ț voi dezlega visul asupra pilului fără de primejdie.

– Și pentru ca să nu să întâmple ceva rău mie sau Ția, mănâncă, bărbate, cu dulceață și fără de bucate azimă.

Și el mîncă azimă așe fără de bucate și o crezu, iar ea așe degrabă găsi cu vicleșug cum ș-a da sama¹⁵⁹ și nu pricepu nimică bărbatul ei.

Și zisă:

– Vezi, împărate, că muierile cele răle cu vicleșugurile lor cele ci vor să facă îndată fac, de vreme că aceasta era muier bună și, auzi, și cum îndată ș-au dat¹⁶⁰ sama, dară

¹⁵⁵ Urmează sintagma *nici măcar un grăunț* barată.

¹⁵⁶ Scris: ѿазимѣ.

¹⁵⁷ Scris: аз(ш)це(п)пѣ(н)азѣ.

¹⁵⁸ Scris: епѣ(с)сѣ.

¹⁵⁹ Urmează secvența *precum împărate*, scrisă din greșală, care nu se regăsește în manuscrisele consultate.

¹⁶⁰ Scris: ма(м).

încă cele răle. Și mă ascultă, mă rog, împărate, că noi, filosofii tăi, de am fi răi și / minciñoș, te-am sfătui să faci moarte și răsplătire asupra Perșii<i>?! Ci noi, cât putem, 57^v te sfătui și te poprim să nu te grăbești a face niciodată moarte până nu vei afla ci-i adivărat.

Aceste cuvinte dacă auzi împăratul, poronci să nu omoare pe fiul său.

Gândurile muierei în zioa a 7<-a>

Iar în zioa a șapte, dacă auzi muiere că iar au iertat împăratul pe fiul său să nu-l omoare, iară ea gândi întru sine cum că „feciorul împăratului mâine va grăi precum au zis că după 7 zile *îm* va da răspunsul și voi vide atunce și știu că mi-a vedi cătră tatăl său cuvintile ci am grăit cătră dânsul și i-am zis că-l voi omorî pe tată-său și nu numai că voi fi rușinată, ci și spre moarte // voi fi dată. Ci mai bine să mă omor eu sân- 58^r gură decât să-ș izbândească filosofii după inima lor”. Aceste gândindu¹⁶¹ ea și pentru frica ci o avea, îndată să sculă și-ș strânsă tot ci au avut, unile și altele, și împărți tot rudilor sale și zisă rudelor să aducă lemne multe să facă un foc mare și să saie ea sân-gură în focu să arză. Și-i făcură focul mare rudile ei și auzi împăratul de acist gându rău al muierei și, când vru ea să între în foc, îndată trimesă împăratul de o chemă și, dacă veni, zisă împăratul:

– O, muiere, pentru ci pricină vrei să sai în foc tu să arzi?

Iar muiere zisă:

– Pentru că n-ai vrut să-*m* faci dreptate, să mă izbândești asupra fiului tău cel rău, / să-l omori ca pre un vinovat precum i să cade; și mai mult nu-ț voi mai grăi, 59^v iacă, le<-i> omorî pe fiul tău cel vinovat, iar, de nu, eu pentru dreptate voi intra în foc și voi arde. Și iată că am hotărât aceasta.

Iar împăratul să înșălă și să jură că-l va omorî pre fiul său, iar vicleana muiere priimi bucuroasă și să închină cu mare mulțămită împăratului și să lăsă să nu între în foc. Și îndată poronci împăratul cu multă urgie să-l scoată pe fiul său spre perzare și ieși afară fără de rușine și fără de ominie, cu multă mânie, ca o hiară, și zisă să-l scoată pe fiul său. Iar cii 6 filosofi, ci să rânduisă la împăratul în cele 6 zile, dacă văzură că va să omoare împăratul pe fiul său și // ca pe un vinovat îl scoasăă afară pe fiul împăra- 59^r tului și stătu în cumpăna primejdii<-i> cuconul. Atunce alergară acei 6 filosofi mai deg<r>abă acole, la locul unde era să-i taie capul, și stătură toț cei 6¹⁶² filosofi lângă cucon și să rugară muncitoriului să mai îngăduiască un ceas până va merge și al 7<-lea> filosof la împăratul să-i grăiască și-i giuruiră multe daruri filosofii muncitoriului, iară el să teme de urgie împăratului, și ei zisără pentru aceasta:

– De va rămâne urgie asupra ta, unul dintri noi vom priimi ace urgie ce-ț va veni asupra.

Și mai îngădui muncitoriul cu moarte și atunce veni și al 7<-lea> filosof și / sfetnic 59^v la împăratul și să închină după obicei și zisă:

– Să știi, Împărăție Ta, că ciudat lucru și fără de cale și fără de nicio dreptate vrei să faci astăzi, că poronciș să-ț omori pe fiul tău și te biruiș cu toate învățăturile tale de

¹⁶¹ Al doilea A scris peste m.

¹⁶² Scris: :3: (= 7); la fel greșit și în ms. 3184: 7(44^r).

o înșelătoare muieri. Ci iată că-ț grăiesc că, de nu vei lăsa pe fiul tău până mâine, noi toț, filosofii, te vom lăsa și ne vom duce de la tine unde ne va povățui Dumnezeu, fiindcă noi slujim Împărății<i> Tale din tinerețile noastre și nicio poroncă a ta n-au rămas de noi neascultată și nicio judecată care s-au cercetat de noi n-au rămas neândreptată

60^r precum sângur, Împărăție Ta, știi că până acum nicio greșală nu țin-am // făcut noi până la această pricină a fiului tău, ci și aceasta ci ai hotărât să o faci tot vei face, ci de altă nu este rugăminte me fără decât să-ț poprești mânia și să laș până mâine, că împărăților și biruitorilor nu să cade să facă judecată cu mâinii și cu răpire, că împărății și biruitorii pot să facă orici vor vre, că toate le sânt în mână în tot ceasul și pentru aceea să cade să fie nerăpiț la fire și lini, că judecata ce vor face ca să fie făr de greșală. Pentru aceea ascultă, împărate, un cuvânt. După ce își scapă cineva din gura sa un cuvânt, apoi nu-l

60^v mai poate ajunge să-l întoarcă îndărăpt, ci grăit rămâne și acela ci au greșit, / de au scăpat acel cuvânt, în tot ceasul să căiești. Ci tot omul să cade să aibă trii porți la vorbile sale: la inimă, la grumazi, la buzi și minte, cari să descuie și să încuie, iar limba ca o slugă făr de nicio potrivire stăpânilor săi, ci la toate ascultă pre stăpânii săi ca o slugă făr de priget și fără ostineală, ci minte este stăpână și chei, iar porțile și lăcățile sânt celi trii: inima, grumazii, buzile. Și de vremi ci la un cuvânt sânt atâte popreli, dar încă la o mâinii omorătoare, care numai mânia sângură este un rău pre mare și păcat de moarte, și încă cu mânia împreună și moarte nedreaptă de să va face, atunce nesocotită

61^r și neânțeleasă este răutate și păcatul. Pentru aceea mai // îngăduiești până mâine și apoi, ce vei vre și ce vei socoti, vei face cu fiul tău, că nimine nu poate ca să-ț ste împotriva. Și mă rog să mă ascuți o pildă.

Pilda 7

Era un om tânăr și frumos voinic și multă avuții ave. Și s-au giurat cu mare giură-mânt să nu șază¹⁶³ într-un loc sau într-o fire ca alți tineri, nici muieri să nu-ș ia până nu va învăța toate meșteșugurile ale muierilor. Și purceasă și să înstreină și umbla din loc în loc și din oraș în oraș și cu multă sâlință umbla ca să înveți celi ci gândie. Iar odată îl întâlni un om pe drum și-l întrebă ci om este și ci caută și de unde este, iară

61^v el spusă acelui om toate acele ci gândie: „ca să învăț¹⁶⁴ toate vicleșugurile muierești umblu”, iar acel om zisă:

– Omule, în dișart te trudești, că nu vei pute să afli¹⁶⁵ și să știi meșteșugurile muierilor, iar de vei vrea să afli¹⁶⁵ și să înveți oarece dintr-însăle, află un loc de odihnă într-un oraș și strânge cenușă și țărână și șezi pe acele și dintr-acele mănâncă câte puțuntel până vei sfârși tot și ia sama muierilor cele ci să vor aduna într-acel oraș și învață vicleșugurile și meșteșugurile.

Și-l ascultă acel voinic pe acel om și să dusă într-un târgu unde¹⁶⁵ au auzit că sânt slobode muierile a-ș face voiele sale și-ș găsi un loc bun și strânsă 5 oacă de cenușă și 5 oacă

¹⁶³ Scris: сѣ нѣ шази.

¹⁶⁴ Scris: ꙗвѣци.

¹⁶⁵ A scris peste o slovă ilizibilă.

de țarnă și șide și în toate zilele întinge cu pâne și mânca dintr-acele și altă // nu gândie, 62^r
 ci tot vicleșuguri muierești scriia și le învăța. Și așe au pitrecut 150 de zile până ci au
 sfârșit ace cenușă și țerna de mâncat și zisă întru sine că „niciun vicleșug de al muierilor
 n-au rămas neânvățat și nescris și toate acum le pricep și le-am scris și le știu”. Și deci
 purceasă să margă acasă și, venindu pe cale, agiunsără la un oraș și au mas acolo. Iar
 a dăoza să întâmplă de făcu un om praznic și-l chemă și pe acel voinic strein să-l ospite-
 ză. Și dacă veni și șezu oamenii la masă, atunce șazu și el și-l întrebă găzdașul pe voinic:

– Ci om ești și de unde vii și unde mergi?

Iar el zisă:

– Om strein sânt și de departe / viu, că am ieșit de la moșie me și am umblat prin 62^v
 lume ca să învățu și să scriu toate vicleșugurile muierilor.

Atunce chemă gazda pe muieria sa și-i zisă:

– Acist om este strein și nu-l văzuiu mâncând la masă, că să rușinează de oameni
 și-i demult înstreinat de acasă, că au umblat de au scris și au învățat toate vicleșugurile
 muierilor. Ci ie-l în casă și-i dă să mănânce cât i-a trebui.

Atunce fimeia făcu precum i-au zis bărbatul, ea îl dusă în casă și-i pusă să mănân-
 ce și începu a-l întreba zicând:

– Ci ai umblat, omule, prin lume? Au ai scris și ai învățat toate vicleșugurile
 muierilor?

Iar el zisă:

– Așe am făcut, că niciun vicleșug muieres//cu n-au rămas nescris¹⁶⁶ și neânvățat 63^r
 de mini.

Iar ea zisă:

– De vreme ci știi toate și le-ai scris meșteșugurile și vicleșugurile muierilor
 și n-ai lăsat niciunul, eu încă sânt o muierie și voi ispiti precum mă agiunge minte și-ț
 voi face un vicleșug ca să te văz: știi-l și aie-l scris la tine. Iar ascultă întâi să-ț spun.

Era un om și avea fimeie de cinste¹⁶⁷ și înțeleaptă. Și acel om tot suduia și ocără
 pe toate fimeile și zice că toate fimeile sânt răle, iar fimeia lui îi zisă odată:

– Bărbate, nu sudui pe toate muierile, că nu sânt toate muierile răle, ci, de sudui și
 ocărăști, caută de sudui numai pe cele răle, iar nu sudui pe toate, ca să nu te primijduiești,
 căci, de / s-ar fi întâmplat să iei una de acele răle, ai fi văzut tu atunce ci ai fi pitrecut. 63^v

Iar acel om zisă cătră muieria sa:

– Când me-i face tu precum văd eu că fac alte muieri, eu ț-aș tăia nasul și urechile
 și ț-aș da ulița.

Și era aproape de acel om niște vecini¹⁶⁸ și în toate zilele să sfăde și să ocăre foarte
 rău. Iar într-o zi zisă muieria celui om:

– Astăzi ci vrei să faci, bărbate?

Iar el zisă:

¹⁶⁶ Scris: нѣскри(с).

¹⁶⁷ е scris peste р.

¹⁶⁸ Scris: вѣчини.

– Eu voi să mă duc la țarină la plug, iar tu să-*m* gătești ospătu și să-*m* aduci la câmpu să mănâncu.

Iar ea găti bucate și să dusă în târgu, cumpără pești proaspăt și dusă bucatile la plug bărbatului, iar peștile cel proaspăt tot îl lepădă pe brazdă și veni acasă, iar bărbatul, // dacă mănăcă, purceasă cu plugul și au tot găsit pești pe brazdă și-l strânsă tot și, dacă însără, veni acasă voios și dedi peștile la fimeie și-i zisă să-i facă dămâncat, iar fimeia zisă:

– De unde ai cumpărat acist pește frumos?

Iar el zisă:

– L-am găsit pe brazdă arându.

Iar fimeia să făce a nu-l crede, iar el să și giură că, arând, l-au găsit pe brazdă, iar ea zisă:

– Acum te cred de vreme că te giuraș.

Și luo fimeia peștile și-l făcu bucate și ascunsă bucatile. Iar dacă însără, zisă bărbatul:

– Dă-*m* să mănâncu.

Iar fimeia pusă numai pâne pe masă, iar bărbatul zisă:

– Dă-*m* și pește.

Iar muiere zisă:

– Ci pești?

Iar el zisă:

64^v – Peștile / ci am adus eu din țarină, ci l-am găsit eu pe brazdă arându și l-am adus și ți l-am dat în mâna ta astăz să-*m* faci bucate.

Iar muiere îndată începu a plânge și a să văita și a striga în gura mare zicând:

– Auziș, oameni buni, voi, vecinilor, săriți și nu mă lăsați, că mă ucide bărbatul, că au nebunit.

Și au început muiere a să zgâriia pe obraz. Iar dacă au alergat vecinii acolo, zisă fimeia:

– Auziș, oameni buni, bărbatul meu *îm* cere pește să-i dau, zice că au găsit astăz pește pe arătură arându și zice că l-au prinsu pe brazdă și mi l-au adus și acmu *îm* cere

65^r pește să-i dau să mănânce, și eu n-am văzut nimică nici me-u // dat nimică¹⁶⁹ și, dacă zicu că nu me-u adus niciun pește. Și unde s-au auzit să prinză cineva pește pe arătură? Dacă zic așe, el sare de mă ucide și zice că m-a ucide de tot de nu voi da peștele ci au prinsu pe arătură.

Iar el zisă:

– Fraților, ascultați, mă rog, că drept voi spune. Eu astăzi, arându în țarină, am găsit pește proaspăt, viu pe brazdă și l-am tot prinsu și l-am adus acasă, o traistă¹⁷⁰ plină, și l-am dat la această fimeie a me și i-am zis să me-l fearbă să-l mănâncu, iar ea acmu zice că n-am adus nimică, niciun pește, și mă apucă de obraz cu gura ei ca să mă dovi-dească că nu i-am adus niciun pește.

¹⁶⁹ Scris inițial ни(ч)ми(къ), apoi (ч) a fost barat.

¹⁷⁰ a scris peste и.

Iar muieră zisă:

– Videț, oa/meni buni, că nu-i sănătos bărbatul meu, ci au intrat dracul într-însul. 65^v

Mă rog de-l legaț, că zici că m-a omorâ, vai de mine!

Iar oamenii zisără:

– Omule, ci grăiești tu? Dară unde s-au auzit să prinză cineva pești proaspăt pe arătură? Tu nu ești sănătos, omule.

Iară el scârșne cu dinții asupra muierii și zisă:

– Așteaptă¹⁰⁸ că mi-i scoate tu peștile.

Iar muieră începu a să văita zicând:

– Săraca de mine! Legați-l, că m-a omorî.

Și îndată îl legară oamenii foarte tare de mâini și de picioari la un stâlp cu lanțuh de fier și toată noapte s-au văitat săracul de dureri legăturii. Iară a doao zi iar să strânsă vecinii și-l întrebără:

– Ce ai grăit asară că ai găsit pești // pe arătură? 66^v

Iară el, ca și mai înainte, zice:

– Fraților, o traistă plină de pești am adus din țarână de pe arătură și l-am dat aceștii¹⁷¹ cățeli să-m gătească să-l mănâncu, și ea acum zice că nu i-am adus nimică, păgâna și dușmanca! Încă m-aț și legat pe gura ei, o, vai de mine! Dezlegați-mă, că am slăbit de dureri.

Iar muieră iar zisă:

– Nu-l dezlegaț, că-i dimon într-însul și m-a omorî.

Iar oamenii crezură pe muieri și zisără:

– Adevărat că-i îndrăcit.

Și-l lăsară tot legat. Iară a trie zi îl întrebă muieră, zisă:

– Bărbate, flămânzit-ai? Să-ț dau să mănânci?

Iară el zisă:

Dară ci vei să-m dai?

Iară e zisă:

– Pești proaspăt prăjit.

Iar el zisă:

– De acela ci am adus eu de pe arătură?

Iar muieră zisă:

– Auziț, / oameni buni, că tot este dracul într-însul, n-au ieșit. 66^v

– De acum nu voi mai zice acist cuvânt.

Iară ea îi dedi pești de acela ci adusăsi el și el zisă:

– Dezleagă-mă, mă rog.

– Poate că iar vei zici că-i de pe arătură peștile?

Iară el, bicisnicul, zisă:

– Nu știu eu ci grăiești tu, nici nu-ț zic nimică, mă rog, dezleagă-mă.

Atunce mearsă⁸ muieră și-l dezlegă și-i dedi pești și mănă. Și-i zisă fimeie:

¹⁷¹ Urmează miu barat.

– Ci pești este acista, bărbate?

Iară el zisă:

– Nu știu.

Iar dacă să împrăștieră oamenii, atunce zisă fimeia:

– Bărbate, acista este peștile ci ai mâncat, este de acela ci ai adus tu de pe arătură și, câte le-ai grăit toate, tot drept le-ai grăit acmu. Și vezi ce ai pățit pe dreptate, că ai
67^r șezut 3 zile // legat cu lanțuh¹⁷² de her. Iar când îț zicem eu „bărbate, nu sudui toate muierile, că nu sânt toate muierile răle”, iar tu suduiei pe toate și zicei că, de aș fi eu ca altile, mi-ai¹⁷³ tăie nasul și urechile și m-ai omorî. Iată că pentru aceea ț-am făcut și eu aceasta și acum să nu te mai auz lăudându-te pe muieri, că apoi vei peri cu ră moarte, nici să zici că li-i birui¹⁷⁴ pe muieri.

Aceste cuvinte dacă grăiră muiere ce cu praznicul cătră scriitoriul de vicleșugurile muierești, apoi zisă:

– Vez, voinice, că bărbatul meu este bătrân, și eu sânt tânără și frumoasă și mi-i
67^v foarte dragă împreunare bărbătească; și tu / ești tânăr și tare și poț îndată să potolești pofta me, și bărbatul este afară, ședi cu prietinii. Scoală-te dar și-m fă pofta.

Iar bietul voinic gândi că va fi așa și crezu pe muieri și să sculă de-ș dezlegă bârnelul și vru¹⁷⁵ să se apuce de muieri spre împreunare, iar fimeia îndată îl apucă cu amândoao mâinile de cap și strigă cu glas mare și zisă:

– Vai de mine! Ci este aceasta c<e> pățiiu?

Și auzind bărbatul de afară, alergă în casă și cu alți oameni să vază ci este de strigă așa tare fimeie. Iară acel voinic, dacă să făcu aceasta și auzi că alergă oamenii în casă, el șezu iar la masă cu mare frică și rușine și numai ci tremura de frică și-i era fața lui
68^r ca de om mort, și nu pute să grăiască. Iar da//că întrară oamenii¹⁷⁶ și bărbatul fimeii în casă, zisă bărbatul:

– Ci este strigare ta, muieri?

Iară ea zisă:

– Pusăiu acestui strein să mănânce pești și să înecă cu un os de pești, cât era în cumpână de moarte și, dacă l-am văzut că au leșinat, de aceea am strigat așa tare, acum cu agiutorul lui Dumnezeu l-am izbăvit.

Și ieșiră oamenii iară afară, iar muiere zisă:

– Oare câte ț-am spus și câte ț-am făcut sânt scrisă la tine? Că ai zis că n-au mai rămas niciun vicleșug la tine muieresc, ci toate le¹⁷⁷ ai scrisă, dar aceste ai-le și știu-tu-le-ai?

Iar streinul zisă:

– Giupâneasă, aceste nu le-am știut, nici scrisă nu le am.

¹⁷² Scris: лл(н)цѣ(н); altă lecțiune posibilă: lanțu-ț.

¹⁷³ Scris: мѣл(н).

¹⁷⁴ Scris: бѣрѣи.

¹⁷⁵ Scris: врь.

¹⁷⁶ Urmează, probabil din greșeală, în casă.

¹⁷⁷ Scris: лѣ.

Iar muiere zisă:

– O, omule, în zădar te ostenești atâta ani și te trudești și nimică nu vei isprăvi, nici vicleșugu/rile muierești nu poț să le înveț. 68^v

Iară acel voinic îndată dintru ace pricină luu toate scrisorile ci le scrisăse a vicleșugurilor muierești și le băgă în foc și zisă:

– Nici unul din bărbaț nu să află și nu este vrednic ca să afle și să știe vicleșugurile muierești.

Pentru aceea și Împărăție Ta dintru aceste ci ț-am spus Puterii Tale desăvârșit poț să cunoști că nesfârșite sânt vicleșugurile muierilor și apoi așa îndată să ascultî niște vorbe a unii muieri viclene și să-ț omori pe fiul tău făr de nicio vină și dovadă. Și apoi, de vei omorî pe fiul tău, oare cine va rămâne moștenitoriu Împărății<i> Tale? Că toț te vom lăsa și ne vom duce de la tine, că fiștecine va să zică: „De vreme că au omorât împăratul pe fiul său, unul născut, dară încă pe noi”. Și în toată lume vei fi // ocărât 69^r de toț oamenii.

Atunce împăratul, auzind aceste de la al 7<-lea> filosof și sfetnic, i să împlânzi inima și-ș potoli mânie și îndată trimisă de adusă pe fiul său de la locul cel de perzare și-l lăsă, și-l iertă și de moarte.

Iar a opta zi diz-dimineată începă cuconul a grăi și zisă unii muieri:

– Fimei, du-te tu curând la filosoful cel mai mare și să-i zici că ficiorul împăratului te cheamă.

Iar fimeia să dusă degrabă voioasă¹⁷⁸ și spusă filosofului că „cuconul împăratului grăiești și te-au chemat să mergi la dânsul”, iar filosoful, auzind aceste de la fimei, s-au bucurat foarte și au dăruit pi fimei cu dar și îndată mearsă⁸ cu o/sârdie și cu multă 69^v bucurie la cucon și viind, cum au intrat, îndată l-au îmbrățoșat și l-au sărutat, iar ficiorul împăratului îndată spusă filosofului toată pricina lui și pentru ci n-au grăit în cele 7 zile; și-i spusă și pentru țitoare împăratului toate câte i-au grăit lui și cum l-au îmbiet să se culce cu dânsa și apoi e să-l omoari pre împăratul și „să ieu eu împărăție și pe dânsa muieri, și eu, fiind supt poronca dascalului ca să nu grăiesc 7 zile, am tăcut și n-am vădit răutățile ei, ci numai ci i-am zis că după șapte zile voi grăi și atunce i să va alegei cinste ei; și pentru aceea să silie maștiha me și mă pârî e la tatăl meu ca să mă omoare, temându-să ea de vorbile ci mi-au grăit mie, că eu am zis cătră // dânsa că după 7 zile toate 70^r aceste le voi spune tătâni-mieu. Ci întâi mulțemesc milostivului Dumnezeu și voao, prietinii mii, că m-aț izbăvit de moarte și din răutățile aceii muieri precurve. Ci acum mergi la tată-mieu și-i spune toate câte ț-am spus și mergi mai înainte până a nu merge ace muieri rea la tată-mieu ca să-i mai amestice și să-i turbure minte și inima”. Și îndată filosoful mearsă⁸ la împăratul și după obicei să închină împăratului și zisă:

– În veci să trăiești, împărate! Că iată veniu să-ț spuiu bucurie pentru fiul tău, că astăzi fiul tău grăiești foarte frumos și iscusit și el m-au trimes cătră Putere Ta să-ț vestesc aceste.

Iară / împăratul foarte s-au bucurat și să făce altul dintr-altul de mari bucurii 70^v și cu mare dar au dăruit pre filosof și îndată trimisă și-l adusă pre fiul său. Și dacă

¹⁷⁸ Scris: во(и)юсъ.

au intrat la împăratul, s-au închinat foarte frumos, iară împăratul l-au îmbrățoșat și cu dulci sărutare l-au sărutat. Atunce cuconul grăi cătră tată-său cuvinte scumpe și împodobite de închinăciune și orații cătră tată-său, iar tată-său l-au luat și l-au pus în scaun lângă dânsul de-a dreapta și-i zisă:

– O, fiule preiubite al meu, spunim ci au fost pricina tăcerii tale atâte zile? Și eu din cuvintele unii muieri eram să te omor.

Iar cuconul răspunsă și zisă:

– O, mult puternice împărate și al meu dulci părinte! Dumnezeu, cari este
71^r ajutoriu și păzi//toriu a tot omul, m-au păzit și m-au scos dintru această nedreaptă și rea moarte, iar, pentru că n-am grăit în trecutele zile, Sandipa, dascalul meu, mi-au poroncit, până nu vor treci 7 zile, să nu grăiesc niciun cuvânt. Și cunoaște, împărate, pre aceasta că, după ci s-au împlut vreme învățaturii mele al celor 6 luni, m-au trimes dascalul cătră tine și eu am venit și nimică n-am grăit, iar Împărăție Ta mă dideș pe mâna muierii. Și ea mă dusă în casa ei și¹⁷⁹ începu a-m grăi cuvinte fără de cale și mă îmbie să fac păcate cu dânsa; și zice că Împărăție Ta ești bătrân și slab și neputincios, iar ea este tânără
71^v și frumoasă și eu sânt tânăr și tare și acum im este vreme să mă dizmerdu: / „deci fă cu mine împreunare și eu voi omori pre tatăl tău și vei lua¹⁸⁰ tu împărăție și eu voi fi ție muieră”. Iar eu, văzind această nerușinată muieră și eu având frica lui Dumnezeu și auzind eu acele cuvinte fără de cale de la muieră și cu multă obrăznicie ci să pornisă asupra me, m-am mâniat foarte pe muieră și călcaiu poronca dascalului Sandipăi și grăiiu zicând: „O, muieră, nu-ț voi răspunde ție pentru aceste ci ai zis astăzi cătră mine până nu vor trece 7 zile și atunce pentru toate ți voi răspunde”. Și după ci am zis așe, iar ea, văzind că nu voiu să-i împlinescu¹⁸¹ pohta ei nici într-un feliu, atunce, temându-să că-i voi vedi¹⁸² toate faptele cătră Împărăție Ta, îndată au început a striga ea mai curând
72^r și au început a să sili cu minciuni și mă tot // pârie cătră Împărăție Ta ca să mă omori mai curând până a nu trece acele 7 zile, că ea știe că după 7 zile voi grăi. Și aceasta au fost pricina tăcerii mele: poronca Sandipii. Iar <a>cum, de vei vre, Împărăție Ta, poroncește să vie mulțime de norod și toți filosofii ca să auză învățatura și dascălie ci am învățat de la dascalul Sandipa.

Iar împăratul, auzind aceste de la fiul său, să bucură și să vesăli și îndată poronci la toț filosofii. Și veniră. Și atunce să ivi și dascalul Sandipa și veni și el înainte împăratului și să închină foarte frumos împăratului și-l ură cu orație foarte minunată. Și-i zisă împăratul să șadă și, dacă șăzu, îi zisă împăratul:

72^v – Unde ai fost până acum, înțelepte Sandipo? Că, nevindu-te într-aceste / 7 zile, venisă fiul meu la cumpănă de moarte.

Iar Sandipa ră<spu>nsă cătră împăratul:

– Eu am poroncit fiului tău să nu grăiască până nu vor trece 7 zile, că pentru întâmplările lui am cercat cu astronomie și am aflat că, de va grăi într-acele 7 zile, va muri rău cu moarte rea. Așe mi s-au arătat și, după ci am aflat aceasta, m-am întristat

¹⁷⁹ Urmează a(м), barat.

¹⁸⁰ Scris: аѣѡ.

¹⁸¹ Scris: а(н)паниѣ(с)кѣ.

¹⁸² Scris: вѡ(и) вѣди.

foarte, că sorocul sosisă să ță-l aduc învățat, că, de nu-l voi aduce la soroc, capul meu sta la cumpănă de moarte după zapisul ci am dat. Și iar, de va grăi fiul tău într-acele 7 zile, să va primejdui la moarte, ci eu l-am trimes la Împărăție Ta și i-am poroncit până în 7 zile să nu grăiască niciun cuvânt, și eu m-am ascunsu departe de împărăție Ta, ca să nu mă aflu până vor trece 7 zile. Și iată că acum am venit sângur nechemat. //

Atunce împăratul, auzind aceste cuvinte de la dascalul Sandipa, foarte mulțemi și chemă și pre cei 7 filosofi și-i pusă să șadă, iar pre fiul său îl pusă de-a dreapta sa. Și atunce întrebă¹⁸³ pre filosofi zicând:

– O, filosofilor, de mi-aș fi omorât eu pre fiul meu într-acele 7 zile ci n-au grăit, ci ar fi fost pricina morții fiului meu?

Așe au întreat pre filosofi:

– Al fiului meu ar fi fost pricina morții lui au al muierii care mă îndemna să-l omor?

Atunce zisă unul din filosofi:

– Împărate, pricina morții lui ar fi fost al dascalului Sandipii, de vreme că cunoscușă el din astronomie că, de va grăi fiul tău până în 7 zile, va muri moarte rea. Pentru ci nu-l ținū acolo pe fiul tău? Și-l trimesă la Împărăție Ta / tocma în zilile primejdii<i>. 73^r

Iar al doile filosof zisă:

– Nu-i așe, că dascalul nu pute să să lasă mincinos să rămâie cătră împăratul, pentru că sosisă vreme după vorba ci așăzasi cu împăratul și să teme dascalul și pentru aceea l-au trimes la soroc, și dascalul s-au ascunsu; și nu-i vina lui, ci ar fi fost vina împăratului, de vreme că noi toș ne rugam să nu-l omoare, și împăratul, de nu ș-ar fi oprit mânie și ș-ar fi omorât pe fiul său, sângur împăratul ar fi fost vinovat.

Iar al 3<-lea> filosof zisă:

– Mi să pare că nu ar fi fost nici vina împăratului, nici al dascalului, ci-i vina și pricina muierii, care pără pe cucon cu minciuni ca să-l omoare.

Iar al 4<-lea> filosof zisă:

– Nici pricina muierii nu este de s-ar fi întâmplat moarte cuconului, pentru că // fire muierescă¹⁸⁴ așe este: când s-or întâmpla de vor fi numai un bărbat și o fimeie sânguri amândoi să vorbască, atunce mai înainte și mai degrabă să pornește muierie spre pohta bărbătească. Pentru aceea dară ace muierie, fiind cuprinsă și biruită de frumusețile cuconului, și-l pohti spre împreunare; și dacă văzu că tânărul nu o priimi pe dânsa, atunce ea s-au spăriet tare și să spăimântă foarte și pentru aceea sârguia în tot felul ca să să izbăvască de ace frică și cumplită, ci socotie că va să-i vie pe urmă, pentru că au văzut ea sângură că mult și tare s-au greșit și, pentru ca să scape, apuca ea cum mai în grabă cu minciuni ca să-l omoare pe cucon, și ea să scape de moarte. Ci / pricina este al cuconului de i s-ar fi întâmplat moarte. Dară pentru ci? Pentru căci n-au ascultat poronca dascalului ca să tacă 7 zile, ci el au grăit cuvânt strașnic și înfricoșat cătră muierie și cu mânie și apoi, fiind întru tăcere ace<-le> 7 zile, și muierie de frică să silie să-l omoare, iar de nu ar fi grăit cuconul nimică, nici muierie nu s-ar fi nevoit a-l omorî. 74^r

Atunce răspunsă Sandipa filosoful, dascalul zisă:

¹⁸³ Scris: АНДРЕЕВЪ.

¹⁸⁴ Scris: мъере(с)къ.

– Nici așa nu este, că nu este pricina a cuconului, că nu este alt lucru mai mare
75^v decât al dreptății și tot omul ci să face el sânzur // pre sine înțelept și dascal și rător
și filosof unul ca acea este mincinos și bârfește. Ci dar să aștepte să-l laude alții,
iar nu sânzur ciniva să să laude.

Atunce să sculă în picioare feciorul împăratului și să închină împăratului și zisă:

– Părintile meu, pozvoleşti-mă să grăiesc și eu cătră aceste.

Și zisă împăratul:

– Grăiește, fiule.

Atunce zisă cuconul cătră filosofi:

– Minte mea cătră a voastră¹⁸⁵ înțelepciune este puțină, ci vă pohtescu să vă întreb
de o pricină cu pildă și să-*m* dați răspunsul. Un om făcuse masă mare și pusă multe feliuri
de bucate și chemă mulți oameni la masa lui și șide de mânca. Apoi trimesă o muiere
75^v slujnică să-i aducă / lapte dulce de la odaie, iar muiere, dacă luoa laptele de la odaie, pusă
vasul cu laptele în cap, după cum le este obiceiul lor, și purceasă să ducă laptele acasă.
Iar într-aceea vreme să întâmplă și apucă un vultur pe un șarpe în unghii și zbură pe sus
și, când ajunsă¹⁸⁶ drept ace fimei cu laptele pe desupra ei, să izbi vulturul să zboare mai
tare și atunce strânsă cu unghiile mai tare pe șarpe, iar șarpile, de durere, își scăpă și-ș
borî veninul și căzu în vasul cel cu lapte ci era în capul muierii, și muiere n-au sâmtit
nimică, nici n-au priceput nimică de acel venin și, viind acasă, pusă de acel lapte pe
masă și mâncară *toț căț* au fost în casă și muriră. Deci acum spuniți-*m*, o, filosofilor, cine
76^v este pricina morții la atâ//ța oameni?

Iar unul dintri filosofi zisă:

– Pricina este a omului carile a făcut masă mare. Trebuie să poarte de grijă la toate
bucatile, ca nu cumva vreun vrăjmaș să-i arunce otravă în bucatile lui și să-i facă primej-
die ca aceea. I să căde întâi din toate să guste¹⁸⁷ stolnicul, apoi să puie în masă să mănânce
prietinii și chemații.

Iar al doile filosof zisă:

– Nu este așa, nu-i pricina celui ce au făcut masă mare, ce este pricina șarpelui
carile ș-au borât otrava.

Iar al triile filosof zisă:

– Nu este nici așa, că șarpele de nevoie ș-au vărsat veninul, că era sup strânsoare
tare ce-l strânge vulturul cu unghiile.

Iar a patra filosof zisă:

– Vulturul este pricina morții acelor oameni.

76^v Iar Sandipa zisă:

– Nici așa nu este, pentru că Dumnezeu au dat la toate dobitoacile hrana lor să fie
din pământ și la toate h<i>arile și pasările din celi ci li să cuvine să se hrănească. Așa și
vulturul, din viitoarele pământului i s-au orânduie hrana și nu este vulturul pricina morții
lor, acelor oameni.

¹⁸⁵ Scris: во(с)мръ.

¹⁸⁶ Urmează: **пи**; altă lecțiune posibilă: *pi* <îngă>; cf. ms. 3184: *pe lângă* (55^v).

¹⁸⁷ Peste partea finală a cuvântului, o pată de cerneală.

Atunce răspunsă și cuconul împăratului:

– Părintele meu, la aceste ci au răspuns filosofii toate bine le-au răspuns și nu-i nicio greșală la răspunsul lor, numai cei ce au mâncat laptele așa le-au fost să le fie moarte din poronca lui Dumnezeu, pentru că prin neștiință nici a vulturului, nici a șarpelui, nici al muierii, nici al omului carile au făcut masa – tuturora prin neștiință au fost aceas//tă pricină a morții, ci din poronca lui Dumnezeu s-au făcut 77^r aceasta¹⁸⁸ pricină a morții la atâta oameni și din zodie naștirii lor.

Atunce împăratul priimi cuvântul fiului său foarte plăcut și cu multă bucurie¹⁸⁹ zisă:

– Așa este, fiul meu, de vremi ci cei mulți mor cu pricini: unul de una, altul de alta, precum și de tunet să întâmplă 2-3 întru un loc și pre toț odată îi detună și iar într-alt loc să întâmplă poate numai doi și detună pe unul, iar altul rămâne viu. Și după cum este voie lui Dumnezeu, așa este și așa să face la toate.

Și după ci zisă aceste împăratul cătră fiul său, apoi să întoar/să cătră dascalul 77^v Sandipa filosoful și-i zisă:

– Cere de la mine ci pohtești, ca să-ț dau cu toată inima mea și, de mai este vro învățatură cari nu-l vei fi învățat pe fiul¹⁹⁰ meu, poftesc să-l înveți.

Iar Sandipa zisă:

– Întru mulți ani să trăiești, împărate! Și să știi că, după cum m-am apucat înainte Împărății<i> Tale, că în scurtă vremi ți l-oi învăța pe fiul tău tot meșteșugul învățaturii și al filosofii<i> și al înțelepciunii. Iată acum toate l-am învățat, cât nimine din toț filosofi nu pot să-i răspunză la întrebările <lui>¹⁹¹, ci tot fiul tău va fi vârful tuturor filosofilor.

Iar împăratul zisă cătră fiul său:

– Oare adăvărat grăiești dascalul tău?

Iar cuconul căută la filoso//fi și filosofii zisără toț:

– Adevărat au grăit Sandipa că nimine nu s-au aflat să-l întrecă pe fiul tău, împărate, nici nu poate nimine să aibă atâta pricepire la învățaturi și la întrebăciuni și la răspunsuri nici filosofi, nici ritori, nici un feliu de dascali. 78^r

Atunce iar zisă cuconul:

– Părintele meu împărate, niciunul din tineri, până nu va lua desăvârșit minte și învățatura, nu va pute da mulțemită și plată muncitorilor ce-i lucrează sau dascalului să-i plătească. Și iar până este omul neânvățat și nepedepsit este un om fără de minte ca și un dobitoc. Iar acest dascal al meu, Sandipa, cu multă osârdie și cu multă dragoste sta zioa și noapte și mă învăța și mă întări în toată timeliia / învățaturii și încă și întru fri- 78^v ca lui Dumnezeu mă învăță. Și să cade a-l cinsti cu mare cinste și să ia și plată pentru truda și ostineala de la Împărăție Ta. Și mă rog Puterii Tale să ascuți o pildă ca să-ț spun.

Iar împăratul zisă cu dragoste:

– Spuni-m, că te voi asculta.

¹⁸⁸ Scris inițial ача(с)пъ, apoi ъ a fost modificat în а.

¹⁸⁹ Peste slovele 8к8, o pată de cerneală.

¹⁹⁰ Peste slovele фи, o pată de cerneală.

¹⁹¹ Cf. ms. 3184: lui (57^v).

Ion CIOCANU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

NOVELISTUL DE EXCEPȚIE

The exceptional novelist

Abstract. This study focuses on the concrete analysis of Nicolae Esinencu short-story. The author of the study refers to several lyric-epic works such as: *Tiredness*, where predominate the atmosphere of the immediate post-war times and the character's sensation; next a series of novels in which the writer is seen as a first-rate novelist: *The tree that joins us*, *The hole*, *No smoking!* and other are discussed from a critico-literary point of view. In all his works the writer is inventive, satirical-humorous, surprising, and spontaneous.

In conclusion Nicolae Esinencu is a remarkable novelist, of a general Romanian or even European level.

Keywords: miniature, the allusion ins and outs, retardation, parable, spontaneous, unpredictable, elegy, grotesque.

Din primii ani ai revenirii literaturii est-prutene la spiritul autohton prin smulgerea unei părți a scriitorilor timpului din chingile ideologiei comuniste presărate diabolic în numeroase hotărâri de partid moscovite și chișinăuiene și, în genere, din atmosfera nocivă a primului deceniu postbelic, proza scurtă basarabeană s-a îmbogățit cu unele opere demne de atenție și chiar de apreciere. Inițial s-a remarcat Ion Druță prin cărticica de schițe *La noi în sat* (1953). În 1959, printr-o altă carte a sa, *Dor de oameni*, tânărul pe atunci horodiștean s-a impus magistral atenției publice și criticii de specialitate. Curând maestrul s-a pomenit concurat de mai tinerii Mihail Gh. Cibotaru, Vlad Ioviță, Iacob Burghiu, Nicolae Esinencu, aceștia debutând cu cărțile „Tăcerea pădurilor” (1965), „Râsul și plânsul vinului” (1965), „Soare în cârjă” (1965) și „Sacla” (1968). Ultimul începător din enumerarea noastră s-a dovedit cel mai devotat epicii scurte, contribuind la dezvoltarea genului prin cărți de nuvele meritorii, ca „Portocala” (1970), „Toi” (1972), „Era vremea să iubim” (1877), „Nunta” (1980), „Lumina albă a pâinii” (1980), „La furat bărbați” (1982), „Roman de dragoste” (1984), „Copacul care ne unește” (1985), „Tunul de lemn” (1988), „Gaura” (1991), „Scrisoare mareșalului” (2003)... Tocmai despre specificitatea nuvelisticii acestui autor ne propunem să discutăm în studiul de față.

Poet din fire și printr-o vastă activitate în domeniu, Nicolae Esinencu a procedat liric și în proza sa de început. După cum în poezie și-a delectat inițial cititorii prin opere de un singur vers (*Fiul tuturor mamelor*, constatare ce se umple de sens numai împreună

cu titlul: *Făt-Frumos*) sau de două (*Leliță-Garofiță* sau *Doamnă-Toamnă*), ca prin *Copilul teribil* (din 1979) să-i încerce răbdarea și să-i asigure delectarea estetică jinduită prin autentice poeme kilometrice (tip: *Frânghie la cer*), la fel în proza sa pot fi constatate, convențional, două tipuri de nuvelistică: proză de proporții miniaturale (dintre acestea autorul a inclus în „Scrieri alese” numai una, *Se întorceau bărbații*) și nuvele sub formă de relativ larg desfășurate spectacole dramatice și chiar tragice (ca *Scrisoare mareșalului*, *Curaj*, *Doi saci cu moldoveni* ș.a.).

E locul să zăbovim, oricât de fugitiv, la câteva proze reprezentative ale lui Nicolae Esinencu, punând în evidență calitățile netrecătoare ale scrisului său.

În cele mai reușite schițe din cărțile *Sacla*, *Portocala*, *Toi* ș. a. tânărul pe la 1968, 1970, 1972 scriitor se distingea favorabil de autorii de proze miniaturale despre amintiri efemere, întoarceri acasă de pe unde plecaseră în adevăr sau imaginar și alte fapte și faptele similare. Adevărul în cauză a fost consemnat de Mihai Cimpoi: „... Un impuls regenerativ au dat miniaturismului cele două plachete ale lui Nicolae Esinencu *Portocala* și *Sacla*, prozator care, de altfel, a găsit cheia genului” (Mihai Cimpoi, *Focal sacru*, Chișinău, 1975, p. 120). Cel puțin trei proze timpurii ale scriitorului – *Oboseală*, *Grâu copt* și *Se întorceau bărbații* – se cer menționate ca dovezi ale harului său. De exemplu:

„– Mă, al Catincăi, ai asurzit? Ți-a venit tată-tu!...

Auzeam. Adusese unul vestea din sat.

Se strânseseră cu toții în jurul meu: mame, neveste, copii, invalizi. Lăsaseră furcile, greblele, snopii pe fățare și mă priveau.

– Tată-tu, mă! Aleargă...

Da, tata ... Îl așteptam de ieri, de alaltăieri, de săptămâni, de luni, de an, de anțărt, de pe vremea ploilor, de pe vremea ninsorilor, de pe vremea florilor, de pe vremea merelor, de pe vremea perelor, pe lună întregă, pe sferă de lună, la răsărit de soare, la apus de soare, când se făcea grâul, când nu se făcea grâul, când veneau scrisori, când nu veneau scrisori... Îl așteptam la geam, în prag, la poartă, la marginea satului, la marginea lumii, la marginea gândului.

– Tată-tu, mă!...

Tata...

Auzeam.

Stăteam în mijlocul fățării și nu puteam plânge”.

Nu e numai o stare de fapt, dar neapărat și una de suflet: autorul a dat o expresie originală stării de inhibiție totală a copilului care și-a așteptat tatăl atât de mult, încât nici nu-i vine să creadă că acesta a sosit. Eventuala încercare de a povesti conținutul nuvelei reclamă necesitatea de a reconstitui anume atmosfera creată de autor, de a pune accentul pe latura semnificativă, pe ceea ce se cere intuit, simțit, conștientizat la lectură.

Bineînțeles, nu în toate miniaturile din cărțile sale de început Nicolae Esinencu procedează strict liric. Deja în cartea *Toi* (1972), lirismul se îmbină armonios cu fapte, întâmplări, acțiuni concrete ale personajelor, deci cu elemente epice. Totuși încărcătura

cea mai mare o poartă, și aici, atmosfera creată de nuvelist, sensul pe care cititorul urmează să-l deducă din modul de a nara al prozatorului, din specificul frazei lui, din tonalitatea acesteia, din dedesubtul aluziv al textului. O primă încercare de analiză a nuvelisticii de început a scriitorului am propus încă în anii tinereții sale, în articolul *Poezia prozei scurte a lui Nicolae Esinencu* („Nistru”, 1974, nr. 1, p. 125-129).

Or, ca și în cazul poeziei, Nicolae Esinencu-prozatorul a evoluat de la miniatura lirică la nuvela cu suport factologic viguros. Lirismul nu lipsește nici din prozele lui de maturitate, însă de data aceasta el e secundat în chip măiestrit de cadrul epic, de situația existențială expusă pe larg, de momentul dramatic sau chiar tragic, adevăritor unei împlântări adânci a condeiului în realitatea concret-istorică supusă zugrăvirii artistice. Un prim exemplu concludent în această privință îl constituie *Lumina albă a pâinii*, o altă dovadă a ingeniozității cu care Nicolae Esinencu reușește să fie social în opere extrem de simple dacă le judecăm după subiectul abordat și absolut nepretențioase dacă le privim din perspectiva modalității artistice îmbrățișate.

Copiii unui sat obișnuit de prin 1947, care aud pentru întâia oară de cinema și tot pentru întâia oară joacă fotbal cu o minge adevărată, zburdă toată ziua, ba chiar nici noaptea nu vor să se despartă de balonul rotund. După cum le explică Mătu (un răufăcător, fapt care urma să se vadă mai târziu, la timpul potrivit), jocul cu mingea le-ar putea deschide calea spre multe mări și țări. Nu-i vorba, copiii – în primul rând, naratorul – sunt martori, parțial chiar părtași, la sfelizile, frământările, așteptările oamenilor maturi, dar în prim-planul subiectului apar anume copiii cu jocurile și trăsniile lor. De aici caracterul neaoș al scriiturii, totala absență a intenției/ pretenției scriitorului de a fi cuprins întreaga complexitate a realității concret-istorice. Nicolae Esinencu abordează drama țăranului moldovean al timpului prin prisma naratorului-copil. E o viziune îngustă (constatarea aceasta putând fi considerată și drept reproș), dar neapărat sinceră (așa cum poate fi sincer doar copilul, inclusiv copilul ce nu dispăre niciodată din sufletul scriitorului autentic) și profundă (în sensul că drama adultului se repercutează totuși foarte dureros în sufletul neprihănit al copilului). Îngustă, deoarece cauza adevărată a sărăciei nemaipomenite în care nimerise țăranul nostru harnic în primii ani postbelici îi scapă copilului, rămânând ca cititorul însuși să se dumerească până la capăt asupra fenomenului respectiv, cu mult mai complex decât e în măsură să-l înțeleagă copilul. Îngustă, deoarece nici Mătu, nici Gogu, nici Bliumis, tustrei străini de frământările prin care trecea satul est-prutean în anii 1948-1949, când abia începea colectivizarea în partea dreaptă a Nistrului, nu sunt prezentați în mod detaliat. Îngustă, deoarece și Teacă, președintele, și Petrache, împuternicitul cu organizarea colhozului în sat, sunt personaje dezvăluite numai pe atât, pe cât le simte și le înțelege naratorul-copil. Sinceră, deoarece nuvela (considerată de autor, în volumul 4 al „Scrierilor alese”, microroman) nu suferă de acel incredibil surplus de „gătință” psihologico-intelectuală a personajelor de a intra în gospodăria colectivă, de conștiința a propriilor lor gesturi și acțiuni, care au dăunat atât de mult unor lucrări pretins literare cu țărani și țărance analfabete ținând discursuri înflăcărate în probleme străine, la cea oră cel puțin, mentalității și sensibilității

lor; Nicolae Esinencu pune accentul pe factorul material, unicul văzut și perceput de copil, inclusiv de copilul din sufletul scriitorului. Profundă, deoarece ruina deplină a gospodăriei individuale – drept consecință a unor cauze concret-istorice știute de oamenii maturi, dar nevăzute în adâncimea lor de copilul-narator, – mai e văzută de acesta și ca o expresie a propriilor sale acțiuni (scoaterea sârmei din acoperișul casei, cu scopul s-o dea lui Mătu în schimbul unui permis de o zi să joace fotbal, duce în cele din urmă la catastrofă). Profundă, în rândul al doilea, deoarece finalul neașteptat al nuvelei ne surprinde cu adevărat, chiar dacă nu ne lasă pe deplin satisfăcuți de toate amănuntele evidențiate de autor. Profundă, în sfârșit, deoarece procesul trecerii țăranului individualist la modul de gospodărire colectiv apare ca o acțiune inevitabilă, deși motivată în exclusivitate prin ruina materială a omului simplu, în mod firesc nefamiliarizat cu întregul arsenal de motivări psihologice, sociale, politice ș.a.m.d.

Autorul apelează cu mult efect la procedeul retardației, adică prezintă acțiuni ale căror sens și rost rămân mult timp ca și inexistente. Încă de pe la începutul nuvelei copiii scot sârmă din acoperișul casei, astfel asemănându-se cu personajele lui Cehov care scoteau cuiele de la șinele de cale ferată. Ce să însemne asta? – te întrebi adesea pe parcursul lecturii. Și abia la sfârșit află că acoperișul casei se prăbușește și că satul este minat de jur împrejur de Mătu, care îl pradă pe țăranul înstărit Gogu și fuge cu fiica acestuia Veta.

Până la urmă *Lumina albă a pâinii* se dovedește o parabolă dolidă de sugestii despre viața omului nostru de la țară, ajuns la sapă de lemn din cauze care n-au depins de el, o narațiune în care autorul doar îi sugerează cititorului să cugete la toate cauzele care au dus la falimentarea modului de gospodărire individual, nu numai la acel Mătu care minase întreg satul și dispăruse.

Spectaculoasă este evoluția prozatorului în anii '80. Dacă ostașul din chiar prima novelă din cartea „Nunta” a primit telegramă că mama sa e grav bolnavă, ce ar fi mai firesc – s-ar părea – decât plecarea grabnică a acestuia la vatră și întâlnirea cu ființa cea mai scumpă de pe lume? Dar anume aici se ascunde o particularitate a prozei lui Nicolae Esinencu: autorul *Telegramei* intuieste în chip admirabil că o atare „naturaletă” omoară arta, nu stimulează curiozitatea cititorului, reduce activitatea scriitorului la istorisirea plată, fără personalitate, a unor întâmplări dezarmante prin linearitatea lor. Ostașul Sterea are asigurările de rigoare din partea comandantului unității că a doua zi pleacă la baștină. Dar în zori unitatea e ridicată mai devreme decât de obicei și e adunată la careu. Sterea se frământă, camarazii lui se întrec la glume, dar toți sunt în așteptare: e alarmă, e ceva ieșit din comun?

Odată cu personajele cădem pe gânduri și noi, cititorii: s-a zis cu concediul la baștină al lui Sterea?

Ba bine că nu! Comandantul a intenționat, pur și simplu, să-i facă o surpriză ostașului exemplar și-i urează – solemn, față de toți camarazii de unitate – drum bun să-și vadă mama bolnavă.

Am ajuns la ceea ce numim element imprevizibil, care adevărește puterea de imaginație a autorului, priceperea lui de a ațâța mereu curiozitatea cititorului. El intuiește just farmecul „abaterilor” de la desfășurarea așteptată (probabilă) a acțiunii personajelor și ne permite să ne delectăm fără să diminueze naturalețea desfășurării acțiunii.

Pe tot parcursul nuvelei *Telegrama* prozatorul rămâne fidel acestui mod de a exista literar. Ajungând, după unele peripeții, și cu o anumită întârziere, la halta din apropierea satului natal, ostașul Sterea nu găsește pe nimeni dintre ai săi. Presupune că aceștia îl vor fi așteptat când s-ar fi convenit, conform calculelor lor, să ajungă... Mai presupune că, în timp ce el se reținuse în drum, mama...

Totul este atât de firesc, încât și noi, cititorii, cădem în cursa pe care ne-o pusese autorul: într-adevăr, îl vor fi așteptat la haltă rudele care-i trimiseseră telegrama? Mai trăiește oare mama bravului ostaș?

Apare, tot atunci, Adela, o fată din satul lui Sterea. De la dânsa află ostașul că mama sa e sănătoasă, nici gând să bolească, și că nimeni dintre ai săi nu știe de telegramă, că anume ea, Adela, i-o trimisese, din unicul motiv că vroia să-l vadă și să-i spună cât de tare îl iubește.

Abia acum se dezleagă toate nodurile nuvelei. Sterea are multe și sincere remușcări că a fost nevoit să procedeze necinstit față de serviciu, față de comandant, față de camarazi. Cu mama sa nu se întâmplase nimic, iar el a profitat...

Nuvela *Telegrama* este un imn închinat dragostei tinere, irezistibile, oarbe în cel mai frumos sens al cuvântului. Adela este o fire sensibilă, inventivă (a se vedea, bunăoară, cum o descosese ea pe poștărița satului până să afle adresa lui Sterea și alte adevăruri despre ostaș); mai presus de toate stă însă profundul și sincerul ei sentiment pentru băiatul îndrăgit.

Puternica iluzie a realității, fără de care n-am crede cele scrise de autor, ba chiar am arunca din mâini opera suspectată de grave denaturări ale adevărului vieții, ne domină la lectura întregii nuvele. Apoi e și sondajul adânc al autorului în sufletele personajelor, și anume acesta constituie rațiunea supremă a nuvelei. (A se vedea o dată în plus remușcările lui Sterea că-și mințise comandantul și camarazii.)

Similare cu *Telegrama*, prin modalitatea realizării artistice, sunt nuvelele *Anica lui Napoleon* și *Lecția*. Atât că semnificațiile psihologice, etice, sociale ale faptelor zugrăvite aici sunt mai profunde, mai importante sub toate aspectele. Scriitorul ne propune spre conștientizare și asimilare mesaje pe care ar fi păcat să nu le savurăm cu aviditatea spirituală cuvenită. Mai ales că textele sale ne oferă din belșug posibilitatea de a ne delecta. Ele sunt realizate într-o cheie ironică, umoristică; grotescul, șarja, caricatura ne întâmpină la fiecare pas.

Nicolae Esinencu practică un scris cu două niveluri: unul al aparenței și altul – al sensurilor, al semnificațiilor subtextuale. Până la urmă totul e parabolă, deși acțiunea pornește și se desfășoară pe terenul realității obișnuite, aflate la îndemâna orișicui. Cititorul unor atari texte este invitat să accepte jocul, altfel zis – modalitatea literară propusă de autor. În caz contrar simțirea și gândirea autorului, pe de-o parte, și a destinatarului operelor

lui, pe de altă parte, merg în linii paralele, fiind pândite de pericolul de a nu se întâlni. Cititorul inteligent intuiește unda pe care îl așteaptă scriitorul și desprinde ceea ce este prețios din faptele zugrăvite de autor și nu interpretează numai textul vizibil, lizibil, ci și semnificațiile care se cer intuite. Mai cu seamă nuvelele *Nunta*, *Vin muzicanții* și *Fumatul – interzis!* constituie obiectele celei mai plăcute lecturi, sursele celor mai importante idei și atitudini față de realitate, cu care ne alegem în urma contactului adecvat cu operele scriitorului.

E necesar să insistăm și asupra unei nuvele în care prozatorul „exploatează” intens un simbol încărcat cu certe valențe sugestive. E vorba de *Copacul care ne unește*, în fond o elegie prilejuită de dispariția timpurie a unui frate al naratorului (pentru cine cunoaște măcar în linii generale viața autentică a autorului, putem specifica: al scriitorului însuși).

Moare un om, unul tânăr și – se vede cu toată claritatea – bun la inimă, băiat de ispravă, de vreme ce toată lumea îl căinează și-l pomenește de bine.

Scriitorul își închipuie (sau reproduce?) un obicei pitoresc din satul de odinioară: o fetiță poartă de la casă la casă fotografia tânărului dispărut, oamenii îl privesc și reacționează conform psihologiei și mentalității fiecăruia în parte. „– Să nu-l uitați, zice fetița și trece cu fotografia fratelui mai departe.

– N-o să-l uităm, drăguțo, strigă, bocește vădana lui Țangă, strângându-și copiii la piept, nici eu n-o să-l uit, nici copiii mei, cât vom trăi... Să-i fie țărâna ușoară!...”

În alt mod reacționează țăranul Bachiu, căruia nu demult îi murise un fiu, iar acum îi era pe pat de suferință soția: „Bachiu lasă lucrul, se apropie de poartă, își scoate pălăria, sărută fotografia fratelui, își pune pălăria și se-ntoarce la muncă. Înainte de-a ridica sapa, își șterge ochii. Prășește”.

Nicolae Esinencu prezintă pe viu, concret și cu multă îndemânare o seamă de reacții firești ale oamenilor, una mai impresionantă decât alta, față de trecerea din viață a unui consătean. El „prinde” sub pana sa iscoditoare și izvoditoare tot atâtea portrete fizice și psihologice ale oamenilor. Un exemplu convingător îl constituie Sârboaicele (Sârboaică-bunică, Sârboaică-femeia lui Sârbu și Sârboaică-noră). „– Of, mamă, ți-am spus, o repede ușor Sârboaică-femeia lui Sârbu. Al lui... și vorbește mai încet, că se apropie.

– De-acum el n-o să se mai apropie... – se așază mai bine Sârboaică-bunică.

– El n-o să se mai apropie, dar fotografia lui se apropie și asta-i ca și cum el s-ar apropia”.

Din chiar aceste trei replici succinte cititorul poate simți (nu numai înțelege și vedea) trei modalități diferite de a reacționa la faptul narat de scriitor. (Similară este situația în cazul nurorilor lui Depeșu.)

Nu înmulțim exemplele probante, ci încercăm să evidențiem specificitatea modalității literare preconizate de Nicolae Esinencu și să fixăm laconic efectul etic (înainte de toate) al acesteia. Atâta vreme au trăit în sat cinci frați și două surori, apoi au plecat cu toții în lume, și numai unul – Vologhiță – venea des pe la părinții bătrâni („– Apoi el venea des prin sat. Una, două și îl vedeai alergând la mama. Ba c-o mașină de lemne, ba c-o mașină de cărbuni...”). Satul îl știa. Dar abia acum, *la înmormântarea unuia dintre frați*, îi cunoaște cu adevărat pe toți și, mai ales, pe cel dispărut.

Mai mult, răzlețiți în diferite locuri de muncă, frații și surorile se împăcau normal între ei, nu purtau unul altuia sentimente demolatoare, dar abia acum, *la înmormântarea unuia dintre frați*, se vede cu toată claritatea unitatea lor adevărată, neîndoielnică.

Dragostea fiecărui fiu și a fiecărei fiici în parte pentru mama și, în genere, pentru părinți este sinceră și permanentă, dar abia acum, *la înmormântarea unuia dintre frați*, această dragoste se prezintă în toate dimensiunile ei sufletești.

Disparația omului, moartea, înmormântarea acestuia constituie – dincolo de jale și durere – un prilej de apropiere sufletească a familiei, a satului și, prin simbolizare, a neamului.

Copacul din cimitir („Intru pe poarta țintirului și pe loc inima mi se strânge. În țintirul în care n-am fost de când eram copil, arunc o privire și primul lucru pe care îl descopăr e pomul care stă de veghe la mormintele rudelor noastre... Să fie oare, mă gândesc, copacul care ne unește, nu ne lasă să ne pierdem de tot în timp?!”) își dezvăluie curând valorile simbolice, dovedindu-se un procedeu eficient de sugerare a unității familiei. „– Nimeni nu știe câți ani mai are copacul acesta, dar lângă el tot îngropăm de zeci de ani neamul nostru... Oriunde și-ar găsi ai noștri moartea, sunt aduși aici și îngropați lângă tulpina lui” – aceste vorbe ale verișorului Vladimir conțin întreaga semnificație etică a copacului în jurul căruia se adună neamul. Da, neamul, nu doar câteva rude de azi. „Bunelul, știi, avea un frate, Ștefan, explică același verișor. Știi unde a murit? Tocmai la Podul Mare, l-au căsăpît turcii în car. Două săptămâni, se zice, a umblat străbunelul până a găsit prin păduri carul rătăcit cu fiul lui căsăpît, dar l-a găsit și tot aici l-a îngropat...”

Valențele etice ale simbolului copacului se văd și sub aspectul trezirii sentimentului de rudenie al fraților: „Mă uit la pomul care ne unește și mă gândesc la fratele meu Alexandru, fratele de alături. Când l-am văzut eu pentru ultima oară? Trăim într-un oraș, umblăm pe aceleași străzi, dar când l-am văzut ultima oară? Dar pe fratele Andrei? Când l-am văzut în oraș pentru ultima oară? Striga ieri la mine că nu știe unde trăiește Alex... dar el când a fost ultima dată la mine? Ieri, când mi-a adus vestea? Dar mai înainte?”

Prin mijlocirea valorii simbolice a copacului, mai exact – pornind de la gândurile naratorului prilejuite de vederea acestuia, scriitorul prezintă și examenul de conștiință pe care și-l face într-o mare măsură.

Și tot prin mijlocirea acestui simbol dezvăluie Nicolae Esinencu bogăția etică a fratelui dispărut, de vreme ce anume acesta, Vologhiță, s-a străduit mereu să-și adune frații și surorile și să-i aducă la părinți. „Mai bine de zece ani, ba – se poate spune – chiar de când am plecat cu toții din satul ista, el s-a tot ținut, a insistat de sute și mii de ori să ne adune pe toți o dată grămadă aici, la părinți, acasă. N-a fost chip. Ba unul a lipsit, ba altul...”

La încheierea lecturii te simți copleșit de tristețea înstrăinării haine care ni se întâmplă, de jalea pentru uitarea noastră de rude, de sat (și de neam, am mai adăuga o dată întru sublinierea mai apăsată a semnificației etice a copacului care adesea prea târziu ne... unește).

Nuvela se distinge prin arta monologului și a dialogului, prin oralitatea crengiană a discursului autoricesc, prin măiestria evocării tradițiilor și obiceiurilor rurale, dar înainte de toate – prin valoarea propriu-zis estetică a simbolului pe care se întemeiază, *Copacul care ne unește* fiind o operă unitară grație anume simbolului pus la baza ei.

Un însemn al autenticității lui Nicolae Esinencu rezidă în faptul că în operele lui găsim, transfigurată artistic și cu multă îndemânare, o fantezie de-a dreptul debordantă, o inventivitate uluitoare, o vrajă contaminantă a „spunerii” literare, dovezi incontestabile în acest sens fiind cărțile *La furat bărbați*, *Roman de dragoste*, *Tunul de lemn* ș. a. Peste tot scriitorul este un izvoditor de situații, peripeții, spectacole neașteptate, iar prin mijlocirea acestora – de stări psihologice ale unor personaje insolite care în interacțiunea lor pe cât de firească și activă, pe atât de imprevizibilă și uneori de-a dreptul șocantă, constituie autentice universuri literare, inedite, savuroase, de neuitat. Capacitatea lui de a inventa situații și, respectiv, răsturnări de situații în care se vedește valoarea (și vigoarea) etică ori lipsa acesteia în cazul personajelor actante formează trăsătura principală și definitorie a scriiturii lui. Ne-a fost dat să-l auzim odată glosând înfierbântat despre un roman înalt apreciat al unui confrate de breaslă. Colegul scrie atât de prost, lipsit de fantezie și de farmec, zicea Esinencu, încât dacă la pagina 1 personajul X pornește cumva la o cramă, peste numai două-trei pagini îl întâlnim – culmea! se indigna peroratorul – la... cramă. Harul fanteziei, imaginației, spectaculozității este un dat esențial și permanent al scriiturii esinenciene, ca și spontaneitatea operelor lui de toate genurile. În scopul de a ne argumenta afirmația, revenim succint la o nuvelă timpurie a scriitorului, *Grâu copt*:

„Pe la poarta Ioanei trece Cobâlcea, apoi Ion Frăsineanu, după el Pâslaru cu nevasta, în urma acestora trec în grabă Lupașcu, Popeasca, Rașcu și câțiva alții, pe care Ioana nu-i observase, că era taman prin casă. Dar când o vede trecând și pe Vasilița, nu poate să nu se mire:

– E-tii, că iată unde-i soarele de-amu!”

Tabloul unei dimineți țărănești multfrământate începe să capete linii sigure, iluzia realității e copleșitoare. Frământările satului sunt exprimate de autor printr-o scriitură care nici nu încearcă să ascundă cumva bătăile inimii sale. Mai curând naratorul se contopește cu această grabă a satului la ora coacerii cerealelor. Scriitorul nu se limitează la o constatare simplă despre „fierbințeala pregătirilor de muncă” sau despre Ioana care „nu-și vedea capul de trebi”. Iată cum o pictează el cu ajutorul cuvintelor pe femeia care vede că atâția consăteni ies la câmp înaintea ei:

„... Bate din palme și pe loc se întoarce în casă, unde se apucă și aruncă plapuma de pe fiecare copil:

– Ia să vă dau eu vouă dormit! Ce aștepți, Ionel? Tincuță, tu ești fată, dragă Doamne, ar trebui s-o ajuți pe mama! Cum așa, fato, să n-ai tu pic de rușine? Uite, oamenii îs în câmp de-amu! – și, cum fata sare cu ochii lipiți încă de somn dulce, o lasă, dar nu-l lasă pe feciorul mai mic, pe Fănel. – Da tu, mamii, ce aștepți?”

Subiectul exterior (faptele care se întâmplă) se suprapune pe un „subiect” interior (frământările ușor perceptibile din felul de a povesti al naratorului, el însuși participant

activ la desfășurarea acțiunii nuvelei. Epicul și liricul, faptele personajelor și participarea sufletească a naratorului se întretes. Autorul realizează un episod epic, exact din punct de vedere psihologic, al vieții de la țară, prezintă cu multă dibăcie narativă o femeie harnică ce-și iubește din inimă copiii, anume din acest motiv îi la rost, altoindu-le astfel și lor dragostea de muncă, totodată naratorul se identifică într-atât cu faptele evocate, încât suntem tentați să-l considerăm personaj liric al nuvelei. Cititorul e invitat să recepteze cu aceeași aviditate spirituală ambele substraturi ale nuvelei, ca să înțeleagă și să simtă conținutul autentic al acesteia și să încerce plăcerea contactului cu un organism artistic viu, incitant, memorabil.

Revenim la creația din anii de mai târziu a scriitorului, de exemplu – la nuvela intitulată *La furat bărbați*. Aici Nicolae Esinencu e preocupat de fapte etice și sociale de o importanță de-a dreptul majoră (dispariția bărbaților din localitățile din preajma capitalei, în urma angajării lor la fabrici, uzine, ateliere etc. orașenești), abordate însă – și acestea – în mod original, cu mult umor, cu un haz gâlgâitor, deosebit de impresionant și incitant. O fată se trezește în puterea nopții și o întreabă pe maică-sa unde e curmeiul. Mama încearcă să-și astâmpere fiica, să-i domolească entuziasmul cu care tânăra se pregătește de plecare la halta din apropierea satului. Fiica nu dă nici o atenție sfaturilor bătrânei, ci o întreabă încă un lucru: unde e sacul. „Știu că nu-n sac ai să-l pui, fa?” pare să-și iasă din sărite mama. „Poate o să-mi trebuiască și sacul, râde fata, știi că a lui Cuptor l-a adus în sac. L-a pus în sac și l-a târât în spinare până în sat. El țipa, răcnea, amenința, dar ea îl târa și nici nu căta la dânsul”.

Mama, personaj realist și cumpătat, se lasă totuși încadrată în spectacolul imaginat de scriitor și la replica fiicei răspunde dintr-o răsufare, parcă gata să-i taie fetei pentru totdeauna pofta de a-și găsi bărbat prin metoda inventată de suratele ei locale: „A târât un drac împelițat: mic, negricios, bețiv și-ncă o mai și bate... Tare-aș fi bucuroasă să-ți cadă și ție unul ca de al Cuptoresei”.

Se duce tânăra la haltă, dar cum anume are ea a-și găsi ursitul, nu se știe. Și nici nu e cazul să știm din capul locului. Cititorul e pus în situația de a urmări un subiect absolut nou în cadrul literaturii est-prutene, să savureze o situație artistică inimaginabilă în creația vreunui alt scriitor de la noi, incredibilă, neobișnuită. Capacitatea plăsmuitoare a lui Nicolae Esinencu asigură prozelor sale un statut cu totul specific. Dacă personajul X se pornește la mare, e posibil, evident, să ajungă unde s-a pornit, dar e posibil de asemenea să treacă, bunăoară, pe la socrii săi, iar în plus să întâlnească în drum atâtea obstacole de tot soiul și să răstoarne de nenumărate ori așteptările cititorului (după cum se întâmplă în nuvela *Cerul e senin, marea e albastră...* din cartea „Era vremea să iubim”, 1977). Lectura nuvelor lui te pune în fața unei întregi suite de surprize ațâțătoare a setei de lectură și generatoare de satisfacții în final, când te convingi că autorul n-a abandonat în mod arbitrar subiectul, ci a exprimat în felul său adevărul că viața nu este întotdeauna, iar în literatura artistică n-ar trebui să fie niciodată, un lanț de întâmplări și momente plictisitoare.

Dar să reluăm – în acest context – firul analizei nuvelei *La furat bărbați*. Tânăra se pregătea să iasă la haltă să fure vreun mustăcios din trenul care urma să staționeze

aici câteva minute. Ea e o zăludă nu numai în ochii mamei sale. Ba chiar tot ce se întâmplă în nuvela aceasta e o scamatorie. Mai ales că în continuare scriitorul prezintă, cu lux de amănunte, un spectacol de o rară putere de captivare a cititorului. Hazul, sprinteneala dialogului, caracterul mereu surprinzător al narațiunii, poanta ca dovadă a intuiției artistice scilipitoare – toate sunt caracteristici permanente ale scriiturii esinenciene. Și toate acestea servesc la exprimarea plastică, în adevăr captivantă, a problemei plecării bărbaților din localitățile situate în preajma orașelor în căutare de lucru în centre industriale, deci însingurarea femeilor, temă care numai la o privire superficială este lipsită de pondere sub varii aspecte.

Scriitorul nu încetează pentru nicio clipă să fie realist. Dar el nu acceptă expunerea directă, plată, văduvită de farmec a unor situații de viață aflate la îndemâna oricui, ci procedează în chip satirico-umoristic, realizând o imagine concentrată la maximum și cu mult mai adevărată decât realitatea lesne verificabilă printr-o eventuală deplasare la fața locului, și anume o atare imagine – creată, generalizatoare, stimulative a sensibilității și capacității asociative, deci tot creatoare, a cititorului, îi permite să râdă și să plângă, bucuros ori întristat de realitatea din localitățile în cauză. Realitatea modalității literare preconizate de Nicolae Esinencu este una profundă, ascuțită, captivantă și în cel mai înalt grad angajantă. Înzadar am pactiza cu impresia că nuvele ca *O cafeleuță neagră* sau *Tălpile verzi* ar păcătui prin lungimi amendabile, de vreme ce „lungirile” autorului sunt destul de antrenante și anume poliloghia la care se dedau personajele ambelor lucrări constituie un element definitoriu al existenței personajelor ieșite la pensie și nimerite în situații care-i osândesc la aduceri aminte și vorbărie interminabilă și nu într-un total controlabilă.

Oricât de umoristic și satiric ar părea, scriitorul se dovedește, în esență, un explorator fin și profund al tragismului vieții. Și *Copacul care ne unește*, și *La furat bărbați*, și alte nuvele esinenciene adevăresc atenția autorului față de elementul tragic al existenței personajelor, dincolo de elegiac (în prima) și de umoristic (în a doua).

Ca o expresie concentrată a tragismului existenței umane se prezintă nuvela *Alo, Teo!* Un fost luptător pe front, rămas de la un timp singur, fără vreun sprijin moral, descoperă pe o bucată de ziar un număr de telefon al unui camarad de arme și cheltuie pensia sa mizeră, formând zilnic numărul acela de telefon și vorbind cu prietenul. Ca să nu se chinuie el cu peticul de hârtie, încredințează telefonistei, soție a șefului oficiului poștal, bucată de ziar, urmând ca telefonista să-i facă legătura cu prietenul de odinioară. Șeful oficiului rățăcește pe undeva hârtia cu numărul de telefon, dar nu-i spune bătrânului adevărul, ci, profitând de uitucia bietului pensionar, vorbește ca și cum în locul prietenului căutat de acesta. Telefonista are multe și sincere muștrări de conștiință pentru că nu-l poate ajuta pe bătrân, ci participă într-un sens la tragedia acestuia.

Nu-i vorbă, prozatorul exagerează pe undeva întrucâtva, dar numai pe atât, pe cât i-a fost necesar să pună în mod răspicat problema omului înstrăinat, să-și îndemne cu ingeniozitate cititorul să fie receptiv la năpasta aproapei nimerit într-o situație nebănuită, groaznică în esența ei.

Alo, Teo! este o scriere plămădită din durere și lipsă de compasiune pentru omul năpăstuit, una dintre acelea care vizau plăgi ale întregii societăți sovietice a timpului, plăgi despre care știam cu toții, dar pe care nimeni sau aproape nimeni nu îndrăzneau să le prezinte în poezii, povestiri sau romane. Cu atât mai mare e meritul lui Nicolae Esinencu pentru curajul de a fi văzut în realitatea aceluși timp și de a fi plăsmuit o imagine vie, mustind de adevăr și deosebit de impresionantă la lectură și, îndeosebi, la cugetarea noastră, a cititorilor, asupra textului său inimaginabil în vreo publicație sovietică de până la restructurarea și transparența inițiate de Mihail Gorbaciov în 1985.

O nuvelă tipic esinenciană, emblematică pentru scriitura nuvelistică a autorului, este cea intitulată *Gaura*. În 1991 titlul acesteia înfrumusețea o carte întreagă de proze scurte (și nu prea) respinse de ziarele și revistele epocii și care abia după 1985 și, mai ales, după 1989 ajungeau să fie publicabile. Dar citiți sau recitiți acum nuvelele *Repetiție generală*, *Doi saci cu moldoveni*, *Spre izvor* (aceasta din urmă în volumul 3 de „Scrieri alese” ale autorului e „botezată” *În sus pe râu*), ca să vă convingeți o dată în plus de ingeniozitatea narativă a scriitorului și de capacitatea lui de a dezvălui substraturi adânc semnificative ale narațiunilor sale. Nuvela titulară a cărții din 1991 îl are de protagonist pe Crinu, elev „dificil”, fiu al unor părinți divorțați, surprins de scriitor în zilele în care se întâmplase – ca în toată Uniunea Sovietică – să decidă: rămâne în comsomol sau nu restituie secretarului organizației comsomoliste a școlii fișa de evidență a membrilor uniunii de tineret. Până una-alta se ceartă cu niște semeni de-ai săi care își fac mendrele la un colț de stradă, leagă prietenie cu bețivanul cartierului, care adună sticle goale și le duce la ghereta respectivă în schimbul câtorva copeici sau chiar ruble, vine în alt capăt de oraș, unde locuiește fostul său tată biologic, acum însurat cu o cântăreață de operă etc.

Crinu acceptă să i se dea o țigară, dar nu le ține de urât semenilor-puşlamale, nici măcar la gaura din zidul din apropiere nu se înghesuiește ca toți curioșii care trec pe stradă, privesc o clipă, două prin gaura aceea și, nevăzând acolo ceva demn de atenție, își urmează drumul lor. Crinu „începe iar să cotilească sticla (goală) în lungul străzii”.

E profund semnificativă această indiferență totală a unuia dintre elevii de clasă nouă, care „au ajuns să se întrebe: există comsomolul sau nu? S-a ajuns la ceartă, insulte și chiar lacrimi. Unii spuneau: comsomolul există și e necesar, alții o țineau însă una și bună: dacă există, unde-i? Ce face? Și cine dintre elevii clasei se socoate comsomolist adevărat? S-a hotărât: să li se întoarcă tuturor comsomoliștilor din clasă fișele de evidență. Li s-a dat termen – o săptămână să se gândească. Cine crede că-i comsomolist adevărat, să întoarcă fișa, cine nu – adio! Comsomolul, s-a spus, are nevoie numai de persoane care, la rândul lor, au nevoie de comsomol. Așa ceva s-a experimentat – au scris ziarele – într-un institut din Moscova. Din 1400 de comsomoliști, câți cuprindea organizația, au întors fișele doar 301 și secretarul organizației comsomoliste s-a exprimat că este fericit, deoarece s-au întors doar adevărații comsomoliști și” – atenție la detaliul ce urmează! – „a depus și el carnetul”.

Aceasta era situația în întreaga Uniune Sovietică. Se distrugau văzând cu ochii organizațiile sindicale, comsomoliste și chiar de partid. Începea o eră până mai odinioară

inimaginabilă. Societatea se simțea descătușată din chingile diabolice care o ținuseră ani și decenii unită, monolită, „de nezdruncinat”. E adevărat că o parte a populației continua să rămână „monolită”: „Să întorcă Crinu fișa sau nu? iată întrebarea mamei.

– Eu zic să o întorci! strigă mama. Chiar acum s-o întorci! Nu uita – stalinismul n-a trecut. Pe toți au să vă ducă în Siberia. Chiar dacă nu crezi în comsomol...”

Credea băiatul în comsomol sau nu, probabil am fi putut afla în urma unei discuții cu tatăl său biologic, discuție care însă n-a avut loc. Episoadele în care Crinu s-a aflat în preajma ferestrelor apartamentului acestuia sunt o altă dovadă a artei narative a scriitorului. Din păcate sau poate totuși spre fericirea lui Crinu, episoadele se încheie cu niște pietre aruncate de protagonist în ferestrele apartamentului „tăticului”, apoi cu o chemare în judecată și cu o amendă usturătoare, pe care Crinu reușește s-o achite cu ajutorul bețivanului cartierului și grație muncii sale proprii (inclusiv în ipostază de ... masor), toate paginile respective constituind alte probe ale scriiturii deosebit de incitante a nuvelistului. Am zis „deosebit de incitante”, nu ne luăm vorbele/ scriselile înapoi, dar nu zăbavă urmează episoadele în care Esinencu prezintă întâlnirile elevilor cu un „veteran de război” (în persoana bețivanului cartierului!), care merită neîndoiește aceleași calificative (*deosebit de incitante!*), după care vin episoadele cu bețivanul în calitate de masor și, la un moment dat, cu însuși Crinu nevoit să încerce meseria de masor, pe care însă nu reușește s-o profeseze pentru că pe masa de masaj ajunsese... chiar maicăsa, și atunci protagonistul nuvelei fuge tocmai la țară, în căutarea bunicilor, care – spera el – l-ar fi putut ajuta să adune banii pentru amendă sau – cel puțin – i-ar fi dat niște sfaturi utile în situația groaznică în care ajunsese.

Nuvela e din 1969, iar printr-o întreagă carte *Gaura*, din 1991, Nicolae Esinencu a dezvăluit – primul în literatura interriverană – toată mizeria satului basarabean rămas fără tineri, locuit numai de bătrâni neputincioși, încât apariția unui alde Crinu se dovedește un adevărat miracol pentru președintele colhozului local. Începând cu paznicul cârmuirii, toți bătrânii satului suferă de un picior, de urechi, de ochi, niciunul nu e teafăr ca lumea. Om înțelept, sensibil la starea dezastruoasă a tânărilor care nu știe cel puțin numele de fată al mamei sale, nici numele bunicilor, președintele colhozului e gata să-l angajeze brigadier, șef de club, orice, dar mai întâi să-i găsească niște rude. Până una-alta, cugetă intens: „Măi, ce mai părinți avem azi, să nu aducă niciodată copiii în satul în care s-au născut ei... Chiar dacă nu se găsește nicio rudă de-a mamei, te aranjăm ca pe un ministru. Case pustii sunt câte vrei în sat. Și hotel avem, numai că tot e pustiu. Nici nu bănuiești ce bucurie ne-a adus venirea ta în sat... Un tânăr de leac nu găsești aici. Avem o casă de cultură cât un munte, dar ce folos? Poate să te fac brigadier la legumărit? Zău că într-un an devii gospodar de frunte... Îți găsim o fată pe undeva și tot aici o aducem... Nu se poate, frate, chiar toți să se tragă la oraș...”

Spre sfârșit – încă un crâmpei de text: „Pe la porți, geamuri, de peste tot îl urmăresc bătrâni și bătrâne... Aceleași fețe triste. Stau pe la garduri și urmăresc cum acel bătrân îl duce pe Crinu ținându-l de mână spre casă. Ochi triști, ochi mirați, ochi înlăcrimați, ochi stinși... Crinu nu mai înțelege unde a nimerit. Intră într-o ogradă, în ogradă o căsuță, pe prag – o băbuță plângând...”

E adevărat că în final Crinu adună pietre, descoperă și un scaun vechi, îl pune peste pietre și, neavând ce face altceva, „rămâne să privească în gaură”. Splendidul spectacol se încheie. În gaură nu se vede nimic. În afară – comentăm noi cu gândul la rostul întregii narațiuni – de acele câteva secvențe de viață – dureroase, incitante, de care se fereau scriitorii timpului, și pe care doar un alde Esinencu a avut curajul să le abordeze în limita în care acest lucru devenise posibil pentru toată scriitorimea abia după 1985, cu deosebirea că el o făcuse înaintea tuturor: ce era cu uniunile de tineret ale țării sovietice, care era atmosfera vieții copiilor timpului în familie, în școală, în societate, cum începuse a se destrăma viața la țară, a se pustii văzând cu ochii satele noastre cu tot cu „veșnicia” lor...

Prin nuvela *Gaura*, din 1969, și prin întreaga carte cu același titlu din 1991, Nicolae Esinencu dădea scriitorilor noștri un exemplu viu de receptivitate la o seamă de fapte și fenomene psihologice și sociale care făceau parte – încă înainte de 1985! – din realitatea satului interriversan și „se cereau” puse în pagini de literatură. În finalul nuvelei titulare a cărții Crinu privește – și el – în nevinovata gaură din zidul gros și înalt. Nu ni se spune ce a văzut în/ prin ea protagonistul nuvelei. Dar ne putem lesne închipui ce a descoperit, privind în/prin ea, autorul. Metaforic vorbind, el a deslușit o seamă de aspecte găunoase ale realității timpului, tănuite în chip diabolic de zidul gros și înalt al regimului comunist, pe care toți le cunoșteau, dar nimeni nu se încumeta să scrie despre ele. Or, anume despre fapte și fenomene de care s-au temut să vorbească ceilalți „ingineri ai sufletelor omenesti” ai timpului e *Gaura* lui Esinencu. De exemplu, despre aflarea în satul natal a unui turist român care, după vizitarea munților Ural, a rugat să i se permită să-și revadă un prieten din copilărie. Autoritățile sovietice n-au îndrăznit să-i refuze rugămintea, dar „raionul” a avut grijă să-l instruiască pe președintele sovietului sătesc, acesta – la rândul său – pe ruda care urma să-l găzduiască pe... românul Ionică Ștefăruț, care se născuse în satul basarabean, dar „în timpul războiului a nimerit pe cealaltă parte de Prut” și devenise, evident, cetățean al altei țări. Acum bietului invalid de război Condur i se ordona să pună o masă sovietică bogată, dar nu cumva să se vorbească la acea masă ceva de politică (Ștefăruț putea fi – Doamne ferește! – „spion român”). Astfel sosirea pentru câteva ore a prietenului de copilărie al veteranului de război Condur se transformă într-o enormă problemă politică, pe care Esinencu s-a priceput s-o prezinte sub forma unui fascinant spectacol, cu dialoguri spumoase, cântece vechi și... temeri groaznice, toate așternute pe hârtie în 1969, însă devenind publicabile abia în 1991. Dar luați de la bibliotecă, dacă o mai găsiți, cartea *Gaura*, să vă convingeți o dată în plus, în urma unei lecturi delicioase, de talentul și măiestria lui Nicolae Esinencu și de condițiile afurisite în care au devenit opere „de sertar” vreo 17 nuvele și o piesă de teatru care se citesc dintr-o răsuflare și-ți rămân în suflet și în minte pentru o viață...

Apoi *Taxi!* și *Barca sosește în zori* sunt alte exemple concludente ale afirmării scriitorului în ipostaza de explorator al problemelor existențiale care numai la prima vedere țin de domeniul obișnuitului, efemerului. Chiar și nuvela *Roman de dragoste* la început se pare întemeiată pe o situație lipsită de pondere ideatică. Un flăcău tomnatic

decide, în sfârșit, să se însoare. Trece – a câta oară! – satul de la un capăt la altul, simte privirile curioase ale consătenilor, ba chiar este invitat în ogradă de câte un gospodar cu fiici de măritat, dar el se oprește la o văduvă tânără, se așază lângă copilul acesteia, îndemnându-l să-i zică tată, iar pe mămica lui – chemând-o lângă... soț. În flăcăul tomatonic s-a trezit sentimentul patern, în el a învins dragostea verificată îndelung pentru femeia iubită, și iată-l dezvăluindu-și – abia acum – fața adevărată, universul moral sănătos. A intui și a vedea bogăția sufletească a omului dincolo de unele manifestări pur exterioare, unele înșelătoare, nu este puțin nici în realitate, cu atât mai mult – în artă. Intuirea omenescului sincer, curat, neîntinat în avalanșa faptelor cotidiene mărunte și insignifiante, încât produc impresia unui balast pentru artă, – ce poate fi mai nobil pentru un scriitor?

De asemenea intuirea la timp a tragismului existenței unui intelectual „de rând” îi face onoare nuvelistului nostru. Tendința lui Nicolae Esinencu de a stigmatiza deficiențele de ordin etic ale oamenilor sfârșește uneori în situații absurde, ca cea din excelenta nuvelă *Curaj*. Realitatea noastră nu este cea de pe timpul lui I. L. Caragiale, dar misiunea scriitorului contemporan de a contracara anomaliile de tot soiul nu are de ce fi abandonată sau temperată. Mult prea ascultătorului și loialului funcționar Drâmbă ambele mâini îi înțepenesc în poziția ridicată („pentru!”), și Esinencu n-are motiv să-l „miluiască” pe un atare personaj lipsit de caracter, gata oricând să susțină, să aprobe tot ce se propune de la tribune. Anume cu îngăduința lui alde Drâmbă ajung conducători temuți, în fața cărora tremură oameni buni, deștepți, vădit superiori lor în toate privințele. De altfel, în nuvela esinenciană conducătorul de care s-a temut o viață Drâmbă e – zâmbiți, vă rog! – Mititelu. Cu atât mai blamabil se prezintă Drâmbă, omul acesta fără demnitate și simț de răspundere, care oricând ar fi putut sfida nimicnicia șefului său, dar care nici nu încearcă să se opună proliferării celor alde Mititelu. În *Curaj*, dar și în alte nuvele similare scriitorul se dovedește angajat, militant, mobilizator al forțelor sănătoase ale societății împotriva lichelelor, parveniților, impostorilor care ajung adesea la conducerea unor sectoare sau domenii ale vieții noastre, pentru că n-am fost principali și responsabili, ci am votat fără să gândim serios dacă ei merită încrederea și susținerea noastră.

Spontaneitatea narațiunii, măiestria utilizării amănuntului și detaliului pitoresc și concludent pentru personajul respectiv ori/ și pentru situația existențială în care nimește acesta, crearea unei atmosfere propice dezvăluirii esenței etice și sociale a personajelor, uneori nici măcar bănuite din capul locului, contribuie adesea la edificarea universurilor specifice ale nuvelilor de zile mari ale lui Nicolae Esinencu, de exemplu – a celei intitulată *Fumatul – interzis!* De la prima clipă a aflării veștii că în sat urmează să vină un șef mare – inspector, controlor-revizor, corespondent din capitală, nu se știe –, președintele gospodăriei agricole, contabilul-șef, brigadierii și alte fețe diriguitoare locale sunt alertate ca niciodată. Se dezlănțuie un spectacol nemaipomenit: se repară din fugă drumul de intrare în sat, se fac repetiții la club, se scriu lozinci de actualitate, doi învățători tineri sunt educați de milițianul sectorist cum să viețuiască pașnic etc.

Nimeni, nici cel puțin noi, cititorii, nu putem bănuși că toate sunt de prisos, deoarece până la urmă corespondentul din capitală nu reușește să viziteze gospodăria din satul respectiv. Râdem, hohotim, ne mirăm de toate și de toți, mai ales de președinte, de contabil, de magazionier, de corespondentul local Arachel, ne delectăm savurând măiestria de satiric și umorist a autorului și nu putem să nu împărtășim fără vreo umbră de rezerve opinia maestrului Vladimir Beșleagă, din prefața sa la cartea „Nunta”, că nuvela în cauză e „o comedie bufă de mare forță analitică și satirică, o veritabilă realizare a prozei contemporane”, una în care „autorul vine să demaște diverse aspecte ale vieții noastre și o face cu mijloace de artă adevărată”.

În pofida subiectului nițel învechit ca factologie textuală (viața colhoznică de odinioară, funcționari pe potrivă...), nuvela continuă să ne impresioneze, să ne placă anume ca artă literară.

Și credem cu toată convingerea că tocmai cu atari referințe la nuvelistica scriitorului e cazul să încheiem studiul despre Esinencu-autor de proze scurte. Desigur, ne pare rău că au rămas fără comentariile critico-literare pe deplin meritate câteva alte proze epice scurte, pe care le găsim în volumele de „Scrieri alese” ale regretatului coleg de breaslă: *Doi saci cu moldoveni*, *Scrisoare mareșalului*, *Tunul de lemn*, *Amara...* Și ne argumentăm siguranța aprecierii date de noi nuvelilor lui Nicolae Esinencu pe opiniile unor scriitori și cititori de marcă ai creației lui, ca Gina Mosari (Tel-Aviv): „Nicolae Esinencu, despre care sunt convins că nu greșesc atunci când afirm că e de o coloratură aparte, posesorul unui umor dur, uneori dureros, necruțător, sarcastic, poet ce știe să spună lucrurilor pe nume, la modul cel mai direct posibil, fără nici o cenzură sau nuanțe de finețe, adică fără falsuri”; Ion Groșan (București): „Pe la sfârșitul anilor '30 Eugen Ionescu declara: «Dacă aș fi fost francez, aș fi fost genial». Ajunge la Paris – și devine genial. E unul dintre miracolele literaturii universale, deci române. Nicolae Esinencu ar putea exclama: «Dacă nu m-aș fi născut în Basarabia, eram genial». Din fericire, el chiar este”; Antosea Darca (Chișinău): „Mai trist e că majoritatea nu l-a citit și niciodată n-o să afle ce-a gândit Esinencu în literatură” (a se vedea opiniile acestea pe copertele volumelor de „Scrieri alese” ale scriitorului).

Pavel POPA
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

SEMNIFICAȚIA CUTUMIARĂ A RITULUI
NUPTIAL DE INIȚIERE *PEȚITUL*

Customary signification of the wedding initiation rite of *Wooing*

Abstract. This article investigates the symbolistic of the wedding initiation rite of *wooing* as a preliminary custom of the wedding ceremony. We emphasize the customary signification of a new family creation, highlighting the actants, the functionality, the structure and the poetry of *wooing*. We also investigate the *wooing* as a initiation rite in the passage of young lovers from the status of singles to that of husband and wife, from the profane world to the divine one. This article highlights the modifications of the ritual scenario of the *wooing* and concludes on the current state of the researched custom. Finally we come to the conclusion that in some localities (especially in the south of republic) it has retained its originality, in others it has importance only for the main actors and their families. However, the *wooing* still perpetuates its role and importance for the new families creation.

Keywords: *wooing*, initiation rite, symbol, wedding ceremony, profane, divine, marriage broker/matchmaker, oration.

Investigând valoarea cutumiară a ritului nupțial de inițiere *pețitul*, am constatat că acesta reprezintă un act ceremonial care, și în prezent, tănuiește o mulțime de motivații și simboluri nedescoperite sau puțin cercetate. Toate acestea joacă un rol esențial în viața tinerilor, fiind strâns asociate cu universul, familia și sacralitatea.

În scopul respectării unor principii semnificative pe care se bazează viața omului, cum ar fi: coabitarea îndrăgostiților de sex opus în calitate de soț și soție, căsătoria, crearea familiei, nașterea de copii etc., tinerii recurg conștient la tradițiile populare nupțiale. Unul dintre cele dintâi rituri nupțiale care le asigură calea spre a realiza întâiul pas către căsătorie este *pețitul*, în baza căruia tinerii întemeiază o comuniune viabilă ce simbolizează unirea și dragostea reciprocă. Totodată asigură trecerea de la statutul de fată/flăcău la cel de căsătoriți, aceasta facilitând și traversarea lor din lumea profană în cea divină.

Etimologia verbului *a peți* are rădăcini în limba latină – *petere*, având în limba română sinonimele: *a cere*, *a împeți*, *a stărosti*, *a întocmi* ș.a. Potrivit constatărilor marelui cărturar Dimitrie Cantemir, *pețitul*, ca ritual de inițiere a noii familii, putea fi celebrat dacă: „unui flăcău îi place o fată” [1, p. 195] și este pregătit să-și negocieze viitoarea căsătorie. O altă definiție a *pețitului* ca act ceremonial nupțial ar putea fi și următoarea: „a cere o fată în căsătorie pentru altcineva sau pentru sine (prin intermediul părinților

sau rudelor fetei)” [2, p. 676]. Oamenii preocupați de această îndeletnicire, în popor mai sunt numiți printr-un cuvânt de origine latinească: „peșitori, adică *petitores*” [1, p. 195].

Prețioase informații privind desfășurarea ritualului *peșitul* găsim în cercetările folcloriștilor: D. Cantemir, S. F. Marian, E. Sevastos, T. Burada, O. Bârlea, R. Vulcănescu, D. Pop, I. H. Ciubotaru, S. Ciubotaru, A. Hâncu ș.a.. Studiile acestora relevă că „peșitorii” se divizează în două categorii: 1. Care peșesc în numele altui bărbat (adeseori flăcău) o fată, tradițional, adresându-se părinților ei, în lipsa acestora, recurgând la frații, surorile mai în vârstă sau la cele mai apropiate rude; 2. Care peșesc pentru sine, mirele personal cere mâna fetei de la dânsa și de la părinții ei pentru a se căsători. Menționăm că peșitorii sunt, de obicei, bărbați, dar se întâlnesc și femei, de exemplu: în arealul pruto-nistean se practică și metoda când o femeie face cunoștință la două persoane de sex opus, necăsătoriți sau divorțați, pentru a întocmi căsătoria lor.

Ca „peșitul” fetei să aibă un rezultat pozitiv, peșitorii, în primul rând, se vor strădui să afle intențiile părinților tinerei prin intermediul rudelor, prietenilor, vecinilor, ca să nu „pătească rușinea”. De asemenea, ei nu fac public acest eveniment, deoarece, în caz de refuz, tânărul este supus unor înjosiri din partea comunității. Când are două și mai multe nereușite se consideră că acesta este bolnav psihologic/ fizic sau că părinții nu-i acceptă aleasa din diverse motive.

În Republica Moldova, ca și în alte zone etnografice românești, grupul format din 2-3 peșitori este condus de către *staroste* – simbolul încrederii și al siguranței. *Încrederea* exprimată aleasei viitorului mire și părinților ei simbolizează credința și sinceritatea personală a tânărului față de jurământul lui în dragoste și fidelitate.

În mentalitatea populară există credința că totul se întâmplă *de la sine*, adică peșitul sau cererea în căsătorie vor avea loc doar atunci când persoanei îi este *dat, prescris de Dumnezeu* sau când *îi va veni timpul*. Peșitul avea loc când mirele întrunea o vârstă acceptată de societate și era considerat drept „semn social, având corelativul în semnul împărat, care nu mai are, în acest context, valoare socială; el este un semn social, pentru că el domină și dă sens întregului ceremonial al nunții” [3, p. 429], chiar dacă au fost înregistrate și cazuri când părinții se înțelegeau între ei din timp, ca la momentul convenit să contribuie la căsătoria copiilor.

Despre vârsta persoanelor care pot fi peșite sau în cinstea cărora are loc peșitul, Dimitrie Cantemir comunică următoarele: „Moldovenii își însoară copiii la vârsta la care trebuie să se facă, după legile bisericești, cununia” [1, p. 195]. Conform canoanelor Sfintei Taine a Cununii, tinerii pot fi nunțiți doar atunci când le permite vârsta matrimonială, în caz contrar, peșitul este considerat o imoralitate. Potrivit celor exprimate anterior, menționăm că acum o sută de ani *peșitul* putea fi realizat pentru fetele de 15-20 de ani și băieții – 18-30 de ani. În prezent, fetele se căsătoresc între 20-30 de ani, iar holteii – 25-35 de ani, uneori și mai târziu, chiar dacă în mentalitatea populară sentimentul de dragoste nu este marcat de vârsta actanților, ci de particularitățile fizice ale persoanei iubite: „*Dragostea de unde-ncepe,/ De la ochi, de la sprincene,/ De la buze rumenele,/ De la gâtul cu mărgel/ Și degete cu inele*” [4, p. 3].

Mai des, românul și-a pețit persoana-pereche corespunzătoare statutului său social, tradițional, se zice că: *după sac și cârpală* ori *s-au luat un bou și-o bele*, sau românul își ia nevasta „tot de-o baie cu el; așa feciorului de fruntaș, nu-i șede să ia față de jitar sau vreo alta de neam prost, ci fiecine trebuie să tragă la tepla lui” [4, p. 31], căci *ce ți-i scris în frunte ți-i pus*. Ținând cont de cele exprimate anterior, tânărul va pune preț pe vița de origine a iubitei sale – să fie din una aleasă, din neam de omenie, din gospodari, pentru că tot ei știu să spună în ziceri populare: „*Vița de vie/ Tot învie*” [5, p. 8] ori: „femeia e ca și salcia, unde n-ai sădi-o, acolo se prinde”.

Conversația dintre părinții domnișoarei și pețitori este construită cu intenția de a-i convinge pe aceștia să dea fata după flăcăul lor, chiar dacă ei motivează că în casa lor nu se găsește un astfel de vânat și că *ciuta* ar putea fi ascunsă pe la vecini. Drept dovadă celor afirmate, ei prezintă pețitorilor o „babă bătrână, urâtă, îmbrăcată în zdrențe, întrebându-i și îi întrebă dacă aceasta e ciuta pe care o urmăresc. Pețitorii răspund: «nu!»” [1, p. 196]. În tradiția nupțială, persoana deghizată în mască-costum antropomorfă de *babă bătrână* simbolizează trecerea fetei într-o altă fază a existenței sale – căsătoria, dar și înțelepciunea acumulată în baza experienței de viață. De asemenea, bătrâna este înzestrată cu puteri magice benefice, deci „conotațiile babei respective nu sunt puterea negativă” [6, p. 49], ci dimpotrivă, prin costumul, mimica și dansul improvizat în momentul respectiv personajul are un caracter satiric, plăcut. Prin urmare, masca babei era una comică care avea sarcina de a realiza mai mult un „rol de mimesis, de instrumente de bucurie morală a defectelor fizice” [7, p. 26], de a reduce din tensiunea dialogului susținut de actanții în cauză. Menționăm că babele în tradițiile etnofolclorice de familie erau considerate cele mai experimentate persoane – moașe, doftoroaie, sfătuitoare și vrăjitoare pricepute.

Semnificativ este faptul că pețitorii evocă alegoric exteriorul *ciutei* (fetei mari sau a vânatului), descriindu-i portretul: „are plete bălaie, ochi de șoim, dinți ca șiragul de mărgele, buze mai roșii decât cireșile, trup ca de leoaică, pieptul ca de găscă, gât ca de lebădă, degetele mai netede decât ceara și fața mai strălucitoare decât soarele și luna” [1, p. 196]. Comparația *are plete bălaie* vorbește despre culoarea galbenă a părului fetei. Această culoare posedă o semnificație diversă – simbolizează: 1. dragostea, optimismul și iluminarea; 2. ura, lașitatea și egoismul. Pletele bălai ale fetei se asociază cu o revărsare a razelor solare ce străbat cerul având puterea divinităților. Este culoarea vieții și a veșniciei, simbolul tinereții, tot așa cum aurul simbolizează metalul nemuririi. Fiind culoarea spicului pârguit, simbolizează cromatica toamnei, a holdelor de grâu copt. Părul mai este numit și podoabă capilară, iar capul este considerat sacru și încoronat cu un spirit „sensibil la orice vătămare sau lipsă de respect” [8, p. 199]. Lungimea pletelor simbolizează puterea spirituală oferită omului de către Preaînalt, iar libertatea (despletit) părului semnifică dăruirea sa către Dumnezeu și este apreciat drept simbol sexual. Imaginea ciutei cu plete bălai întruchipează amabilitatea, iar mirele a cărui aleasă poartă această podoabă capilară are tendința de a se sacrifica pentru dânsa, ea simbolizând idealul lui. Nu întâmplător în tradiția noastră există credința

că sunt norocoși și cei care „albesc de tineri” [9, p. 252]. *Ciuta* în tradițiile folclorice, este asemănătoare cerbului care pune accentul pe multe conotații simbolice arhaice, „pe firul cărora coborâm spre mituri de factură cosmogonică, spre imagini ale ființelor primordiale <...>, protectoare ale tinerilor în pragul consacrării și trecerii de la un mod de viață la altul” [10, p. 141].

Asocierea ochilor fetei cu „ochi de șoim” scoate în evidență agerimea și frumusețea lor. Ei sunt principalul vinovat în toate nenorocirile ființei îndrăgostite și simbolizează organul atotputernic al iubirii: „Ei subjugă, varsă foc, vorbesc, ucid, rănesc și vindecă în chip miraculos. Podoabă a corpului, ochii sunt, în același timp, principalul canal de comunicare între microcosmos, o adevărată fereastră a sufletului deschis spre alterate și spre lumea Erosului atotputernic” [11, p. 15].

Comparația „pieptul ca de găscă” întruchipează unele asemuiuri ale frumuseții chipului miresei cu unele imagini zoomorfe, cum ar fi *gâsca*. În obiceiurile nuptiale *gâsca* este simbolul fetei de măritat și al vigilenței pentru că, pe timpuri, la Roma, găștele au salvat Capitoliul de invazia galilor. În tradiția populară românească lor le sunt atribuite proprietăți apotropaice: „înainte de prima baie a copilului, se scaldă o găscă albă, ca să nu se lipească farmecele de el” [12, p. 68].

Comparația „gât ca de lebedă” pune accentul pe grațiozitatea *lebedei* și simbolizează mândria, cumișenia ei. În conexiunea sa cu apa, pasărea respectivă simbolizează fluiditatea, trecerea timpului. Printre principalele semnificații simbolice ale lebedei, există și cel al parteneriatului, al cuplului, pentru că unitatea formată dintre mascul și femelă rămâne pe toată viața. Loialitatea lebedelor este arhicunoscută, încât renumita imagine a două lebede ce plutesc pe apă și își apropie gâturile formând o inimă a devenit un simbol internațional al fidelității. Devotamentul lor este exprimat prin susținerea totală a unuia față de celălalt: își construiesc cuibarul și clocesc împreună, se aprovizionează reciproc cu mâncare, poartă grijă de venirea puilor pe lume, îi învață să-și dobândească hrana și să se descurce în viață. Când unul este în primejdie, celălalt, pentru a-și salva partenerul, este gata de sacrificiu total. Dacă unul dintre ei moare, celălalt va trăi în singurătate până la apusul vieții sale. Întâlnită în basmele, legendele și colindele noastre, lebedă apare și în tradițiile etnofolclorice de nuntă în postura de „metamorfoză a unei fete. În această calitate, ea poate deveni simbolul iubitei, al logodnicei sau miresei” [12, p. 87].

Imaginea fetei este revelată în mare parte prin comparații simbolice în momentul întâlnirii ei cu peștorii – *fața mai strălucitoare decât soarele și luna*. Expresivitatea feței tinerei este comparată cu strălucirea soarelui. Fața omului, în orice împrejurare, mai mult sau mai puțin fericită, a exprimat gândurile și sentimentele lui, iar îndreptând chipul spre lumină „poate deveni strălucitor” [13, p. 385]. Luciul feței simbolizează fertilitatea și luminozitatea ei pentru că soarele este: „sursa și, concomitent, întruchiparea luminii diurne”, iar luna fiind lipsită de lumină, deci și de strălucire este o reflecție a soarelui și totodată simbol al ritmurilor biologice: „astru care crește, descrește și dispăre, a cărui viață este supusă legii universale a devenirii, a nașterii și a morții” [13, p. 542].

La replica părinților că un astfel de vânat lipsește în gospodărie, pețitorii îi atenționează de agerimea câinilor, care le-au oferit semne de încredere că *ciuta* este tănuită undeva aici. Simbolistica *câinelui* are conotație pozitivă legată de credința, tovărășia, protecția și măiestria lui în vânătoare. În cele din urmă, părinții își prezintă fata doar atunci când pețitorii se laudă cu puterea și armele lor. Pentru a putea face schimb de inele, ei cheamă preotul localității sau pe cei mai vârstnici vecini, în așa mod atribuind evenimentului caracter oficial. După aceasta „părinții ascund îndată fata și se întinde masa, la care, înainte să se scoale, se hotărăște ziua nunții” [1, p. 196].

Etnologul S. Fl. Marian în lucrarea *Nunta la români* concretizează momentul când feciorul care dorește să se căsătorească va obține prin starostii săi cuvânt de la părinții fetei și de la fată, și într-o zi de joi sau de duminică, seara, va organiza pețitul. Aici, flăcăul însoțit de părinții săi, staroste, rude, toți împreună vor peți „pe aleasa sa și nemijlocit, după pețire, să facă și așezarea” [14, p. 87]. În comparație cu cei din Ardeal, Maramureș etc., pețitorii basarabeni purtau ploști, sticle, grafine cu vin, mai rar, cu rachiu. Intrând în casa fetei, ei puneau vasele pe masă – semn ce exprimă acordul lor la consumarea băuturii din vasele respective. Dacă gospodarii casei întorceau băutura adusă, atunci, se socotea că fata și părinții ei nu sunt de acord cu propunerea mirelui. Când totul decurgea bine, vasele cu băutura rămâneau la casa socrilor mici, simbolizând înțelegerea lor. Când fata era din alt sat, se mai organiza o vizită numită *înțelegerea*, care avea scopul ca ambele părți să cadă de acord în privința zestrei.

Orația de început a ritului respectiv este întreținută de către staroste în forma unui dialog cu tatăl fetei. Deci înțelegerea la pețit are loc între bărbați, mai rar între femei: pentru că masculul „emite puterea vieții” [13, p. 568] și, tradițional, lui îi aparține decizia finală.

Orația pețitului ne oferă asemuirea chipului fetei cu *floricica*, *floarea mândră de rai*, *floarea de grădină*, *floarea de munte* ș.a. De exemplu, fata de care s-a îndrăgostit tânărul este: „*O floare mândră de rai,/ Care-a-nflori-nfloare/ Și din zi în zi, ce mergea/ Tot mai mândră se făcea,/ Dar de rodit nu rodea*” [14, p. 87]. Această asemănare evidențiază un șir de trăsături comune: virginitate, gingășie, frumusețe – mesaje cu o simbolistică specifică atât florii, cât și viitoarei mirese. Deci fata de măritat, prin înțelepciunea, frumusețea și virginitatea sufletului ei simbolizează floarea gata de rodit, iar sufletul este virgin doar atunci când: „este gol <...>, gata să primească sămânța divină” [13, p. 386]. Ipostaza respectivă reprezintă dorința sufletului inocent al fetei de a se căsători cu iubitul/împăratul – simbolul stabilității și al echilibrului în familie. Fata bună de măritat va deveni mireasă când va accepta „influxul iluminator al Soțului” [13, p. 387], în caz contrar, nu va rodi niciodată. Fiind asemuită cu floarea, ea reprezintă simbolul statorniciei pentru că prin căsătorie devine femeie care dă naștere copiilor. Casa mirelui este comparată cu palatele domnești/împărătești mari și luxoase: „*Că noi am venit/ Floarea s-o luăm/ La curți s-o ducem,/ La curți mari, domnești,/ Curți împărătești*” [14, p. 88]. Prin termenul *curți* vom subînțelege casa mirelui care reprezintă cetatea, templul situat în centrul lumii care întruchipează „imaginea universului” [13, p. 193]. Foarte des domnișoara

este identificată cu o floriceică – plantă componentă a vegetalului sacru, care evidențiază simbolic: „făpturi mitice, relevatoare a hierofaniei vegetale și care, de asemenea, denunesc metamorfoza în plante a unor divinități, oameni considerați sfinți” [15 p. 64]. Asemănarea respectivă este întâlnită în mai multe orații, de exemplu: „*Am auzit cî la această casî/ Esti o floari frumoasî/ De-nflorit înflorești/ De rodit nu rodești./ <...> Și am vinit sî luăm/ Această floari/ <...> Acolo di înflorit a înflori/ Di rodit a rodi* (Cașunca – Florești) [16]; „*Ș-am auzât cî la dumeavoastri-n casî/ Esti o floari frumoasî/ Di-nflorit înflorești./ Da di rodit nu rodești*” (Cuhureștii de Jos – Camenca) [17]; „*S-o ducem la împărat/ Acolo să înflorească*” (Berezloji – Susleni) [18]; „*Dar nunul cel mare/ <...> Aicea zări/ O floriceică-frumoasă/ Și văzând că nu înflorește./ Nici nu rodește./ Nici locul nu-i priește./ Ci mai mult se ofelește./ Ne-au trimăs pe noi șase lincani/ <...> Ca floriceica s-o luăm/ Și la împărat s-o ducem*” (Redi-Cereșnovăț – Soroca) [19]; „*Cî împăratul nostru pi aicea a îmblat/ Și pisti asta floari o dat./ Și s-a sfătuit cu sfetniși bătrâni/ Să o ieie din grădina domnească./ Și s-o ducî în grădina împărătească./ Mai frumos sî-nflorească./ Rod pi pământ să mulțască/ Ca să ne fii cinsti/ Nănașilor și nouî tuturor fraților*” (Gribova – Râșcani) [20]; „*Ne-am abătut și noi pe la această casă./ C-am auzit c-aveți o Lină Cătălină –/ Floare de grădină./ Ea de-nflorit înflorește./ De-mpodobit se-mpodobește./ Da de rodit nu rodește./ Dar la noi dacă-ți da-o./ Ea de-nflorit a înflori./ De rodit a rodi*” (Valea Mare – Fălești) [21]; „*Ș-am auzit că aveți/ Lină, Cătălină./ Floare din grădină./ Noaptea nu-nflorește./ Ziua nu rodește./ Numai se vestejește./ Da D-voastră, când îți lua-o la munții cărunți/ Și-ți da-o la ceilalți părinți./ Cinste ar fi tuturor fraților/ Și Dumnevoastră, nașilor*” (Chirileni – Fălești) [22]; „*Împărățelul nostru/ <...> Și-o văzut la această casă/ O stea frumoasă (luminoasă)/ Și ne-o ales pe noi./ <...> S-o săpăm din rădăcină./ S-o mutăm în altă grădină./ Căci aici cât o șazut./ De înflorit n-o înflorit/ Și de rodit n-o rodit./ Dar acolo de-nflorit va înflori/ Și de rodit va rodi./ Și pomana părinților va fi./ Amin și-un păhar de vin/ Și la cai câte-o năframă de mătasă/ Să fie de la această mireasă*” (Pleşeni – Leova) [23]; „*Și am venit la dumnevoastre./ Căci am auzit./ Căci aveți o zină –/ Floare de grădină./ De-n florit –/ Înflorește./ De rodit –/ Nu rodește./ Și am venit cu târnacoape/ De arjint./ S-o săpăm din pământ./ S-o sădim în grădina crăiasă./ C-acolo să vețuiască./ Căci acolo/ De înflorit/ Va înflori./ De rodit/ A rodi/ Și pomana la părinți/ În veci va fi*” (Cotiujenii Mici – Lazo) [24].

În viziunea noastră, asocierea frumuseții fetei cu cea a florii are conotații mai mult artistice. Femeia-floare simbolizează dragostea și armonia. Relațiile prin care ciclul vieții fetei este legat de cel al florii, precum și etapele comune prin care trec ambele, sunt întâlnite și în orațiile de pețire. De exemplu, ipostazele simbolice ale miresei, cum ar fi: căprioara, ciuta, zâna, crăiasa, împărăteasa, sunt relaționate și cu metamorfozele vegetale, pentru că fata, precum floarea, nu poate rămâne în același stadiu, ci, urmând această etapă de pregătire, trece într-o nouă stare: floarea să dea rod, fata să devină nevestă, iar mediul existențial – grădina părinților – trebuie schimbat cu cel al „curții împărătești a mirelui, imaginea hiperbolizată a noului cadru habitual” [25, p. 189].

Pentru a organiza pețitul, era nevoie de a alege o zi din cele două – joi sau duminică. Joi este considerată cea mai norocoasă și benefică în dragoste zi a săptămânii care protejează holdele de dezastre naturale și soții de supărări și boli. Este ziua încrederii, comunicării și relaționării în comunitate. Ziua de duminică este închinată Soarelui și are două semnificații importante – ziua de început, dar și ziua de sfârșit a oricărei săptămâni. Conform originii, este considerată ziua timpului sacru cu conotații legate de Învierea Mântuitorului. În această zi se fac nunți, se perfectează tocmeli, se încheie acte de întemeiere, urice etc.” [3, p. 222].

Analizând pețitul, am sesizat tripla lui semnificație: 1. *o negociere*; 2. *o înțelegere, care reprezintă temelia riturilor de separare de vechea familie*; 3. *o sărbătoare*. În scopul confirmării existenței celor trei semnificații funcționale prezentăm următorul exemplu: la românii din com. Dunaevka, reg. Melitopol (Ucraina), „pețitul pentru consăteni era o sărbătoare, starostele și pețitorii, dar și părinții fetei, se îmbrăcau și se împodobeau în costume de sărbătoare, purtau în mâini sticle sau ploști umplute cu băutură. Dialogul dintre staroste și părinții fetei de multe ori se începea cu o glumă din partea starostelui, dar foarte bine înțeleasă de părinții fetei: «Am auzit c-aveți o gițacă di vândut». La această întrebare, răspunsul nu se dă imediat, se răspunde în doi peri («pilduiesk»). Mama fetei o întreabă dacă vrea să fie vândută. Starostele: «Grăiți-vă ci aveți di grăit și socotiți-vă». După ce, în sfârșit, se răspunde starostelui că «gițaca-i de vânzari», urmează târgul” [26, p. 221]. Flăcăul care dorește să se căsătorească: „și aleje un staroste, care are rolul de a face toate negocierile cu părinții fetei în favoarea viitorului mire (să-l laude, să-l prezinte ca pe cineva cu o reputație bună și ca pe un om bogat). Într-o zi, anumită zi, merje starostele la părinții fetei cu pricina și întrând spune: – Buna sara! Cumătru, da am auzit cî ai o mânățâcî di vândut acolo. Gazda răspunde: – Dacî ni-o chica un negustori bun și s-a pute împăca din preț cu dânsa, apoi a lua-o” (Gribova – Râșcani) [27]. Uneori la pețit „merge și mirele care așteaptă pe undeva afară. Și dacă se înțeleg (starostele cu părinții fetei), apoi poate intra și el în casă sau cel puțin vine la dânsu fata. Aici pun zi de logodnă” (Gribova – Râșcani) [28]. Înainte de a merge cu pețitul se alegea starostele care mergea la *părinții fetei*. Starostele spune c-a venit cu-n mire sau simbolic: „– Am auzit că ai o juncă de vândut? N-o vinzi?” sau: „– Am auzit c-ai un stog di fân di vândut?” (Rublenița – Soroca) [29]. În unele localități din nordul republicii, *pețitul* este numit *starostie*. Există obiceiul ca, uneori, în starostie să meargă mirele de unul singur. Tradițional, mergea starostele la mireasă, iar „mirele rămânea undeva. Starostele vorbește cu părinții fetei și, primind consimțământul, spune unde se găsește mirele, care-i poftit la mireasă” (Stoicani – Soroca) [30]. Pețitul în s. Obreja-Veche, Fălești, avea loc în felul următor: „De-o vorbî s-o înțales doi tineri. Și deamu, băietu trimite o rudî de-a lui la părințai fetii și-i întrebau dacî li-i cu voi și li plași băietu și totodată întreba pi fatî dacî îi plași și ii. Părinții fetii spun cî-i plași și pisti trii zâli vine băietu cu părințai lui și acolo cu vo douî neamuri sî pui în cali cu băiețai. Ei, de-amu acolo ședeau di vorbî și daruri sî iei di socru, di soacrî, di nuni, di cumnați, di mătuși. De-amu aist cu fata, dacî ave puteri sî prinde așa, da dacî nu, sî mai sfātuie și șereu mai ieftin daruri. Dacî

sî-nțălejeu, sî aşăzau la masî şi beu adălmaşu” [31]. Asemuirea fetei cu *mânzăţaca*, *junca*, *giţaca*, *fiara* ş.a. animale tinere, drept „simboluri ale principiilor şi forţelor cosmice, materiale sau spirituale” [13, p. 75], care nu au avut încă urmaşi, nu este deloc întâmplătoare pentru că în multe mitologii şi religii vechi, aceste animale necesare omului, societăţii, deseori emblemează simbolul „fertilităţii, fecundităţii şi al bunăstării întruchipând pământul hrănitor şi zămislitor” [32, p. 427].

De exemplu, vaca, la egipteni şi la indieni asemenea cerbului la români – vechi simbol indo-european, animal sacru, reprezintă bunătatea, puritatea, onoarea şi cinstea aristocratică, concomitent fiind şi călăuză în lumea de dincolo. În concepţia populară, vaca este cea mai de „*seamă de lângă casa omului*», numită fiind şi «*izvorul casei*» [3, p. 685], de aceea, fata asemuită cu junca simbolizează tinereţea, agerimea, dar şi cea mai convingătoare imagine a „fecundităţii şi belşugului, întrupare a puterilor regeneratoare ale firii” [3, p. 685]. Vaca este o reprezentare a „forţei materne hrănitoare a pământului, iar din cauza coarnelor şi a naturii sale feminine este asociată universului lunar” [33, p. 205], simbolismul acesteia este preluat prin analogie şi de imaginea miresei.

În oraţia înregistrată în localitatea Nezavertailovca, Slobozia, fata este simbolizată printr-o căprioară: „*Dar de-o căprioară/ Dulce ca o floare/ Şi mândră ca sfântul soare,/ Să fie împăratului soţioară*” [34]. Această asemuire o întâlnim şi în oraţia culeasă în s. Redi-Cereşnovăţ, Soroca: „*Alţi vânători,/ Mai cunoscători./ Şi-au zâs că e urmă de căprioară/ Să fie împăratului soţioară*” [35]; „*Şi o vânat până vineri îndesară/ Şi o dat peste o urmişoară de fiară/ De care a stat singur şi se miară/ De ce să fie această urmă, de fiară?/ De-ar fi să fiubă de fată de zână,/ Împăratu nu se împreună,/ De-ar fi să fie de fată de crai/ Împăratului nostru de trai*” (Baraboi – Râşcani) [36]; „*Unul zice că-i de zână,/ Iar se găsec şi alţi vânători/ Şi mai cunoscători/ Şi zic că-i de căprioară/ Bună de soţioară*” (Buşila – Făleşti) [37]; „*Iar de la o amiază-ndesară/ A dat de-o urmuşoară/ De căprioară/ Ş-o stat cu toată oastea de se miară*” (Valea Mare – Făleşti) [21]. Trebuie să constatăm că, în esenţă, căprioara este un simbol feminin de o frumuseţe rară, numită în unele localităţi – regina pădurii, pentru că: „frumuseţea sa se datorează strălucirii extraordinare a ochilor: privirea îi este adeseori comparată cu cea a unei fete tinere” [33, p. 41].

Ritualul *peşitul* („*credinţarea*”), tradiţional, avea loc la casa fetei şi se desfăşura conform unor reguli consacrate din moşi-strămoşi ce ţineau şi de comportamentul, ţinuta vestimentară a actanţilor respectivi. Fata era prezentată peşitorilor numai îmbrăcată „în straie de sărbătoare”, pregătite pentru Sfintele Paşti, demonstrând o parte din zestrea ei, moştenită sau lucrată cu propriile mâini, constituind „o dovadă a vredniciei familiei şi a fetei, o mărturie intrinsecă a aptitudinii ei de a întemeia o nouă familie şi de a o înzestra prin truda mâinilor ei” [38, p. 245]. Hainele purtate cu ocazii ceremoniale sau în zile obişnuite, concomitent cu marcarea statutului social al fetei mai simbolizau şi protecţia ei.

Startul dialogului dintre peşitori şi părinţii fetei începea cu ritualul de pregătire a tânărului împărat de vânătoare: „*Tânărul nostru împărat/ De dimineată s-a sculat,/ Faţa*

albă și-a spălat,/ Chica neagră a pieptănat,/ Cu straițe noi s-a îmbrăcat,/ Murgul său a înșeuat,/ Mare oaste a adunat,/ Două sute de grăniceri,/ O sută de ficiori de boieri/ Din cei mai mari,/ Nepoți de generali;/ Și pe la răsărit de soare/ A plecat la vânatoare” (Redi-Cereșnovăț – Soroca) [35] sau: „*Împărățelul nostru/ Întru această dimineață/ Pe ochi negri s-o spălat./ La icoană s-o nchinat,/ Pe crângu cerului s-o uitat/ Și-o văzut la această casă/ O stea frumoasă”* (luminoasă) (Pleşeni – Leova) [23]. Cercetătorii etnologi au demonstrat că vânatoarea ca ritual a ajuns în textele orațiilor nupțiale datorită gândirii arhaice a poporului. Exegetul Romulus Antonescu afirmă că: „analogia dintre vânatoare și căsătorie are rădăcini adânci în gândirea arhaică, deoarece vânatul reprezenta ocupația de căpetenie a oamenilor din zorii istoriei, iar textele orațiilor de nuntă dezvăluie această analogie” [3, p. 692]. De exemplu, mirele își adună o oaste numerică din tineri voinici, care, tradițional, urmăresc o ciută, o căprioară, o zânișoară etc., toate acestea întruchipând simbolul tinereții, purității, virginității feminine. „De fapt, cercetătorii consideră că, în textele colindelor și în cele de nuntă, vânatoarea și alaiul ostășesc constituie un simbol al căsătoriei” [3, p. 693].

Trebuie să menționăm că în majoritatea orațiilor timpul de pregătire a mirelui/ împăratului către vânatoare/peșit este dimineața: „*A nostru tânăr împărat/ Dimineața s-a sculat,/ Pe ochi s-a spălat”* [39, p. 85]. Pregătirea către vânatoare/peșit este o sărbătoare importantă pentru mire, deoarece își va cere în căsătorie iubita, astfel va pune piatra de temelie la constituirea orală (temporară) a uniunii legale, acceptată de ambii tineri, în scopul întemeierii unei familii, de a supraviețui în comun, a întreține o viață conjugală, a avea copii etc. Dimineața este timpul zilei considerat cel al încrederii și speranței în viitor, pentru că în acest interval lumina este candidă, simbolizând puritatea, sinceritatea și încrederea în viitor, în oamenii implicați în această cauză, este „simbolul victoriei luminii asupra întunericului” [12, p. 53]. Pregătirea către acest eveniment, tânărul o începe din momentul conștientizării proprii de a fi bun de însurat și că își dorește o schimbare în viață – trecerea de la flăcău la bărbat căsătorit: „*Măndre haine a îmbrăcat,/ Pe cal negru a încălecat,/ Mândră oaste a ridicat,/ Tot boieri bătrâni/ Și feciori tineri,/ Și a plecat la vânat”* [39, p. 85]. Prin aceasta demonstrăm faptul că peșitul este un rit de trecere complex, care are menirea de a schimba și transmite comunității comportamentul și statutul tinerilor ce se căsătoresc, în raport cu cel al colectivității.

În prezent acest rit și-a pierdut mult din valoarea și spectaculozitatea sa, transformându-se într-un obicei de importanță numai pentru un grup restrâns de oameni. Cu toate acestea, subliniem că peșitul, ca rit nupțial, mai este păstrat și practicat în majoritatea cazurilor când un flăcău cere mâna fetei de la părinți ei pentru a se căsători.

Referințe bibliografice

1. Cantemir Dimitrie. *Descrierea Moldovei*. Chișinău: Litera, 1998, 256 p.
2. *Dicționar Enciclopedic*. Chișinău: Cartier, 2001, 1696 p.

3. Antonescu Romulus. *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*, 2009, 729 p. Mod de acces: <http://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Dictionar-de-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.html> (accesat: 20.07.2017).
4. Sevastos Elena. *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ*. București: Editura Academiei Române, 1889, 406 p.
5. Gorovei Artur. *Datinele noastre la nuntă*. București: Minerva, 1910, 108 p.
6. Pârvescu Petruț. *Dicționar de mitologie*. București: Cartex, 2012, 416 p.
7. Vulcănescu Romulus. *Măștile populare*. București: Editura Științifică, 1970, 341 p.
8. Frazer James George. *Creanga de aur*. Vol. II. București: Minerva, 1980, 332 p.
9. Olteanu Antoaneta. *Metamorfozele sacrului*. Dicționar de mitologie populară. București: Paideia, 1998, 337 p.
10. Coman Mihai. *Bestiarul mitologic românesc*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996, 262 p.
11. Evseev Ivan. *Simboluri folclorice. Lirica de dragoste și ceremonialul de nuntă*. Timișoara: Făclia, 1987, 224 p.
12. Evseev Ivan. *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*. Timișoara: Amarcord, 1994, 120 p.
13. Chevalier Jean; Gheerbrant Alain. *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Iași: Polirom, 2009, 1072 p.
14. Marian S. Fl. *Nunta la români. Studiu istorico-etnofolcloric comparativ*. București: Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1995, 605 p.
15. Bodea Augusta. *Etnovalorificări ale fitosferei*. În: *Imagini și permanente în etnologie*. Chișinău: Știința, 1992, p. 60-70.
16. AFAȘM, 1965, ms. 155, f. 231; Cașunca – Florești; inf. Ștefan Ciobanu, 73 de ani; culeg. G. Spataru, M. Papuc.
17. AFAȘM, 1982, ms. 341, f. 26; Cuhureștii de Jos – Camenca; inf. Ilie Negruți, 68 de ani; culeg. Gr. Botezatu.
18. AFAȘM, 1950, ms. 122, f. 83; Berezloji – Susleni; inf. Filimon Remiz, 47 de ani; culeg. M. Savin.
19. AFAȘM, 1950, ms. 122, f. 91; Redi-Cereșnovăț – Soroca; inf. Simion Ponu, f.a.; culeg. M. Savin.
20. AFAȘM, 1965, ms. 154, f. 37-38; Gribova – Râșcani; inf. Ivan Niculcea, 82 de ani; culeg. M. Savin.
21. AFAȘM, 1964, ms. 149, f. 17-19; Valea Mare – Fălești; inf. Neculai Lecičhii, 52 de ani; culeg. Gh. Spătaru, V. Cirimpei, V. Pojoga.
22. AFAȘM, 1962, ms. 142, f. 60-62; Chirileni – Fălești; inf. Dumitru Vladei, 52 de ani; culeg. V. Mahalachi, G. Chicu, G. Sandu.
23. AFAȘM, 1946, ms. 147, f. 119; Pleșeni – Leova; inf. Vladimir Lavric, 56 de ani; culeg. N. Băieșu, A. Hropotinschi, A. Pâslaru.
24. AFAȘM, 1964, ms. 149, f. 131-132; Cotiujenii Mici – Lazo; inf. Vadim Ivanciuc, f.a.; culeg. Gh. Spătaru, V. Cirimpei, V. Pojoga.

25. Comanici Germina. *Ramura verde în spiritualitatea populară*. București: Editura Enciclopedică, 2004, 250 p.
26. Golopenția Anton. *Românii de la est de Bug*. Volumul II. București: Editura Enciclopedică, 2006, 926 p.
27. AFAȘM, 1965, ms. 154, f. 41-51; Gribova – Râșcani; inf. Nicolae Țurcanu, 50 de ani; culeg. A. Hâncu, V. Țurcanu.
28. AFAȘM, 1965, ms. 154, f. 78-81; Gribova – Râșcani; inf. Vasile Brenicer, 37 de ani; culeg. A. Hâncu, V. Țurcanu.
29. AFAȘM, 1965, ms. 154, f. 84; Rublenița – Soroca; inf. Varvara Manea, 55 de ani; culeg. A. Hâncu, V. Țurcanu.
30. AFAȘM, 1965, ms. 154, f. 97-100; Stoicani – Soroca; inf. Carp Pascari, 68 de ani; culeg. A. Hâncu, V. Țurcanu.
31. AFAȘM, 1966, ms. 343, f. 118-126; Obreja Veche – Fălești; inf. Nina Stupac, 68 de ani; culeg. G. Botezatu, I. Buruiană, I. Mamaliga.
32. Evseev Ivan. *Dicționar de simboluri*. București: Vox, 2007, 480 p.
33. Sochircă Lucreția. *Dicționar de motive, teme și simboluri literare*. Chișinău: Farmec-Lux, 2014, 224 p.
34. AFAȘM, 1959, ms. 116, f. 78-83; Nezavertailovca – Slobozia; inf. Petre Dolta, 23 ani; culeg. I. Diordiev.
35. AFAȘM, 1950, ms. 122, f. 91-95; Redi-Cereșnovăț – Soroca; inf. Simion Ponu, f.a.; culeg. M. Savin.
36. AFAȘM, 1950, ms. 122, f. 152-164; Baraboi – Râșcani; inf. Vasile Elputan, f.a.; culeg. G. Dodița.
37. AFAȘM, 1962, ms. 142, f. 13; Bușila – Fălești; inf. Alexandru Cojocar, f.a.; culeg. V. Mihalachi, G. Chicu, I. Sandu.
38. Mureșan Mihaela. *Simbolistica argintului în obiceiurile și credințele populare românești*. În: Drobeta: Seria Etnografie. Tom. XXIV, Drobeta Turnu Severin: Mega, 2014, p. 241-254.
39. *Folclorul obiceiurilor de familie*. Chișinău: Știința, 1979, 308 p.

Anatol EREMIA. *Studii de sociolingvistică și onomastică*. Ediție jubiliară. Chișinău: Tipografia Poligraf, 2016, 284 p.

Volumul de față, semnat de doctorul habilitat în filologie, profesor cercetător Anatol Eremia, reunește, prin analiza de fapte și fenomene concrete, importante studii de sociolingvistică și onomastică, incluzând și pagini cu referire la biobibliografie și aprecieri, fericit prilej pentru OMAGIU la 85 de ani. Culegerea completează cifra numeroaselor sale lucrări științifice, dintre care 25 de monografii, dicționare, îndreptare informative și normative: *Nume de localități* (1970), *Contribuții la studiul formării cuvintelor* (1979), *Tainele numelor geografice* (1986), *Străzile Chișinăului. Nume vechi, nume noi* (1992), *Unitatea patrimoniului onomastic românesc* (2001), *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici* (2006), *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ-documentar* (2008 și 2009, în colaborare), *Județul Cahul. Dicționar enciclopedic* (2016), *Atlas hidronimic. Republica Moldova* (2016, în colaborare) ș.a.

În Republica Moldova investigațiile în domeniul celor două ramuri ale onomasticii – toponimia și antroponomia –, grație cercetătorilor Maria Cosniceanu, Albina Dumbrăveanu, Anatol Eremia, Magdalena Lungu, Viorica Răileanu, Lilia Stegărescu, se desfășoară de ani buni la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei (anterior Institutul de Limbă și Literatură, apoi Institutul de Lingvistică).

Toponimia, subiectul dominant de investigație al domnului A. Eremia, reprezintă „graiul nevorbit al pământului”, „istoria nescrisă a țării” (p. 57). Toponimele reflectă momente din istoria neamului, din viața oamenilor, îndeletnicirile, obiceiurile, viața lor socială, locul vechilor așezări omenești, contactele între populațiile conlocuitoare, posibilitățile de exprimare ale limbii la un moment dat. Ele fac parte din *Lexicul* idiomului vorbit, cuvintele din graiul viu înfățișând comori de imaginație și de gândire. Or, limba ca factor de reflectare a realității și ca instrument de comunicare este creația cea mai semnificativă a fiecărui popor.

Domeniu interdisciplinar, onomastica preocupă, într-un fel sau altul, și pe dialectolog, etnolog, istoric, etnograf, geograf. Deosebit de strânse sunt legăturile între onomastică și sociolingvistică, preocupată de relațiile dintre limbă și societate, de varietățile diastractice, specifice unor grupuri socio-culturale de vorbitori.

În compartimentul **Sociolingvistică** (cinci articole, p. 9-56), anticipat de *Cuvânt-înainte*, o prefață condensată semnată de acad. N. Corlăteanu (2005), sunt puse în evidență dovezi convingătoare ale unității de limbă română și istorie. În plan toponomastic, afirmă autorul, unitatea etnolingvistică se manifestă sub mai multe aspecte: etimologic, lexical, derivațional, teritorial-geografic.

Din punct de vedere etimologic, numele topice existente în Basarabia sunt formate în majoritatea lor absolută pe baza lexicului și mijloacelor derivative proprii limbii române. Românești sunt și hidronimele preistorice moștenite de la populația autohtonă geto-dacă: *Dunărea, Nistru, Prut*. Aceste denumiri au la bază apelative specifice limbilor vechi indo-europene, dar ele au funcționat și în mediul glotic geto-dacic (p. 16). Din toponimia tracă (inclusiv geto-dacă) fac parte, de pildă, și denumirile *Argeș, Criș, Mureș, Olt, Siret, Someș, Timiș*. Numele topice de această origine sunt reprezentate, susține autorul, de aproximativ 900 de denumiri. Antroponimele traco-dace precum *Scorilo, Decibalus, Artila, Sadala* ș.a. sunt ceva mai numeroase (p. 18).

Fondul principal al nomenclurii topice din Basarabia și de la est de Nistru îl constituie numele de locuri și localități românești. Unitatea toponimiei românești de pe întreg masivul dacoromân se manifestă prin „modele și tipuri structurale identice”: *-ani/ -eni, -esti, -a (Boghiceni, Sărăteni, Brăviceni, Borzești, Mălăiești, Crihana*.

După cum bine se știe, limba se impune ca expresie a unității naționale, ca apartenență la aceeași naționalitate. Limba română este „însăși floarea sufletului etnic al românimii” (M. Eminescu). În Republica Moldova oficializarea limbii române și revenirea în istoricul an 1989 la alfabetul latin constituie o reală cucerire. Dar tentativa de a sprijini ideea, din rătăcire sau reavoință, că există o „limbă moldovenească”, deosebită de *limba română*, zămislită, chipurile, pe o bază dialectală moldovenească, este o gravă eroare și o absurditate. Substratul politic al problemei „limbii moldovenești” este evident (vezi: V. Pavel.

Limba română – unitate în diversitate. În: *Limba noastră-i o comoară...* Lecturi academice de Ziua Limbii Române, Chișinău, 2016, p. 52-62). *Limba scrisă și vorbită în graiul popular (deci nu doar varianta literară) în Republica Moldova este limba română*. Academia de Științe a Moldovei, prin decizia din 9 septembrie 1994 și respectiv din 28 februarie 1996 a confirmat opinia științifică argumentată a specialiștilor filologi din republică și de peste hotarele ei, potrivit căreia astăzi în spațiul estic romanic există o singură limbă – *limba română*. În adoptarea deciziei Academiei de Științe a Moldovei în formula *Denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) a Republicii Moldova este Limba Română*, amendament propus instanțelor abilitate ale statului, un rol determinant l-a avut acad. Silviu Berejan, director al Institutului de Lingvistică al A.Ș.M. la acea vreme.

Savanții n-au fost auziți. Articolul nr. 13 din Constituție nu a fost modificat. Nu s-a vrut astfel nici până acum, după cum s-a mai afirmat, promovarea de către parlamentarii noștri a limbii națiunii titulare: denumirea corectă a limbii oficiale și crearea condițiilor necesare pentru promovarea nestingherită a acesteia. De aceea, profesorul A. Eremia este pe deplin îndreptățit să se refere la „trista realitate” în legătură cu evenimentele ce s-au desfășurat de la 1994 încoace: buclucașul articol nr. 13 din Constituție; desființarea Departamentului de Stat al Limbilor, a cărei misiune era supravegherea funcționării limbii oficiale în toate domeniile de activitate umană; lichidarea cursurilor de învățare a limbii oficiale de către alolingvi. La acestea ulterior s-au mai adăugat alte „acțiuni instigatoare”: declararea a trei limbi de stat

în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia (rusa, găgăuza, româna) și în nerecunoscuta Transnistrie (rusa, ucraineana, româna); substituirea în instituțiile de învățământ a istoriei românilor; tolerarea actelor fățișe de românofobie etc. Legea privind limba oficială a statului, ce are funcțiile de comunicare interetnică, nu este respectată. Vorbind despre „patimile limbii române în autonomii”, autorul menționează că românii moldoveni se simt „străini în propria țară”. În instituțiile publice locale se vorbește numai rusește (p. 42-44). Lingviștilor le revin mari sarcini de răspundere: să realizeze opere de valoare sub aspect teoretic și aplicativ-practic, care vor contribui la integrarea conlocuitorilor într-o societate comună, consolidată (p. 39). Sunt expuse unele opinii și cu privire la „motivația lingvistică: aspecte sociale, culturale, istorice”. Numele topice la origine sunt motivate real.

În compartimentul **Onomastică** (9 studii, p. 57-212) sunt dezvoltate și expuse teme științifice privind premisele teoretice în studiul toponimiei, valorificarea patrimoniului onomastic național, identitatea toponimică românească, hidronimia prutonistreană, ortografierea numelor geografice și alte probleme.

Toponimiștii au activat în câteva direcții principale: 1) înregistrarea numelor topice prin anchete de teren și din surse documentare, 2) publicarea materialelor și studiilor de toponimie, 3) valorificarea patrimoniului toponimic național. Cu un chestionar special (A. Eremia. *Chestionar toponimic*, 1997) au fost efectuate anchete de teren în majoritatea localităților din Republica Moldova, în parte și în satele românești din regiunile limitrofe ale

Ucrainei. În cadrul Institutului de Filologie au fost fondate *Fișierul toponimic general* și *Cartoteca termenilor entopici*. Asemenea investigațiilor dialectologice (de-a lungul Prutului nu s-au constatat izofone și izomorfe, iar în majoritatea cazurilor, nici izolexe. Izoglosele celor trei arii dialectale – de nord, centrale și sudice – au direcția est-vest), s-a stabilit că unitățile entopice „nu urmează cursurile râurilor Siret, Prut și Nistru” și nu formează „frontiere lingvistice” pe aceste ape, ci le intersectează pe perpendiculară, ariile entopice și toponimice respective fiind condiționate „de specificul vorbirii populare locale” (p. 59). Sunt abordate chestiuni referitoare la specificul numelor proprii în raport cu apelativele din lexicul comun.

Procesul de renaștere națională a impulsat restabilirea nomenclaturii topice pentru unele orașe și sate, revenindu-se la denumirile lor vechi, în locul celor impuse: *Cupcini, Hâncești, Ialoveni, Șoldănești* în loc de *Kalininsk, Kotovsk, Kutuzovo, Cernenko* ș.a. A. Eremia și alți onomasticieni au coordonat lucrările de reglementare a microtoponimiei orașului Chișinău (străzi, bulevarde, piețe stradele).

În amplul capitol *Premise teoretice în studiul toponimiei* (62-88) sunt prezentate categoriile de toponime: *oiconime* (nume de localități), *hidronime*, *oronime* (numele formelor de relief), *floronime*, *zoonime* (*faunonime*), toponime *majore* și *minore*, este discutat *statutul toponimelor* în raport cu *statutul apelativelor* (a numelor comune), acestea privite sub aspect semantic, gramatical, derivațional, funcțional. Se ia în discuție problema motivării (la origine) a numelor topice și antroponimelor în raport cu apelativele, clase de cuvinte care nu se contrapun ca unități lexicale, ci se

întrepătrund și se completează reciproc (p. 69). Sunt relevate, de asemenea, unele aspecte ale raportului dintre toponimie și alte ramuri ale științei.

Cititorul interesat de originea toponimelor va afla și despre existența în literatura de specialitate a unor etimologii eronate, dar care își găsesc dezlegare corectă în paginile volumului de față. Se consideră astfel corecte tălmăcirile: *Tudora* < *Tudor*, *Crihana* < *Crihan* (derivate de la antroponime, cu formantul onimic – a).

Și pentru Chișinău, consideră autorul, s-a propus un etimon credibil, și anume, apelativul românesc, astăzi ieșit din uz, *chișnău/ chișinău* „izvor”, înrudit cu *chișnă/ chișină* „sursă de apă”, acestea fiind considerate reflecții ale lat. *pissiare* „a țâșni”, „a izvorî” (p. 91). *Căpriana*, sat în r-nul Strășeni, reprezintă un nume modificat prin etimologie populară (după apelativul *capră*) a denumirii inițiale *Chipriană* < *Chiprian*, etimon antroponimic (p. 92).

Prin conținut și formă, în ansamblul ei, toponimia din Basarabia este românească. Rusia țaristă și autoritățile sovietice au denaturat enorm nomenclatura topică basarabeană. Multe din satele apărute în cursul sec. al XIX-lea au fost denumite rusește (*Alexandrovka*, *Mihailovka* etc.), iar numelor românești în *-ani/ -eni* și *-ești* li s-au înlocuit formanții (*Briceni* – *Briceanî*, *Râșcani* – *Râșcanî*). Onomasticienii, oamenii de cultură din Republica Moldova au depus eforturi demne de luat în seamă pentru reglementarea scrierii numerelor topice și revenirea la denumirile tradițional istorice ale satelor și orașelor din republică. S-au cercetat și s-au publicat materiale informative cu privire la denumirile identice sau etimologic înrudite din România și

Republica Moldova: *Căușeni* (Tighina) – *Căușeni* (Neamț); *Dumbrăvița* (Bălți) – *Dumbrăvița* (Botoșani, Brașov, Iași, Vaslui ș.a.). Autorul respinge cu argumente întemeiate „teoria migratoare” cu referire la identitatea de nume (p. 103-105). Migrația în spațiul dacoromân a unor grupuri de oameni de la vest sau nord-vest spre est, considerăm noi, e doar una din consecințele, nicidecum cele mai importante, care au determinat apariția de nume topice identice sau înrudite etimologic, de „sate gemene”.

Tezele teoretice susținute pe diverse teme și discutate în paginile culegerii sunt însoțite de material factologic extrem de bogat, variat, convingător, ceea ce se referă și la *hidronimia* dintre Prut și Nistru, proiect la care s-a lucrat în ultimii ani în cadrul Institutului de Filologie al AȘM (vezi p. 112-126), la *termeni geografici populari*, entopicele (p. 127-143).

Nu a rămas în afara atenției cercetătorului avizat nici fauna carpatină în onomastica și tradițiile populare românești (p. 144-158). Zoonimicele *bour* și *taur*, precum și derivatele lor antroponimice, stau la baza unor nume topice actuale (*Boura*, *Boureni*, *Poiana Bourilor*, *Tăureni*), prenume sau nume de familie vechi (*Bour*, *Bourel*, *Ion Boureanu*). La fel se poate spune și despre numele generic *vultur* (*Vultur Arbore*, *Ilie Vultur*, *Grigore Vultureanu*). Onomastica și obiceiurile populare sunt considerate pe bună dreptate monumente istorice spirituale.

În fine, toponimia pruto-nistreană dispune și de nume topice care îi vizează pe etnicii stabiliți prin părțile locului (*Bulgărica*, *Greceni*, *Lipoveni* < *filipoveni*, *Ruseni*, *Tătărești*, *Vadul Turcului*, *Movila*

Cazacilor, Lunca Huțanilor, Orac < *orac* „seceră”, nume tătăresc și alte toponime etnonimice). Câteva exemple de „toponime migratorice”, consecințe ale mișcărilor de populație românească în spațiul carpato-danubiano-pontic: *Ardeleni, Munteni* (în Moldova din dreapta Prutului); *Brătușenii Noi* (Edineț) sau *Codru Nou* (Telenești), denumiri formate în urma mișcării de populații locale. Sunt înregistrate și explicate numeroase antroponime care reflectă ocupațiile meșteșugărești din trecut (*Barcagiu, Beschieru, Cărăușu, Chetraru, Rotaru, Sitaru*).

Volumul se încheie cu un *Breviar biobibliografic. Profil științific*, semnat de L. Stegărescu; *Bibliografie selectivă*

(2001-2016); *Omagieri; Referințe, aprecieri* (*Cu referire la activitatea științifică și lucrările editate*).

În rezumat, rod al unor investigații întemeiate pe analiza sincronică și diacronică a unor fapte și fenomene concrete din domeniul onomasticii, lucrarea semnată de A. Eremia, lingvist notoriu cu o neclintită verticalitate, reprezintă o realizare meritorie sub aspectele teoretic și aplicativ și îndeamnă la o consultare atentă pe specialiștii și cititorii interesați de patrimoniul toponimic și antroponimic național.

Vasile PAVEL
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

Fantasmele literaturii basarabene între valori și nonvalori sau despre literatura basarabeană în viziunea criticilor A. Țurcanu și N. Corcinschi

Cartea lui *Andrei Țurcanu de vorbă cu Nina Corcinschi* sau *Cartea din mâna lui Hamlet* este un veritabil exemplu de contextualizare a operei și autorilor într-un timp și spațiu real. E vorba de Basarabia din perioada sovietică și postsovietică. Raportată la confesiunea scriitorului, cartea este ca o spovedanie înaintea ceasului de pe urmă, iar mărturiile sunt autentice, dialogurile trecute printr-o intensă trăire. Scrierea ar putea fi văzută și prin perspectiva unei arhetipologii a literaturii și istoriei literare a Basarabiei începând cu anii 1940, precum și o tipologie a criticii literare. Discuțiile sunt reluate spontan fără o coerență liniară,

fiecare fragment de dialog constituie un puzzle din tabloul general al istoriei și istoriei literaturii basarabene. Pe alocuri discuțiile se concentrează pe o suită de generații literare; e vorba de proza și dramaturgia anilor '60 (reprezentată de A. Busuioac cu piesa *Radu Ștefan, întâiul și ultimul*, VI. Beșleagă cu romanele *Zbor frânt și Viața și moartea nefericitului Filimon*, I. Druță cu scrierile sale și Vasile Vasilache cu romanul *Povestea cu cocoșul roșu*), de poezia anilor '60-'70 (cu *Aripi pentru Manole* de Gh. Vodă, *Sânt verb* de L. Damian, *Numele tău și Aproape* (1974) de Gr. Vieru, *Ochiul al treilea* (1974) de

N. Dabija, *Neîmpăcatul meşter* (1974) de Iu. Filip), de optzecismul deschizător de noi orizonturi, dar şi de cel „înfundat în textualism minor şi narcisiac” şi de literatura anilor '90 (V. Gârneţ, N. Popa, Gr. Chiper, Em. G. Păun, E. Lungu, N. Leahu, Mircea V. Ciobanu).

Un subiect mai puţin cunoscut îl constituie discuţiile despre zestrea de sertar a literaturii sovietice moldoveneşti (e vorba despre lucrările lui Vladimir Beşleagă *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon* (1969), Eugen Cioclea cu *Numitorul comun* (1988) şi *Cămaşa lui Nessos* de A. Ţurcanu). Scrisul pentru sertar a fost în viziunea lui A. Ţurcanu o salvare de constrângerile regimului, scriitorul a devenit doar în acest mod, zice A. Ţurcanu, „liber-liber” „înfăşurat în curcubeul operei sale” (19). Destinele individuale ale scriitorilor prezentate de critic aduc în discuţie vechea dilemă a opţiunii existenţiale a scriitorului într-un regim totalitar: prima, o „pactizare cu diavolul” şi ispitele sale (onorariile şi premiile generoase, apartamente şi călătorii peste hotare, includerea în programul de învăţământ, în manualele şi recitalurile de la serbările comuniste), cea de a doua constă în păstrarea verticalităţii şi demnităţii cu riscul de a scrie pentru sertar, în cel mai fericit caz, fie de a fi aruncat în braţele „îmbietoare” ale închisorii, în cel mai dramatic mod. A. Ţurcanu aminteşte şi despre unele posibilităţi de evadare a scriitorilor din cătuşele cenzurii: „intrau în danţ cu subterfugiile, prinderea momentului oportun, limbajul esopic, stilul aluziv cu o transparenţă suficientă ca să se prindă cititorul (încă) nesupus masificării, conştient de valoarea adevărului şi preţuindu-i raritatea...” (32).

Discuţiile se reîntorc spre literatura anilor '50-'60 care a oferit exemple tragice de mutilare a vocaţiei de scriitor: L. Delea-

nu, G. Meniuc, dar şi N. Costenco, oscilând între tensiunile de creaţie autentică şi scrisul la comandă, chiar şi după cincisprezece ani de exil siberian. Deşi, susţine A. Ţurcanu, meritul acestui poet totuşi constă în faptul că asemeni lui I. Druţă a încercat să rupă literatura de constrângerile restrictive ale regimului totalitar. La capitolul despre cenzură şi autocenzură discuţia dintre cei doi interlocutori alunecă încet pe o pantă a unor observaţii deloc măgulitoare pentru scriitorii noştri. Toate cazurile „celebre” de cenzurare a cărţilor apărute deja sunt puse sub specia accidentului, regula fiind, autocenzurarea drastică şi cenzurările etajate de la reviste, edituri, cenzurii oficiale nerămânându-i altceva decât o funcţie de semnătură finală. În această mare avalanşă de cenzurări marele perdant rămâne literatura îndreptată uşor pe o cale îngustă ruralistă şi forme de expresie literară tradiţionale. Singurul autor tragic sacrificat, care ar fi putut salva literatura de corsetul tradiţionalist-ruralist, este după părerea lui A. Ţurcanu, Vl. Beşleagă. El nu şi-a mai revenit după respingerea romanului *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoiiasa cale a cunoaşterii de sine*. Formula sa artistică profund modernă era inadmisibilă pentru sistemul care îşi propunea să deţină controlul „ca toate să fie simple, înţelese şi clare până în pânzele albe” (25). Drept urmare, întreaga literatură suferă de un primitivism artistic obositor, iar de multe ori scrisul oficios încurajat în felurite moduri a fost un bun prilej de coabitare a scriitorilor cu sistemul.

Nu este trecut cu vederea nici statutul oficial al criticii literare din perioada sovietică, care se rezuma la rolul de slujnică a programului impus de partid şi care avea

„nabila” menire de a califica nonvaloarea drept valoare, rămânându-i și funcția de ultim cenzor veghetor. Excepțiile sunt revelatorii. O încercare de ierarhizare a criticii literare îl aduce în prim-plan pe Vasile Coroban ale cărui scrieri rezistă cu greu „devastărilor timpului” (29), dar care a demonstrat curaj reieșind din conștiința critică fără complexe, nesupusă, și atitudinea „de o franchețe și directitate absolut excepționale” (25), „un toreador în arenă” în opoziție cu M. Cimpoi, care a preferat „sustragerea din timp și lipsa oricăror confruntări deschise, asumându-și discursul critic emasculat de orice agresivitate, tonalitatea atemporală și perspectivele distanțării estetice față de cacofonia dogmaticii oficiale în niște sfere eterate de percepții și gândiri” (33). Referindu-se la criticul Ion Ciocanu, A. Țurcanu îi atribuie rolul de salubritate în critica basarabeană „necesar fără doar și poate într-un regim totalitar de alfabetizare, sau în terminologia regimului, «likbez» (în traducere – lichidarea analfabetismului), de îndrumare a cititorului de rând în descifrarea *abc*-ului literar: specificul esteticului, ierarhia valorică de autori și creații și, îndeosebi, oferirea unor chei pentru dezvoltarea sensurilor subversive, ascunse în subtextul operelor artistice” (36).

Aprecierile privind critica literară din anii '80-'90 sunt mai optimiste. Ceea ce se observă la această critică este detașarea de dogmele totalitariste și limbajul de lemn, criteriul axiologic binedefinit „o conștiință profesională certificată de europenitatea viziunii, urbanitatea stilului, eleganța limbajului, patosul emulativ” (42). E vorba de strădaniile criticii universitare (A. Burlacu și A. Ciobanu) de revalorificare a scriitorilor basarabeni interbelici, dar și de importanța

covârșitoare pentru înnoirea discursului critic a unor reviste precum *Sud-Est*, *Contrafort* și *Semn*.

În altă ordine de idei, considerând romanul *Hronicul găinarilor* de A. Busuic „cel mai bun roman postsovietic din literatura basarabeană și unul din romanele românești de referință” (66), A. Țurcanu nu este impresionat de afrontul postmodernist, pe care îl vede prin prisma unor manifestări primare și subumane. Limbajul argotic, textele scrise în fuga condeului, scenele porno au doar rolul de a epata și de a corupe cititorii, „nimicul minimalist cu o puzderie de veleitari exersând până la saturație retorică bătutului apei în piuă” (80). Discuția despre literatura din anii '90 cuprinde referiri la *Anul 1989* (1990) de L. Lari, *Abia tangibilul* (1990) de Gr. Chiper, *Cuvinte și tăceri* de Vsevolod Ciornei, *Înțelesul gingaș* de Boris Grigorescu, *Șarpele mă cunoaște* (1992), *Cartea rece* (1996) de Irina Nechit, *Beata în Marsupiu* de Iu. Frunțașu (1996), în opinia lui A. Țurcanu nouăzecismul a fost unul „demitizant și anti-transcendental” (99).

Revenind la șaizecism din perspectiva unui fenomen (nu a unui curent generaționist) care a adus „trăsături de mentalitate rurală, îndârjirea țărănească a unor personaje chiar din primele schițe ale lui I. Druță, expresia unei tipologii și a unei etici tradițional inflexibile” (82), dialogul nuanțează probleme de istorie literară. O răsturnare de perspectivă vine din partea lui I. Druță cu *Frunze de dor*, *Balade din câmpie*, nuvelele *Ultima lună de toamnă*, *Sania*, *Balada celor cinci motănași*, opere „în deplină rezonanță cu nevoia literaturii și setea cititorului de firescul uman” (83), deși, mai târziu, lirismul obsedant al prozei

basarabene devine o strategie comodă a ideologiei comuniste cu miza efuziunii amnezice.

Un caz literar aparte îl constituie discuțiile centrate pe activitatea lui A. Lupan, dacă N. Corcinschi pune sub semnul întrebării (dacă nu al rebutului) activitatea sa literară, iar în altă parte accentuează că A. Lupan nu a adus nicio contribuție reală la istoria literaturii, atunci A. Țurcanu scoate la iveală acele acțiuni prin care activitatea lui A. Lupan a fost stringentă vremii de atunci. E vorba de „readucerea limbii literare în albia normalității și adoptarea ortografiei din 1957, editarea clasicilor naționali și inaugurarea aleii scriitorilor din parcul central al Chișinăului, sprijinirea constantă, necondiționată a scrisului lui I. Druță și susținerea lui Vasile Coroban, într-un moment când criticul a fost atacat dur de Em. Bucov. În planul strict al creației se distinge curățarea tematicii rurale de slinul ideologizant” (88).

Reactualizarea discuțiilor despre Gr. Vieru cu referire la tematica maternității îi oferă Ninei Corcinschi prilejul de a constata că în acest mod Gr. Vieru a cultivat o formă de disidență disimulată. A. Țurcanu e de părere că Gr. Vieru aparține arhetipului uman și artistic *ful Văduvei*. Reflecțiile Ninei Corcinschi despre activitatea literară a lui I. Druță se centrează pe ideea reprezentării doricului, iar A. Țurcanu identifică o „animă compensatorie care a pus puternic amprenta pe genele virilității” (98). În continuare se revine la creația literară a lui Vl. Beșleagă, V. Vasilache, iar concluzia la care ajunge A. Țurcanu este că arhetipul mamei a însemnat pentru acești scriitori un mijloc de rezistență și detașare de programul dogmatic impus de către regimul totalitar oamenilor de litere.

Urmează un portret social și moral al lui Ion Druță: „stabilit la Chișinău, strămutat la Moscova, iubit cu înflăcărare pătimașă de câteva generații de cititori, urât de primul secretar al comuniștilor din RSSM (cred, mai degrabă pentru că îi făcea concurență și-i submina înfățișarea de autoritate decât pentru libertățile de creație), dar ocrotit și susținut de forurile de partid de la Moscova din nevoia unei vitrine literare pentru Occident, ajuns în anii Perestroikăi în zenitul recunoașterii unanime, oficiale și populare, decorat în 1988 cu ordinul Lenin și purtat pe atunci pe mâini prin satele Moldovei, înfășurat în prosoape, din biserică în biserică, el este, spune Th. Codreanu «oglinza conștiinței sfâșiate» a basarabeanului. O oglindă pe care decenii la rând a pus-o cititorului în față, în care s-a privit și el, probabil, dar fără să vadă și să se recunoască cum se adună și se îngroașă lucrurile” (119). Dar A. Țurcanu găsește totuși în această oglindă „ciopârțită” a basarabenilor acele puncte nevalgice ale operei sale, care au scăpat de ochiul atroce al cenzurii. În perioada sovietică, spune A. Țurcanu, disidență a făcut numai Druță. Baladescul, ambiguitatea limbajului și atitudinilor ținea de o tradiție a rezistenței.

Firul discuției se oprește asupra celor două direcții din literatura din anii '60-'70. E vorba de *estetica reazemului* care a însemnat un „atașament față de esențe, o căutare a lor (...), o continuă neîntreruptă apropiere lirică și identificare cu ele” (127-128); și *estetica bulversărilor ontologice* care a luat ființă ca rezultat al confruntărilor dintre „chemarea omului și vociferarea irațională a istoriei” (130). Urmează o analiză subtilă a romanului *Hronicul Găinarilor* de A. Buisoioc, scriere care e „o reconstituire parabolică a unei istorii de 200 de ani, este și una de

inițiere, de transferare a puterii eliberatoare a răsului de către cititor” (159). Dialogurile iau calea contextelor politice, a falsurilor istorice și proceselor de deznaționalizare și omogenizare a populației autohtone, fenomenul fracturării personalității umane, destinul lui Paul Goma, criza de identitate și falsa identitate a moldoveanului, starea de amnezie și inautenticitate.

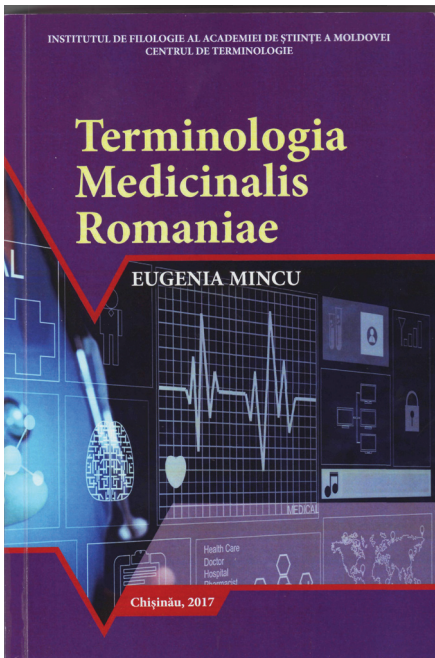
Întrezărim pe parcursul lecturii o conturare autoportret a criticului A. Țurcanu, pe lângă calificativele știute de poet-vizionar și nesupus, transpar alte însușiri care completează tabloul personalității sale: „sunt un autodidact”; „biblioteca a fost oca benevolă a studenției mele” (35); calitățile de care dispun „luciditatea și nervul polemic” (36); „prin nesupușenie și oroarea de concesi, mi-am asumat cu bună știință un statut de marginalitate perpetuă” (37); „nu sunt tipul cu pretenții de infailibilitate (...) Niciodată nu sunt scutit de sentimentul că pot să greșesc” (57); „Aspirațiile mele au fost întotdeauna prea mari, iar împlinirile pe care le-am visat s-au tot amânat. Ori s-au pulverizat în niște anoste reflecții ale marilor mele idealuri, s-au fărâmițat de fiecă

dată în realizări mărunte obținute cu eforturi uriașe, nemeritate, care, în loc să mă bucure, m-au scârbit, inoculându-mi și un puternic sentiment al eșecului, al ratării” (183); „Nu-mi plac parvenii. Mă dezgustă psihologia lor superior disprețuitoare față de semenii din jur, suficiența și sentimentul că au fost și vor fi «aleșii» pentru toți vecii” (189).

Ce este totuși *Cartea din mâna lui Hamlet*? O scriere despre valorile și non-valorile literaturii basarabene și plasarea lor în contextele sociale și politice, despre scriitori și destine literare, o carte despre sentimentul de demnitate și al „căderii în istorie”, despre rezistența și despre cochetarea scriitorilor și a literaturii cu puterea, despre destinele literare ale scriitorilor basarabeni din epoca sovietelor. Dialogul dintre A. Țurcanu și N. Corcinschi nu e altceva decât o călătorie „inițiativă” prin labirinturile sistemului totalitar cu tot ce a însemnat acesta pentru omul de creație și pentru literatură.

Olesea GÂRLEA
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**Eugenia MINCU. *Terminologia Medicinalis Romaniae*.
Chișinău: Pontos, 2017, 276 p.**

Prezentul studiu investighează constituirea și cristalizarea terminologiei medicale românești și multiple probleme care se desprind sau rezultă din aceste procese.

Din punct de vedere teoretic, lucrarea reprezintă o contribuție valoroasă în ceea ce privește formarea termenilor medicali sub aspect diacronic, elementele de formare a termenilor, relația național-internațional în terminologia medicală, dubletele etimologice greco-latine, clasificarea termenilor medicali și a elementelor terminologice, relația dintre lexicul comun și lexicul specializat, tratamentul

fenomenelor de polisemie, sinonimie, omonimie, antonimie, hipo- și hiperonimie terminologică etc.

Credem că nu vom exagera dacă vom spune că prin modul cum a fost concepută și realizată, prin diversitatea problemelor abordate, prin bogăția de fapte și profunzimea lor cunoaștere, prin comentariile competente și pline de sugestii, prin subtilitatea observațiilor, rigoarea argumentării deducțiilor și a concluziilor, prin ampla bibliografie, prin atitudinea deferentă față de o opinie sau alta, cercetarea reprezintă o lucrare originală, scrisă în cunoștință de cauză.

Apreciem conținutul și structura capitolului I, *Limbă, limbaj, terminologie*, în care nu se merge pe o cale bătătorită, nu se reiau fapte expuse deja în alte lucrări de specialitate de referință, ci se realizează o construcție teoretică interesantă, fundamentată pe ontologie, care explică modelarea termenilor medicali sub aspect semantic, sintactic și pragmatic.

Autoarea aduce în atenție problemele de bază dezbătute în literatura de specialitate în legătură cu terminologia, concepută ca studiu al vocabularelor de specialitate, între care și opinia unor exegeți ce concep limbajele ca fiind „creații artificiale” și, ca atare, cu un statut deosebit în raport cu evoluția „naturală” a limbii istorice. O astfel de opinie a fost îmbrățișată de lingviști cu mare audiență, precum Eugen Coșeriu, care sublinia caracterul artificial

al „nomenclaturilor”, ce țin de istoria domeniilor cunoașterii, iar nu de istoria limbilor. Aceasta ar fi perspectiva adecvată dacă limba ar avea numai aspectul popular, încât actualizarea ei să se realizeze numai pe baza normei cutumiare, a obișnuințelor și modelelor oferite de mediul social. Dacă însă se are în vedere aspectul literar al limbii, afirmația nu mai este admisibilă, căci, deși este adevărat că filonul obiectiv are și în acest caz o anumită importanță, de data aceasta rolul esențial îl are orientarea conștientă din perspectiva unei finalități și unui aspect al limbii, iar preeminența entității cunoscute și a conștiinței despre ea în raport cu denumirea se înscrie în această situație. Dacă nu se admite acest punct de vedere în legătură cu limba literară, care presupune trecerea din natură în cultură, atunci nu se poate explica formarea și evoluția ei și nici tendința spre formarea limbii exemplare sau a laturilor ei standardizate.

De aceea, Eugenia Mincu este îndreptățită să noteze că terminologia, ca disciplină științifică, este, pe de o parte, chemată să constate stările de fapt și, pe de altă parte, să realizeze norma prescrisă, destinată optimizării vocabulelor profesionale. Dacă semnificatul sau semnificația ține de structurarea și de ierarhizarea conceptuală a domeniului reprezentat, semnificantul sau expresia ține în principiu de tipul limbii, astfel încât limbile care au în specific îmbogățirea lexicală internă (prin compunere) pot recurge la formații proprii, în vreme ce limbile cu posibilități mai reduse de creație lexicală sunt predispușe la împrumuturi. Ca atare, limbi ca rusa și germana arată că termenii nu sunt independenți de limbile istorice în ciuda faptului că noțiunile, devenite semnificații ale termenilor, sunt construcții raționale,

iar nu rezultate ale evoluțiilor din spațiul reprezentat de idiomuri. Pe de altă parte, chiar în cazul împrumuturilor, termenii, în accepția de semnificați, nu atestă faptul că ar fi independenți de orice limbă, căci sunt construiți cu mijloacele uneia sau mai multor limbi și, prin aceasta, sunt în relație cu elementele unor limbi istorice.

În acest sens, este relevant capitolul II al lucrării, *Terminologia națională versus terminologia internațională*, în care se arată concludent continuitatea limbilor savante în terminologia medicală internațională.

În paginile consacrate prezentării și evaluării parcursului istoric al terminologiei medicale internaționale și românești, autoarea studiului oferă un bogat inventar de termeni, extrași din texte vechi (letopisețe, opere de Dimitrie Cantemir, manuale) și din dicționare din secolul al XIX-lea, deseori însoțiți de contexte edificatoare și comentatii cu subtilitate.

In extenso, lucrarea delimitează mult mai multe probleme decât cele anunțate în *Cuprins*. Studiul depășește considerabil cadrul tematic anunțat prin titlu, întrucât poate fi conceput ca o autentică istorie a constituirii și evoluției terminologiei medicale internaționale și a celei românești.

Cercetarea este extrem de utilă, informativă atât pentru terminologii-practicieni și traducători, cât și pentru cercetători, studenți și specialiști din diverse domenii și chiar... pentru medici, oferind soluții și explicând controversate probleme ale teoriei și practicii terminologice. Se impun documentarea amplă, rigurozitatea și exigența cercetării, structurarea armonioasă a lucrării, rafinamentul analizelor semantice și contextuale realizate, amploarea materialului investigat.

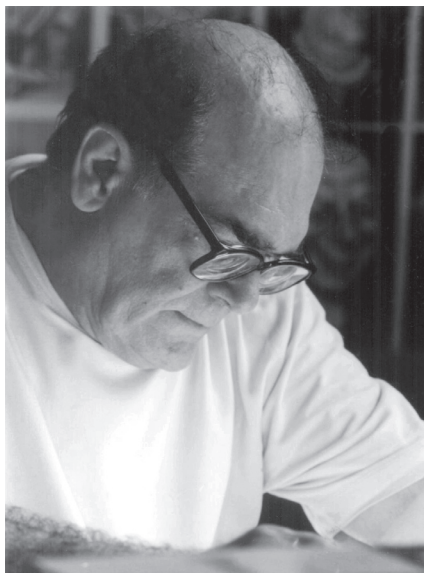
Faptele demonstrează că în elaborarea lucrării, demersul autoarei nu a fost lipsit de dificultăți, deoarece sistematizarea și analiza unui număr mare de termeni și elemente terminologice au impus, fără îndoială, un efort imens. Apreciem în special capitolul III, în care autoarea discută problema dubletelor greco-latine, iar comentariile depășesc frecvent definiția „seacă” a termenilor, evocând diverse simboluri și asociații din „științele vieții”. Se urmărește pertinent relația terminologie științifică – terminologie populară, care în domeniul medicinei este poate cea mai pregnantă și cea mai spectaculoasă.

Am putea constata că fiecare capitol luat în parte ar putea fi interpretat

ca un microstudiu complex în subiectul abordat. Ne referim la capitolele privind relațiile semantice dintre termenii medicali românești, metafora în terminologia medicală, terminologia medicală *in vivo*.

Prin vastitatea problematicii abordate, fundamentarea metodologică a cercetării, examinarea pertinentă a fenomenelor de limbaj, formularea unor teze cu valabilitate teoretică și reale repercusiuni practice, lucrarea reprezintă o realizare meritorie în domeniul lingvisticii.

Inga DRUȚĂ
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

CONSTANTIN ERETESCU LA UN MOMENT ANIVERSAR (80 de ani de la naștere)

Constantin Eretescu este una dintre marile personalități ale exilului românesc din America. S-a refugiat din Basarabia natală la vremea copilăriei, a emigrat apoi, de bună-voie, dincolo de Ocean, alături de soția sa, cunoscuta lingvistă Sanda Golopenția-Eretescu. Discipol al profesorului Mihai Pop, distins folclorist și antropolog român, după absolvirea Facultății de Filologie din București, Constantin Eretescu a fost cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor (1964-1979) și profesor invitat la Universitatea Bloomington, Indiana (1971). În perioada 1983-1992, editează versiunea pentru America și Canada a ziarului emigrației românești *Lupta*, iar între 1986 și 1996, predă cursuri de antropologie culturală la „Rhode Island School of Design” din Providence. A publicat mai bine de 22 de cărți: romane, jurnale, teatru, studii de mitologie, de etnologie și antropologie, folclor urban contemporan etc.

Prevalentă, ca ampoare, cel puțin până acum, în ceea ce a scris Constantin Eretescu (s-a născut la 21 mai 1937 la Cetatea Albă), distinsă personalitate a exilului românesc anticomunist, este opera sa de romancier, povestitor, memorialist, diarist, dramaturg și de ziarist. Romancierul a cultivat mai multe formule: romanul polițist, *Party cu un ceas mai devreme* (în foileton în „Lupta”, nr. 6, 30 noiembrie 1983, nr. 40, 1 iulie 1985; republicat în volum, 2001), romanul parabolă, *Noaptea* (1988), romanul psihologic, *În căutarea Alexandrei* (1999) și romanul epistolar, *Dragă Maria* (2009). Memorialistul s-a ilustrat

prin *Periscop. Mărturiile unui venetic* (2003), iar diaristul prin *Pensiunea Dina (Jurnal de emigrație)* (1995) și *Turnul de veghe. Jurnal de exil* (I, 2013, II-III, 2016). Aceste ultime patru volume, care ocupă un loc distinct în diaristica românească din ultimele decenii, contribuie atât la cunoașterea traseului biografic al autorului, cât și a bogatelor sale reflecții de antropolog despre condiția emigrantului.

Aceeași varietate se întâlnește și în opera sa de etnolog, care prin *Vrăjitoarea familiei și alte legende ale orașelor lumii de azi* (2003), *Visul lui Owen. Întâmplări, superstiții, povești vechi și noi* (2009) și prin *Cerbul din Cadillac. Folclor urban contemporan* (2010) a sugerat ca specialiștii români să acorde atenție acestei categorii de mici povești, iar prin *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană* (2004) a atras, de asemenea, atenția asupra unor segmente ale aceluiași folclor urban – anecdota, bancurile, zvonul, legenda urbană – ignorate de aceeași specialiști români. Prin publicarea masivei monografii *Fata Pădurii și Omul Noapții. În compania ființelor supranaturale* (2007), a culegerilor *Știma Apei. Studii de mitologie și folclor* (2007) și *Moartea lui Patroclu. Studii și articole de etnologie* (2015), sunt puse în valoare și deosebitele posibilități ale comparatistului Constantin Eretescu.

Despre prozatorul Constantin Eretescu au fost publicate o serie de aprecieri critice de mare autoritate, din care cităm două: Mircea Anghelescu, recenzând, în 1999, romanul *În căutarea Alexandrei* conchidea: „Constantin Eretescu este astăzi unul dintre romancierii noștri de prima linie”. Aprecierea aceasta își păstrează și-și va păstra justetea. Mircea Iorgulescu, în recenzia din 2003 la *Periscop*, i-a făcut un memorabil portret autorului cărții: „...un scriitor în toată puterea cuvântului, viguros și subtil totodată, dramatic și grav fără patetism, ironic adesea și uneori cu sarcasme ce cad cu precizia unei lame de gilotină, nelipsit de un anume umor, însă de culoarea catranului mai întotdeauna sentimental fără dulcegării și sever fără atitudini marțiale de șef de post de jandarmi căzut la metafizică”.

Câțiva comentatori ai cărților lui Constantin Eretescu și-au exprimat, începând de prin 1990, regretul că acesta nu se bucură de interesul meritat din partea criticii și a editorilor români. Virgil Nemoianu a scris, în 1991, în „România literară”: „...un romancier de valoare vrednic de a fi mult mai bine cunoscut de criticii și editorii români”. Florian Baiculescu [Bedros Horasangian], recenzând *Pasărea de fier și fluturii*, își intitula articolul *Un scriitor ignorat*. Otilia Hedeșan, scriind *Pe scurt despre Fețele lui Ianus. America văzută de aproape*, își încheia rândurile cu regretul că autorul este un uitat: „...unul dintre cei mai importanți etnologi români din a doua jumătate a secolului douăzeci, din păcate de prea multă vreme și prea pe nedrept uitat”.

Aceștia, precum și alții, între ei Dan C. Mihăilescu, Nicolae Prelipeanu, Dan Grigorescu, Tudorel Urian, Șerban Anghelescu, Rodica Zane, Nicolae Constantinescu, Adrian Majuru, Paul Cernat, Petru Ursache, Mihaela Albu, George Neagoe au contribuit la remedierea lipsei semnalate mai sus.

Constantin Eretescu și-a scris întreaga operă în limba română, renunțarea la ea considerând-o o mare pierdere. Pe de altă parte, a fi continuat să vorbească doar în limba română ar fi însemnat o limitare intelectuală. A adoptat calea de mijloc: „Îmi place să gust poezia lui Emily Dickinson, proza lui Faulkner, dar ce m-aș face fără Eminescu sau fără cartea nouă pentru care vin anual la Bookfest?” Chiar și atunci când a scris despre realități ale societății americane, ca în volumul *Fețele lui Ianus. America văzută de aproape* (2001), „spiritul care poate fi găsit în toate textele este gândul la România”. În tot ceea ce a scris nu și-a trădat românitatea.

De mai bine de un deceniu, recenzez cărți ale lui Constantin Eretescu. Despre cărțile pe care nu le-am comentat la momentul apariției lor am scris ulterior.

Cartea pe care am scris-o despre el am conceput-o ca pe o introducere în opera sa. La mulți ani cu sănătate, stimate domnule Constantin Eretescu!

Dr. Iordan DATCU
(București)

NE-A ÎNȚELES, NE-A AJUTAT
(Mioara Avram: 85 de ani de la naștere)

Doamna profesor universitar doctor Mioara Avram ar fi împlinit la 4 februarie 2017 vârsta de 85 de ani. Destinul implacabil a dispus însă altfel. La 11 iulie 2004 s-a stins din viață, înainte de vreme. O boală necruțătoare de lungă suferință a luat-o dintre noi. Personalitate proeminentă a lingvisticii românești, neobosită cercetătoare, slujitoare permanentă de mai bine de cinci decenii la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan” al Academiei Române din București, cu merite de netăgăduit în domeniul romanisticii, membră a numeroase foruri științifice din România și din străinătate, mare prietenă a colegilor filologi din Republica Moldova. Fiind o persoană cu aptitudini și însușiri intelectuale, morale deosebite, Domnia Sa a lăsat o parte din sine, prin arsenalul său științific, spiritual și civic, în generațiile de studenți, doctoranzi și discipoli, pe care i-a modelat și i-a ghidat cum a știut ea mai bine.

S-a născut la 4 februarie 1932, la Tulcea, în familia ofițerului Nicolae Grigorescu și a profesoarei Mândița Grigorescu (n. Caraman). Școala primară și liceul le-a făcut în orașul natal (1949), îndrumată fiind de mama ei, profesoară de limba română, care i-a insuflat pasiunea pentru cunoașterea corectă a limbii române. Urmează apoi cursurile Facultății de Filologie (specialitatea limba și literatura română) a Universității din București, pe care a absolvit-o în anul 1953. Aici i-a avut ca profesori pe reputații lingviști Alexandru Rosetti, Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu, Boris Cazacu ș.a. Încă din studenție a început să lucreze la Institutul de Lingvistică al Academiei Române, continuându-și activitatea în acest institut și după pensionare, îndeplinind diverse funcții: preparator (1951), cercetător (1953), cercetător principal (1954), doctorand bursier (cu frecvență, 1955), cercetător ajutor (1958), cercetător principal (1960), șef de sector (1963), cercetător principal I și șef de sector (1990). Pensionată în 1999, este reangajată cu o jumătate de normă (0,5) în calitate de cercetătoare și șefă a sectorului de gramatică la același institut al Academiei Române, unde a funcționat până în ultima clipă [1, p. 60].

Din căsătoria cu Andrei Avram, reputat specialist în fonetica și fonologia limbii române, au rezultat trei feciori: Alexandru, Andrei și Petru, de a căror educație s-a ocupat cu afecțiune și devotament.

Când avea doar 27 de ani (1959), își susține doctoratul, sub îndrumarea acad. Iorgu Iordan, cu o lucrare de o amplă erudiție în domeniul sintaxei istorice. Teza *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, publicată în anul următor la Editura Științifică și Enciclopedică, a fost distinsă cu premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei Române.

Concomitent cu activitatea la Academie, a activat, prin cumul, în învățământul superior: asistentă la Facultatea de Filologie a Universității din București (1954-1956), lector la Institutul Pedagogic „Maxim Gorki” (1961-1963), lector la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1963-1967). Din 1969 conduce doctorate (10 teze susținute).

A avut mai multe stagii de documentare în străinătate: URSS (1965), Cehoslovacia (1966), Franța (1969, 1973). A ținut conferințe la Universitatea din Viena (1993).

Cunoscutul lingvist Marius Sala vorbea la o aniversare despre aprecierea dată de foștii profesori universitari sărbătoritei. Astfel, iubitul profesor Al. Rosetti spunea despre Mioara Avram „că este în tot ce face, dar mai ales în gramatică «beton armat» și oricât ai încerca să răstorni nu poți realiza acest lucru”, adăugând despre cunoștințele ei în domeniul gramaticii românești că sunt „Curte de Casație”. Cu altă ocazie profesorul își amintește despre ședințele de gramatică, „unde de multe ori o fată cu cozi blonde intervenea cu o argumentare logică, obținând de fiecare dată acordul celorlalți” [2, p. 82]. Asemenea păreri erau auzite și de la alți profesori: de la Alexandru Graur, pe care l-a considerat totdeauna adevăratul ei maestru, și de la Iorgu Iordan, conducătorul tezei de doctorat, consacrată evoluției subordonării circumstanțiale în limba română. La aceste aprecieri s-au adăugat și admirațiile venite din partea colegilor ce i-au urmărit îndelungata-i activitate. De exemplu, colegul acad. Marius Sala consideră că Mioara Avram „a apărut ca o stea pe firmamentul lingvisticii românești” [3]; doctorul profesor universitar Emil Ionescu a supranumit-o „Biblie a lingviștilor și filologilor români” [4, p. 73]; iar colega Ioana Vintilă-Rădulescu scria în memoriam răposatei: „Înzestrată cu o minte sclipitoare și sistematică și cu un simț al limbii fără greș, cunoscătoare fără egal a tuturor aspectelor limbii române, având cunoștințe vaste în aproape toate domeniile lingvisticii, ținându-se la curent cu noutățile disciplinei noastre și ajutată de o memorie prodigioasă, Mioara Avram s-a identificat, prin lucrările colective pe care le-a conceput, condus și realizat, precum și prin opera sa personală, cu însăși limba română în tot ceea ce are ea mai valoros” [5, p. 5-6].

Cercetătoarea Magdalena Popescu-Marin păstrează în memorie atmosfera familială creată la sectorul de gramatică, pe care dna Avram l-a condus vreme îndelungată, unde diferența dintre conducător și subalterni nu exista, „estompându-se în favoarea unei relații colegiale, care îngăduia nelipsite ale aniversării ale membrilor sectorului și

sărbătoarea altor evenimente importante legate de familiile acestora. Citea cu atenție tot ce se scria în sector și lăsa fiecăruia libertatea de a-și alege subiectele și direcțiile de cercetare. Era în același timp o perfecționistă a detaliului, nelăsând să-i scape nicio virgulă necorectată. Exigența și competența Mioarei Avram au atras respectul colegilor și pot spune că mulți dintre noi deveniseră dependenți de opiniile ei. Ne vor lipsi sfaturile Mioarei Avram, și nu numai pe tărâm științific” [6, p. 227].

De numele Mioarei Avram sunt indisolubil legate operele fundamentale ale lingvisticii românești din ultimele decenii. De-a lungul unei jumătăți de secol a participat la elaborarea unor lucrări colective de amploare (22 de volume ca: *Gramatica limbii române* (2 ediții), *Studii de gramatică* (3 vol.), *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română* (7 vol.), *Tratatul de formare a cuvintelor în limba română* (3 vol.), *Dicționar enciclopedic român* (I-IV, în colaborare cu acad. I. Iordan și alții), *Crestomație romanică* (3 vol., sub redacția acad. I. Iordan), *Istoria lingvisticii româ-nești* (coordonator acad. I. Iordan), *Dicționar ortografic, ortoiepic și morfologic al limbii române* (redactor responsabil), *Enciclopedia limbilor romanice* (coordonator acad. Marius Sala). La unele dintre ele a fost redactor alături de acad. Al. Graur. Multe din aceste studii sunt abordate din perspectiva mai amplă a lingvisticii generale și romanice, domenii pe care regretata cercetătoare le-a stăpânit temeinic.

În ultimii ani de activitate a publicat câteva lucrări personale destinate problemelor de gramatică, exprimării corecte și ortografiei românești: *Gramatica pentru toți* (3 ediții), *Probleme ale exprimării corecte* (1987), *Ortografia pentru toți: 30 de dificultăți* (1990, ediția a 2-a 1997), *Cuvintele limbii române între corect și incorect* (2001). Aceste cărți, devenite studii de referință, sunt înalt apreciate atât de specialiști, cât și de marele public, pentru profunzimea analizei, claritatea și accesibilitatea expunerii, pentru meticulozitatea documentării, rigurozitatea argumentării, pentru varietatea și concludența materialului ilustrativ. Broșura *Anglicismele în limba română actuală* (1997) este consacrată interferențelor lingvistice româno-anglo-americane, iar lucrarea *May We Introduce the Romanian Language to You?* (în colaborare cu Marius Sala, 2000) este destinată străinilor ce doresc să studieze limba română. Scrisă și tipărită inițial în engleză, lucrarea vede lumina tiparului și în română cu titlul *Faceți cunoștință cu limba română*, iar apoi și în franceză sub denumirea *Connaissez-vous le roumain?* (2001).

În domeniul ortografiei românești ia parte activă la discuțiile actuale referitoare la modificarea unor reguli ortografice, fiind împotriva hotărârii Academiei Române din 31 ianuarie 1991 de a efectua o reformă ortografică, prin care să se revină la folosirea literei *â* în interiorul cuvintelor și la *sunt, suntem, sunteți* în loc de *sînt, sîntem, sînteți*, modificare numită de M. Avram „diversiunea â”. Participând la masa rotundă cu tema *Ortografia limbii române – trecut, prezent, viitor* în cadrul „zilelor academice ieșene” în zilele de 7 și 8 noiembrie 1991, organizată de către Institutul de Filologie Română

„Alexandru Philippide”, Domnia Sa se implică activ la dezbateri, afirmând că actuala ortografie (aprobată în 1953) nu este comunistă, după cum susțin unii: „Dacă există elemente de comunism în ortografia din '53, ele erau în legătură cu scrierea cu inițială minusculă a lui *Dumnezeu*, de exemplu, sau a cuvintelor *Crăciun* și *Paști*, căci acolo ateismul intervenea și cerea minimalizarea acestor substantive din cauza noțiunilor exprimate, de fapt dintr-un fel de misticism de-a-ndoaselea pentru că exprima o frică de cuvinte, de grafia lor simbolică” [7, p. 99].

Cu părere de rău, în ciuda numeroaselor obiecții și proteste ale specialiștilor, Hotărârea a fost aprobată și de Adunarea Generală a Academiei Române din zilele de 18-19 decembrie 1991.

Neobosita lingvistă este totodată autoare a circa 200 de studii și articole științifice, tipărite în diverse publicații periodice și culegeri de specialitate din Țară și străinătate, cu o vastă tematică, precum: gramatica istorică, descriptivă și normativă a limbii române, derivarea cuvintelor, ortografia și ortoepia, cultivarea limbii și norma lingvistică, lexicologia și lexicografia, dialectologia, filologia, istoria lingvisticii românești, romanistica etc., etc. În același timp, a scris numeroase recenzii, note bibliografice, prefețe și articole de popularizare în periodicele nelingvistice (vezi 2, p. 87-89). În mai multe publicații se referă la activitatea unor lingviști notorii predecesori și contemporani. Avem în vedere articolele: *Gramatica lui Alexandru Philippide* (1984), *Timotei Cipariu, părintele filologiei românești* (1988), *Un maestru al lingvisticii* [Alexandru Graur] (1988), *Titu Maiorescu și ortografia românească* (1988), *Iorgu Iordan și limba română* (1990), *O scrisoare inedită a lui Sextil Pușcariu* (vizând probleme de ortografie a limbii române contemporane) (1992), *Cititori și maeștri (ai lingvisticii române contemporane)* (1994), *Jacques Byck și gramatica limbii române* (1994) ș.m.a.

A participat cu numeroase comunicări și referate de înaltă ținută științifică la mai multe congrese, simpozioane și colocvii internaționale de lingvistică și filologie romanică, de onomastică și romanistică din diferite centre științifice și universitare din Țară: *al X-lea Congres internațional al lingviștilor* (București, 1967); *al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică* (București, 1968); *Colocviul internațional „Eugen Coșeriu”* (Iași, 1992); *Colocviul internațional „Sextil Pușcariu”* (Cluj-Napoca, 1998), precum și din străinătate: Napoli (1974), Trier (1983, 1986), Berlin (1987), Sofia (1990), Regensburg (1990), Paris (1991), Tutzing/ München (1993), Palermo (1995).

Preocupată permanent de exprimarea corectă în limba română, ea a fost mereu prezentă atât în conferințele sale de la diferite redacții, edituri, cursuri de reciclare a cadrelor didactice, cât și în emisiunile de cultivare a limbii de la Radio București și Televiziunea română, sub denumirile *Odă limbii române*, *Răspundem ascultătorilor*, *Ghidul radiofonic – în lumea cuvintelor*, recepționate de-a lungul anilor cu mult folos și de ascultătorii din Basarabia și Nordul Bucovinei. Mai mulți ani la rând a fost președinta subsecției de ortografie a Comisiei de cultivare a limbii române în cadrul Prezidiului Academiei bucureștene.

Doamna Mioara Avram a fost printre primii savanți lingviști din România, care a participat, începând cu anul 1988, la diferite conferințe, colocvii, simpozioane, mese rotunde și a ținut diverse prelegeri de popularizare a cunoștințelor lingvistice, de cultivare a limbii în R. Moldova, discutând despre identitatea românei pe ambele maluri ale Prutului și Nistrului. În vara anului 1990, împreună cu alți colegi de breaslă de la București, a ținut la Chișinău mai multe cursuri de limba română pentru profesorii din școlile și liceele din Republica Moldova. Prezentând comunicarea *Unificarea limbii române literare și cultivarea limbii în România* la sesiunea științifică din 30 august 1990 de la Chișinău (organizată în comun de Liga Culturii pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni și de Societatea Varlaam), cercetătoarea arată în cunoștință de cauză că după Unirea din 1918 într-o scurtă perioadă, s-a realizat unificarea limbii literare de pe întreg teritoriul, s-a înfăptuit însușirea normelor unice în toate provinciile locuite de români, inclusiv în Basarabia [8, p. 59-62]. În interviul *Uniți prin limbă, cuget și simțiri* (realizat cu M. Avram de Vlad Pohilă) și-a exprimat părerea că „acceptarea conștientă a normei menite să refacă unitatea spirituală înlătură treptat elementele de izolare” [9, p. 10]. A redactat și semnat mai multe studii, articole, declarații, apeluri și alte documente despre denumirea corectă – română a limbii literare din R. Moldova, Nordul Bucovinei și Sudul Basarabiei; a colaborat fructuos cu colegii de la Institutul de Filologie al AȘ din R. Moldova; a făcut revizia textului (împreună cu acad. Silviu Berejan) la *Gramatica uzuală a limbii române*, apărută la finele anului 2001 la Chișinău; a consimțit editarea în R. Moldova a cărților Domniei Sale *Ortografia pentru toți: 30 de dificultăți* (ediția a doua, 1997); a prefațat lucrările de referință ale autorilor și editorilor basarabeni: *Dicționar al greșelilor de limbă* (Ch.: Editura Arc, 1998), *Dicționar enciclopedic ilustrat* (Ch.: Editura Cartier, 1999) etc.

Reputata savantă a fost membră a unor organisme științifice internaționale (*Société de Linguistique Romane; Réseau Panlatin de Terminologie – Realiter*) și a mai multor foruri științifice din țară (*Societatea Română de Lingvistică – președintă; Societatea Română de Lingvistică Romanică; Societatea de Științe Filologice din România, Comisia de cultivare a limbii din cadrul Prezidiului Academiei Române – președintă, membră de onoare a Societății „Limba Noastră cea Română” din Chișinău*). A fost de asemenea, membră în comitetele de redacție ale revistelor *Studii și cercetări lingvistice* (din 1955), *Revue roumaine de linguistique* (din 1988 redactor responsabil adjunct), *Limbă și literatură, Limba română* [București] (din 1993 redactor responsabil adjunct); membră în comisii de admitere și de examinare la doctorat și referentă oficială în comisia de susținere a unor teze de doctorat la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan” și la Universitatea din București. A fost referent oficial la susținerea unei teze de doctorat la Universitatea din Lund (Suedia) și la Universitatea „Kliment Ohridski” din Sofia (Bulgaria); a fost autoarea mai multor referate pentru acordarea unor titluri științifice onorifice la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava; expert în Comisia GAR (granturile Academiei Române) – filologie [vezi 1, p. 62].

Dăruirea și munca asiduă a distinsei savante au fost apreciate cu următoarele distincții: Premiul de Stat clasa II (în colectiv), pe anul 1953; Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei Române (1960); Ordinul Muncii clasa a III-a (1963); Premiul revistei „Flacăra” pentru lingvistică (1990). În anul 1992, cu ocazia aniversării a 60-a a eruditei cercetătoare, în semn de „stimă, recunoaștere și recunoștință, cu merite de netăgăduit în domeniul romanisticii” comitetul de redacție al revistei bucureștene *Limba română* a editat un număr special *Omagiu Mioarei Avram* (nr. 1-2, ianuarie-februarie), iar ulterior Editura Academiei Române i-a tipărit volumele *Studii de morfologie a limbii române* (2005) și *Studii de sintaxă a limbii române* (2007).

Înzestrată de natură cu o fire blândă, deschisă spre lume și semeni, Mioara Avram a fost și a rămas o cercetătoare pilduitoare, exigentă cu sine, dar și cu colegii, un model de înaltă probitate profesională, un exemplu de muncă onestă și dăruire totală pentru prosperarea limbii române. A fost o personalitate de la care au avut ce învăța toți cei care i-au fost în preajmă. Suntem recunoscători pentru tot ce a publicat de-a lungul timpului. Chiar dacă nu mai este printre noi, și la cei 85 de ani de la naștere distinsa savantă a fost, este și va rămâne peste ani și ani un pilon de bază al lingvisticii românești.

Referințe bibliografice

1. Pohilă, Vlad. *Mioara Avram* (n. 1932). În: „Limba Română” [Chișinău], 2002, nr. 1-3.
2. Sala, Marius. *Mioara Avram. La 60 de ani*. În: „Revistă de lingvistică și știință literară”, 1992, nr. 3.
3. *Ibidem*.
4. Pohilă, Vlad. *Mioara Avram 1932-2004*. În: „Calendar național”. Chișinău: BNRM, 2017.
5. Vintilă-Rădulescu, Ioana. *Mioara Avram (4.II.1932-11.VII.2004)*. În: „Studii și cercetări lingvistice”. București, 2005, nr. 1-2.
6. Popescu-Marin, Magdalena. *O eminentă gramaticiană*. În: „Limba Română” [Chișinău], 2004, nr. 7-8.
7. Avram, Mioara. [Discurs la discutarea proiectului asupra unor rectificări ale ortografiei limbii române]. În: „Ortografia limbii române: trecut, prezent, viitor”. Iași: Institutul European, 1992.
8. Vezi și: Avram, Mioara. *Limba română în Republica Moldova (Analogii istorice generatoare de optimism)*. În: „Revistă de lingvistică și știință literară”, 1992, nr. 3.
9. *Uniți prin limbă, cuget și simțire* (Interviu cu lingvistele Mioara Avram și Flora Șuteu. Consemnare de Vlad Pohilă). În: „Glasul”, 1990, 9 august.

Teodor COTELNIC
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

ISSN 1857-4300

9 7 7 1 8 5 7 4 3 0 0 0 5

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI

INSTITUTUL DE FILOLOGIE

Philologia

LIX

MAI-AUGUST 2017

REDACTOR-ŞEF:

dr. hab. **Vasile Bahnaru**

REDACTORI ADJUNCŢI:

dr. **Ana Vulpe**,
dr. hab. **Ion Plămădeală**

MEMBRI AI COLEGIULUI DE REDACŢIE:

acad. Mihai Cimpoi (Chişinău)	dr. hab. Angela Savin (Chişinău)
acad. Eugen Simion (Bucureşti)	dr. Constantin Bahnean (Moscova)
m. c. al AŞM Nicolae Bileţchi (Chişinău)	dr. Galina Aniţoi (Chişinău)
prof. dr. Klaus Bochmann (Leipzig)	dr. Ion Bărbuţă (Chişinău)
dr. hab. Alexandru Burlacu (Chişinău)	dr. Doina Butiurcă (Târgu-Mureş)
dr. hab. Elena Constantinovici (Chişinău)	dr. Inna Negrescu-Babuş (Chişinău)
dr. hab. Tatiana Ciocoi (Chişinău)	dr. Nina Corcinschi (Chişinău)
dr. hab. Anatol Gavrilov (Chişinău)	dr. Tudor Colac (Chişinău)
dr. hab. Aliona Grati (Chişinău)	dr. Iulian Filip (Chişinău)
prof. univ. dr. Eugen Munteanu (Iaşi)	dr. Silvia Pitiriciu (Craiova)
conf. univ. dr. Bogdan Creţu (Iaşi)	dr. Ludmila Şimanschi (Chişinău)
dr. hab. Vasile Pavel (Chişinău)	dr. Viorica Răileanu (Chişinău)
dr. hab. Gheorghe Popa (Bălţi)	dr. Maria Şlehtiţchi (Chişinău)
dr. hab. Inga Druţă (Chişinău)	dr. Galaction Verebceanu (Chişinău)

SECRETAR DE REDACŢIE:

Mihai Papuc

Revista apare cu sprijinul Institutului Cultural Român
din Bucureşti

Revista *Philologia* este moştenitoarea de drept şi continuatoarea publicaţiilor *Limba şi Literatura moldovenească* (1958-1989) şi *Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară* (1990-2009).

MANUSCRISELE ŞI CORESPONDENŢA SE VOR TRIMITE PE ADRESA:

Bd. Ştefan cel Mare şi Sfânt, nr. 1 (biroul 411), MD – 2001, Chişinău, Republica Moldova
tel.: (+373 022) 27-27-19; e-mail: philologia@ymail.com

Orice material publicat în *Philologia* reflectă punctul de vedere al autorului.
Responsabilitatea pentru conţinutul fiecărui articol aparţine în exclusivitate semnatarului.

Manuscrisele nepublicate nu se recenzează, nu se comentează şi nu se restituie.
La solicitarea autorilor, unele articole sunt publicate cu î din i în corpul cuvântului.

PHILOLOGIA
2017, nr. 3–4, p. 1–136

Formatul 70×100, 1/16. Coli de tipar conv. 9,25. Tirajul 150 ex.

SRL „PRO LIBRA”
str. Mihail Sadoveanu, 4/2
E-mail: prolibramd@gmail.com